SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný internetový vedecký časopis zameraný na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach

International Scientific Online Journal for the Study of Legal Issues in the Interdisciplinary Context

Vydáva Právnická fakulta Trnavská univerzita v Trnave

Issued by Faculty of Law Trnava University in Trnava

Vychádza štvrťročne 2017, ročník V.

Issued Quarterly 2017, Volume V.

ISSN 1339-5467

FACULTAS IURIDICA 1667 1998 UNIVERSITAS TYRNAVIENSIS

2017

2

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný internetový vedecký časopis zameraný na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach	International Scientific Online Journal for the Study of Legal Issues in the Interdisciplinary Context
Vydáva: Právnická fakulta Trnavská univerzita v Trnave Slovenská republika	Issued by: Faculty of Law Trnava University in Trnava Slovak Republic
Vychádza štvrťročne	Issued Quarterly
2017, ročník V.	2017, Volume V.
URL časopisu: http://sei.iuridica.truni.sk	Journal's URL: http://sei.iuridica.truni.sk
Poštová adresa redakcie: Kollárova 10 917 01 Trnava Slovenská republika	Editorial Office Postal Address: Kollárova 10 917 01 Trnava Slovak Republic
E-mailová adresa redakcie: sei.journal@gmail.com	Editorial Office E-mail Address: sei.journal@gmail.com
Hlavný redaktor: Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.	Editor in Chief: Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.
Výkonný redaktor: Ing. Jana Koprlová, PhD.	Executive Editor: Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta Trnavská univerzita v Trnave Slovenská republika	© Faculty of Law Trnava University in Trnava Slovak Republic

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.
- Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.
- Trnavská univerzita v Trnave

Predseda redakčnej rady

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.
- Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru
- Universitatea de Vest "Vasile Goldiş" din Arad, Rumunsko

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA
- London School of Economics and Political Science, Veľká Británia

Prof. Daniel Barnhizer
- Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohlávek, dr. h.c.
- VŠB TU Ostrava, Česká republika
- WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Pavel Boyko
- Kubanskij gosudarstvennyj universitet, Ruská federácia

Prof. dr hab. Józef Ciągwa
- Uniwersytet Śląski w Katowicach, Poľsko

Prof. Elizabeth Clark
- Brigham Young University, Spojené štáty americké

Prof. Dr. Maximilian Fuchs
- Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova
- Pontifícia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Brazília

Professeur titulaire Louis-Léon Christians
- Université catholique de Louvain, Belgicko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović
- Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.
- Pyatigorskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, Ruská federácia

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić
- Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Assist. Prof. Nikos Maghioros
- Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grécko

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.
- Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Tsuyoshi Nakano
- Sōka University, Japonsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić
- Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Alberto Patiño Reyes
- Universidad Iberoamericana, Mexiko

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad
- Universitat de Barcelona, Španielsko

Prof. Dr. Meliha Povlakić
- Univerziteta u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Michele Rosboch
- Università degli Studi di Torino, Taliansko

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.
- Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, Bulharsko

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.
- Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Maďarsko

Prof. Charles Szymanski
- Vytauto Didžiojo universitetas, Litva
- Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.
- Univerzita Karlova v Praze, Česká republika

Emmanuel Tawil, MC
- Université Panthéon-Assas, Francúzsko

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro
- Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria, Taliansko

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss
- Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser
- Universität Wien, Rakúsko

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.
- Univerza v Ljubljani, Slovinsko

Domáci členovia redakčnej rady

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.
- Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.
- Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.
- Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.
- Trnavská univerzita v Trnave

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.
- Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.
- Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.
- Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.
- Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.
- Trnavská univerzita v Trnave

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Zahraniční redaktori

Dr. Preeti D. Das
- Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.
- Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.
- Velikoturnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, Bulharsko

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.
- Tavricheskaya akademia Krymskogo federalnogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo, Krymská republika

Jazykoví garanti

Ing. Jana Koprlová, PhD.
- slovenčina
- čeština
- angličtina
- nemčina

PhDr. Jozef Matúš
- francúzština
- ruština

Doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD.
- španielčina

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.
- poľština

JUDr. Ľubica Masárová, PhD.
- srbčina

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.
- slovinčina

Doc. Mgr. Martin Slobodník, PhD.
- čínština

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.
- japončina

Mgr. Shapoor Sahidi
- perzština – daríjčina

Editorial Board

Editor in Chief

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru
- "Vasile Goldiş" Western University of Arad, Romania

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA
- London School of Economics and Political Science, United Kingdom

Prof. Daniel Barnhizer
- Michigan State University College of Law, United States of America

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohlávek, dr. h.c.
- VŠB TU Ostrava, Czech Republic
- WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Pavel Boyko
- Kuban State University, Russian Federation

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova
- Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro, Brasil

Professeur titulaire Louis-Léon Christians
- Catholic University of Louvain, Belgium

Prof. dr hab. Józef Ciągwa
- University of Silesia in Katowice, Poland

Prof. Elizabeth Clark
- Brigham Young University, United States of America

Prof. Dr. Maximilian Fuchs
- Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović
- University of Zagreb, Croatia

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.
- Pyatigorsk State Linguistic University, Russian Federation

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić
- University of Zagreb, Croatia

Assist. Prof. Nikos Maghioros
- Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Assoc. Prof. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.
- Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Tsuyoshi Nakano
- Soka University, Japan

Prof. Dr. Dušan Nikolić
- University of Novi Sad, Serbia

Prof. Alberto Patiño Reyes
- Ibero-American University, Mexico

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad
- University of Barcelona, Spain

Prof. Dr. Meliha Povlakić
- University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Michele Rosboch
- University of Turin, Italy

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.
- Pázmány Péter Catholic University, Hungary

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.
- South-West University "Neofit Rilski", Bulgaria

Prof. Charles Szymanski
- Vytautas Magnus University, Lithuania
- Michigan State University College of Law, United States of America

Assoc. Prof. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.
- Charles University in Prague, Czech Republic

Emmanuel Tawil, MC
- Panthéon-Assas University, France

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro
- "Mediterranea" University of Reggio Calabria, Italy

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss
- Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser
- University of Vienna, Austria

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.
- University of Ljubljana, Slovenia

Internal Members of the Editorial Board

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.
- University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.
- Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Editors

Dr. Preeti D. Das
- Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.
- Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.
- St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.
- Taurida Academy of Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky, Republic of Crimea

Language Supervisors

Ing. Jana Koprlová, PhD.
- Slovak language
- Czech language
- English language
- German language

PhDr. Jozef Matúš
- French language
- Russian language

Doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD.
- Spanish language

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.
- Polish language

JUDr. Ľubica Masárová, PhD.
- Serbian language

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.
- Slovenian language

Doc. Mgr. Martin Slobodník, PhD.
- Chinese language

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.
- Japanese language

Mgr. Shapoor Sahidi
- Persian language Dari

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 9-10
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Obsah

Jana Koprlová
Editoriál k letnej edícii
SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2017 13

ŠTÚDIE

Peter Mosný
Poprvopovojnový vzrast maďarského antisemitizmu ako predpoklad prijatia prvého protižidovského zákona v Maďarsku i v Európe v 20. storočí 23

Gustáv Dianiška – Tomáš Strémy – Ondrej Laciak
Alternative Sanctions in the Spanish Criminal Law 38

Juraj Jankuv
Kľúčové momenty vývoja, súčasná podoba a inštitucionálne zabezpečenie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies 50

Marianna Novotná
Miera nebezpečenstva ako kritérium prísnosti deliktnej zodpovednosti 85

Štefan Siskovič – Matúš Repka – Roman Gorelka
Vplyv postmoderny na úvahy o rozvoji diskurzu v rámci výučby 108

Marie Sciskalová – Soňa Harasimová
Vládní politika boje s korupcí a její dopad na subjekty působící ve veřejné správě 126

Marta Matulčíková
Uplatňovanie metód vzdelávania v ďalšom profesijnom vzdelávaní zameranom na podporu ekonomickej gramotnosti zamestnancov v zdravotníctve 142

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 9-10
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Miroslav Kmeťko
Miera nezamestnanosti a investície 162

Jana Koprlová
Comparison of Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Self-governing Regions in the Slovak Republic between the Years 2014 and 2017 173

Informácie pre autorov 193

Etický kódex 205

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 11-12
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Contents

Jana Koprlová
Editorial for Summer Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2017 18

STUDIES

Peter Mosný
Rise of the Hungarian Anti-Semitism during the Interwar Period as Reason for the First Anti-Semitic Law Adoption in both Hungary and Europe in the 20th Century 23

Gustáv Dianiška – Tomáš Strémy – Ondrej Laciak
Alternative Sanctions in the Spanish Criminal Law 38

Juraj Jankuv
Key Moments of Development, Present Shape and Institutional Support of International Legal Regime of Outer Space and Celestial Bodies 50

Marianna Novotná
Extent of Risk as Criterion of Strictness of Tort Liability 85

Štefan Siskovič – Matúš Repka – Roman Gorelka
Influence of Postmodernism on Development of the Discourse Teaching 108

Marie Sciskalová – Soňa Harasimová
Government Policy of Fighting Corruption and Its Impact on Subjects Operating in Public Administration 126

Marta Matulčíková
Application of Educational Methods in Further Professional Education with Focus Laid on Support of Economic Literacy of Employees in the Health Sector 142

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 11-12
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Miroslav Kmeťko
Unemployment Rate and Investment 162

Jana Koprlová
Comparison of Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Self-governing Regions in the Slovak Republic between the Years 2014 and 2017 173

Information for Authors 199

Code of Ethics 209

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 13-17
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Editoriál k letnej edícii SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2017

Ctení čitatelia, vážení priatelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila druhé číslo piateho ročníka SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami dejiny práva, teória práva, rímske právo, cirkevné právo, ústavné právo, ľudské práva a základné slobody, medzinárodné právo, európske právo, občianske právo, hospodárske právo a obchodné právo, pracovné právo, právo sociálneho zabezpečenia, správne právo, právo životného prostredia, finančné právo, právo duševného vlastníctva, trestné právo a kriminológia, prelínajúce sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomické vzťahy, svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu.

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky v slovenskom jazyku, českom jazyku, anglickom jazyku, nemeckom jazyku, ruskom jazyku, francúzskom jazyku, španielskom jazyku, poľskom jazyku, srbskom jazyku, slovinskom jazyku, čínskom jazyku, japonskom jazyku, perzskom jazyku daríjčina a po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Webová stránka časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne

aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovo hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responzívneho webdizajnu možnosť pristúpenia a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

Aktuálne, druhé číslo piateho ročníka časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA ponúka celkovo deväť samostatných vedeckých štúdií v troch rôznych jazykoch – v angličtine, češtine a slovenčine. V rámci rubriky „Štúdie" v poradí prvá štúdia ponúka čitateľom veľmi komplexný a podrobný pohľad na otázky poprvopovojnového vzrastu maďarského antisemitizmu ako predpokladu prijatia prvého protižidovského zákona v Maďarsku i v Európe v 20. storočí. Nasledujúca štúdia dôkladne analyzuje, sprehľadňuje a príkladne vysvetľuje problematiku uplatňovania alternatívnych sankcií v súčasnom španielskom trestnom práve. Tretia štúdia precízne analyzuje a súčasne chronologicky a veľmi podrobne objasňuje principiálne otázky vzťahujúce sa na kľúčové momenty vývoja, súčasnú podobu a inštitucionálne zabezpečenie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies. V poradí ďalšia štúdia sa venuje veľmi podrobnému systematickému objasneniu, ako aj hĺbkovej analýze problematiky miery nebezpečenstva ako kritéria prísnosti deliktnej zodpovednosti, s osobitným dôrazom kladeným na právny poriadok Slovenskej republiky. Piata štúdia ponúka čitateľom systematické a hĺbkové vymedzenie a objasnenie kľúčových otázok vplyvu postmoderny na úvahy o rozvoji diskurzu v rámci výučby, osobitne v oblastiach právnického vzdelávania. Nasledujúca štúdia podrobne predstavuje, sprehľadňuje, analyzuje a objasňuje problematiku súčasnej vládnej politiky boja s korupciou a jej dopady na subjekty pôsobiace vo verejnej správe v Českej republike. Siedma štúdia predstavuje a hĺbkovo objasňuje problematiku dôležitosti uplatňovania metód vzdelávania v ďalšom profesijnom vzdelávaní zameranom na podporu ekonomickej gramotnosti zamestnancov v slovenskom zdravotníctve. Predposledná štúdia je venovaná analýze kľúčových ekonomických súvislostí vývoja miery nezamestnanosti a investícií. Posledná, deviata štúdia dôkladne analyzuje a hĺbkovo porovnáva zmeny zaznamenané v prístupnosti webových stránok všetkých samosprávnych krajov v Slovenskej republike z hľadiska

uplatňovania mechanizmu preskakovania navigácie (tzv. Skip Navigation Mechanism) v období rokov 2014 až 2017.

V súvislosti s vydaním druhého čísla piateho ročníka časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis bol úspešne zaregistrovaný v medzinárodných vedeckých databázach ERIH PLUS a Index-Copernicus International a požiadal o registráciu v ďalších medzinárodných vedeckých databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 120 krajín návštev (v abecednom poradí):

1. Afganistan
2. Alžírsko
3. Angola
4. Argentína
5. Arménsko
6. Austrália
7. Bangladéš
8. Barbados
9. Belgicko
10. Benin
11. Bielorusko
12. Bolívia
13. Bosna a Hercegovina
14. Brazília
15. Bulharsko
16. Burkina Faso
17. Curaçao
18. Cyprus
19. Česká republika
20. Čile
21. Čína
22. Dánsko
23. Dominikánska republika
24. Egypt
25. Ekvádor
26. Estónsko
27. Fidži
28. Filipíny
29. Fínsko
41. Irak
42. Irán
43. Island
44. Izrael
45. Írsko
46. Jamajka
47. Japonsko
48. Južná Afrika
49. Južná Kórea
50. Kambodža
51. Kamerun
52. Kanada
53. Kazachstan
54. Keňa
55. Kirgizsko
56. Kolumbia
57. Kosovo
58. Kostarika
59. Kuvajt
60. Libanon
61. Litva
62. Líbya
63. Lotyšsko
64. Luxembursko
65. Macedónsko
66. Maďarsko
67. Malajzia
68. Malta
69. Maurícius
81. Panama
82. Peru
83. Pobrežie slonoviny
84. Poľsko
85. Portoriko
86. Portugalsko
87. Rakúsko
88. Rumunsko
89. Rusko
90. Rwanda
91. Saudská Arábia
92. Senegal
93. Seychely
94. Singapur
95. Sint Maarten
96. Slovensko
97. Slovinsko
98. Spojené arabské emiráty
99. Spojené kráľovstvo
100. Spojené štáty americké
101. Srbsko
102. Sudán
103. Sýria
104. Španielsko
105. Švajčiarsko
106. Švédsko
107. Taiwan
108. Taliansko
109. Tanzánia

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 13-17
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

30. Francúzsko
31. Ghana
32. Grécko
33. Gruzínsko
34. Guatemala
35. Guinea
36. Holandsko
37. Hongkong
38. Chorvátsko
39. India
40. Indonézia
70. Mexiko
71. Moldavsko
72. Mongolsko
73. Mozambik
74. Namíbia
75. Nemecko
76. Nepál
77. Nigéria
78. Nórsko
79. Nový Zéland
80. Pakistan
110. Thajsko
111. Togo
112. Trinidad a Tobago
113. Tunisko
114. Turecko
115. Uganda
116. Ukrajina
117. Uruguaj
118. Venezuela
119. Vietnam
120. Zimbabwe

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštev webových stránok časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA do okamihu vydania druhého čísla piateho ročníka

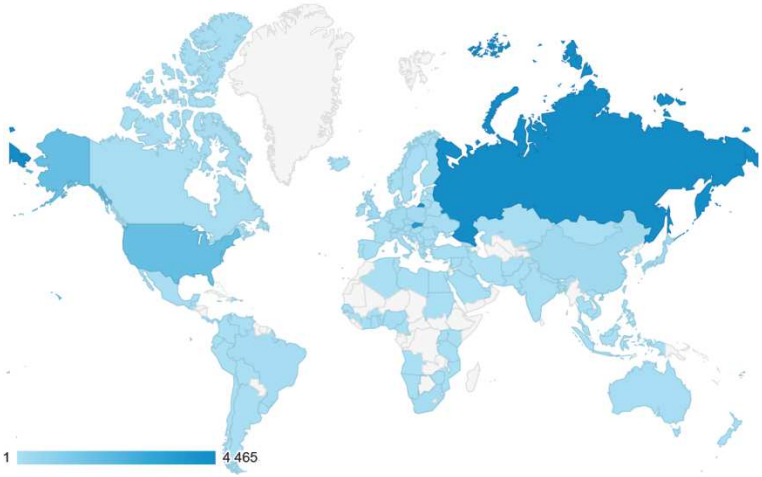

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA. Dostupné na internete: http://www.google.com/analytics/. © Google Analytics.

Pri príležitosti vydania druhého čísla piateho ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne poďakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok v ich rozmanitých interdisciplinárnych súvislostiach, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všetkým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity

v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu a redakčnému tímu.

Verím, že časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

s úctou,

Jana Koprlová

Trnava 30. jún 2017

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 18-22
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Editorial for Summer Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2017

Dear readers and friends,

let me introduce the second issue of the fifth volume of SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law – legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law, and criminology, connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations, world economy, transnational economies, and national economies.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th, and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal, and also information or reports connected with the inherent mission of the journal.

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions in the Slovak language, Czech language, English language, German language, Russian language, French language, Spanish language, Polish language, Serbian language, Slovenian language, Chinese language, Japanese language, Persian language Dari, and by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

The website of the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

The current, second issue of the fifth volume of the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA offers a total of nine separate scientific studies in three different languages – in the English, Czech, and Slovak languages. Within the section "Studies" the first study offers readers a very complex and detailed view of the questions relating to the rise of the Hungarian anti-Semitism during the interwar period as reason for the first anti-Semitic law adoption in both Hungary and Europe in the 20th Century. The following study thoroughly analyses, streamlines, and exemplarily explains the issues of application of alternative sanctions in the current Spanish criminal law. The third study accurately analyses and simultaneously chronologically and in detail clarifies the fundamental issues relating to the key moments of development, present shape, and institutional support of international legal regime of outer space and celestial bodies. The following study concentrates on a very detailed systematic clarification as well as in-depth analysis of the questions concerning the extent of risk as criterion of strictness of tort liability, with a special emphasis laid on the legal order of the Slovak Republic. The fifth study offers readers systematic and thorough qualifying and clarifying of the key questions of influence of postmodernism on development of the discourse teaching, especially in the field of legal education. The following study presents, streamlines, analyses in detail, and clarifies the issues of the current government policy of fighting corruption and its impact on subjects operating in public administration in the Czech Republic. The seventh study presents and explains in depth the questions of importance of application of educational methods in further professional education, with focus laid on support of economic literacy of employees in the Slovak health sector. The penultimate study is devoted to the analysis of the key economic context of the development of unemployment and investment rates. The final, ninth study very precisely analyses and deeply compares differences relating to the websites' accessibility of the all self-governing re-

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 18-22
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

gions in the Slovak Republic from the view of applying the skip navigation mechanism between the years 2014 and 2017.

In relation to the release of the second issue of the fifth volume of the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been successfully registered in the international scientific databases ERIH PLUS and IndexCopernicus International and applied for registration in other international scientific databases. At the same time we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 120 countries of visits (in alphabetical order):

1. Afghanistan
2. Algeria
3. Angola
4. Argentina
5. Armenia
6. Australia
7. Austria
8. Bangladesh
9. Barbados
10. Belarus
11. Belgium
12. Benin
13. Bolivia
14. Bosnia and Herzegovina
15. Brazil
16. Bulgaria
17. Burkina Faso
18. Cambodia
19. Cameroon
20. Canada
21. Chile
22. China
23. Colombia
24. Costa Rica
25. Côte d'Ivoire
26. Croatia
27. Curaçao
28. Cyprus
29. Czech Republic
41. Greece
42. Guatemala
43. Guinea
44. Hong Kong
45. Hungary
46. Iceland
47. India
48. Indonesia
49. Iran
50. Iraq
51. Ireland
52. Israel
53. Italy
54. Jamaica
55. Japan
56. Kazakhstan
57. Kenya
58. Kosovo
59. Kuwait
60. Kyrgyzstan
61. Latvia
62. Lebanon
63. Libya
64. Lithuania
65. Luxembourg
66. Macedonia
67. Malaysia
68. Malta
69. Mauritius
81. Peru
82. Philippines
83. Poland
84. Portugal
85. Puerto Rico
86. Romania
87. Russia
88. Rwanda
89. Saudi Arabia
90. Senegal
91. Serbia
92. Seychelles
93. Singapore
94. Sint Maarten
95. Slovakia
96. Slovenia
97. South Africa
98. South Korea
99. Spain
100. Sudan
101. Sweden
102. Switzerland
103. Syria
104. Taiwan
105. Tanzania
106. Thailand
107. The Netherlands
108. Togo
109. Trinidad and Tobago

30. Denmark
31. Dominican Republic
32. Ecuador
33. Egypt
34. Estonia
35. Fiji
36. Finland
37. France
38. Georgia
39. Germany
40. Ghana
70. Mexico
71. Moldova
72. Mongolia
73. Mozambique
74. Namibia
75. Nepal
76. New Zealand
77. Nigeria
78. Norway
79. Pakistan
80. Panama
110. Tunisia
111. Turkey
112. Uganda
113. Ukraine
114. United Arab Emirates
115. United Kingdom
116. United States of America
117. Uruguay
118. Venezuela
119. Vietnam
120. Zimbabwe

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA before Issuing the Second Issue of the Fifth Volume

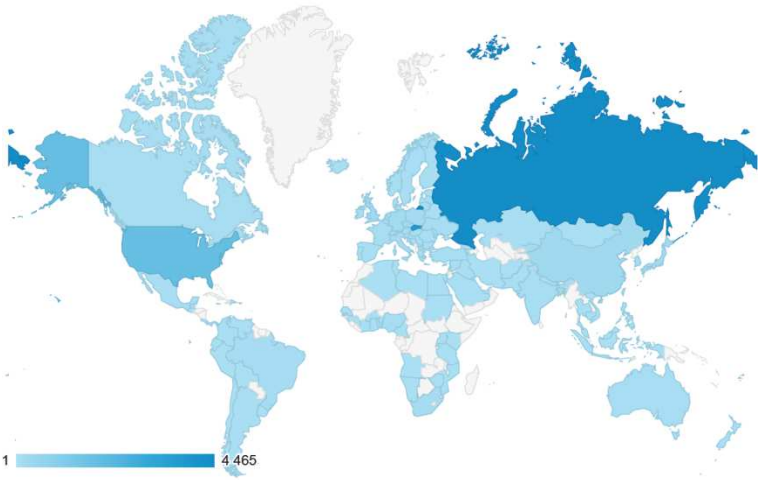

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA. Available at: http://www.google.com/analytics/. © Google Analytics.

On the occasion of launching the second issue of the fifth volume of the journal I would be delighted to sincerely thank all contributors who contribute actively in it and share with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues in their broadest social context as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law as well as rector's administration at the Trnava University

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 18-22
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

in Trnava for their support and suggestive advices and, finally, also members of journal's editorial board and editorial team.

I believe that the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA will provide a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional, and international levels.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Yours faithfully,

Jana Koprlová

Trnava, Slovakia, June 30th, 2017

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Poprvopovojnový vzrast maďarského antisemitizmu ako predpoklad prijatia prvého protižidovského zákona v Maďarsku i v Európe v 20. storočí[1]

Rise of the Hungarian Anti-Semitism during the Interwar Period as Reason for the First Anti-Semitic Law Adoption in both Hungary and Europe in the 20th Century

Peter Mosný

Abstract: *The results of the First World War had devastating effect on the Kingdom of Hungary. A new successor state, the Hungarian State, was created due to its governmental and territorial decay which was, furthermore, accompanied by political, economic, and social chaos. At the same time, there was an effort to answer the question whom to denounce responsible for the Hungarian failure in the Great War. It was the Hungarian Jews who became a symbolic scapegoat. The continual rise of the anti-Semitism among all the socio-economical strata of the Hungarian nation led to adoption of the first Hungarian, and simultaneously the very first European anti-Semitic law in the 20th Century. It was the Law No. XXV/1920.*

Key Words: *The Hungarian Successor State; Anti-Semitism; the Hungarian Jews; numerus clausus.*

Abstrakt: *Závery prvej svetovej vojny mali pre Uhorské kráľovstvo zničujúce následky. Jeho územný i štátoprávny rozpad, s následným vznikom nástupníckeho maďarského štátu, sprevádzal politický, ekonomický i celkový spoločenský chaos. Súčasne sa nastoľovala otázka zodpovednosti za prehru v celosvetovom konflikte. Obetným baránkom sa stali maďarskí Židia. Stúpajúci antisemitizmus širokých vrstiev maďarského národa vyústil do prijatia prvého maďarského i celoeurópskeho protižidovského zákona v 20. storočí – zákonného článku XXV/1920.*

Kľúčové slová: *Nástupnícky maďarský štát; antisemitizmus; maďarskí Židia; „numerus clausus".*

[1] Príspevok je súčasťou riešenia grantovej úlohy VEGA, projekt č. 1/0549/15 s názvom „Právne postavenie Židov na území Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1942 so zreteľom na niektoré vybrané oblasti právnej úpravy v stredoeurópskom kontexte".

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Expozícia problému

Vypuknutie, priebeh i závery prvej svetovej vojny mali pre uhorské kráľovstvo založené Štefanom I. zničujúce následky. Nič nebolo platné, že podiel aktívnej viny pri rozpútaní vojnového konfliktu bol nepomerne menší v uhorskej časti rakúskeho cisárstva v porovnaní s jeho rakúskou časťou. Protivojnové nálady nezdieľala len oficiálna maďarská politika reprezentovaná predsedom vlády grófom Istvánom Tiszom, ktorá nielenže nepovažovala zastrelenie rakúskeho následníka trónu Františka Ferdinanda a jeho manželky za dostačujúcu zámienku na vyvolanie ozbrojeného konfliktu, ale, navyše, vzrastali u nej obavy z prípadného rozšírenia vojny ako možného predpokladu následného zvýšenia počtu slovanského obyvateľstva v historickom Uhorsku znamenajúceho v existujúcom dualistickom usporiadaní habsburskej monarchie ohrozenie maďarskej nadvlády na jeho území. V konečnom dôsledku sa však oficiálna uhorská politika podvolila intenzívnemu nátlaku tak zo strany Viedne, ako aj Berlína. Obdobnú nechuť umierať vo vojne v dôsledku smrti neobľúbeného arcivojvodu, všeobecne známeho ako prívrženca slovanských národov a odporcu maďarskej hegemónie v Zalitavsku, prejavovala v bezprostredne poatentátovom období aj maďarská verejnosť.[2]

Uhorské kráľovstvo, jeho územný i štátoprávny rozpad a následný vznik nástupníckeho maďarského štátu sprevádzal politický, ekonomický i celkový spoločenský chaos.[3] Zároveň sa tak nástupnícke Maďarsko na jednej strane stalo národne homogénnym štátnym útvarom, v ktorom podľa sčítania obyvateľstva v roku 1920 žilo len o niečo viac ako 10 % obyvateľstva, u ktorého maďarský jazyk nebol materinským jazykom, pričom necelých 7 % tvorili Nemci a necelé 2 % pripadali na Slovákov. Na strane druhej, v rokoch 1918 až 1920 z území patriacich do predvojnového Uhorska a následne povojnovo odčlenených sa odsťahovalo podľa odhadov 350 tisíc až 400 tisíc osôb späť na maďarské územie.[4] Uvedená

[2] Vplyv na zmenu nálad u maďarského obyvateľstva nastal v krátkom čase poznačenom prijatím ultimáta a vyhlásením vojny Srbsku, čím sa dosiahol stav rovnakého provojnového nadšenia v porovnaní s náladami a nadšením verejnosti v rakúskej časti habsburskej monarchie. Rozhodujúcim atribútom uvedenej radikálnej zmeny bol fakt, že na druhej strane vojnovej barikády stálo cárske Rusko. Teda možnosť satisfakcie za jeho rozhodujúci vojenský podiel na porážke revolúcie v rokoch 1848 až 1849.

[3] Nástupnícka Maďarská republika bola vyhlásená 16. novembra 1918, prvým predsedom jej vlády sa stal 11. januára 1919 Mihály Károlyi.

[4] Presídlencami boli predovšetkým príslušníci strednej vrstvy s rodinami, politicky aktívne pôsobiace osoby a ostatní, neschopní sa vyrovnať s novým sociálnym, celkovým spolo-

skutočnosť nesporne zasiahla do ich osobného života. Žiaľ, následne poväčšine nadobúdala nielen podobu, ale aj intenzívne prejavy ich radikalizácie spojenej s extrémistickým nacionalizmom[5] i s nebývalým rastom antisemitizmu.

V potrianonskej maďarskej verejnosti sa opakovane, až nástojčivo kládla otázka zodpovednosti za dôsledky vyplývajúce z prehry v celosvetovom vojenskom konflikte. Zodpovednosti sa zbavovali tí najzodpovednejší, aj s ich predvojnovou politikou: staré liberálne vrstvy magnátov, vysoké duchovenstvo i veľkopodnikatelia reprezentujúci v národnostnej oblasti šovinistickú politiku voči nemaďarským národom a národnostiam. V rovnocennom význame priradene k tomu išlo tiež o realizáciu pochybnej zahraničnej politiky, predovšetkým v súvislosti s priebehom vojny, v podobe bezvýhradnej podpory rozhodnutí riadiacej rakúskej i nemeckej vojenskej mašinérie.

Právnohistorická analýza príčin a dôsledkov maďarského antisemitizmu v 20. storočí

V záujme zachovania stáročia pestovanej maďarskej národnej hrdosti spojenej s výnimočnosťou, celospoločenská verejná mienka hľadala vinníka mimo daný okruh. A v zmysle toľkokrát už historicky prosluhého i v iných pospolitostiach vinník sa aj v bezprostredne potrianonskom období našiel, aj keď mal podobu obetného baránka konkretizovane vhodne vyšpecifikovanú. Stali sa ním bez akýchkoľvek pochybností Židia tvoriaci predovšetkým od dualistického štátoprávneho usporiadania nie málopočetné spoločenstvo. Bez ohľadu, či napriek nemu, na v mnohých smeroch nezastupiteľný význam židovského spoločenstva pri upevňovaní ekonomickej funkcionality i maďarskej národnej funkcionality majúcej podobu nevídanej maďarizácie v období dualistickej uhorskej štátnosti.

V konkrétnostiach maďarská spoločnosť zabudla, či, lepšie povedané, nechcela vidieť osobitne pozitívny vplyv židovskej komunity po roku 1867 na celkový celospoločenský vývoj, ktorý zásluhou už uvádzaného prvku početnosti Židov nebol tak jednorazového ani ohraničeného cha-

---

čenským i v ďalších svojich dôsledkoch novonadobudnutým, nepriaznivo degradovaným postavením.

[5] Typickými známymi prejavmi bolo verejné opakovanie hesla „Nie, nie, nikdy!“ (Nem, nem, soha), v školách zase zavedenie modlitby: „Verím v jedného Boha, verím v jednu vlasť, verím vo večnú božiu spravodlivosť. Verím vo vzkriesenie Maďarska. Amen“, ktorou sa začínalo i končilo každé vyučovanie.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

rakteru.[6] Židia tvorili prevažnú časť ekonomicky prepotrebnej strednej vrstvy v Uhorsku; svojím pôsobením v rôznych oblastiach v rozhodujúcej miere prispeli k tomu, že Budapešť sa stala významným európskym, nielen finančným centrom. Židovské obyvateľstvo predstavovalo hybnú silu modernizácie uhorskej ekonomiky ako celku. Židia ako zakladatelia tovární nepochybne zabránili tomu, aby sa v období dualistického súštátia maďarský priemysel nestal kolóniou priemyslu rakúskeho, čím by sa v ekonomike krajiny posilnil jej zaostávajúci agrárny charakter. Židia mali silné postavenie v slobodných povolaniach. V postavení právnikov, lekárov i novinárov zastávali takmer polovicu postov. Rozhodujúcu väčšinu tvorili Židia v najvyššej hierarchii riadenia podnikov a finančných inštitúcií. Na druhej strane, viac ako tretina z celkového počtu robotníctva patrila k židovskému obyvateľstvu; mizivým podielom sa Židia podieľali na riadení centrálnej či miestnej správy. Samozrejme, potrianonský maďarský antisemitizmus mnohé nielen z načrtnutých faktov buď zveličoval, alebo zamlčoval.[7]

V dualistickom súštátí medzi Židmi silnel maďarský nacionalizmus ako sprievodný znak bezproblémovo neporovnateľne vo vzťahu k iným asimilovaným národným či národnostným zoskupeniam rýchlej asimilácie. Bol za tým prejav zavďačenia sa za možnosť nájdenia novej domoviny. Napriek týmto skutočnostiam možno konštatovať, že daný pomer Židov k novej uhorskej domovine bol prevažne jednostranný. Neopätovateľnosť sa prejavovala v židovskej diskriminácii, ktorá z časového hľadiska trvala najdlhšie. V rámci toho nie je možné však zabúdať na pre slovenský národ neblahú skutočnosť, že asimilovaní Židia sa výraznou mierou aktívne podieľali na štátnej politike nekompromisne násilnej maďarizácie nemaďarských národov, teda aj Slovákov.[8]

V bezprostrednom poprvovojnovom období nastal teda zásadný obrat maďarskej spoločnosti vo vzťahu k židovskému obyvateľstvu. Dovte-

---

[6] Podľa uvádzaných údajov sa po Rakúsko-uhorskom vyrovnaní k maďarskému národu hlásilo viac ako 700 tisíc Židov, čím ich počet presiahol hranicu viac ako 900 tisíc; v percentuálnom vyjadrení tak tvorili okolo 5 % všetkého obyvateľstva žijúceho v uhorskej časti dualistického súštátia. Bližšie pozri HAFFNER, S. *Anmerkungen zu Hitler*. 1. Aufl. München: Kindler, 1978. 204 s. ISBN 3-463-00719-3.

[7] Bližšie pozri JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. 1. vyd. Praha: Rozmluvy; Panorama, 1995. 591 s. ISBN 80-85336-31-6.

[8] To bol tiež jeden z faktorov negatívneho postoja slovenskej spoločnosti v období prvej Slovenskej republiky, pričom sa u židovského obyvateľstva v danom období neprejavovali prejavy či snahy o asimiláciu. Zo strany štátnej moci sa v tomto smere nevyvíjal žiadny nátlak.

dajšie obojstranne prospešné spojenecké vzťahy medzi maďarskou vládnucou politikou a maďarskými Židmi prestali byť skutočnosťou. Opak sa stal pre maďarské židovstvo doslova zdrvujúcim faktom. Vytvorením v podstate jednonárodného štátneho zoskupenia maďarská politika už nepotrebovala židovskú podporu v potláčaní práv nemaďarských národov; menšinová otázka sa stala bezpredmetnou. Najpočetnejšou nemaďarskou komunitou v štáte sa stali Židia ako jediná konkurencia maďarského národa, navyše so silným stredostavovským ekonomickým zastúpením. Maďarská spoločenská verejná mienka prijala stanovisko, že porážka vo vojnovom konflikte nebola spôsobená vonkajšími, cudzími okolnosťami, ale rozhodujúci podiel na nej mali vnútorné činitele a, samozrejme, židovská komunita, ktorá odjakživa zbedačovala maďarského človeka úžerníckou činnosťou a neodôvodneným dvíhaním cien všetkého tovaru. Navyše profitovala z vojenských zákaziek, ktorými prispievala k nedostatočnej zásobovacej situácii na frontovej línii, čím oslabovala bojovú schopnosť statočného maďarského človeka.

Nielen v krátkosti uvádzané výčitky voči maďarským Židom, ale aj mnohé ďalšie tak v komplexnej podobe vytvorili stav, že Židia v Maďarsku sa stali v podstate jediným, a k tomu aj úhlavným nepriateľom maďarstva v tom najširšom slova zmysle. Nik sa neunúval so skúmaním, nakoľko toto všetko je viac či menej pravdivé, ktoré klamstvá vytvorila a živila štátna propagandistická mašinéria. Historická pamäť maďarského národného spoločenstva načisto zlyhala a ako príťaž pre manipuláciu verejnosti sa stala nepotrebnou.

Vyhlásenie a celkove 133-dňová existencia proletárskej komunistickej diktatúry v Maďarsku od marca 1919 v podobe Maďarskej republiky rád definitívne deklarovali vyhrotený negatívny postoj maďarskej spoločnosti k židovstvu. Uvedený postoj dostal širšie medzinárodné dimenzie vinou Bélom Kunom importovaného prvku v označovanej podobe tzv. židoboľševizmu. Išlo nesporne o cudzorodý prvok, ktorý nahrádzal po stáročia budované maďarské národné povedomie preferovaním nielen pre bežného človeka nič nehovoriaceho princípu proletárskeho internacionalizmu, ktorý mal prostredníctvom svetovej revolúcie diktovanej nenáviideným Ruskom, tentokrát v podobe triedno-socialistickej, vyriešiť všetky problémy väčšiny ubiedenej maďarskej spoločnosti. Bez ohľadu,

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

ba práve naopak, proti stáročným základom maďarstva v rovine národno-štátoprávnej, kresťanskej, teda posvätnej, a tým aj nedotknuteľnej.[9]

Rozhodujúcou okolnosťou v danom smere sa pre vyhrotený antisemitizmus stal pôvod vedúcich predstaviteľov uvedeného maďarského komunistického experimentu. Podľa spoľahlivých odhadov prevažná väčšina komunistických komisárov, až do 75 %, mala židovský pôvod, či už v línii priamej alebo ako židovskí konvertiti.[10] Títo sa stali držiteľmi vládnej moci s proruskou, boľševickou a ateistickou orientáciou. Ich vládnutie v rámci tzv. červeného teroru nieslo so sebou nevídané násilie voči obyvateľstvu v podobe politických vrážd a tyranie voči tým, ktorí sa odmietali podvoliť pre maďarstvo neznámej, a tým aj neakceptovateľnej cudzej leninskej ideológii. Navyše, pochádzajúcej z Ruska, z krajiny, ktorá stála za potupou maďarských národno-štátnych snáh v rokoch 1848 až 1849. A tak spojenie siločiar porážka v prvovojnovom konflikte – trianonská krivda – Republika rád sa stalo synonymom všetkého zlého, čo postretlo dovtedy nedotknuteľné Uhorsko, za ktorým nestál nik iný, len kolektívne židovské spoločenstvo, bez ohľadu na jeho jednotlivcov.

Antisemitizmus v Maďarsku sa vyostroval nielen pod vplyvom ľavicovej komunistickej diktatúry. Ľavicový, tzv. červený teror bol následne vystriedaný pravicovým, tzv. bielym terorom. Jeho intenzita narástla po zvolení Miklósa Horthyho do funkcie zemského správcu Uhorského kráľovstva v marci 1920. Sprievodným znakom tzv. bieleho teroru boli represálie rôzneho druhu až po vraždy zamerané v rozhodujúcej miere opäť na Židov. Popri nich i na komunistov, a aj proti veľkostatkárom sa búriacich sedliakov. Bol to symptomatický výraz skutočnosti, že v prvopočiatkoch štátno-politického pôsobenia Horthyho sa regent opieral o extrémne pravicovú časť mladých armádnych dôstojníkov usilujúcich sa v krajine o nastolenie vojenskej diktatúry fašistického typu.

Pre maďarský antisemitizmus sa tak vytvoril v podstate širokospektrálny vlastný, domáci spoločensko-politický základ, pretrvávajúci v nasledujúcich dva a pol desaťročiach v podobe prijatého a aplikovaného protižidovského zákonodarstva.

---

[9] Bližšie pozri ARON, R. *Historie XX. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. 869 s. ISBN 80-200-0778-4.

[10] Obdobne tomu tak bolo aj v porevolučnom sovietskom Rusku, kde nemalý počet vedúcich predstaviteľov októbrovej revolúcie z novembra 1917 i v následnom porevolučnom období mal taktiež židovský pôvod s ateistickou orientáciou, teda bez príklonu k sionistickým ideám.

V istom slova zmysle preto nebolo náhodným, že súvzťažným dôsledkom bolo len niekoľko mesiacov po zvolení Miklósa Horthyho za zemského správcu prijatie maďarským parlamentom v 20. storočí prvého maďarského i celoeurópskeho protižidovského zákona (zákonný článok XXV/1920) pod názvom „O úprave zápisu na vedecké univerzity, umelecké univerzity, budapeštiansku univerzitnú ekonomickú fakultu a právnické akadémie".[11] Zásadne prelomová jeho dosahová aj obsahová podstata násobne prevyšovala jeho nepatrný rozsah.[12]

Ohľadom podstaty obsahu danej právnej úpravy nemožno v pravom slova zmysle hovoriť o otvorene vyhranenom či vyhrotenom antisemitskom zameraní jednotlivých ustanovení zákona. Podstata zákona vyjadrená zavedeným známym označovaním „numerus clausus" nepochybne obsahovala v sebe prvky pruderizmu tak v politickej, ako aj spoločenskej sfére; nesporne aspoň navonok k nim inklinovala. Na strane druhej, vo svojej podstate znamenal uvedený zákon prvotný rozhodný a podstatný krok v ústrety potrianonským antisemitským náladám v maďarskej spoločnosti, ktoré už nebolo možné zastaviť a ktoré sa časom, aj pod vplyvom medzinárodných udalostí, vyostrovali.

Bezpochyby však zostáva otázkou dôvod použitého istého stupňa umiernenosti daných zákonných ustanovení, teda predovšetkým bez vymedzenia v antisemitskom slova zmysle pojmu Žid. Odpoveď je, samozrejme, možné nájsť predovšetkým v už naznačovanej podualistickej etape vývoja spoločenských vzťahov v uhorskej štátnosti.

Dôvodom asimilácie židovského obyvateľstva nebola oportunita, tak, ako u príslušníkov iných nemaďarských národností, vrátane časti Slovákov. K maďarskej národnosti sa hlásili z presvedčenia a potreby nájdenia si vlastnej vlasti; bol to výraz úprimnej vďaky. Židia tak neboli v postavení národnostnej skupiny, ale chceli tvoriť i tvorili plnohodnotne, antiseparátne integrálnu súčasť uhorského politického národa. Ich židovstvo v uhorskom štátnom usporiadaní tak malo dve základné, navzájom neoddeliteľné špecifiká. V prvom rade to bola snaha o nemeniteľné a neod-

[11] Zákonný článok XXV/1920 je v originálnom jazyku dostupný na internete: *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440. Predlohu zákona v maďarskom parlamente podal na schválenie vtedajší predseda pravicovej vlády gróf Pál Teleki, známy ako umiernený antisemita. Vládny návrh zákona bol schválený dňa 22. októbra 1920; v zmysle jeho ustanovení v paragrafe 4 nadobudol účinnosť dňom jeho vyhlásenia.

[12] Bližšie pozri FIAMOVÁ, M. ed. *Protižidovské zákonodarstvo na Slovensku a v Európe*. 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2014. 412 s. ISBN 978-80-89335-51-0.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

deliteľné súručenstvo existencie plnohodnotného postavenia maďarského štátneho občana. Následne však aj ako stúpenca praktizujúceho vlastné židovské vierovyznanie. Vo svojej podstate etnický Maďar hlásiaci sa k materinskému maďarskému jazyku, avšak mojžišovskej náboženskej konfesie. Z týchto dôvodov ani štatistiky uhorského štátu vedené podľa príslušnosti k materinskej reči židovskú komunitu nevykazovali ako národnostnú menšinu.

V konglomeráte s tým nebolo jednoduché zo strany maďarskej poprvovojnovej oficiálnej politiky dosiahnuť rýchle protižidovské preporodenie verejnej mienky. Na jednej strane stál politikou podporovaný nesporný celospoločenský fakt vzrastu antisemitizmu s jeho sprievodnými, predovšetkým verbálnymi prejavmi, na strane druhej to boli pre celú maďarskú spoločnosť (aj pre tých, ktorí nestáli na strane antisemitizmu) právne záväzné, zákonné, legitímne i legálne opatrenia proti osobitnej náboženskej skupine plnohodnotných maďarských štátnych občanov. V našom sledovanom prípade diskriminácia v oblasti vzdelania, s následne sa prejavujúcou diskrimináciou predovšetkým v oblasti uplatnenia každého židovského jednotlivca ako v istom slova zmysle navonok váhavý, do istej miery aj opatrný, menej jednoznačne adresný, umiernenejší právny krok. Napriek týmto faktom sa aplikačná rovina jednotlivých zákonných ustanovení zákonného článku XXV/1920 neniesla v rovine zmieriteľnej prísnosti či odklonu od vôle maďarského zákonodarcu.

Pre celkové ozrejmenie vyplnenia stavu súvisiaceho s prijatím i obsahom ustanovení nemožno obísť bez zaznamenania bezprikladnej zvrátenosti oficiálnej štátnej politiky skutočnosť, že na prijatie zákonného článku XXV/1920 nemala vplyv žiadna cudzia ideológia. Nemecký nacistický antisemitizmus v rasistickom područí bol v jeho prvotnej podobe vyjadrený až o niekoľko rokov neskôr.[13] K tomu patrí aj ďalší neopomenuteľný, pre vtedajšiu maďarskú politiku nelichotivý fakt, že obsah danej právnej úpravy v podobe zákonného článku XXV/1920 bol navrhnutý a zákonodarcami prijatý z vnútornej, vlastnej iniciatívy, bez akéhokoľvek vonkajšieho, teda prípadne aj nemeckého nátlaku.

Východisková dikcia zákona sa nachádzala v § 1 ods. 1, ktorým sa viac-menej vyšpecifikoval okruh vysokých škôl patriacich do vzdelanostných ustanovizní obmedzujúcich dovtedy všeobecnú dostupnosť pre všetkých maďarských štátnych občanov, a to od školského roku 1920/1921. Patrili k nim „… vedecké univerzity, umelecké univerzity, budapeš-

[13] Stalo sa tak v diele Mein Kampf, ktorého autorom bol Adolf Hitler.

tianska univerzitná ekonomická fakulta a právnické akadémie…".[14] Adresnosť dotknutých subjektov však postrádala presnejšie kritériá, pretože vysokoškolské vzdelávanie na daných ustanovizniach mohli absolvovať jedinci spĺňajúci navonok značne vágne podmienky. Patrili k nim predovšetkým národnostná, vo svojej vlastnej podstate národná spoľahlivosť i spoľahlivosť etická v akejsi absurdne absolutizovanej forme.[15] Vzhľadom na stav potrianonskej maďarskej spoločnosti, bez akejkoľvek zlomyseľnej dvojzmyselnosti, do rámca národnej a etickej nespoľahlivosti patrili predovšetkým Židia ako jediný vinník zániku svätoštefanskej ríše. Naviac, zakončujúce ustanovenia § 1 ods. 1 sa niesli v naznačení stanovenia množstevných kvót v pozoruhodnom, takpovediac politicko-filištínskom vyjadrení, že „… len v takom počte, ktorých dôkladné vzdelanie môže byť zabezpečené."[16]

Ustráženiu početnosti študentov zo strany štátnej moci slúžili dva nasledujúce odseky. V zmysle ustanovení druhého odseku bol síce prioritne počet študentov závislý od rozhodnutia príslušnej fakulty, ale v konečnom dôsledku malo dané rozhodnutie len odporúčací charakter vo vzťahu k svojmu nadriadenému ministerstvu. O nezmeniteľnom a pre fakulty záväznom počte študentov rozhodoval „… minister náboženstva a verejného vzdelávania."[17] Samozrejme to evokuje neprípustnosť iného možného výkladu vzťahov medzi vysokoškolskou inštitúciou a nadriadeným ministerstvom ako to, že išlo o podobu existencie eliminácie akademických slobôd ničím nezakrytou formou otvoreného diktovaného zasahovania zo strany štátneho orgánu.

Vyhranenosť uvádzaných opatrení sa v nezmenenej podobe uplatňovala, aj ak by sa nenaplnila stanovená množstevná kvóta určená na prija-

[14] Bližšie pozri § 1 ods. 1. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[15] Súvzťažný text § 1 ods. 1 zákonného článku XXV/1920 znel: „… môžu sa zapísať iba takí jedinci, ktorí sú z národnostného a etického hľadiska bezpodmienečne spoľahliví…". *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[16] Súvzťažný text § 1 ods. 1. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[17] „Počet študentov, ktorý je možné prijať na jednotlivé fakulty (odborné oddelenia), stanovuje na základe odporúčania príslušnej fakulty (v prípade umeleckej univerzity rady) minister náboženstva a verejného vzdelávania." Bližšie pozri § 1 ods. 2. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

tie, čo by vytvorilo možnosť prijatia mimoriadnych študentov.[18] Striktnosť zákonného vyjadrenia nemožno interpretovať odlišne od zámeru zákonodarcu v každom prípade obmedziť prístup ku získaniu vzdelania záujemcom v zmysle ustanovení § 1 ods. 1.[19]

Navonok miernejšia modifikácia § 1 ods. 1 a ods. 2 sa prejavila nekompromisne v ustanoveniach § 1 ods. 3 dotýkajúcich sa zákonom predpokladanej možnej výnimky z počtu a spôsobu prijímania študentov, stanovených v zmysle § 1 ods. 2. Striktne sa to vzťahovalo jedine na uchádzačov na právnické a politické fakulty, prihlásených na odbor hospodárenia so štátnym rozpočtom, kedy „minister náboženstva a verejného vzdelávania […] môže po vypočutí príslušných fakúlt súhlasne s ministrom financií stanoviť aj počet týchto mimoriadnych študentov.“[20] Teda mohol použiť aj odlišnú metodiku vedúcu k navýšeniu počtu mimoriadnych študentov než obsiahnutú v § 1 ods. 3. Evidentne okrem iného aj preto, lebo štúdium na vyšpecifikovanom odbore nevytváralo predpoklady realizácie sa jeho diskriminovaných absolventov v slobodných povolaniach. To korešpondovalo s diskriminačným politickým duchom vyjadreným v princípe „numerus clausus“.

Riešenie diskriminačnej podstaty obsiahnutej vo všetkých ustanoveniach prvého paragrafu zákona sa nezaoberalo študentmi už prijatými a študujúcimi na už v samotnom názve právnej úpravy uvedených vzdelávacích inštitúciách v predchádzajúcich školských rokoch. Znamenalo to, že zvolený „diskriminačný princíp“ nebolo možné obísť, čo by nebolo v súlade s názormi antisemitskej oficiálnej štátnej politiky.

Na prvý pohľad sa zákonodarca v súvislosti s tým nestotožnil s vyriešením tohto, vo svojej podstate právne delikátneho problému použitím princípu retroaktivity. Prešmyčka vyjadrená v § 2 v jeho rozsiahlejšej časti stanovovala, že všetky ustanovenia prvého paragrafu sa nedotýkajú „… práva riadnych študentov zapísaných v predchádzajúcich školských rokoch, ďalej mimoriadnych študentov zapísaných v predchádzajúcich

[18] „Mimoriadnych študentov možno prijať iba v prípade, ak by sa počet študentov stanovený podľa predchádzajúceho odseku nenaplnil riadnymi študentmi a iba v rámci stanoveného počtu študentov.“ Bližšie pozri § 1 ods. 3. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[19] Bližšia konkretizácia osôb sa nachádzala až v ustanoveniach posledného, tretieho paragrafu zákonného článku XXV/1920.

[20] Bližšie pozri § 1 ods. 4. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

školských rokoch, ďalej mimoriadnych študentov zapísaných na filozofické fakulty (filozofia, jazykoveda a história, prírodné vedy) a fakulty medicíny so stredoškolským maturitným vysvedčením na ďalší zápis…".[21] Dané vyšpecifikovanie vysokoškolského štúdia sa jednoznačne nedotýkalo všetkých vzdelávacích inštitúcií zahrnutých v § 1 ods. 1 zákonného článku XXV/1920, ale nesporne len v § 2 uvedených, s vymedzením vzdelávacích odborov.

Diskriminačná tvrdosť spojená jednoznačne aj s použitím retroaktivity je zaznamenaná v jeho menej rozsiahlej časti s uplatnením výhradového základu zákona. A to len v tom prípade „… pokiaľ sú z národnostného [teda aj národného – poznámka autora] a etického hľadiska bezpodmienečne spoľahliví."[22] Jedinou možnou nedvojzmyselne výkladovou platformou tak zostávalo uzákonenie stavu, že nesplnením daných kritérií bolo nielen možné, ale i bezvýnimočne nutné a juristicky záväzné spätné odobratie práva na ďalší zápis. Len tým sa mohol a smel akceptovať duch zámeru vydania zákona.

Napriek precíznosti vo vzťahu ku zápisom, zaznamenanej v oboch prvých dvoch paragrafových zneniach, celá zapisovacia procedúra budúceho vysokoškolského študenta mala pokračovanie v ustanoveniach predposledného, tretieho paragrafu. Tieto v plnom rozsahu síce korešpondovali s duchom celej úpravy, ale tiež svojou striktnosťou krokov posilňovali prvky autoritatívnosti v danom procese. Navyše, predstavovali aj nové, odkrytejšie dimenzie v zákone vyjadrovaného antisemitizmu.

Do prvej roviny naznačovaného patrili ustanovenia § 3 ods. 1, v zmysle ktorých, prirodzene a logicky, až po naplnení požiadaviek obsiahnutých v prvom paragrafe zákonného článku XXV/1920 mohol budúci študent požiadať príslušnú vzdelávaciu ustanovizeň o povolenie na zápis.[23] Žiadosť o povolenie zápisu určite nepredstavovala len nejakú nepodstatnú formalitu z toho dôvodu, že ustanovenia § 3 ods. 2 pripúšťali obe formy protikladnej reakcie na ňu. Teda tak kladnú, ako aj zápornú, o čom rozhodovalo zasadnutie všetkých učiteľov vzdelávacej ustanoviz-

[21] Bližšie pozri § 2. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[22] Bližšie pozri § 2. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[23] „Osoba zapisujúca sa podľa opatrení prvého paragrafu musí požiadať o povolenie na zápis príslušnú fakultu (na umeleckej akadémii radu)." Bližšie pozri § 3 ods. 1. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

ne.[24] To, vzhľadom na panujúci autoritatívny maďarský štátny režim, nesporne muselo byť podopreté všetkými ich súhlasnými hlasmi.

Pokiaľ sa týka vstupu do prvej časti schvaľovacieho procesu, zákonné ustanovenia neprinášali nič neobvyklého či neobyčajného. Juristická prešmyčka sa však nachádzala v jeho schvaľovacej časti, v rámci ktorej bolo možné rozhodnúť aj o zamietnutí žiadosti pri aplikačnom posudzovaní vágnosti pojmov uvedených v ustanoveniach § 3 ods. 1 a v na ne odvolávajúcich sa ustanoveniach § 1 ods. 1.

Uvedenú skutočnosť sa následnou konkretizáciou obsiahnutou v § 3 ods. 3 zákonodarca usiloval vymedzenejšie vyšpecifikovať rozhodujúce prvky v porovnaní s už uvádzanými ustanoveniami § 1 ods. 1 zákonného článku XXV/1920. Nie je našou primárnou záležitosťou zamerať sa na to, či sa mu to viac alebo menej vydarilo. Prípadne striktne vynášať hodnotenia zamerané na skúmanie fenoménu dosiahnutého stupňa právnej istoty predmetných zákonných ustanovení § 3 ods. 3. Aj keď stabilitu roviny aplikácií akýchkoľvek zákonných ustanovení nemožno celkom jednoducho, bezproblémovo obísť. V zameraní nášho pohľadu tak naďalej zostáva obsahová rovina s dôrazom na najdôležitejší fenomén právnej úpravy, ktorým bola národnostná, teda aj národná, i etická spoľahlivosť jednotlivca v zmysle nosnej myšlienky § 1 ods. 1.

Povestné, takpovediac čertovo kopýtko spočívalo nesporne nielen v rozšírení oboch uvádzaných entít o nové prvky. Patrila k nim z hľadiska skutočného zamerania právnej úpravy ako celku dosť nepodstatná podmienka spočívajúca v zohľadnení duševných predpokladov žiadateľov o povolenie zápisu bez akéhokoľvek pojmologického upresnenia.[25] Nevedno, či malo ísť o skúmanie len duševného zdravia, alebo v spojitosti s intelektuálnym potenciálom. Navyše, s absenciou spôsobu ich zisťovania a vyhodnocovania. Ničím nezakrytý, nespochybniteľný akcent podstatnej podmienky sa nachádzal vo vyjadrení „… ďalej to, aby pomer mladých patriacich k jednotlivým rasám […] dosiahol medzi študentmi

[24] „O vydaní alebo zamietnutí vydania povolenia na zápis v rámci limitu stanoveného podľa ustanovení prvého paragrafu rozhoduje zasadnutie všetkých učiteľov príslušnej fakulty (na umeleckej univerzite rady)." Bližšie pozri § 3 ods. 2. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[25] „Pri vydávaní povolenia sú popri požiadavkách na národnostnú [teda aj národnú – poznámka autora] a etickú spoľahlivosť zohľadňované duševné schopnosti žiadateľov…". Bližšie pozri § 3 ods. 3. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

štátny pomer danej rasy…".[26] S osobitne nemenej dôležitým dôrazným vyčlenením percentuálneho podielu k celkovému počtu obyvateľstva uvedením, že musela byť naplnená zákonom stanovená príslušná vymedzujúca percentuálna kvóta, so zdôraznením, že „… avšak najmenej deväť desatín tohto pomeru."[27] Nemožno v daných súvislostiach nepripomenúť, že maďarský štát, tak, ako to bolo v predchádzajúcom výklade uvádzané, považoval Židov za súčasť maďarského národa. A ako takých ich neevidoval ako národnostnú skupinu s nemaďarským materinským jazykom.

To nielen evokuje, ale nespochybniteľne potvrdzuje skutočné, nezakryté zameranie na prvý pohľad podľa jeho názvoslovia „nevinného" zákona. Teda nielen to, že bol antisemitský, ale aj s otvorenými rasistickými prvkami.[28] Diskriminoval tak nielen vlastných štátnych občanov, ale, na rozdiel od protižidovských zákonov z obdobia prvej Slovenskej republiky,[29] aj členov vlastného maďarského národného spoločenstva. Korešpondovalo to plne s potrianonskými politickými i celospoločenskými náladami v maďarskom štáte.

Uvádzané vyšpecifikované prvky sa vo svojej komplexnosti bez rozdielu vzťahovali na všetkých študentov, teda v zmysle § 2 zákonného článku XXV/1920 i na riadnych študentov zapísaných na predmetné

[26] Nadväzujúca pokračujúca časť § 3 ods. 3 zákonného článku XXV/1920 znela: „…, ďalej to, aby pomer mladých patriacich k jednotlivým rasám a národnostiam žijúcim na území krajiny podľa možností dosiahol medzi študentmi štátny pomer danej rasy alebo národnosti, …". *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[27] Bližšie pozri § 3 ods. 3. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[28] Existencia vlastného domáceho maďarského rasizmu sa prejavovala v podobe tzv. turanizmu. Jeho podstatou bolo prehlasovanie nevyhnutnosti vytvorenia jednoty prastarých, tzv. turanských národov s východnou Európou ako predpokladu vzniku tzv. turanského sveta. Okrem iných národov k nim mali patriť predovšetkým Fíni, Laponci, Uzbeci, Turci, Tatári, Bulhari. Osobitné postavenie medzi nimi mali mať Maďari v pozícii západnejšej vetvy tzv. turanského sveta, ktorý mal stáť naproti západoeurópskym pozíciám pri presadzovaní preň vlastných záujmov. Osobitosť tzv. turanského sveta sa mala prejavovať v turanskej presile opierajúcej sa o turanskú, teda vo svojej podstate nordickú morálku. Uvedená presila i morálka mali byť uholným kameňom potrianonského maďarského štátu. Bližšie pozri FISCHER, R. *Entwicklungsstufen des Antisemitismus in Ungarn 1867 – 1939: Die Zerstörung der magyarisch-jüdischen Symbiose*. 1. Aufl. München: Oldenburg, 1988, s. 146 a nasl. ISBN 3-486-54731-3.

[29] U židovských štátnych občanov, nielen počas prvej Slovenskej republiky, sa v podstate, v porovnaní s dualistickým obdobím uhorskej štátnosti, neprejavil záujem asimilačne, jednoliato sa začleniť do slovenského národa. Ani k tomu vtedajšou vládnou politikou na území Slovenska neboli násilne prinucovaní. Plne to korešpondovalo s celým poprvovojnovým obdobím československej štátnosti.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 23-37
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

vzdelávacie inštitúcie v predchádzajúcich školských rokoch. Deklaroval to § 3 ods. 4 zákonného článku XXV/1920.[30]

Stupňujúci sa antisemitizmus v maďarskej spoločnosti a politike sa prejavil v razantnosti jeho aplikácie vyjadrenej v poslednom paragrafe 4 zákonného článku XXV/1920, stanovujúcom účinnosť zákonných nariadení dňom jeho platnosti.

Záver

Neslávne celoeurópske prvenstvo protižidovského zákonného článku XXV/1920 vo svojich dôsledkoch nemalo až do roku 1938 pre maďarské židovské spoločenstvo katastrofické, život ohrozujúce následky. Bolo to spôsobené aj tým, že na postupne relatívne stabilizujúcom sa maďarskom hospodárstve sa podieľala silná ekonomická pozícia židovskej komunity. Opatrenia vychádzajúce zo zakotvenia a uplatňovania princípu „numerus clausus" boli zacielené predovšetkým na zásadné oslabenie vplyvu maďarských Židov na duchovno-vzdelanostnú i celkovú celospoločenskú oblasť obmedzovaním ich vzdelanosti. Maďarskí Židia sa naďalej hlásili k maďarskému národu spolu s akceptačnou schopnosťou prispôsobiť sa konštituujúcemu sa autoritatívnemu štátnemu režimu. To však nič nemenilo na skutočnosti postupného uplatňovania sa tzv. segedínskej ideológie založenej na zachovaní kresťanskej ideologickej podstaty ako formy a prostriedku ochrany maďarskej rasy spolu s agrárnym postavením štátu. Spomínané východiská neboli ničím iným než do ľúbivého obalu zabalený národne rasistický, ako nemenný, historicky pretrvávajúci, realistický, uhorskou štátnosťou v jej historicite dodržiavaný výraz osobitosti maďarskej nacionality.

V skutočnosti išlo však nesporne o otvorený začiatok oficiálneho antisemitizmu cestou kresťansko-nacionálnej kontrarevolúcie, antisemitizmu, ktorý bol liberálnej politickej elite cudzí.[31] Nemožno však ním zastrieť, že išlo len o jeho náhradkovú formu prejavujúcu sa v povojnových

[30] „Žiadatelia o zápis na základe § 2 sa môžu zapísať taktiež len na základe povolenia udeleného na zasadnutí všetkých členov príslušnej fakulty (na umeleckej univerzite rady). Pravidlá zápisu takýchto žiadateľov stanovuje minister náboženstva a verejného vzdelávania nariadením." Bližšie pozri § 3 ods. 4. *1920. évi XXV. törvénycikk* [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

[31] Bližšie pozri FISCHER, R. *Entwicklungsstufen des Antisemitismus in Ungarn 1867 – 1939: Die Zerstörung der magyarisch-jüdischen Symbiose.* 1. Aufl. München: Oldenburg, 1988, s. 146 a nasl. ISBN 3-486-54731-3.

náladách obyvateľstva majúcich nacionálnu, romantizujúcu, populistickú, antiliberálnu či anticivilizačnú podstatu.

Zoznam bibliografických odkazov

1920. évi XXV. törvénycikk [Zákonný článok XXV/1920] [online]. 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7440.

ARON, R. *Historie XX. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. 869 s. ISBN 80-200-0778-4.

FIAMOVÁ, M. ed. *Protižidovské zákonodarstvo na Slovensku a v Európe*. 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2014. 412 s. ISBN 978-80-89335-51-0.

FISCHER, R. *Entwicklungsstufen des Antisemitismus in Ungarn 1867 – 1939: Die Zerstörung der magyarisch-jüdischen Symbiose*. 1. Aufl. München: Oldenburg, 1988. 206 s. ISBN 3-486-54731-3.

HAFFNER, S. *Anmerkungen zu Hitler*. 1. Aufl. München: Kindler, 1978. 204 s. ISBN 3-463-00719-3.

JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. 1. vyd. Praha: Rozmluvy; Panorama, 1995. 591 s. ISBN 80-85336-31-6.

Prof. JUDr. Dr. h. c. Peter Mosný, CSc.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
peter.mosny@truni.sk

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 38-49
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Alternative Sanctions in the Spanish Criminal Law[1]

Gustáv Dianiška
Tomáš Strémy
Ondrej Laciak

Abstract: *The paper is mainly focused on alternative sanctions that are amended in the Spanish criminal law. We think that the Slovak criminal law is not very different in developing alternative sanctions as the Spanish criminal law and this is the main reason why we have entitled the presented paper with the above-mentioned title. The Spanish legal system (and most of legal systems) allows that some sanctions of deprivation of liberty can be suspended or substituted by other sanctions that prevent entry in prison if the offender fulfils the requirements.*

Key Words: *Criminal Law; Restorative Justice; Retributive Justice; Criminal Code; Alternative Sanctions; Compulsory Labour; House Arrest; Electronic Devices; Spain.*

Restorative justice versus retributive justice

The retributive theory means that the punishment is deserved, which in practice is often counter-productive for the victims and the offenders. On the other hand, the restorative justice theory shows that addressing the needs and harms done to the victim is needed in combination with an active effort to support the offender to accept responsibility for committed crimes and to focus on the causes of his/her behaviour.[2]

---

[1] The presented scientific study was carried out within the Project of the Slovak Research and Development Agency: *"Restorative Justice and System of Alternative Punishments in the Slovak Republic"*, in the Slovak original *"Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky"*, project No. APVV-0179-12, responsible researcher doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

[2] See ZEHR, H. *The Little Book of Restorative Justice*. 1st ed. Intercourse, PA: Good Books, 2002, pp. 58-59. ISBN 1-56148-376-1; DIANIŠKA, G., L. KLIMENTOVÁ, J. KOPRLOVÁ, V. KUBALA, T. STRÉMY a M. VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 2. rozšír. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 351 p. ISBN 978-80-7380-344-5; and SCHEINOST, M. Úvodní poznámka. In: Z. KARABEC, ed. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, p. 4. ISBN 80-7338-021-8.

According to Howard Zehr, the differences between restorative justice and retributive justice are:[3]

Restorative justice:

- the crime presents a disruption of personal and interpersonal relations;
- the disruption leads to obligations;
- in the restoration process, justice involves: victims, offenders, and the society;
- focus is laid on needs of the victim and the offenders and on responsibility for restoration of damage.

Retributive justice:

- the crime presents a disruption of law and of the interests of the State;
- the disruption leads to guilt;
- the justice requires the State to decide on the guilt and to impose punishment;
- focus is laid on the offender who should get what he/she deserves.

The retribution theory believes that the harm caused to the victim will be remedied, but it is often counter-productive in practice for the victim and the offender. On the other hand, the restorative justice theory argues or, more precisely, really advocates for becoming aware of the damage the offender has caused to the victim, together with the effort to encourage him/her to assume the responsibility for the offence. At the same time, the restorative justice has the potential to transform the lives of the offender and the victim in a positive way.[4]

The proponents of the restorative justice have a different opinion from the traditional reformers of criminal law. Before they see victims, they also see offenders and how to get them back into society, i.e. how to reintegrate them. Naturally, the victims are people that were "hurt" by

[3] See ZEHR, H. *The Little Book of Restorative Justice*. 1st ed. Intercourse, PA: Good Books, 2002, p. 21. ISBN 1-56148-376-1.

[4] See ZEHR, H. *The Little Book of Restorative Justice*. 1st ed. Intercourse, PA: Good Books, 2002, p. 59. ISBN 1-56148-376-1; BECK, E., N. P. KROPF and P. BLUME LEONARD, eds. *Social Work and Restorative Justice: Skills for Dialogue, Peacemaking, and Reconciliation*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2011. 313 p. ISBN 978-0-19-539464-1; and BRUNK, C. G. Restorative Justice and the Philosophical Theories of Criminal Punishment. In: M. L. HADLEY, ed. *The Spiritual Roots of Restorative Justice*. 1st ed. Albany: State University of New York Press, 2001, pp. 31-56. ISBN 0-7914-4851-7.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 38-49
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

the offence, but, at the same time, they should be able to empathise with the offender as a person who could be punished in another way than by a verdict of imprisonment. The restorative justice focuses, inter alia, on the return of the victim into the society.[5]

From the seventieth of the last century, prison has been settled as a way for re-education and social reinsertion, since the "criminology of social reaction" has emerged,[6] which considers crimes not as an individual act, but as a product of social structures. However, this resocializing goal has the opposite effect. The internal population exceeds the capacity of the system and this obstructs the implementation of any social policy for prisoners with the adequate programs to help their social reinsertion.[7]

From the different angles, it has been questionable the possible resocialization, re-education, or reinsertion of criminals during the execution of a penalty of prison. It is held on the same idea: if the cause that led a person to commit a crime was his/her lack of adaptation to the social environment, he/she could hardly be readapted through a measure of deprivation of liberty. These measures will not let him/her interact with the environment in equal conditions as by the rest of citizens.[8]

It is known that the Spanish legal system (and most of legal systems) allows that some sanctions of deprivation of liberty can be *suspended* or *substituted* by other sanctions that prevent entry in prison if the offender fulfils the requirements. The legal basis for alternative sanctions instead of imprisonment creates the Article 25 paragraph 2 of the Spanish Constitution which highlights the final aim of punishments: *"The custodial*

---

[5] See CLEAR, T. R. Community Justice versus Restorative Justice: Contrasts in Family of Value. In: D. SULLIVAN and L. TIFFT, eds. *Handbook of Restorative Justice: A Global Perspective*. 1st ed. New York: Routledge, 2008, p. 464. ISBN 978-0-415-35356-4.

[6] See De la CUESTA ARZAMENDI, J. L. La resocialización: objetivo de la intervención penitenciaria. *Papers d'Estudis i Formació*. 1993, nº 12, pp. 9-21. ISSN 0213-6015.

[7] See De la CUESTA ARZAMENDI, J. L. La carcel no es la solución. *El Ciervo*. 1994, vol. 43, nº 515, p. 7. ISSN 0045-6896.

[8] See KASINEC, R. Alternatívne tresty v pop kultúre. In: T. STRÉMY, ed. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, pp. 296-309. ISBN 978-80-7502-104-5; KLÁTIK, J. Uplatnenie práva na náhradu škody pri rozhodovaní o odklonoch v trestnom konaní. In: T. STRÉMY, ed. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, pp. 193-205. ISBN 978-80-7502-104-5; and KURILOVSKÁ, L. Rekognoskácia probácie a mediácie v slovenských podmienkach. In: T. STRÉMY, ed. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, pp. 51-71. ISBN 978-80-7502-104-5.

sentences and security measures will be aimed at re-education and social rehabilitation, and may not involve forced labour". These alternative sanctions try to avoid the serious consequences caused by the imprisonment to all human beings in their personal, familiar, and social spheres. Both institutions (suspension and substitution) were regulated in the Spanish Criminal Code separately: suspension in the Articles 80 – 87 and substitution in the Article 88. In 2015, the Spanish Criminal Code was modified (which suppressed the Article 88 about substitution) and the regulations of suspension and substitution of the penalties of deprivation of liberty were changed. Now, both institutions are regulated in the same chapter and section (Title II, Chapter III, Section 1). By this way, the regulation of suspension and the regulation of substitution of imprisonment were unified.

Arguments about the resocialization of prisoners make more sense when talking about short custodial sentences. Articles 13 and 33 of the Spanish Criminal Code about the definition and sanctions for crimes provide a classification for crimes according to their severity. Thereby, we can distinguish serious, less serious, and minor offenses.

Trying to avoid an effective compliance of short custodial sentences we have to take into account two fundamental reasons:

- short custodial sentences are provided for minor offences for which less traumatic sanctions would be enough;
- these short sentences carry, in many cases, an opposite effect to resocialization, as they permit the contact of the "minor offender" with other more serious criminals, while creating a risk of "contagion".

In this context, at the European level, a process guided to the promotion of alternative sanctions for short custodial sentences has been developed. Therefore, the Council of Europe in its Resolution (65) 1, dated on January 22nd, 1965, pointed that the *"custodial sentences should only be inflicted on the offender to the extent that meets the purposes of punishment"*, while recommending all the Member States:

- to have in their legislations provisions to let the judicial authority the possibility to suspend the execution of a deprivation of liberty sanction or to substitute that sanction for a conditional measure for the first offenders who had not committed a serious crime;
- to adopt provisions needed to ensure and to develop the application of *probation* or other measures which have the advantage to submit

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 38-49
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

offenders during the probation to an assistance and vigilance to stimulate his/her reinsertion and to control his/her behaviour;
- to introduce in their legislations any measure to avoid imprisonment of the first offenders.

Some of the most important mechanisms applied in the legal systems in the European context to avoid imprisonment of offenders with short custodial sentences are: suspension of execution of the sanction (Articles 80 and following of the Spanish Criminal Code), work for the benefit of the community (Articles 39 and 49 of the Spanish Criminal Code), and the "diversion programs".[9] "Diversion programs" present an important tool to avoid negative effects of the imprisonment. They are also known as the "third way".[10]

The word "diversion" is used to express that the State renounces to a formal criminal proceeding and to a formal penalty. Instead of it, the process is derived to an alternative way which is characterised by its informal solutions, without stigmatising effects for the offender. These "diversion programs" mean an alternative for short custodial sentences. In Spain, the "diversion programs" are not included in the adults' Criminal Code; they are included only in the youth justice system and incorporated in the Organic Law Regulating the Criminal Responsibility of Minors.[11]

Suspension

According to the Article 80 of the Spanish Criminal Code, suspension of the execution of imprisonment consists in excluding, provisionally and under specific conditions, the imprisonment for the first offenders of a crime punishable by imprisonment for less than two years. It should be noted that the decision of suspension is a power of the judge or court; they can decide about the suspension (or not) considering whether it is

[9] See CANO PAÑOS, M. Á. Las medidas alternativas a la pena de prisión en el ámbito del derecho comparado. *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*. 2014, vol. 8, pp. 4-5. ISSN 2255-1824.

[10] The "third way" is considered with regard to genuine penalties on the one hand as well as with regard to precautionary or preventive measures on the other hand. See more LÓPEZ BARJA de QUIROGA, J. La tercera vía. In: *La Mediación Penal*. 1ª ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1999, pp. 109-122. ISBN 84-393-4767-7.

[11] See *Ley Orgánica 5/2000 reguladora de la responsabilidad penal de los menores* [2000-01-12] [online]. 2000 [cit. 2017-03-06]. Available at: https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2000-641.

not likely that the person of the offender will commit new crimes. If the offender complies with the conditions during the fixed term, the punishment expires (and it is given as accomplished). If the offender does not fulfil the conditions, the suspension is revoked and the accomplishment is demanded.

Characteristics of the suspension

Suspension:

- is discretionary and not mandatory. Article 80.1.1 of the Spanish Criminal Code states that *"Judges or courts can suspend…"*. Then, although the requirements are fulfilled, it is the judge who has to decide in each case;
- seeks to avoid dissocializing effects of the imprisonment (tension between security and dignity). For that reason, suspension is only referred to punishment (of deprivation of liberty) and not to liability, the payment obligation of which subsists;
- is conditional, with the imposition of obligations and duties. Article 83 of the Spanish Criminal Code states that if the offender commits any crime during a certain period of time, the suspension has no effect;
- duration: according to the Article 81 of the Spanish Criminal Code, the period of suspension will be from two years to five years for imprisonments under two years and from three months to one year for light sentences. The period will be fixed by the judge or court.

In order to avoid the danger of the commitment of new crimes, the judge or court can condition the suspension to the accomplishment of the following prohibitions and duties:

- prohibition of approaching the victim or his/her relatives: it includes the prohibition to be close to their residence, workplace, or places frequented by them;
- prohibition to keep in touch with certain persons or groups when there are evidences that they can facilitate the offender to the commitment of new crimes;
- prohibition to change residence or to leave temporarily without authorisation of the judge or court;
- personal appearance in the court with the periodicity indicated by the judge or court. This appearance can be made before the judge or court, at the police station, or before the determined authority;

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 38-49
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

- participation in training, labour, or cultural programs and in other similar programs;
- participation in detox programs (because of alcohol or drugs addictions);
- performing other duties that the judge considers as appropriate.

Substitution (recent suspension by accomplishment of certain benefits)

The old Article 88 (recent Article 84) of the Spanish Criminal Code gave the possibility to the judge or court to substitute the imprisonment of those whose custodial sentence did not exceed one year of imprisonment. The imprisonment could be substituted by a *weekend arrest* (each week of imprisonment was substituted by two weekends of arrest) or by a *financial penalty* (two penalty fees per day of imprisonment). Besides, the weekend arrest could be also substituted by a financial penalty or by *works for the benefit of the community*.

There were two kinds of substitution:

- ordinary substitution: duration of the penalty to replace cannot exceed one year, for the permanent location may not exceed 6 months. There is also one necessary requirement – the offender cannot be habitual offender.[12] Considered are also personal circumstances of the offender, the nature of the event, his/her conduct, and the attempt to repair the damage;
- extraordinary substitution: duration of the penalty must be more than one year and less than two years. The extraordinary substitution requires the same requirements as stated above by the ordinary substitution.

The recent Article 84 of the Spanish Criminal Code gives the possibility to the judge to condition the suspension of the execution of the penalty to some measures or benefits, such as:

- accomplishment of the agreement reached by the parties by means of mediation;
- payment of fine;

[12] Article 94 of the Spanish Criminal Code states that "habitual offenders" are "people who have committed three or more crimes within the term of five years". See *Ley Orgánica 10/1995 del Código Penal* [1995-11-23] [online]. 1995 [cit. 2017-03-06]. Available at: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444.

- works for the benefit of the community.

It means that the new regulation is referred to substitution as a way of suspension.

Works for the benefit of the community

Under the Article 39 of the Spanish Criminal Code, works for the benefit of the community are penalties of deprivation of rights, not penalties of deprivation of liberty. They consist of performance of several cooperation activities realised by the offender without retribution. These activities must have public benefit, social interest, or educational value and they cannot consist in forced labour.

a) Regulatory developments

The first attempted act to introduce the works for the benefit of the community in the Spanish legal system was in 1980. In fact, it was in the Draft of the Criminal Code in 1994 when the works for the benefit of the community were set up for the first time. Finally, on November 23rd, 1995, they were introduced in the Spanish Criminal Code of 1995 by the Act No. 10/1995 as a substitute penalty for the weekend arrests (Article 88.2) and as a subsidiary penalty for failure to pay fine (Article 53.1).

The exposition of reasons of the Spanish Criminal Code of 1995 established the reform of penalties. The reason for the Criminal Code to establish the works for the benefit of the community was to adopt any possible measures to achieve the objectives of the resocialization determined by the Spanish Constitution (Article 25).

Permanent location

The penalty of permanent location is regulated in the Article 37 of the Spanish Criminal Code as a penalty of deprivation of liberty. It consists in the permanence of the offender in his/her residence or in a determined place fixed by the judge in the sentence.

The scope of the penalty of permanent location covers its application as a main penalty and as a way of accomplishment of personal liability (subsidiary personal responsibility) for unpaid fine. The Act No. 5/2010, dated on June 22nd, 2010, incorporated the permanent location in the catalogue of the substitute penalties of imprisonment up to six months.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 38-49
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

We can point out that the application of permanent location is reduced to the scope of light sentences.

One of the most problematic aspects regarding to the accomplishment of the penalties in the community is the way to guarantee effective implementation of the penalty. In relation to the permanent location, it consists in guarantee of the permanence of the offender in his/her residence or in the certain place determined by the judge. This kind of penalty needs the implementation of control strategies, including human or technological resources.[13]

Thereby, nowadays the control of the accomplishment of the permanent location can be done by two ways: by means of supervision by the police agents or by electronic devices. The control by police officers consists in regularly visits to control the permanent location. However, it can cause an overload for police officers. The possibility to control the execution of the permanent location by electronic devices was introduced by the Act No. 5/2010. Under the Article 37 of the Spanish Criminal Code, the judge can order the use of electronic or mechanical devices to supervise the accomplishment of the mentioned penalty.[14]

Conclusions

The Spanish legal system (and most of legal systems) allows that some sanctions of deprivation of liberty can be suspended or substituted by other sanctions that prevent entry in prison if the offender fulfils the requirements. The legal basis for alternative sanctions instead of imprisonment creates the Article 25 paragraph 2 of the Spanish Constitution which highlights the final aim of punishments: *"The custodial sentences and security measures will be aimed at re-education and social rehabilitation, and may not involve forced labour"*. These alternative sanctions try to avoid the serious consequences caused by the imprisonment to all human beings in their personal, familiar, and social spheres.

Electronic devices are used by penitentiary institutions to control the presence of the offenders within the scope of their powers. Article 86.4 of the Spanish Criminal Code enables a kind to serve the sentence. It con-

[13] See TORRES ROSSEL, N. Contenido y fines de la pena de localización permanente. *InDret*. 2012, nº 1, pp. 20-22. ISSN 1698-739X.

[14] See IGLESIAS RÍO, M. Á. and J. A. PÉREZ PARENTE. La pena de localización permanente y su seguimiento con medios de control electrónico. *Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano 2006: Tomo II*. 2006, vol. 12, pp. 1071-1107. ISSN 1510-4974.

sists in the substitution of the minimum time stay by electronic devices.[15] The Spanish General Secretary of Penal Institutions provides following kinds of vigilance systems: electronic bracelets, voice verification system, and global positioning system known as GPS.

References

BECK, E., N. P. KROPF and P. BLUME LEONARD, eds. *Social Work and Restorative Justice: Skills for Dialogue, Peacemaking, and Reconciliation*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2011. 313 p. ISBN 978-0-19-539464-1.

BRUNK, C. G. Restorative Justice and the Philosophical Theories of Criminal Punishment. In: M. L. HADLEY, ed. *The Spiritual Roots of Restorative Justice*. 1st ed. Albany: State University of New York Press, 2001, pp. 31-56. ISBN 0-7914-4851-7.

CANO PAÑOS, M. Á. Las medidas alternativas a la pena de prisión en el ámbito del derecho comparado. *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*. 2014, vol. 8, pp. 1-44. ISSN 2255-1824.

CLEAR, T. R. Community Justice versus Restorative Justice: Contrasts in Family of Value. In: D. SULLIVAN and L. TIFFT, eds. *Handbook of Restorative Justice: A Global Perspective*. 1st ed. New York: Routledge, 2008, pp. 463-471. ISBN 978-0-415-35356-4.

De la CUESTA ARZAMENDI, J. L. La carcel no es la solución. *El Ciervo*. 1994, vol. 43, nº 515, pp. 7-8. ISSN 0045-6896.

De la CUESTA ARZAMENDI, J. L. La resocialización: objetivo de la intervención penitenciaria. *Papers d'Estudis i Formació*. 1993, nº 12, pp. 9-21. ISSN 0213-6015.

DIANIŠKA, G., L. KLIMENTOVÁ, J. KOPRLOVÁ, V. KUBALA, T. STRÉMY a M. VRÁBLOVÁ. *Kriminológia*. 2. rozšír. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 351 p. ISBN 978-80-7380-344-5.

IGLESIAS RÍO, M. Á. and J. A. PÉREZ PARENTE. La pena de localización permanente y su seguimiento con medios de control electrónico.

[15] See the official webpage of the Ministry of Interior of the Spanish Government, General Secretary of Penal Institutions: *Secretaría General de Instituciones Penitenciarias (Ministerio del Interior)* [online]. 2017 [cit. 2017-03-06]. Available at: http://www.institucionpenitenciaria.es/.

Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano 2006: Tomo II. 2006, vol. 12, pp. 1071-1107. ISSN 1510-4974.

KASINEC, R. Alternatívne tresty v pop kultúre. In: T. STRÉMY, ed. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, pp. 296-309. ISBN 978-80-7502-104-5.

KLÁTIK, J. Uplatnenie práva na náhradu škody pri rozhodovaní o odklonoch v trestnom konaní. In: T. STRÉMY, ed. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, pp. 193-205. ISBN 978-80-7502-104-5.

KURILOVSKÁ, L. Rekognoskácia probácie a mediácie v slovenských podmienkach. In: T. STRÉMY, ed. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, pp. 51-71. ISBN 978-80-7502-104-5.

Ley Orgánica 5/2000 reguladora de la responsabilidad penal de los menores [2000-01-12] [online]. 2000 [cit. 2017-03-06]. Available at: https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2000-641.

Ley Orgánica 10/1995 del Código Penal [1995-11-23] [online]. 1995 [cit. 2017-03-06]. Available at: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444.

LÓPEZ BARJA de QUIROGA, J. La tercera vía. In: *La Mediación Penal*. 1ª ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1999, pp. 109-122. ISBN 84-393-4767-7.

SCHEINOST, M. Úvodní poznámka. In: Z. KARABEC, ed. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, p. 4. ISBN 80-7338-021-8.

Secretaría General de Instituciones Penitenciarias (Ministerio del Interior) [online]. 2017 [cit. 2017-03-06]. Available at: http://www.institucionpenitenciaria.es/.

TORRES ROSSEL, N. Contenido y fines de la pena de localización permanente. *InDret*. 2012, nº 1, pp. 1-30. ISSN 1698-739X.

ZEHR, H. *The Little Book of Restorative Justice*. 1st ed. Intercourse, PA: Good Books, 2002. 74 p. ISBN 1-56148-376-1.

Prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc.

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
gustav.dianiska@truni.sk

Doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

Faculty of Law
Comenius University in Bratislava
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovak Republic
tomas.stremy@flaw.uniba.sk

JUDr. Ondrej Laciak, PhD.

Faculty of Law
Comenius University in Bratislava
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovak Republic
ondrej.laciak@flaw.uniba.sk

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Kľúčové momenty vývoja, súčasná podoba a inštitucionálne zabezpečenie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies

Key Moments of Development, Present Shape and Institutional Support of International Legal Regime of Outer Space and Celestial Bodies

Juraj Jankuv

Abstract: *This study aims to identify and to analyse key moments of evolution, present form, and even institutional support of international regime of outer space and celestial bodies in the spirit of existing customary, treaty, and non-binding soft law norms of international public law. These analyses will allow us to identify the most important problems and challenges of international cosmic law as one of the youngest sub-sections of international public law.*

Key Words: *International Public Law; Outer Space; Celestial Bodies; International Organisations; International Organs.*

Abstrakt: *Cieľom tejto štúdie je identifikovať a analyzovať kľúčové momenty vývoja, súčasnú podobu, ako aj inštitucionálne zabezpečenie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies v duchu existujúcich obyčajových, zmluvných i nezáväzných soft law noriem medzinárodného verejného práva. Tieto analýzy umožnia identifikovať najdôležitejšie problémy a výzvy medzinárodného kozmického práva ako jedného z najmladších pododvetví medzinárodného práva verejného.*

Kľúčové slová: *Medzinárodné právo verejné; kozmický priestor; nebeské telesá; medzinárodné organizácie; medzinárodné orgány.*

Úvod

Kozmický priestor, alebo aj vesmírny priestor je označenie, ktoré sa používa pre oblasť vo vesmíre, kde sa nenachádza žiadna atmosféra (v kontraste s pojmom vzdušný priestor). Všeobecne sa ako kozmický priestor označujú všetok priestor, ktorý je mimo prirodzeného alebo umelého vesmírneho telesa, či kozmické prostriedky; ide o označenie vonkajšieho

prostredia vo vesmíre. V tejto oblasti sa vyskytuje takmer dokonalé vákuum (tzv. vesmírne vákuum). Predpokladá sa, že na jeden m^3 prislúcha jeden atóm hmoty, pričom pri viac než 99 % ide o atómy vodíka (tzv. vodíková plazma), v ostatných prípadoch o atómy hélia; ťažšie atómy sa vyskytujú už len veľmi zriedka. Až v niekoľkých posledných rokoch, keď boli objavené temná hmota a temná energia, bolo spočítané, že vesmírny priestor obsahuje väčšinu temnej hmoty (asi 85 % oproti „normálnej" hmote). Okrem extrémne malého počtu atómov obsahuje vesmírny priestor aj niektoré subatomárne častice, ako sú napríklad neutrína. Vesmírnym priestorom sa môžu tiež šíriť elektromagnetické žiarenia s rôznou intenzitou energie, respektíve vlnovou dĺžkou, rovnako, ako do neho môžu hviezdy chrliť tzv. slnečný vietor alebo hmotu tvorenú ťažšími atómami pri výbuchu supernov.[1]

Potreba vytvorenia právneho režimu využívania kozmického priestoru a nebeských telies sa objavila po vypustení prvých družíc, sond a kozmonautov do vesmíru. Postupným vývojom sa v uvedenej oblasti sformovalo úplne nové, a súčasne jedno z najmladších odvetví medzinárodného práva – medzinárodné kozmické právo.

Cieľom predloženej štúdie je identifikovať a analyzovať kľúčové momenty vývoja a súčasnú podobu medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies (medzinárodného kozmického práva) v duchu existujúcich obyčajových, zmluvných a soft law noriem medzinárodného verejného práva a identifikovať existujúce medzinárodné orgány a organizácie s pôsobnosťou v oblasti medzinárodného kozmického práva. Tieto analýzy nám umožnia identifikovať najdôležitejšie problémy a výzvy medzinárodného kozmického práva ako jedného z najmladších pododvetví medzinárodného práva verejného.

Kľúčové momenty vývoja medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies

Medzinárodnoprávny režim kozmického priestoru sa vyvíjal postupne od roku 1957. Vo vede medzinárodného práva sa vyskytujú pokusy o načrtnutie jeho periodizácie, s charakterizáciou jednotlivých období jeho vý-

[1] Bližšie pozri Kozmický priestor. In: *Astronomia-on-net* [online]. 2012-10-31 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://astronomia-on-net.webnode.sk/news/kozmicky-priestor/.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

voja.[2] Kľúčové momenty vývoja predmetného režimu je však možné identifikovať i bez osobitnej periodizácie v kontexte aktivít medzinárodného spoločenstva v kozmickom priestore.

Medzinárodné kozmické právo začalo proces svojho vzniku v tzv. medzinárodnom geofyzikálnom roku 1957, konkrétne 4. októbra 1957, keď bývalý Sovietsky zväz vypustil prvú družicu Zeme Sputnik 1. Do kozmu bol teda vypustený nový predmet, kvalitatívne iný ako lietadlo. To bol *prvý kľúčový moment*, ktorý ovplyvnil formovanie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru. Štáty mali, podľa všeobecných zásad medzinárodného práva, možnosť protestovať, a tým zároveň obhajovať svoj vzdušný priestor. Žiaden štát však neprotestoval, napriek tomu, že každý kozmický let bol vopred oznámený. V období rokov 1958 až 1968 sa počet vypustených rakiet, družíc a iných kozmických telies prudko zvýšil; štáty prestávali postupne oznamovať tieto činnosti vopred, a keďže ostatné štáty znova neprotestovali, začalo sa presadzovať presvedčenie štátov, že *nad vzdušným priestorom existuje iný, odlišný a kvalitatívne nový druh priestoru nazvaný kozmický priestor* a že *lety v tomto priestore nenarušujú zvrchovanosť štátov*.[3] V nadväznosti na uvedené presvedčenie štátov sa sformovalo *obyčajové pravidlo slobody výskumu a využívania kozmického priestoru*. Následne sa sformovalo i *obyčajové pravidlo zákazu privlastnenia si kozmického priestoru*. Niektoré štáty si však aj napriek tomu nárokovali na vlastníctvo prírodných komponentov nachádzajúcich sa na geostacionárnej dráhe nad ich štátnym územím. V tzv. *Bogotskej deklarácii* z roku 1976 tak urobili niektoré rovníkové štáty (Brazília, Ekvádor, Indonézia, Keňa, Kolumbia, Kongo, Uganda a vtedajší Zair) s tvrdením, že hranica medzi kozmickým a vzdušným priestorom nie je presne vymedzená. Veľká väčšina štátov však odmieta takéto nároky rovníkových štátov vzhľadom na skutočnosť, že sú v rozpore s existujúcimi obyčajovými a zmluvnými pravidlami v danej oblasti.

Hranica medzi vzdušným a kozmickým priestorom nebola doposiaľ presne vymedzená. V tejto oblasti sa však v praxi štátov vyvinula *obyčajová norma, v zmysle ktorej platí, že najnižšia možná obežná dráha (peri-*

---

[2] Bližšie pozri WEEKS, E. E. *Outer Space Development, International Relations and Space Law: A Method for Elucidating Seeds*. 1st ed. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012, s. 12-146. ISBN 1-4438-3965-5.

[3] Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 349. ISBN 978-80-8078-414-0.

geum) družíc je už v kozmickom priestore.[4] Uvedená najnižšia dráha sa nachádza vo výške cca 90 – 110 km nad povrchom Zeme. Sekretariát Organizácie Spojených národov v danej súvislosti vypracoval v roku 1976 dokument, z ktorého vyplýva, že najmenšia výška, na ktorú je možné vypustiť družicu bez nebezpečenstva, že zhorí v atmosfére alebo že spadne na Zem, je 90 km.[5] Existujú však názory, že uvedená najmenšia výška je ešte nižšie, zhruba vo výške 50 – 60 km.[6] Vzhľadom na nie celkom presnú možnosť identifikácie hranice medzi vzdušným a kozmickým priestorom v duchu vyššie uvedenej obyčajovej normy, vo vede medzinárodného práva rezonuje názor, že otázka rozhraničenia kozmického a vzdušného priestoru ešte nie je presne doriešená.[7] Veda medzinárodného práva v nadväznosti na túto skutočnosť vyvíja rôzne teórie rozhraničenia kozmického a vzdušného priestoru. Ide napríklad o teóriu nepotrebnosti stanovenia hraníc vzdušného a kozmického priestoru, teóriu prednosti regulácie kozmických činností pred stanovením hraníc kozmického a vzdušného priestoru, teóriu rozhraničenia kozmického a vzdušného priestoru v priestore, kde už nie sú schopné lietať lietadlá, teóriu aplikujúcu suverenitu štátu nad objektmi na stacionárnej obežnej dráhe nad územím štátu v duchu už spomenutej deklarácie skupiny štátov z Bogoty (1976), absurdnú teóriu *Usque ad infinitum* o predĺžení jurisdikcie štátu do vesmíru do nekonečna, teóriu národnej bezpečnosti a efektívnej kontroly stanovujúcu hranicu kozmického a vzdušného priestoru do oblasti, ktorú vie štát efektívne kontrolovať z dôvodu národnej bezpečnosti, teóriu najnižšieho bodu obežnej dráhy družíc ako hranice vzdušného a kozmického priestoru, teórie rôznych vzdialeností hranice kozmického a vzdušného priestoru či kombinovanú Oduntanovu teóriu.[8] Významná je teória maďarského teoretika von Kármána o tzv. Kármánovej línii, ktorá

---

[4] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 22. ISBN 80-86473-69-7; a ČAPEK, J., R. KLÍMA a J. ZBÍRALOVÁ. *Civilní letectví ve světle práva*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2005, s. 226. ISBN 80-86199-95-9.

[5] Bližšie pozri ČAPEK, J., R. KLÍMA a J. ZBÍRALOVÁ. *Civilní letectví ve světle práva*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2005, s. 226. ISBN 80-86199-95-9.

[6] Bližšie pozri ODUNTAN, G. The Never Ending Dispute: Legal Theories on the Spatial Demarcation Boundary Plane between Airspace and Outer Space. *Hertfordshire Law Journal*. 2003, vol. 1, no. 2, s. 79. ISSN 1479-4195.

[7] Bližšie pozri ODUNTAN, G. The Never Ending Dispute: Legal Theories on the Spatial Demarcation Boundary Plane between Airspace and Outer Space. *Hertfordshire Law Journal*. 2003, vol. 1, no. 2, s. 65. ISSN 1479-4195.

[8] K uvedeným koncepciám bližšie pozri ODUNTAN, G. The Never Ending Dispute: Legal Theories on the Spatial Demarcation Boundary Plane between Airspace and Outer Space. *Hertfordshire Law Journal*. 2003, vol. 1, no. 2, s. 66-84. ISSN 1479-4195.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

leží v nadmorskej výške 100 kilometrov (62 míľ alebo 330 000 stôp) nad morom a ktorá podľa von Kármána predstavuje hranicu medzi zemskou atmosférou a vesmírom. Uvedená definícia bola prijatá Medzinárodnou leteckou federáciou (francúzsky Fédération Aéronautique Internationale, francúzska skratka FAI).[9]

V nadväznosti na niektoré z uvedených teórií a v duchu existujúcej vyššie uvedenej obyčajovej normy je však zreteľné, že najnižšia obežná dráha je už v kozmickom priestore, čo potvrdzujú i viaceré medzinárodné zmluvné normy kozmického práva.[10] To je signifikantné východisko pre aspoň približné stanovenie hraníc vzdušného a kozmického priestoru.

Horeuvedené obyčajové pravidlá sa stali základom pre vznik nového pododvetvia medzinárodného verejného práva – medzinárodného kozmického práva, ktoré sa postupom času stalo neprehliadnuteľnou súčasťou medzinárodného verejného práva. Po vypustení prvých kozmických objektov bez ľudskej posádky nasledovalo vypustenie prvej kozmickej lode s ľudskou posádkou Vostok 1 dňa 12. apríla 1961, ktorú pilotoval vtedajší občan Sovietskeho zväzu J. A. Gagarin. Prvými ľuďmi na Mesiaci boli, naopak, americkí kozmonauti N. Armstrong a E. Aldrin; stalo sa tak dňa 20. júla 1969. V nadväznosti na uvedené aktivity vznikla *potreba právnej úpravy právnych pomerov spojených s pilotovanými letmi, návratom kozmonautov, otázkami využívania kozmického priestoru a nebeských telies* a podobne. Vypustenie prvých kozmických objektov s ľudskou posádkou a prvé pokusy o skúmanie a využívanie kozmického priestoru predstavujú *ďalšie kľúčové momenty vývoja* medzinárodného kozmického práva. V kontexte spomenutých aktivít štátov medzinárodné spoločenstvo na pôde Organizácie Spojených národov dospelo k názoru, že všetky podstatné otázky spojené s využívaním kozmického priestoru a nebeských telies musia byť upravené detailnejšie, a to najmä zmluvným spôsobom v rámci Organizácie Spojených národov. Prijatiu zmluvných noriem však predchádzalo prijatie dvoch noriem soft law vo forme rezolúcií Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov. Prvou z nich bola rezolúcia nazvaná *Medzinárodná spolupráca pri mierovom využívaní koz-*

[9] Bližšie pozri vyjadrenia Dr. S. Sanz Fernándeza de Córdobu, prezidenta Medzinárodnej leteckej federácie: SANZ FERNÁNDEZ de CÓRDOBA, S. 100 km Altitude Boundary for Astronautics. In: *FAI – Fédération Aéronautique Internationale* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.fai.org/icare-records/100km-altitude-boundary-for-astronautics.

[10] Bližšie pozri ČAPEK, J., R. KLÍMA a J. ZBÍRALOVÁ. *Civilní letectví ve světle práva*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2005, s. 226. ISBN 80-86199-95-9.

mického priestoru č. 1721/XVI z roku 1961,[11] nasledovaná o niečo významnejšou rezolúciou obsahujúcou *Deklaráciu právnych zásad, ktorými sa riadi činnosť štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru* č. 1962/XVIII z roku 1963.[12] Oba dokumenty boli prijaté jednohlasne všetkými štátmi[13] a prispeli k stabilizácii niektorých z horeuvedených obyčajových pravidiel v oblasti kozmického práva, pričom sformovali hlavné línie vývoja kozmického práva, čím výrazne ovplyvnili následnú zmluvnú normotvorbu. V nadväznosti na uvedené deklarácie bola následne prijatá zásadná a najdôležitejšia mnohostranná medzinárodná zmluva regulujúca medzinárodnoprávny režim kozmického priestoru – *Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru, vrátane Mesiaca a iných nebeských telies* (tzv. Kozmický dohovor),[14] na ktorú nadviazali ďalšie mnohostranné medzinárodné zmluvy regulujúce niektoré špecializované otázky kozmického práva, ako sú pomoc kozmonautom, registrácia kozmických objektov, zodpovednosť za škody spôsobené kozmickými objektmi a podobne. Niektoré všeobecnejšie čiastkové otázky, kde štáty nedosiahli úplnú zhodu, boli upravené ďalšími neskoršími nezáväznými rezolúciami Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov. Praktická aplikácia noriem medzinárodného kozmického práva bola neskôr upravená i regionálnymi viacstrannými dohovormi.

Súčasná podoba medzinárodnoprávnej úpravy kozmického priestoru a nebeských telies

Medzinárodné kozmické právo má prevažne zmluvnú podobu. Okrem vyššie uvedených obyčajových noriem tvorí základný normatívny rámec činnosti štátov v kozmickom priestore a na nebeských telesách oveľa komplexnejšia zmluvná úprava, ktorú predstavuje najmä už spomenutá *Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického*

[11] Bližšie pozri rezolúciu Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov: *Resolution No. 1721 (XVI)* [1961-12-20]. United Nations General Assembly, UN Doc. A/RES/1721 (XVI).

[12] Bližšie pozri rezolúciu Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov: *Resolution No. 1962 (XVIII)* [1963-12-13]. United Nations General Assembly, UN Doc. A/RES/18/1962.

[13] Bližšie pozri BIRNIE, P. W. a A. E. BOYLE. *International Law and the Environment*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 1994, s. 415. ISBN 0-19-876283-6.

[14] Bližšie pozri dohovor *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies* [1967-01-27]. 610 UNTS 205. Dohovor vyšiel v Zbierke zákonov v rámci Vyhlášky Ministerstva zahraničných vecí č. 40/1968 Zb.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

priestoru, vrátane Mesiaca a iných nebeských telies (ďalej len „Kozmický dohovor" alebo „Kozmický dohovor (1967)") z roku 1967. Vo vede medzinárodného práva rezonuje názor, že predmetná zmluva kodifikovala a rozvinula existujúce obyčajové pravidlá, pričom všetky jej ustanovenia majú i obyčajové ekvivalenty. Všetky jej kľúčové ustanovenia teda existujú v obyčajovej forme *erga omnes*. Od tejto zmluvy sa štáty nemôžu odchýliť *inter partes*, ani v prípade, ak by od nej odstúpili, pretože by porušili obyčajovú normativitu.[15]

Na Kozmický dohovor nadviazali ďalšie špecializované dohody, a to *Dohoda o pomoci kozmonautom pri ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmu* z roku 1968,[16] *Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými predmetmi*[17] z roku 1972, *Dohovor o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru*[18] z roku 1975 a *Dohoda o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách* z roku 1979.[19] Problematiky kozmického práva sa dotýka i *Zmluva o zákaze pokusov s jadrovými zbraňami v ovzduší, kozmickom priestore a pod vodou*[20] z roku 1963 z oblasti medzinárodného práva odzbrojenia. Menované zmluvy vytvárajú osobitný právny režim využívania kozmu, ktorý spočíva na viacerých kľúčových zásadách a normách.

Prvou a základnou zásadou medzinárodného kozmického práva je *zásada zákazu privlastnenia kozmického priestoru a nebeských telies alebo ich častí*. Kozmický priestor vrátane Mesiaca a iných nebeských telies si jednotlivé štáty nemôžu privlastniť vyhlásením suverenity, užívaním, okupáciou alebo akýmkoľvek iným spôsobom. Uvedená zásada rezonujú-

[15] Bližšie pozri ČEPELKA, Č. a P. ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 292-293. ISBN 978-80-7179-728-9.

[16] Bližšie pozri dohodu *Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space* [1968-04-22]. 672 UNTS 119. Dohoda vyšla v Zbierke zákonov v rámci Vyhlášky Ministerstva zahraničných vecí č. 114/1970 Zb.

[17] Bližšie pozri dohovor *Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects* [1972-03-29]. 961 UNTS 187. Dohovor vyšiel v Zbierke zákonov v rámci Vyhlášky Ministerstva zahraničných vecí č. 58/1977 Zb.

[18] Bližšie pozri dohovor *Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space* [1975-01-14]. 1023 UNTS 15. Dohovor vyšiel v Zbierke zákonov v rámci Vyhlášky Ministerstva zahraničných vecí č. 130/1978 Zb.

[19] Bližšie pozri dohodu *Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies* [1979-12-05]. 1363 UNTS 3. Slovenská republika uvedenú dohodu doposiaľ nepodpísala a neratifikovala.

[20] Bližšie pozri zmluvu *Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water* [1963-08-05]. 480 UNTS 43. Zmluva vyšla v Zbierke zákonov v rámci Vyhlášky Ministerstva zahraničných vecí č. 90/1963 Zb.

ca primárne v článku II *Kozmického dohovoru* (1967) stanovuje kozmickému priestoru režim *rei communis*[21] *omnium*, vychádzajúci z rímskoprávneho inštitútu priestoru patriacemu všetkým, ktorý nemôže byť predmetom súkromných práv či nárokov.[22] V danej súvislosti sa zákaz privlastnenia týka štátov či iných subjektov medzinárodného práva, ale je možné predpokladať i zákaz privlastnenia zo strany súkromných subjektov.

Mesiac a ostatné nebeské telesá majú status „spoločného dedičstva celého ľudstva" v duchu ustanovenia článku 11 ods. 7 písm. d) Dohody o Mesiaci, podobne, ako priestor dna a podzemia šíreho mora v zmysle ustanovenia článku 160 ods. 2 písm. f (i) *Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve* (1982).[23] Pri porovnaní ustanovení oboch dohovorov je však potrebné konštatovať, že tento režim vo vzťahu ku kozmickému priestoru nie je dostatočne rozpracovaný – najmä vzhľadom na skutočnosť, že dno a podzemie šíreho mora spravuje osobitná medzinárodná organizácia (Medzinárodná organizácia pre morské dno), pričom podobná organizácia pre správu nebeských telies zatiaľ chýba.[24]

Ďalšou dôležitou zásadou medzinárodného kozmického práva je *zásada mierového využívania kozmického priestoru*, rezonujúca v článku IV *Kozmického dohovoru* (1967). Podľa daného článku Mesiac a ostatné nebeské telesá majú štáty využívať len na mierové účely. Predmetnú skutočnosť indikovala i rezolúcia z roku 1962.[25] Zmluvné štáty sa preto zaviazali neumiestňovať na obežnú dráhu okolo Zeme nijaké objekty nesúce jadrové zbrane alebo akékoľvek iné druhy zbraní hromadného ničenia, nezavádzať takéto zbrane na nebeské telesá a nerozmiestňovať takéto zbrane akýmkoľvek iným spôsobom v kozmickom priestore. Využívať vojenské osoby pre vedecký výskum a pre akékoľvek iné mierové účely

[21] Bližšie pozri ČEPELKA, Č. a P. ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 293. ISBN 978-80-7179-728-9.

[22] Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 18-19. ISBN 978-80-7380-597-5.

[23] Bližšie pozri dohovor *United Nations Convention on the Law of the Sea* [1982-12-10]. 1833 UNTS 3.

[24] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 139. ISBN 80-86473-69-7.

[25] Bližšie pozri CHRISTOL, C. Q. *The Modern International Law of Outer Space*. 1st ed. New York: Pergamon Press, 1982, s. 214. ISBN 0-08-029367-0; a CHRISTOL, C. Q. *Space Law: Past, Present, and Future*. 1st ed. Deventer; Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1991. 516 s. ISBN 90-6544-475-0.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

však nie je zakázané. Používať akýkoľvek výstroj alebo akékoľvek zariadenie nevyhnutné pre mierový výskum Mesiaca a iných nebeských telies taktiež nie je zakázané.[26]

Veľmi dôležitá je *zásada slobody výskumu a využívania kozmického priestoru* pre všetky štáty na základe rovnosti, bez diskriminácie a podľa medzinárodného práva, zakotvená v článku I ods. 2 *Kozmického dohovoru* (1967). Podľa tohto ustanovenia *„Kozmický priestor vrátane Mesiaca a iných nebeských telies je voľný pre výskum a využívanie všetkými štátmi bez akejkoľvek diskriminácie, na základe rovnosti a podľa medzinárodného práva a všetky oblasti nebeských telies sú voľne prístupné."* V porovnaní so slobodou výskumu a využívania šíreho mora podľa medzinárodného morského práva je však uvedená sloboda vo vzťahu ku kozmickému priestoru modifikovaná článkom I ods. 1 Kozmického dohovoru, podľa ktorého *„Výskum a využívanie kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies sa vykonávajú pre blaho a v záujme všetkých krajín bez ohľadu na stupeň ich hospodárskeho a vedeckého rozvoja a patria celému ľudstvu."* Článok I ods. 1 Kozmického dohovoru nepochybne naznačuje potrebu medzinárodnej spolupráce medzi štátmi, na rozdiel od výrazne individuálneho poňatia slobody výskumu a využívania šíreho mora. V uvedených ustanoveniach Kozmického dohovoru je možné vidieť nové prvky, ktoré, aj keď len v zárodkoch, naznačujú budúci vývoj.[27] Je teda zreteľné, že štáty majú pri výskume a využívaní kozmu *spolupracovať a vzájomne si pomáhať*, pričom majú prihliadať na obdobné záujmy ostatných štátov.

S uvedenou zásadou úzko súvisí *zásada sprístupnenia kozmických staníc, zariadení a kozmických lodí na Mesiaci a iných nebeských telesách ostatným zmluvným stranám*. Daný záväzok je stanovený v článku XII *Kozmického dohovoru* (1967), podľa ktorého *„Všetky stanice, zariadenia, výstroj a kozmické plavidlá na Mesiaci a iných nebeských telesách sú voľne prístupné predstaviteľom iných zmluvných strán na základe vzájomnosti. Títo predstavitelia vopred v rozumnej lehote oznámia plánovanú návštevu, aby sa mohli vykonať potrebné konzultácie a urobiť maximálne opatrenia na zaistenie bezpečnosti a na to, aby sa nenarušila normálna činnosť zariadenia, ktoré sa má navštíviť."*

---

[26] Bližšie pozri článok 4. *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies* [1967-01-27]. 610 UNTS 205.

[27] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mořských oblastí: Srovnání s kosmem a Antarktidou*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 64-65. ISBN 978-80-7380-630-9.

Ďalšou významnou zásadou medzinárodného kozmického práva je *zásada registrácie kozmických objektov*, ktorá je stanovená v článku II ods. 1 a 2 *Dohovoru o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru* (1975). Podľa uvedených ustanovení každý kozmický objekt musí byť po svojom vypustení zapísaný do *kozmického registra*, ktorý si bude pre tento účel viesť každý vypúšťajúci štát. Každý takýto štát má povinnosť informovať Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov o založení registra. Pokiaľ sa na vypustení kozmického objektu podieľajú dva alebo viaceré štáty, rozhodnú spoločne o tom, ktorý z nich objekt podľa článku II ods. 1 uvedeného dohovoru zaregistruje. Podľa článkov III a IV Dohovoru Generálny tajomník Organizácie Spojených národov bude viesť *vlastný register*, do ktorého sa budú zapisovať názov vypúšťajúceho štátu alebo štátov, vhodný poznávací znak kozmického objektu alebo jeho registračné číslo, dátum a územie alebo miesto vypustenia, základné údaje o obežnej dráhe vrátane času obehu, sklonu dráhy, apogea, perigea a všeobecná funkcia kozmického objektu.[28]

Ako už bolo uvedené, v kozmickom priestore sa realizovali a realizujú i *kozmické lety s ľudskou posádkou* a na obežnú dráhu sa umiestňujú tiež *stále vesmírne stanice s ľudskou posádkou*. Kozmický priestor už navštívili uvedenými spôsobmi stovky kozmonautov (k 6. novembru 2013 to bolo 536 kozmonautov z 38 krajín), vrátane kozmonautov majúcich vzťah k Slovenskej republike.[29] Otázka jurisdikcie štátov nad kozmickými objektmi a ich posádkou je riešená iba rámcovo. V predmetnej súvislosti primárne platí *zásada zachovania jurisdikcie a kontroly štátu nad objektom, ktorý je zapísaný v jeho registri, ako aj nad posádkou vypusteného objektu počas jeho pobytu v kozme alebo na nebeských telesách*, zakotvená v článku VIII *Kozmického dohovoru* (1967). Táto jurisdikcia však nie je výlučná v situáciách, kedy je kozmický objekt vytvorený viacerými štátmi a/alebo posádku kozmického objektu tvoria príslušníci viacerých štá-

[28] Bližšie pozri aj články III ods. 1 a IV ods. 1. *Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space* [1975-01-14]. 1023 UNTS 15.

[29] Kozmonaut so slovenskými i českými koreňmi, inak občan Spojených štátov amerických Eugene Andrew Cernan absolvoval tri vesmírne pobyty vrátane pobytu na Mesiaci v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia na vesmírnych lodiach Gemini 9A, Apollo 10 a Apollo 17. V rámci existencie Československej socialistickej republiky navštívil vesmír kozmonaut Vladimír Remek s českými i slovenskými koreňmi dňa 2. marca 1978 na rakete Sojuz 28. Na rakete Sojuz TM-29 navštívil ruskú vesmírnu stanicu MIR v dňoch 20. až 28. februára 1999 slovenský štátny občan, kozmonaut Ivan Bella (posádku s ním tvorili Rus Viktor Afanasiev a Francúz Jean-Pierre Haigneré).

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

tov.[30] V danej súvislosti platí, že štát si ponecháva jurisdikciu nad časťami kozmického objektu, ktoré sú registrované v jeho kozmickom registri a nad členmi personálu objektu, ktorí majú jeho štátne občianstvo.[31] Pre takéto situácie štáty môžu uzavrieť aj osobitné dohody, v rámci ktorých vymedzia otázky jurisdikcie a kontroly nad kozmickým objektom a jeho posádkou.

Ďalšou dôležitou zásadou medzinárodného kozmického práva je *zásada poskytnutia všestrannej pomoci kozmonautom, ak sa im stane nehoda*. Podľa článku V *Kozmického dohovoru* (1967) a článku 5 *Dohody o pomoci kozmonautom pri ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmu* (1968) sa zmluvné štáty zaväzujú poskytnúť kozmonautom, ktorí sú nútení núdzovo pristáť na ich území alebo na šírom mori, pomoc. Pomoc sa poskytne tým, že ich rýchle a bezpečne dopravia do štátu, v ktorého registri je kozmické plavidlo zapísané. Zmluvné štáty pokladajú kozmonautov[32] za *vyslancov ľudstva v kozmickom priestore*.[33] Nie sú však považovaní za vyslancov podľa diplomatického práva a nepožívajú diplomatické výsady a imunity.

V medzinárodnom kozmickom práve platí i *zásada informovania o javoch v kozmickom priestore vrátane Mesiaca a na iných nebeských telesách*. Zmluvné štáty majú podľa článku V *Kozmického dohovoru* (1967) *povinnosť okamžite informovať* ostatné zmluvné štáty alebo Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov o akýchkoľvek javoch, ktoré zistia v kozmickom priestore vrátane Mesiaca a iných nebeských telies. Štátom tak vzniká záväzok informovať o všetkých vedou identifikovateľných kozmických javoch, ale aj o neznámych, vedou neidentifikovateľných javoch. Osobitne majú informovať o takých javoch, ktoré by mohli byť nebezpečné pre život a zdravie kozmonautov. Podobnú informačnú

[30] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 59-60. ISBN 80-86473-69-7.

[31] Bližšie pozri článok VIII. *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies* [1967-01-27]. 610 UNTS 205; a článok II. *Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space* [1975-01-14]. 1023 UNTS 15.

[32] V zahraničnej vedeckej a odbornej literatúre sa vyskytujú synonymické pojmy, ktoré môžu byť doslovne prevzaté do slovenčiny, a to anglický pojem astronaut a pojem tchajkonaut (taikonaut) čínskeho pôvodu.

[33] Bližšie pozri článok V. *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies* [1967-01-27]. 610 UNTS 205.

povinnosť majú štáty i vo vzťahu k nehodám a núdzovým alebo nezamýšľaným pristátiam kozmických lodí.

Medzinárodné kozmické právo má tiež *environmentálny rozmer*. Základ pre *ochranu kozmického životného prostredia*, ako aj *životného prostredia Zeme pred škodlivými vplyvmi z kozmu* predstavuje najmä ustanovenie druhej vety článku IX *Kozmického dohovoru* (1967), v rámci ktorého sa zmluvné štáty zaviazali vykonávať štúdium kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies a ich výskum tak, aby predchádzali ich *škodlivému zamorovaniu, a taktiež nežiaducim zmenám v okolí Zeme*, ktoré by mohli nastať prenesením mimozemskej hmoty, a pokiaľ je to nevyhnutné, robia proti tomu príslušné opatrenia. Posledná veta článku IX Kozmického dohovoru zakotvuje pre prípad situácie, ak niektorý štát má pred začatím určitej činnosti v kozme odôvodnenú obavu, že by takáto činnosť alebo pokus mohli spôsobiť škodu ostatným zmluvným stranám pôsobiacim v kozme, záväzok uskutočniť na žiadosť štátu *medzinárodnú konzultáciu o danej činnosti či pokuse*. *Dohoda o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách* (1979) má environmentálnu dimenziu najmä v článku 7 ods. 1, ktorý stanovuje, že zmluvné štáty pri *skúmaní a využívaní Mesiaca* prijmú opatrenia, aby *zabránili narušeniu súčasnej rovnováhy jeho prostredia*, či už spôsobením nepriaznivých zmien v tomto prostredí, jeho škodlivou kontamináciou alebo inak. Dané ustanovenie sa podľa článku 1 ods. 1 Dohody použije i vo vzťahu k ostatným nebeským telesám. Zmluvné strany sa taktiež podľa uvedeného ustanovenia zaväzujú prijať opatrenia, aby sa zabránilo škodlivým vplyvom na životné prostredie Zeme prostredníctvom dovezenia mimozemskej hmoty alebo inak. Podobné a ďalšie súvisiace ustanovenia obsahujú aj ďalšie dohovory a dokumenty medzinárodného kozmického práva.[34] *Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi* z roku 1972 vytvára priestor pre náhradu environmentálnych škôd vzniknutých v dôsledku kozmických aktivít štátov na Zemi i v kozmickom priestore.

Ekologické problémy v rámci kozmických aktivít štátov zahŕňajú predovšetkým otázky *škodlivých dôsledkov a likvidácie kozmického odpadu* (anglicky space debris), *škodlivých dôsledkov jadrového zamorenia* najmä v dôsledku havárií jadrových zariadení, *škodlivých vplyvov solár-*

[34] K analýze environmentálnych ustanovení noriem medzinárodného kozmického práva bližšie pozri dielo VIIKARI, L. *The Environmental Element in Space Law: Assessing the Present and Charting the Future.* 1st ed. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, s. 55-103. ISBN 978-90-04-16744-5.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

nych satelitov v kozme na životné prostredie na Zemi v dôsledku vysielania transformovanej slnečnej energie na Zem či do jej ozónovej vrstvy, *škodlivých vplyvov stacionárnych vesmírnych staníc s ľudskou posádkou* na okolitý vesmír i samotnú posádku v dôsledku *kontaminácie vesmíru zo Zeme* a *kontaminácie Zeme z vesmíru*.[35]

Ako najvážnejšie problémy z uvedených sa v súčasnosti javia problémy *škodlivých dôsledkov a likvidácie kozmického odpadu*. Kozmický odpad predstavuje objekty na obežnej dráhe okolo Zeme, ktoré boli vytvorené ľudskou činnosťou a ktoré už neslúžia žiadnemu užitočnému účelu. Tieto objekty sa skladajú predovšetkým z vyhorených stupňov nosných rakiet, nefunkčných satelitov, trosiek vzniknutých explóziami rôznych umelých kozmických objektov a vzájomnými kolíziami takýchto objektov. Prvý kozmický odpad vznikol pravdepodobne výbuchom amerického umelého satelitu Transit 4A 29. júna 1961, ktorý sa rozpadol na 298 fragmentov, z ktorých takmer 200 bolo na obežnej dráhe takmer 40 rokov. V súčasnosti sú v kozmickom priestore evidované tisíce kusov kozmického odpadu a ich množstvo neustále narastá. Majú potenciál ohroziť fungujúce umelé družice i pilotované kozmické lety a v budúcnosti môžu predstavovať vážnu prekážku pri ďalšom využívaní kozmického priestoru. Ochranu pilotovaných i nepilotovaných kozmických objektov je možné relatívne efektívne realizovať prostredníctvom *presného monitoringu kozmického odpadu*. Najefektívnejšou metódou monitorovania nízkych obežných dráh je hlavne radarové sledovanie objektov, vďaka ktorému je v súčasnosti možné trvalo sledovať všetky objekty s veľkosťou nad 10 cm. Trvalé sledovanie menších objektov uvedenou metódou je sťažené kvôli nedostatočnej citlivosti techniky alebo pre nestabilnú dráhu malých objektov. Pre objekty na vyšších obežných dráhach sa používa hlavne optické sledovanie pomocou citlivých ďalekohľadov so širokým zorným poľom.[36] V súčasnosti sa systematickým sledovaním kozmického odpadu zaoberá viacero štátnych a vedeckých inštitúcií. Najviac objektov sleduje hlavne Severoamerické veliteľstvo protivzdušnej obrany (anglicky North American Aerospace Defense Command, anglická skratka NORAD). Podobné programy majú aj Rusko, Čína a niektoré európske krajiny. Ďalšími agentúrami zaoberajúcimi sa problémom kozmického odpadu je *Výbor*

[35] K uvedeným problémom bližšie pozri dielo VIIKARI, L. *The Environmental Element in Space Law: Assessing the Present and Charting the Future*. 1st ed. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, s. 29-54. ISBN 978-90-04-16744-5.

[36] K uvedenej problematike bližšie pozri dielo KLINKRAD, H. *Space Debris: Models and Risk Analysis*. 1st ed. Berlin; Heidelberg; New York: Springer, 2006. 430 s. ISBN 3-540-25448-X.

pre vzájomnú koordináciu agentúr v oblasti kozmického odpadu.[37] Ide o medzinárodnú vládnu organizáciu založenú z poverenia členských štátov národnými kozmickými agentúrami Talianska, Číny, Kanady, Spolkovej republiky Nemecko, Európskej kozmickej agentúry (anglicky European Space Agency, anglická skratka ESA), Indie, Japonska, Spojených štátov amerických (anglicky National Aeronautics and Space Administration, anglická skratka NASA), Ruska a Veľkej Británie. Ďalej je to *Medzinárodná vesmírna pozorovacia sieť*,[38] čo je medzinárodná mimovládna organizácia prevádzkujúca medzinárodnú sieť pozorovacích observatórií. V uvedenej organizácii je združených 18 vedeckých inštitúcií, 18 observatórií, 25 teleskopov a viac ako 100 odborníkov. Kvôli ochrane objektov na obežnej dráhe pred existujúcim odpadom sa na citlivé časti satelitov a kozmických lodí inštalujú ochranné kryty, ktoré dokážu zabezpečiť ochranu pred menšími kusmi kozmického odpadu. Pri pilotovaných letoch kozmických lodí prebieha zvýšený monitoring okolia ich dráh, tak, aby mohli tieto objekty v prípade potreby včas zmeniť obežnú dráhu alebo aby bolo možné včas evakuovať príslušný kozmický objekt, ak má posádku. Existujú tiež projekty odstraňovania existujúceho kozmického odpadu priamo na obežnej dráhe laserovými lúčmi.[39]

V duchu noriem medzinárodného kozmického práva ďalej platí *zásada zodpovednosti štátov za škody spôsobené kozmickými objektmi* podľa režimu stanoveného spomenutým *Dohovorom o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi* z roku 1972. Uvedený dohovor rozlišuje dva druhy škôd spôsobených kozmickým objektom určitého štátu, a to *škody spôsobené na zemskom povrchu alebo lietadlami za letu* a *škody ostatné, ktorými sú konkrétne škody spôsobené v kozmickom priestore kozmickému objektu alebo osobám či majetku na palube tohto objektu*. Výraz *„škoda“* podľa článku I písm. a) Dohovoru znamená stratu života, telesné poškodenie alebo iné ublíženie na zdraví alebo stratu či

[37] Inter-agency Space Debris Coordination Committee, anglická skratka IADC. Ohľadom činnosti uvedenej organizácie bližšie pozri *Inter-agency Space Debris Coordination Committee (IADC)* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.iadc-online.org/.

[38] International Scientific Optical Observation Network, anglická skratka ISON. Ohľadom činnosti uvedenej organizácie bližšie pozri AGAPOV, V. a I. MOLOTOV. *International Scientific Optical Observation Network (ISON) for the Near-Earth Space Surveillance – Results of the First Years of Work and Plans for the Future* [online]. Vienna: Committee on the Peaceful Uses of Outer Space, Scientific and Technical Subcommittee, 2008-02-19. 21 s. [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.unoosa.org/pdf/pres/stsc2008/tech-28E.pdf.

[39] K uvedenej problematike bližšie pozri dielo BAIOCCHI, D. a W. WELSER. *Confronting Space Debris: Strategies and Warnings from Comparable Examples including Deepwater Horizon*. 1st ed. Santa Monica: Rand Corporation, 2010. 127 s. ISBN 978-0-8330-5056-4.

škodu na majetku štátov či fyzických alebo právnických osôb alebo na majetku medzinárodných medzivládnych organizácií. Predmetná definícia v podstate vychádza z judikátu v arbitrážnom prípade *Zlievareň v Traile* (1941)[40] a pokrýva škody týkajúce sa straty života, zdravia, osobného zranenia alebo škody na majetku.[41] Pri *prvej skupine škôd* nesú štáty, v ktorých registri bol objekt, ktorý spôsobil škodu, zapísaný, absolútnu (objektívnu) zodpovednosť, ktorú je možné pokladať za poddruh zodpovednosti za škodlivé dôsledky činností nezakázané medzinárodným právom.[42] Na to, aby sa zodpovednostná povinnosť pri zmienenom druhu zodpovednosti naplnila, sa daná škoda musí identifikovať ako škoda spôsobená kozmickým objektom na Zemi alebo lietadlami za letu, musí existovať príčinná súvislosť medzi konaním štátu vlastníka kozmického objektu a vznikom škody a poškodený štát musí podať žiadosť o náhradu škody spolu s jej vyčíslením. Dohovor upravuje i možnosť vyviniť sa z absolútnej zodpovednosti ak vypúšťajúci štát preukáže, že škoda bola úplne alebo čiastočne výsledkom buď hrubej nedbanlivosti, konania alebo opomenutia, ku ktorému došlo na strane štátu predkladajúceho nárok. Pri *druhej skupine škôd* nesú dané štáty zodpovednosť len vtedy, ak škoda vznikla ich vinou alebo vinou osôb, za ktoré sú zodpovedné – teda osôb, ktorých konanie je im možné pričítať. Jedná sa o zodpovednosť subjektívnu, kde musí byť preukázané zavinenie štátu. *Nárok na náhradu škody* sa predkladá diplomatickou cestou, a to buď priamo štátu, ktorý škodu spôsobil, alebo, ak medzi oboma štátmi neexistuje diplomatický styk, prostredníctvom iného štátu v lehotách stanovených dohovorom.

Vyššie uvedené škody vznikajú najmä v dôsledku už spomenutého kozmického odpadu. Kozmický odpad predstavuje nebezpečenstvo na obežnej dráhe, ale aj na povrchu Zeme a môže ohroziť i život a zdravie ľudí. Veľké množstvo trosiek dopadlo napríklad po zániku americkej stanice Skylab v roku 1979 na povrch Austrálie či po zániku sovietskej stanice Saľut 7 v roku 1991 na povrch Argentíny. V roku 1997 bol zaznamenaný i prípad zásahu človeka vesmírnym odpadom, keď malý úlomok z posledného stupňa americkej rakety Delta II zasiahol po vstupe do atmosféry Lottie Williamsovú z amerického štátu Oklahoma, avšak bez to-

[40] Bližšie pozri prípad *Trail Smelter Case (United States, Canada)* [1938-04-16 a 1941-03-11]. Reports of International Arbitral Awards, 1941, vol. 3, s. 1905-1982.

[41] Bližšie pozri BIRNIE, P. W. a A. E. BOYLE. *International Law and the Environment*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 1994, s. 416. ISBN 0-19-876283-6.

[42] Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 239-240. ISBN 978-80-7380-597-5.

ho, aby jej spôsobil zranenie. Iným, vážnejším prípadom vzniku škody bola havária sovietskej vojenskej radarovej družice typu RORSAT, ktorá mala na svojej palube jadrový reaktor. V roku 1978 sa jedna z týchto družíc s označením Kosmos-954 dostala na zlú obežnú dráhu a jej trosky po vstupe do atmosféry dopadli v Kanade. Zvyšky družice boli rádioaktívne. Kanada sa s vtedajším Sovietskym zväzom dohodla na odškodnení vo výške troch miliónov kanadských dolárov, ktoré sovietska strana vyplatila v roku 1981. Obe strany sa pokúsili aplikovať vo vzťahu k tejto škode spomenutý dohovor z roku 1972. Vzhľadom na skutočnosť, že sa nezistili škody na živote a zdraví osôb alebo majetku podľa tohto dohovoru, obe strany sa dohodli na náhrade škody mimo rámca dohovoru *ex gratia*.[43]

Ťažobné aktivity na kozmických telesách sú riešené v *Dohode o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách* (1979). Uvedená dohoda nezískala významný počet ratifikácií (má celkovo iba 17 zmluvných strán) a nebola ratifikovaná ani zo strany najvýznamnejších štátov realizujúcich kozmickú činnosť. Napriek tomu predstavuje solídny základ pre právny režim Mesiaca a iných nebeských telies. Podľa článku 1 ods. 1 tejto dohody sa jej ustanovenia týkajú primárne *Mesiaca*, s tým, že rovnaké pravidlá sa použijú i na iné *nebeské telesá slnečnej sústavy okrem Zeme*, s výnimkou prípadov, ak by boli uzavreté osobitné právne normy týkajúce sa jednotlivých telies. Dohoda primárne potvrdzuje, že právny status Mesiaca a jeho prírodných zdrojov, ako aj iných nebeských telies vychádza zo *zásady spoločného dedičstva celého ľudstva* (článok 11 ods. 1 Dohody). Mesiac a iné nebeské telesá a prírodné zdroje, ktoré sa na nich nachádzajú, *nemôžu byť vlastníctvom štátov*, medzinárodných vládnych i nevládnych organizácií, národných organizácií či fyzických osôb (článok 11 ods. 2 a 3 Dohody). Dohoda ďalej stanovuje, že štáty môžu pri výskumnej činnosti zbierať na Mesiaci *vzorky minerálov a iných látok* a odvážať ich na Zem (článok 6 ods. 2 Dohody). Pre prípad, ak sa preukáže možnosť ťažby prírodných zdrojov na Mesiaci v blízkej dobe, zaviazali sa zmluvné strany podľa článku 11 ods. 5 Dohody *založiť medzinárodný zmluvný režim takejto ťažby*. Tento režim by mal upravovať podľa článku 11 ods. 7 Dohody právne pravidlá (a) regulovaného a bezpečného získavania prírodných zdrojov Mesiaca, (b) pravidlá racionálnej správy týchto zdrojov, (c) právny režim spravodlivého rozdelenia výhod plynúcich z týchto zdrojov medzi všetkými zmluvnými stranami s osobitným

[43] Bližšie pozri ŠTURMA, P., M. DAMOHORSKÝ, J. ONDŘEJ, J. ZÁSTĚROVÁ a M. SMOLEK. *Mezinárodní právo životního prostředí: I. část (obecná)*. 1. vyd. Praha: Eva Rozkotová – IFEC, 2004, s. 130. ISBN 80-903409-2-X.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

zreteľom kladeným na záujmy rozvojových štátov a štátov, ktoré prispeli k ich získaniu. Štáty majú podľa článku 11 ods. 6 Dohody aj povinnosť informovať o prírodných zdrojoch na Mesiaci. Nemajú však stanovený časový limit pre poskytnutie informácií o nájdených zdrojoch.[44]

Ťažba nerastných surovín na nebeských telesách sa stala obsahom množstva diskusií po tom, ako bol v Spojených štátoch amerických prijatý *Zákon o zvyšovaní konkurencieschopnosti v komerčnom sektore kozmických letov*. Zákon, ktorý nadobudol účinnosť v novembri 2015, má podporiť a urýchliť rozvoj komerčného vesmírneho priemyslu a určiť smernice, ktoré majú napomôcť pri využívaní zdrojov z vesmíru, pričom definuje právnu normu zodpovednosti za škody, udeľovanie licencií, federálne právomoci, upravuje štatút „štátneho astronauta“, ako aj využívanie Medzinárodnej vesmírnej stanice (anglicky International Space Station, anglická skratka ISS) a riadenie „premávky“ na obežnej dráhe Zeme.[45] Azda najzaujímavejšou súčasťou Zákona je Hlava IV a konkrétne ods. 402, ktorý podporuje komerčné využitie zdrojov a surovín z vesmíru. Inými slovami, Zákon umožňuje americkým spoločnostiam, ako sú napríklad Deep Space Industries, Inc., a Planetary Resources, vykonávať ťažobné práce na kozmických telesách, vrátane asteroidov. Podoba Zákona bola známa už niekoľko mesiacov, odvtedy však po pripomienkach z priemyselného prostredia a od politikov prešiel mnohými zmenami. Podľa doslovného znenia predmetného ustanovenia sa v danej právnej úprave hovorí o *„práve občanov Spojených štátov amerických uskutočňovať komerčný prieskum a nadobúdať nerastné suroviny v kozmickom priestore bez nepriaznivých zásahov, čo je v súlade s medzinárodnými záväzkami Spojených štátov amerických, pričom tieto aktivity podliehajú povoleniu zo strany federálnej vlády a jej dohľadu.“*[46] Je skutočne otázne, či je dané ustanovenie v súlade s horeuvedenými ustanoveniami zmluvných noriem medzinárodného kozmického práva v oblasti ťažby nerastných

[44] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 168-169. ISBN 80-86473-69-7.

[45] Bližšie pozri *Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku (SSPA)* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.vesmirnapolitika.sk/; a Prezident Obama podpísal Zákon o komerčnom využívaní vesmíru. In: *Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku (SSPA)* [online]. 2015-11-30 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.vesmirnapolitika.sk/2015/11/30/prezident-obama-podpisal-zakon-o-komercnom-vyuzivani-vesmiru/.

[46] Bližšie pozri *U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act* [2015-11-25] [online]. 2015 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/2262/text#toc-HEE062BAAFBDD4A43859C0142C68E67F9.

surovín na nebeských telesách. Ako už bolo povedané, režim kozmického priestoru má charakter režimu *res communis omnium*, ktorý vychádza z rímsko-právnej zásady, pričom táto zásada zahŕňa i zákaz privlastnenia zo strany súkromných subjektov. Rozšírenie zákazu privlastnenia kozmu i na súkromné osoby je možné odvodiť zo systematického výkladu článku VI *Kozmického dohovoru* (1967), podľa ktorého *„Zmluvné štáty majú medzinárodnú zodpovednosť za národnú činnosť v kozmickom priestore vrátane Mesiaca a iných nebeských telies, či už túto činnosť vykonáva vládna organizácia alebo nevládna inštitúcia, a za to, že národná činnosť sa vykonáva v súlade s ustanoveniami obsiahnutými v tejto zmluve. Činnosť nevládnych inštitúcií v kozmickom priestore vrátane Mesiaca a iných nebeských telies povoľuje a trvale kontroluje príslušný zmluvný štát."* Zákaz uplatňovania vlastníctva vo vzťahu ku kozmickému priestoru a nebeským telesám by bolo možné odvodiť i na základe teleologického výkladu. Neprípustnosť privlastnenia štátom je možné chápať aj ako zákaz privlastnenia podľa súkromného práva. Inak by bolo možné, aby akýkoľvek štát alebo štátom ovládaná právnická osoba nadobudli výlučné súkromné práva, t.j. vlastníctvo. To by malo podobný účinok ako okupácia štátom.[47] Zákaz privlastnenia na základe civilného práva vyplýva i zo stanoviska Belgicka, Austrálie a Brazílie v súvislosti s výkladom článku II Kozmického dohovoru v rámci podvýboru Výboru pre mierové využívanie kozmického priestoru (anglicky Committee on the Peaceful Uses of Outer Space, anglická skratka COPUOS).[48]

Medzinárodné kozmické právo okrem vyššie uvedených mnohostranných zmluvných noriem dotvára viacero *rezolúcií* Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov obsahujúcich deklarácie či zásady týkajúce sa kozmického priestoru, ktoré ovplyvnili alebo ovplyvňujú jeho vývoj alebo upravujú otázky, na ktorých sa medzinárodné spoločenstvo nebolo schopné dohodnúť v záväznej zmluvnej forme, ako aj *regionálne a viacstranné medzinárodné zmluvy* týkajúce sa kreácie medzinárodných organizácií, programov či iných foriem spolupráce s pôsobnosťou v oblasti kozmického priestoru.

Ako už bolo spomenuté, prvé dva z dokumentov soft law – rezolúcia nazvaná *Medzinárodná spolupráca pri mierovom využívaní kozmického priestoru* č. 1721/XVI z roku 1961 a rezolúcia obsahujúca *Deklaráciu*

[47] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 34-35. ISBN 80-86473-69-7.

[48] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 34. ISBN 80-86473-69-7.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

právnych zásad, ktorými sa riadi činnosť štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru č. 1962/XVIII z roku 1963 predchádzali zmluvným úpravám, prispeli k stabilizácii niektorých obyčajových pravidiel v oblasti kozmického práva a sformovali hlavné línie vývoja medzinárodného kozmického práva, čím výrazne ovplyvnili následnú zmluvnú normotvorbu.

Ďalšie rezolúcie upravovali otázky všeobecnejšieho charakteru, pri ktorých štáty neboli schopné dosiahnuť úplnú zhodu. Rezolúcia č. 37/92 z roku 1982, ktorá v prílohe obsahuje *Zásady, ktorými sa riadi používanie štátmi umelých družíc Zeme pre priame televízne vysielanie* (1982), zakotvuje potrebu uzatvárania dvojstranných dohôd medzi vysielajúcim štátom a štátom prijímajúcim signál.[49] Rezolúcia č. 41/65 z roku 1986 obsahuje prílohu *Zásady diaľkového prieskumu Zeme z kozmického priestoru*. Ide o prieskum pre potreby zodpovedného nakladania s prírodnými zdrojmi, lepšieho využitia pôdy a ochrany životného prostredia so zakotvením práva prístupu všetkých štátov k týmto informáciám. Rezolúcia č. 47/68 z roku 1992 obsahuje *Zásady vzťahujúce sa na využívanie jadrových zdrojov energie v kozmickom priestore*, ktoré obmedzujú použitie jadrovej energie len na misie, ktoré by nemohli byť rozumne uskutočnené bez tejto energie. Pre výklad článku 1 Kozmického dohovoru bola prijatá *Deklarácia týkajúca sa medzinárodnej spolupráce pri prieskume a využívaní kozmu v prospech všetkých štátov, hlavne s ohľadom na potreby rozvojových krajín* č. 51/122 z roku 1996, ktorá zdôraznila povinnosť kozmických mocností konať v prospech všetkých krajín.[50]

V oblasti vytvárania medzinárodných organizácií s pôsobnosťou v kozmickom priestore existujú i regionálne či viacstranné medzinárodné zmluvy, ako je napríklad *Dohovor o založení Európskej vesmírnej agentúry* (1975),[51] alebo zmluvy vytvárajúce rôzne organizácie a programy na prevádzkovanie satelitov, ako je napríklad *Dohoda o medzinárodnom sys-*

[49] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 100-101. ISBN 80-86473-69-7; a DAVID, V., M. HOŠKOVÁ a J. MALENOVSKÝ. *Vesmír a kosmické právo*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986, s. 91-92.

[50] Ku všetkým uvedeným rezolúciám bližšie pozri POTOČNÝ, M. a J. ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 6. dopln. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 179-180. ISBN 978-80-7400-398-1.

[51] Bližšie pozri dohovor *Convention for the Establishment of a European Space Agency* [1975-05-30] [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.kosmos.gov.pl/download/ESA_Convention.pdf. Bližšie pozri nasledujúcu časť štúdie.

téme a organizácii vesmírnej komunikácie INTERSPUTNIK (1971).[52] V oblasti aplikovaného výskumu kozmu vznikajú aj viacstranné medzinárodné zmluvy, ako je napríklad *Dohoda o spolupráci na civilnej medzinárodnej vesmírnej stanici* (1998),[53] ktorú uzatvorili vlády Kanady, Japonska, Ruskej federácie, Spojených štátov amerických a Európska vesmírna agentúra. Cieľom uvedenej dohody je vytvoriť dlhodobý medzinárodný rámec pre spoluprácu medzi partnermi v oblasti vytvorenia a prevádzkovania civilnej *Medzinárodnej vesmírnej stanice* (anglicky International Space Station, anglická skratka ISS) s trvalou ľudskou posádkou, na mierové účely, v súlade s platným medzinárodným kozmickým právom. Táto stanica bola vytvorená a úspešne funguje. Jej existencia má posilniť vedecké, technické a obchodné využitie vesmíru.[54]

Inštitucionálne zabezpečenie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies a spolupráca v kozmickom priestore

Rozvoj medzinárodného kozmického práva spôsobil potrebu vytvárania medzinárodných orgánov a organizácií s pôsobnosťou v danej oblasti. Už v roku 1959 bol na základe rezolúcie č. 1472 (XIV) Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov vytvorený *Výbor pre mierové využívanie kozmického priestoru* (anglicky Committee on the Peaceful Uses of the Outer Space, anglická skratka COPUOS), ktorého úlohou je sledovanie spolupráce v oblasti vesmíru, zbieranie informácií o kozmickom priestore a príprava kodifikačných dokumentov v oblasti medzinárodného kozmického práva. Výbor má dva stále podvýbory – právny podvýbor a vedecko-technický podvýbor. Výsledkom činností Výboru a jeho podvýborov sú odporúčania Valnému zhromaždeniu Organizácie Spojených národov. Ďalším pomocným orgánom Výboru je *Úrad Organizácie Spojených národov pre vesmírne záležitosti* (anglicky United Nations Office for Outer

[52] Bližšie pozri dohodu *Agreement on the Establishment of the INTERSPUTNIK International System and Organization of Space Communications* [1971-11-15] [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.intersputnik.com/upload/iblock/85c/agreement-plus-protocol.pdf.

[53] Bližšie pozri dohodu *Agreement among the Government of Canada, Governments of the Member States of the European Space Agency, the Government of Japan, the Government of the Russian Federation, and the Government of the United States of America Concerning Cooperation on the Civil International Space Station* [1998-01-29] [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: ftp://ftp.hq.nasa.gov/pub/pao/reports/1998/IGA.html.

[54] K uvedenej problematike bližšie pozri MOENTER, R. The International Space Station: Legal Framework and Current Status. *Journal of Air Law and Commerce*. 1999, vol. 64, no. 4, s. 1033-1056. ISSN 0021-8642.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Space Affairs, anglická skratka UNOOSA). Je to správny orgán, ktorý poskytuje pomoc Výboru a jeho podvýborom, a tiež rozvojovým krajinám pri využívaní kozmických technológií. Jeho úlohami sú taktiež podpora medzinárodnej spolupráce pri mierovom využívaní kozmu, vedenie registra kozmických objektov vypustených do kozmu Organizáciou Spojených národov a niektoré ďalšie úlohy.

Aktivity štátov v kozme sa väčšinou realizujú na báze medzinárodnej spolupráce. Najširšia spolupráca štátov v oblasti kozmického priestoru sa historicky uskutočňovala a uskutočňuje najmä v rámci národných kozmických agentúr, ako sú napríklad americká *Národná vesmírna agentúra* (anglicky National Space Agency, anglická skratka NASA) či *Federálna vesmírna agentúra Ruska* (rusky Federaľnoje kosmičeskoje agentstvo Rossiji, ruská skratka Roskozmos), ktoré často spolu úzko spolupracujú. V minulosti existovali i špeciálne medzinárodné kozmické programy, ako napríklad program *Interkozmos*, v rámci ktorého vykonávali kozmické aktivity najmä štáty bývalého tzv. východného bloku. Začiatkom dvadsiateho prvého storočia sa do rámca spolupráce v oblasti kozmického priestoru postupne zapájajú i novovzniknuté medzinárodné organizácie, ako je napríklad už spomenutá *Európska vesmírna agentúra*. Európska vesmírna agentúra je medzivládna medzinárodná organizácia, ktorej cieľom je podporovať výskum vesmíru a vývoj vesmírnych technológií v jej členských a spolupracujúcich štátoch a ktorá je po americkej NASA a ruskej ROSKOSMOS *treťou najvýznamnejšou vesmírnou agentúrou sveta*. Európska vesmírna agentúra bola založená v roku 1975 podpísaním medzivládneho *Dohovoru o založení Európskej vesmírnej agentúry*.[55] V článku 2 uvedeného dohovoru si stanovuje svoj účel, ktorým je *„výlučne na mierové účely presadzovať a posilňovať spoluprácu medzi európskymi štátmi v oblasti vesmírneho výskumu a technológií a ich použitia vo vesmíre, s výhľadom na ich používanie na vedecké účely a pre operačné systémy."* Tento účel Európskej vesmírnej agentúry sa má realizovať prostredníctvom formulovania a implementovania dlhodobej európskej vesmírnej politiky, a to hlavne prostredníctvom odporúčaní ohľadom cieľov vesmírnych aktivít pre členské štáty, ako aj pomocou zosúlaďovania ich vesmírnych politík, berúc pritom do úvahy ostatné národné a medzinárodné organizácie, formulovania a implementovania činností a programov v oblasti vesmírneho výskumu, koordinovania Európskeho vesmírneho programu

[55] Bližšie pozri dohovor *Convention for the Establishment of a European Space Agency* [1975-05-30] [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.kosmos.gov.pl/download/ESA_Convention.pdf.

a národných programov členských štátov a integrovania týchto národných programov v čo najvyššej možnej miere do Európskeho vesmírneho programu, formulovania a implementovania priemyselnej politiky vhodnej pre program Európskej vesmírnej agentúry, ako aj prostredníctvom odporúčania koherentnej priemyselnej politiky členským štátom.

Predchodcami Európskej vesmírnej agentúry boli dve organizácie, a to *Organizácia pre vývoj a konštrukciu na odpaľovanie vesmírnych zariadení* (anglicky Organisation for the Development and Construction of Space Vehicle Launchers, anglická skratka ELDO) a *Európska vesmírna výskumná organizácia* (anglicky European Space Research Organisation, anglická skratka ESRO).[56] Európska vesmírna agentúra vznikla zlúčením týchto dvoch organizácií. Jej hlavné sídlo sa nachádza v Paríži, špecializované technologické centrá sú v Španielsku (Astronomické centrum), Holandsku (Technologické centrum), Taliansku (Centrum pre pozorovanie Zeme) a Nemecku (Operačné centrum a Centrum pre výcvik kozmonautov). Svoj kozmodróm má Európska vesmírna agentúra na území Francúzskej Guyany v Južnej Amerike. Momentálne ju tvorí 20 členských štátov (Belgicko, Česká republika, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Rakúsko, Grécko, Írsko, Luxembursko, Taliansko, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko a Spojené kráľovstvo), ktoré svojimi členskými príspevkami tvoria rozpočet Európskej vesmírnej agentúry vo výške takmer 4 miliardy EUR ročne. Ostatné krajiny Európskej únie sa nachádzajú v rôznych fázach prípravy na členstvo. Špeciálnym spolupracujúcim štátom Európskej vesmírnej agentúry je Kanada. Európska vesmírna agentúra spolupracuje na základe rámcovej dohody aj s Európskou úniou, a to na vybraných vesmírnych projektoch, predovšetkým na globálnom navigačnom satelitnom systéme Galileo, a na projekte pre monitorovanie životného prostredia GMES. Slovenská republika s Európskou vesmírnou agentúrou v súčasnosti úzko spolupracuje. V roku 2010 podpísala *Dohodu medzi vládou Slovenskej republiky a Európskou vesmírnou agentúrou o spolupráci vo výskume a využívaní kozmického priestoru na mierové účely*.[57] Jednalo sa o prvú fázu spolupráce Slovenskej republiky s Európskou vesmírnou agentúrou, na základe ktorej sa odborníci zo Slovenskej republiky zúčastňujú vybra-

[56] Bližšie pozri Von der DUNK, F. G. The European Union and the Outer Space Treaty: Will the Twain Ever Meet?. In: A. LELE, ed. *Fifty Years of the Outer Space Treaty: Tracing the Journey*. 1st ed. New Delhi: Pentagon Press, 2017, s. 76. ISBN 978-81-8274-948-1.

[57] Uvedená dohoda vyšla v Zbierke zákonov v rámci Vyhlášky Ministerstva zahraničných vecí č. 319/2010 Z.z.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

ných rokovaní Európskej vesmírnej agentúry, organizujú sa spoločné semináre a workshopy, podporujú sa propagácia a vzdelávacie programy (napríklad študentské stáže).[58] Dňa 16. februára 2015 Slovenská republika podpísala ďalšiu *Dohodu o európskom spolupracujúcom štáte medzi Slovenskou republikou a Európskou vesmírnou agentúrou*.[59] Pre Slovensko sa uvedenou zmluvou otvára veľa príležitostí na poli výskumu vesmíru a vývoja kozmických technológií. Slovenské firmy, univerzity a výskumné ústavy sa vďaka nej budú môcť zúčastňovať projektov v oblastiach stavby kozmických sond či vývoja aplikácií a služieb založených na spracovaní satelitných dát. Nemalý prínos bude mať predmetná zmluva aj pre stredné, a najmä vysoké školy, pre ktoré poskytuje Európska vesmírna agentúra študentské stáže, rôzne štipendiá a súťaže.[60]

V kozme sa v súčasnosti nachádzajú tisícky družíc, ktoré plnia rôzne programy. Ide teda už o aplikovaný výskum kozmu. Pre prevádzkovanie družíc vznikajú špecializované medzinárodné organizácie. Medzinárodné organizácie, ako sú INTERSPUTNIK, INTELSAT, INMARSAT, prevádzkujú spojovacie družice. Organizácia EUMESAT prevádzkuje meteorologické družice. Družice určené na diaľkové pozorovanie Zeme, ako sú družice GALILEO, prevádzkuje Európska únia. Družice zabezpečujúce televízne vysielanie sú prevádzkované organizáciami ako EUTELSAT, INTERSAT, ASTRA a podobne. Problémom likvidácie kozmického odpadu sa zaoberá už spomenutá medzinárodná medzivládna organizácia *Výbor pre vzájomnú koordináciu agentúr v oblasti kozmického odpadu* (anglicky Inter-Agency Space Debris Coordination Committee, anglická skratka IADC), založená z poverenia členských štátov národnými kozmickými agentúrami štátov, ktoré prevádzkujú kozmické objekty, a Európskej vesmírnej agentúry. Aj Slovenská republika sa zapojila do procesu vysielania družíc do vesmíru. Dňa 23. júna 2017 bola prvá slovenská družica skCUBE, spolu s tridsiatkou ďalších družíc vrátane českého projektu VZLUSat-1, vynesená do vesmíru na nosnej rakete z indického vesmírneho strediska

[58] Bližšie pozri Európska vesmírna agentúra. In: *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://www.minedu.sk/europska-vesmirna-agentura/.

[59] Uvedenú dohodu ratifikoval prezident Slovenskej republiky dňa 15. januára 2016.

[60] Bližšie pozri KUTKA, A. Slovensko podpísalo zmluvu s ESA. In: *SOSA – Slovenská organizácia pre vesmírne aktivity* [online]. 2015-02-16 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://sosa.sk/slovensko-podpisalo-zmluvu-s-esa/.

Satish Dhawan Space Centre. Na obežnú dráhu Zeme sa dostala okolo 6:20 SELČ.[61]

Inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného kozmického práva podporujú i možnosti riešenia sporov z predmetnej oblasti diplomatickými prostriedkami a pred rôznymi arbitrážnymi a súdnymi orgánmi. Špecializovaná právna úprava v uvedenej oblasti medzinárodného kozmického práva, vytvárajúca inštitucionálne možnosti riešenia sporov, je však stručná a nie celkom dostatočná. Primárne ide o možnosť konzultácií podľa článku IX *Kozmického dohovoru* (1967), ďalej o možnosť rozhodcovského určenia výšky náhrady škody osobitnou komisiou pre zistenie nárokov podľa ustanovení *Dohovoru o zodpovednosti štátov za škody spôsobené kozmickými objektmi* (1972), a napokon o možnosť využiť arbitrážne konanie pred Stálym arbitrážnym dvorom v duchu nezáväzných *Opčných pravidiel pre arbitrážne spory týkajúce sa kozmickej činnosti* (2011).[62]

Možnosť konzultácií podľa článku IX *Kozmického dohovoru* (1967) vychádza zo situácie, ak zmluvný štát má dôvodné obavy, že činnosť alebo pokus, ktoré pripravuje alebo ktoré pripravujú jeho štátni príslušníci v kozmickom priestore vrátane Mesiaca a iných nebeských telies, by mohli škodlivo pôsobiť na činnosť ostatných zmluvných štátov pri mierovom výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies. V takom prípade má možnosť vykonať pred začatím akejkoľvek takejto činnosti alebo pokusu potrebné medzinárodné konzultácie. Rovnako v situácii, ak zmluvný štát, ktorý má dôvodné obavy, že činnosť alebo pokus, ktoré pripravuje iný zmluvný štát v kozmickom priestore vrátane Mesiaca a iných nebeských telies, by mohli škodlivo pôsobiť na činnosť pri mierovom výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies, môže požadovať konzultácie o takejto činnosti alebo pokuse. Slabinou uvedených ustanovení je skutočnosť, že akýkoľvek druhý štát nemá povinnosť zúčastniť sa konzultácií alebo ich môže odmietnuť.[63]

---

[61] Bližšie pozri ONDERČANIN, L. Prvá slovenská družica je už na obežnej dráhe. In: *TECH.sme.sk* [online]. 2017-06-23 [cit. 2017-06-23]. Dostupné na: https://tech.sme.sk/c/20566029/prva-slovenska-druzica-uz-je-na-obeznej-drahe.html#ixzz4l4soTRFf.

[62] Bližšie pozri opčné pravidlá *Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Outer Space Activities* [2011-12-06] [online]. 2011 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/175/2016/01/Permanent-Court-of-Arbitration-Optional-Rules-for-Arbitration-of-Disputes-Relating-to-Outer-Space-Activities.pdf.

[63] Bližšie pozri ONDŘEJ, J. *Právní režimy mořských oblastí: Srovnání s kosmem a Antarktidou*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 289. ISBN 978-80-7380-630-9.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 50-84
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Možnosť rozhodcovského určenia výšky náhrady škody osobitnou *Komisiou na zistenie nárokov* podľa ustanovení *Dohovoru o zodpovednosti štátov za škody spôsobené kozmickými objektmi* (1972) vyplýva z ustanovení článkov XIV až XIX uvedeného dohovoru. Podľa článku XIV Dohovoru v prípade, ak sa nedosiahne dohoda o nároku na náhradu škody sporiacich sa štátov diplomatickým rokovaním, ako ustanovuje článok IX Dohovoru, do jedného roka odo dňa, kedy štát predkladajúci nárok oznámi vypúšťajúcemu štátu, že predložil dokumentáciu o svojom nároku, zriadia príslušné strany na žiadosť ktoréhokoľvek z nich Komisiu na zistenie nárokov. V duchu článku XV Dohovoru platí, že Komisia na zistenie nárokov sa skladá z troch členov. Jedného člena vymenuje štát predkladajúci nárok, druhého člena vymenuje vypúšťajúci štát a tretieho člena, a to predsedu, volia obe strany spoločne. Každá strana uskutoční príslušné vymenovanie do dvoch mesiacov po tom, čo sa požiadalo o zriadenie Komisie na zistenie nárokov. Ak nedôjde k dohode o voľbe predsedu do štyroch mesiacov po tom, čo sa požiadalo o zriadenie Komisie na zistenie nárokov, môže ktorákoľvek z oboch strán požiadať Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, aby vymenoval predsedu v ďalšej dvojmesačnej lehote. Podľa článku XVI Dohovoru je stanovené, že v prípade, ak jedna zo strán nevykoná v určenej lehote príslušné vymenovania, bude na žiadosť druhej strany predseda vystupovať sám ako jednočlenná Komisia na zistenie nárokov. Miesto, ktoré sa z akéhokoľvek dôvodu v Komisii uvoľní, sa obsadí rovnakým postupom, aký bol prijatý pre pôvodné vymenovanie. Komisia si určí svoj vlastný poriadok a rozhodne o mieste či miestach, kde bude zasadať, a o ostatných správnych záležitostiach. Okrem prípadov rozhodnutí a nálezov vydaných jednočlennou Komisiou prijíma Komisia všetky rozhodnutia a nálezy väčšinou hlasov.

Podľa článku XVII vyššie uvedeného dohovoru sa počet členov Komisie na zistenie nárokov nezvýši, ani keď dva či viaceré štáty predkladajúce nárok alebo vypúšťajúce štáty vystupujú v akomkoľvek konaní pred Komisiou spoločne. Štáty, ktoré takto spoločne predkladajú nárok, spoločne vymenujú jedného člena Komisie rovnakým spôsobom a za rovnakých podmienok ako v prípade, keď nárok uplatňuje jeden štát. Ak takto spoločne vystupujú dva či viaceré vypúšťajúce štáty, vymenujú spoločne jedného člena Komisie tým istým spôsobom. Ak štáty predkladajúce nárok alebo vypúšťajúce štáty neuskutočnia vymenovanie v určenej lehote, vystupuje predseda ako jednočlenná Komisia. V nadväznosti na ustanovenia článku XVIII Dohovoru Komisia na zistenie nárokov rozhodne

o podstate nároku na náhradu, a pokiaľ sa má náhrada zaplatiť, určí jej výšku.

V duchu článku XIX Dohovoru Komisia na zistenie nárokov koná podľa ustanovenia článku XII Dohovoru. Rozhodnutie Komisie je konečné a záväzné, ak sa na tom strany dohodli; inak Komisia vydá konečný nález majúci povahu odporúčania, ktorý strany vezmú poctivo do úvahy. Komisia vyhlási dôvody svojho rozhodnutia či nálezu, pričom vydá svoje rozhodnutie či nález čo možno najrýchlejšie a najneskoršie do jedného roka odo dňa svojho zriadenia, pokiaľ nezistí, že treba danú lehotu predĺžiť. Komisia zverejní svoje rozhodnutie či nález a vydá overenú kópiu rozhodnutia či nálezu každej zo strán, ako aj Generálnemu tajomníkovi Organizácie Spojených národov.

Konanie pred Stálym arbitrážnym dvorom upravuje *Haagsky dohovor o pokojnom riešení medzinárodných sporov* (1907).[64] Predmetný orgán nemá stálu povahu, pokiaľ ide o zloženie, konanie a judikatúru. Stále sú iba kancelária Dvora a zoznam rozhodcov, z ktorého si sporové strany môžu zvoliť rozhodcu pre konkrétny spor. Zoznam rozhodcov je vytvorený z odborníkov, znalcov medzinárodného práva. Každý zmluvný štát Dohovoru doň môže zapísať štyroch svojich občanov, čím vzniká tzv. národná skupina Stáleho arbitrážneho dvora. Národná skupina má okrem iného i právomoci navrhovať kandidátov na sudcov Medzinárodného súdneho dvora. Pravidlá konania pred Stálym arbitrážnym dvorom, podrobne upravené v Haagskom dohovore o pokojnom riešení medzinárodných sporov (1907), platia však len vtedy, ak sa štáty nedohodnú na iných pravidlách.[65] Správna rada Stáleho arbitrážneho dvora prijíma aj špecifické nezáväzné pravidlá pre konanie v rôznych oblastiach medzinárodných sporov. Dňa 6. decembra 2011 takto prijala i *Opčné pravidlá pre arbitrážne spory týkajúce sa kozmickej činnosti*. V duchu týchto pravidiel sa vytvára možnosť riešiť spory primárne medzi štátmi, ale pravidlá umožňujú aj to, aby stranou sporu boli i súkromné osoby prevádzkujúce kozmické aktivity. Uvedené pravidlá mierne modifikujú pravidlá konania pred Stálym arbitrážnym dvorom v duchu Haagskeho dohovoru o pokojnom riešení medzinárodných sporov (1907). Napríklad podľa článku 7 Pravidiel sa v prípade, ak sa strany predtým nedohodli na počte rozhodcov a ak do 30 dní po doručení oznámenia o rozhodcovskom konaní zo

[64] Bližšie pozri dohovor *The Hague Convention for the Pacific Settlement of International Disputes* [1907-10-18]. UKTS 6 (1971) Cmnd. 4575.

[65] Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 286-288. ISBN 978-80-7380-559-3.

strany odporcu sa strany nedohodli, že rozhodca bude len jeden, vymenúvajú traja rozhodcovia. Inak podľa uvedeného Haagskeho dohovoru rozhodujú piati rozhodcovia. Účelom Pravidiel ako takých je poskytnúť prostriedky pre dobrovoľné a záväzné riešenie sporov, ktoré budú k dispozícii všetkým stranám zapojeným do kozmickej činnosti a ktoré budú prispôsobené zvláštnostiam tejto špecifickej oblasti ekonomickej činnosti.[66] K založeniu jurisdikcie Stáleho arbitrážneho dvora a aplikácii Pravidiel dochádza podľa ich článku 1 v prípade osobitnej dohody sporových strán, kde strany osobitne uvedú, že chcú využiť konanie podľa Pravidiel. Opčné pravidlá pre arbitrážne spory týkajúce sa kozmickej činnosti zabezpečujú vytvorenie skupiny rozhodcov, ktorí majú skúsenosti v predmetnej oblasti. Tieto procesné pravidlá tiež umožňujú zriadenie skupiny vedeckých a technických expertov, ktorí môžu byť vymenovaní za odborných svedkov. Strany v spore môžu, ale nie sú povinné, vybrať rozhodcov a odborných svedkov z týchto panelov. Dané skupiny rozhodcov i expertov už medzičasom boli vytvorené.[67]

Možnosť arbitrážneho konania predpokladá i horeuvedená zakladajúca zmluva *Európskej vesmírnej agentúry*, v duchu ktorej je možná arbitráž medzi dvoma alebo viacerými členskými štátmi alebo medzi štátmi a Európskou vesmírnou agentúrou, ale, samozrejme, len pre spory súvisiace s jej výkladom a implementáciou. Arbitrážne konanie je možné aj v rámci nástrojov *Medzinárodnej telekomunikačnej únie*, ale len pokiaľ ide o určité otázky, ako je napríklad škodlivá interferencia s registrovanými rádiovými frekvenciami.[68]

Všetky vyššie uvedené možnosti riešenia sporov pred arbitrážnymi orgánmi však v praxi štátov doposiaľ, vychádzajúc z dostupných informácií, neboli využité.

---

[66] Bližšie pozri POCAR, F. An Introduction to the PCA's Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Outer Space Activities. *Journal of Space Law*. 2012, vol. 38, no. 1, s. 171. ISSN 0095-7577; a ONDŘEJ, J. *Právní režimy mořských oblastí: Srovnání s kosmem a Antarktidou*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 290. ISBN 978-80-7380-630-9.

[67] Bližšie pozri Panels of Arbitrators and Experts for Space-related Disputes. In: *Permanent Court of Arbitration* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://pca-cpa.org/en/about/structure/panels-of-arbitrators-and-experts-for-space-related-disputes/.

[68] Bližšie pozri POCAR, F. An Introduction to the PCA's Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Outer Space Activities. *Journal of Space Law*. 2012, vol. 38, no. 1, s. 176. ISSN 0095-7577; a VIIKARI, L. *The Environmental Element in Space Law: Assessing the Present and Charting the Future*. 1st ed. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, s. 295. ISBN 978-90-04-16744-5.

Vzhľadom na skutočnosť, že osobitná úprava medzinárodného kozmického práva v oblasti riešenia sporov nie je celkom dostatočná, je nutné v predmetnej oblasti použiť všeobecnú úpravu prostriedkov mierového riešenia sporov, či už diplomatických alebo súdnych,[69] vrátane možnosti využiť sporové konanie pred Medzinárodným súdnym dvorom[70] v duchu ustanovení *Charty Organizácie Spojených národov* a *Štatútu Medzinárodného súdneho dvora* (1945).[71] Je však pravdou, že doposiaľ sa žiaden štát neobrátil na Medzinárodný súdny dvor vo veci týkajúcej sa medzinárodného kozmického práva.

Záver

Medzinárodné kozmické právo začalo proces svojho vzniku v tzv. medzinárodnom geofyzikálnom roku 1957, konkrétne 4. októbra 1957, keď bola Sovietskym zväzom vypustená prvá družica Zeme Sputnik 1. Do kozmu bol teda vypustený nový predmet, kvalitatívne iný ako lietadlo. Neskôr došlo i k pilotovaným letom na obežnú dráhu Zeme a na Mesiac, a tiež k prvým pokusom o výskum a využívanie kozmického priestoru. Všetky uvedené aktivity predstavujú kľúčové momenty pre vývoj medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru, ktorý sa stal základom pre sformovanie nového pododvetvia medzinárodného verejného práva – medzinárodného kozmického práva. V nadväznosti na uvedené aktivity vzniklo niekoľko základných obyčajových noriem regulujúcich právny režim kozmického priestoru, a neskôr i soft law normy a medzinárodné zmluvy. Určujúcim normatívnym rámcom činnosti štátov v kozmickom priestore a na nebeských telesách v súčasnosti je však zmluvná úprava, ktorej základom je Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies, tzv. Kozmický dohovor, z roku 1967. Uvedený dohovor kodifikuje obyčajové pravidlá, a preto pravidlá v ňom obsiahnuté existujú aj v obyčajovej podobe a zaväzujú všetky subjekty medzinárodného práva *erga omnes*. Na Kozmický dohovor nadviazali ďalšie špecializované mnohostranné medzinárodné zmluvy, a to Dohoda o pomoci kozmonautom pri ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmu z roku 1968, Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými

[69] Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 282-297. ISBN 978-80-7380-559-3.

[70] Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 289-292. ISBN 978-80-7380-559-3.

[71] Bližšie pozri *Charter of the United Nations* [1945-10-24]. 1 UNTS XVI. Vyhláška č. 30/1947 Zb. v znení neskorších zmien.

predmetmi z roku 1972, Dohovor o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru z roku 1975 a Dohoda o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách (1979). Problematiky kozmického práva sa dotýka i Zmluva o zákaze pokusov s jadrovými zbraňami v ovzduší, kozmickom priestore a pod vodou z roku 1963 z oblasti medzinárodného práva odzbrojenia. Uvedené zmluvy vytvárajú osobitný právny režim využívania kozmu, ktorý spočíva na viacerých kľúčových zásadách a normách.

V oblasti medzinárodného kozmického práva boli okrem iného prijaté i viaceré soft law dokumenty v podobe rezolúcií Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov obsahujúce deklarácie či zásady týkajúce sa kozmického priestoru, ktoré ovplyvnili alebo ovplyvňujú jeho vývoj. Prvou z nich bola rezolúcia nazvaná Medzinárodná spolupráca pri mierovom využívaní kozmického priestoru č. 1721/XVI z roku 1961, ktorú nasledovala o niečo významnejšia rezolúcia obsahujúca Deklaráciu právnych zásad, ktorými sa riadi činnosť štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru č. 1962/XVIII z roku 1963. Oba dokumenty prispeli k stabilizácii niektorých obyčajových pravidiel v oblasti kozmického práva a sformovali hlavné línie vývoja kozmického práva, čím výrazne ovplyvnili následnú zmluvnú normotvorbu. Rezolúcia č. 37/92 z roku 1982, ktorá v prílohe obsahuje Zásady, ktorými sa riadi používanie štátmi umelých družíc Zeme pre priame televízne vysielanie (1982), zakotvuje potrebu uzatvárania dvojstranných dohôd medzi vysielajúcim štátom a štátom prijímajúcim signál. Rezolúcia č. 41/65 z roku 1986 obsahuje prílohu Zásady diaľkového prieskumu Zeme z kozmického priestoru. Ide o prieskum pre potreby zodpovedného nakladania s prírodnými zdrojmi, lepšieho využitia pôdy a ochrany životného prostredia, so zakotvením práva prístupu všetkých štátov k týmto informáciám. Rezolúcia č. 47/68 z roku 1992 obsahuje Zásady vzťahujúce sa na využívanie jadrových zdrojov energie v kozmickom priestore, ktoré obmedzujú použitie jadrovej energie len na misie, ktoré by nemohli byť rozumne uskutočnené bez tejto energie. Pre výklad článku 1 Kozmického dohovoru bola prijatá Deklarácia týkajúca sa medzinárodnej spolupráce pri prieskume a využívaní kozmu v prospech všetkých štátov, hlavne s ohľadom na potreby rozvojových krajín č. 51/122 z roku 1996, ktorá zdôraznila povinnosť kozmických mocností konať v prospech všetkých krajín.

Uvedené normy pokrývajú všetky podstatné otázky medzinárodného kozmického práva. Existujú však i oblasti, kde bude v budúcnosti potrebné prijať ďalšie úpravy. Ide najmä o otázku ťažby nerastných surovín na

nebeských telesách. V Spojených štátoch amerických bola totiž prijatá zákonná úprava, ktorá umožňuje vnútroštátnym subjektom ťažbu nerastných surovín na nebeských telesách na priemyselné účely. Daný prístup je, podľa nášho názoru, v rozpore s platným medzinárodným kozmickým právom.

Medzinárodné kozmické právo dotvárajú regionálne a viacstranné medzinárodné zmluvy týkajúce sa kreácie medzinárodných organizácií, programov či iných foriem spolupráce s pôsobnosťou v oblasti kozmického priestoru. V oblasti vytvárania medzinárodných organizácií s pôsobnosťou v kozmickom priestore existujú i regionálne či viacstranné medzinárodné zmluvy, ako je napríklad Dohovor o založení Európskej vesmírnej agentúry (1975), alebo zmluvy vytvárajúce rôzne organizácie a programy na prevádzkovanie satelitov, ako je napríklad Dohoda o medzinárodnom systéme a organizácii vesmírnej komunikácie INTERSPUTNIK (1971). V oblasti aplikovaného výskumu kozmu vznikajú i viacstranné medzinárodné zmluvy, ako je napríklad Dohoda o spolupráci na civilnej medzinárodnej vesmírnej stanici (1998), ktorú uzatvorili vlády Kanady, Japonska, Ruskej federácie, Spojených štátov amerických a Európska vesmírna agentúra.

Rozvoj medzinárodného kozmického práva spôsobil potrebu vytvárania medzinárodných orgánov a organizácií s pôsobnosťou v predmetnej oblasti, t.j. potrebu inštitucionálneho zabezpečenia aplikácie medzinárodného kozmického práva. V rámci Organizácie Spojených národov boli pre tieto účely vytvorené Výbor pre mierové využívanie kozmického priestoru a jeho pomocný orgán Úrad Organizácie Spojených národov pre vesmírne záležitosti. Aktivity štátov v kozme sa väčšinou realizujú na báze medzinárodnej spolupráce. Najširšia spolupráca štátov v oblasti kozmického priestoru sa historicky uskutočňovala a uskutočňuje najmä v rámci národných kozmických agentúr, ako sú napríklad americká Národná vesmírna agentúra či Federálna vesmírna agentúra Ruska, ktoré často spolu úzko spolupracujú. Začiatkom dvadsiateho prvého storočia sa do rámca spolupráce v oblasti kozmického priestoru postupne zapájajú i novovzniknuté medzinárodné organizácie, ako je napríklad Európska vesmírna agentúra.

Inštitucionálne zabezpečenie aplikácie medzinárodného kozmického práva podporujú i možnosti riešenia sporov z predmetnej oblasti diplomatickými prostriedkami pred rôznymi arbitrážnymi a súdnymi orgánmi. Špecializovaná právna úprava v uvedenej oblasti medzinárodného

kozmického práva, vytvárajúca inštitucionálne možnosti riešenia sporov, je však stručná a nie celkom dostatočná. Ide o možnosť konzultácií podľa článku IX Kozmického dohovoru, možnosť rozhodcovského určenia výšky náhrady škody osobitnou Komisiou na zistenie nárokov podľa Dohovoru o zodpovednosti štátov za škody spôsobené kozmickými objektmi (1972) a možnosť využiť arbitrážne konanie pred Stálym arbitrážnym dvorom v duchu nezáväzných Opčných pravidiel pre arbitrážne spory týkajúce sa kozmickej činnosti (2011). Vzhľadom na skutočnosť, že osobitná úprava medzinárodného kozmického práva v danej oblasti nie je celkom dostatočná, je nutné v predmetnej oblasti použiť všeobecnú úpravu prostriedkov mierového riešenia sporov vrátane možnosti využiť sporové konanie pred Medzinárodným súdnym dvorom.

Zoznam bibliografických odkazov

AGAPOV, V. a I. MOLOTOV. *International Scientific Optical Observation Network (ISON) for the Near-Earth Space Surveillance – Results of the First Years of Work and Plans for the Future* [online]. Vienna: Committee on the Peaceful Uses of Outer Space, Scientific and Technical Subcommittee, 2008-02-19. 21 s. [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.unoosa.org/pdf/pres/stsc2008/tech-28E.pdf.

Agreement among the Government of Canada, Governments of the Member States of the European Space Agency, the Government of Japan, the Government of the Russian Federation, and the Government of the United States of America Concerning Cooperation on the Civil International Space Station [1998-01-29] [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: ftp://ftp.hq.nasa.gov/pub/pao/reports/1998/IGA.html.

Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies [1979-12-05]. 1363 UNTS 3.

Agreement on the Establishment of the INTERSPUTNIK International System and Organization of Space Communications [1971-11-15] [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.intersputnik.com/upload/iblock/85c/agreement-plus-protocol.pdf.

Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space [1968-04-22]. 672 UNTS 119.

BAIOCCHI, D. a W. WELSER. *Confronting Space Debris: Strategies and Warnings from Comparable Examples including Deepwater Horizon*. 1st ed. Santa Monica: Rand Corporation, 2010. 127 s. ISBN 978-0-8330-5056-4.

BIRNIE, P. W. a A. E. BOYLE. *International Law and the Environment*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 1994. 563 s. ISBN 0-19-876283-6.

Convention for the Establishment of a European Space Agency [1975-05-30] [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.kosmos.gov.pl/download/ESA_Convention.pdf.

Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects [1972-03-29]. 961 UNTS 187.

Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space [1975-01-14]. 1023 UNTS 15.

ČAPEK, J., R. KLÍMA a J. ZBÍRALOVÁ. *Civilní letectví ve světle práva*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2005. 362 s. ISBN 80-86199-95-9.

ČEPELKA, Č. a P. ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 840 s. ISBN 978-80-7179-728-9.

DAVID, V., M. HOŠKOVÁ a J. MALENOVSKÝ. *Vesmír a kosmické právo*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1986. 98 s.

Európska vesmírna agentúra. In: *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://www.minedu.sk/europska-vesmirna-agentura/.

Charter of the United Nations [1945-10-24]. 1 UNTS XVI.

CHRISTOL, C. Q. *Space Law: Past, Present, and Future*. 1st ed. Deventer; Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1991. 516 s. ISBN 90-6544-475-0.

CHRISTOL, C. Q. *The Modern International Law of Outer Space*. 1st ed. New York: Pergamon Press, 1982. 932 s. ISBN 0-08-029367-0.

Inter-agency Space Debris Coordination Committee (IADC) [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.iadc-online.org/.

JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 463 s. ISBN 978-80-7380-597-5.

JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 319 s. ISBN 978-80-7380-559-3.

KLINKRAD, H. *Space Debris: Models and Risk Analysis*. 1st ed. Berlin; Heidelberg; New York: Springer, 2006. 430 s. ISBN 3-540-25448-X.

KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011. 725 s. ISBN 978-80-8078-414-0.

Kozmický priestor. In: *Astronomia-on-net* [online]. 2012-10-31 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://astronomia-on-net.webnode.sk/news/kozmicky-priestor/.

KUTKA, A. Slovensko podpísalo zmluvu s ESA. In: *SOSA – Slovenská organizácia pre vesmírne aktivity* [online]. 2015-02-16 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://sosa.sk/slovensko-podpisalo-zmluvu-s-esa/.

MOENTER, R. The International Space Station: Legal Framework and Current Status. *Journal of Air Law and Commerce*. 1999, vol. 64, no. 4, s. 1033-1056. ISSN 0021-8642.

ODUNTAN, G. The Never Ending Dispute: Legal Theories on the Spatial Demarcation Boundary Plane between Airspace and Outer Space. *Hertfordshire Law Journal*. 2003, vol. 1, no. 2, s. 64-84. ISSN 1479-4195.

ONDERČANIN, L. Prvá slovenská družica je už na obežnej dráhe. In: *TECH.sme.sk* [online]. 2017-06-23 [cit. 2017-06-23]. Dostupné na: https://tech.sme.sk/c/20566029/prva-slovenska-druzica-uz-je-na-obeznej-drahe.html#ixzz4l4soTRFf.

ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 263 s. ISBN 80-86473-69-7.

ONDŘEJ, J. *Právní režimy mořských oblastí: Srovnání s kosmem a Antarktidou*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 316 s. ISBN 978-80-7380-630-9.

Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Outer Space Activities [2011-12-06] [online]. 2011 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/175/2016/01/Permanent-Court-of-Arbitration-Optional-Rules-for-Arbitration-of-Disputes-Relating-to-Outer-Space-Activities.pdf.

Panels of Arbitrators and Experts for Space-related Disputes. In: *Permanent Court of Arbitration* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://pca-cpa.org/en/about/structure/panels-of-arbitrators-and-experts-for-space-related-disputes/.

POCAR, F. An Introduction to the PCA's Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Outer Space Activities. *Journal of Space Law*. 2012, vol. 38, no. 1, s. 171-185. ISSN 0095-7577.

POTOČNÝ, M. a J. ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 6. dopln. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 533 s. ISBN 978-80-7400-398-1.

Prezident Obama podpísal Zákon o komerčnom využívaní vesmíru. In: *Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku (SSPA)* [online]. 2015-11-30 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.vesmirnapolitika.sk/2015/11/30/prezident-obama-podpisal-zakon-o-komercnom-vyuzivani-vesmiru/.

Resolution No. 1721 (XVI) [1961-12-20]. United Nations General Assembly, UN Doc. A/RES/1721 (XVI).

Resolution No. 1962 (XVIII) [1963-12-13]. United Nations General Assembly, UN Doc. A/RES/18/1962.

SANZ FERNÁNDEZ de CÓRDOBA, S. 100 km Altitude Boundary for Astronautics. In: *FAI – Fédération Aéronautique Internationale* [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.fai.org/icare-records/100km-altitude-boundary-for-astronautics.

Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku (SSPA) [online]. 2017 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: http://www.vesmirnapolitika.sk/.

ŠTURMA, P., M. DAMOHORSKÝ, J. ONDŘEJ, J. ZÁSTĚROVÁ a M. SMOLEK. *Mezinárodní právo životního prostředí: I. část (obecná)*. 1. vyd. Praha: Eva Rozkotová – IFEC, 2004. 194 s. ISBN 80-903409-2-X.

The Hague Convention for the Pacific Settlement of International Disputes [1907-10-18]. UKTS 6 (1971) Cmnd. 4575.

Trail Smelter Case (United States, Canada) [1938-04-16 a 1941-03-11]. Reports of International Arbitral Awards, 1941, vol. 3, s. 1905-1982.

Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water [1963-08-05]. 480 UNTS 43.

Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies [1967-01-27]. 610 UNTS 205.

U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act [2015-11-25] [online]. 2015 [cit. 2017-05-31]. Dostupné na: https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/2262/text#toc-HEE062BAAFBDD4A43859C0142C68E67F9.

United Nations Convention on the Law of the Sea [1982-12-10]. 1833 UNTS 3.

VIIKARI, L. *The Environmental Element in Space Law: Assessing the Present and Charting the Future*. 1st ed. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008. 396 s. ISBN 978-90-04-16744-5.

Von der DUNK, F. G. The European Union and the Outer Space Treaty: Will the Twain Ever Meet?. In: A. LELE, ed. *Fifty Years of the Outer Space Treaty: Tracing the Journey*. 1st ed. New Delhi: Pentagon Press, 2017, s. 75-90. ISBN 978-81-8274-948-1.

WEEKS, E. E. *Outer Space Development, International Relations and Space Law: A Method for Elucidating Seeds*. 1st ed. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012. 268 s. ISBN 1-4438-3965-5.

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
juraj.jankuv@gmail.com

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Miera nebezpečenstva ako kritérium prísnosti deliktnej zodpovednosti[1]

Extent of Risk as Criterion of Strictness of Tort Liability

Marianna Novotná

Abstract: *The magnitude of a risk determined by the amount and seriousness of the expected loss and the probability that a loss will occur are one (but not the only one) of the criteria taken into account when determining the strictness of civil liability, not only in the sense of "traditional" dichotomy distinction between fault-based liability and liability not based on fault, but also within the framework of a continuum of strictness of liability diffusing from pure subjective negligence liability to absolute liability without any possibility of liberation through specific regulative measures and mechanisms.*

Key Words: *Tort Law; Danger; Risk; Strict Liability; Liability Based on Fault; Criteria of Strictness of Liability; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Rozsah očakávanej ujmy, ktorá hrozí, a miera pravdepodobnosti vzniku ujmy sú jedným (nie však jediným) z kritérií, na základe ktorých dochádza k normatívnemu vymedzeniu prísnosti zodpovednosti za spôsobenú škodu, a to nielen v zmysle „tradičného" rozlišovania dichotómie zodpovednosti založenej na zavinení a zodpovednosti nezaloženej na zavinení, ale i v rámci plynulého procesu „sprísňovania" zodpovednosti – od čistej formy subjektívnej zodpovednosti po objektívnu zodpovednosť bez možnosti liberácie pomocou špecifických regulatívnych prostriedkov a mechanizmov.*

Kľúčové slová: *Deliktné právo; nebezpečenstvo; riziko; prísna zodpovednosť; zodpovednosť založená na zavinení; kritériá prísnosti zodpovednosti; Slovenská republika.*

[1] Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV-14-0061 s názvom „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva", zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Úvodné poznámky

Nebezpečenstvo vzniku nepriaznivých dôsledkov je nevyhnutnou súčasťou tak života spoločnosti ako celku, ako i súčasťou životnej cesty každého jednotlivca, pričom je zároveň v menšej alebo väčšej miere vlastným a typickým znakom mnohých činností či javov. Spoločnosť či jednotlivec sú konfrontovaní s nebezpečenstvom prírodných katastrof, nebezpečenstvom prevádzky jadrových elektrární alebo iných nebezpečných prevádzok, nebezpečenstvom leteckých alebo iných dopravných nešťastí a mnohých iných oblastí, v ktorých hrá nebezpečenstvo vzniku ujmy, či už na hodnotách ako sú život alebo zdravie alebo na hodnotách ekonomických, dôležitú úlohu.[2]

Spoločensky sú uvedené nebezpečenstvá konštruované ako riziká,[3] pričom v závislosti od preferencií (tendencií) danej spoločnosti sú niektoré nebezpečenstvá z hľadiska miery preventívneho pôsobenia a regulácie následkov uprednostňované, zatiaľ čo iným nie je kladený taký význam.

Riziko ako spoločenský fenomén je skúmané z tak odlišných pohľadov, ako sú matematická pravdepodobnosť jeho výskytu či hľadiská prírodných vied, ekonomiky, sociológie, psychológie i filozofie. Významný dosah má teória rizika i v práve, kde má vplyv nielen v rámci preventívneho pôsobenia, ale i v oblasti deliktného práva vo vzťahu k nastaveniu

---

[2] Bližšie pozri ROESER, S., R. HILLERBRAND, P. SANDIN a M. PETERSON, eds. *Essentials of Risk Theory*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; New York; London: Springer, 2013, s. 1. ISBN 978-94-007-5454-6.

[3] Existencia rizika prináša so sebou mnoho otázok: komu možno pričítať vznik rizika, koho možno viniť (v zmysle morálnom) za riziko, kto je povinný poskytnúť náhradu škody, ktorá vznikla materializáciou rizika, a iné. Uvedené otázky následne odkazujú na rôzne formy zodpovednosti v jej najširšom ponímaní: zodpovednosť ako príčina, kedy je napríklad zemetrasenie „zodpovedné" za úmrtie osôb, zodpovednosť ako úloha, kedy vodič vlaku zodpovedá za riadenie vlaku, zodpovednosť ako právomoc, kedy niekto zodpovedá za projekt, zodpovednosť ako schopnosť, ktorá predpokladá schopnosť reflektovať následky vlastných konaní, formovať zámer, úmysel vybrať si konanie a podľa neho konať, zodpovednosť ako (morálny) záväzok, zodpovednosť ako pričítateľnosť spočívajúca v povinnosti zodpovedať za to, čo niekto vykonal alebo čo sa stalo, zodpovednosť v zmysle zavinenia, kedy možno napríklad niekomu klásť dopravnú nehodu za vinu, rovnako ako zodpovednosť v zmysle povinnosti poskytnutia náhrady škody, ktorá vznikla realizáciou rizika. Bližšie pozri VINCENT, N. A., I. van de POEL a J. van den HOVEN, eds. *Moral Responsibility: Beyond Free Will and Determinism*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; London; New York: Springer, 2011, s. 39. ISBN 978-94-007-1877-7. Je zrejmé, že medzi týmito jednotlivými formami zodpovednosti v ich širokom ponímaní existuje určitá forma interakcie a vzájomného prelínania sa, pričom súčasťou jednej zložky môže byť viacero iných zložiek.

zodpovednostných mechanizmov tak, aby riziko určitej činnosti alebo stavu bolo zohľadnené v rámci vybalansovania záujmov škodcu a poškodeného, či už v širšom rámci samotného rozhodnutia kto bude dané riziko, z ktorého sa realizovala určitá ujma, znášať[4] alebo v užšom rámci rozhodnutia, v akej miere prísnosti bude dotyčnému zodpovednosť uložená. Príspevok sa zaoberá druhou z nastolených otázok, identifikujúc zároveň prostriedky, ktorými normatívny systém danú mieru prísnosti reguluje.

Teória rizika pracuje s dvoma východiskovými koncepciami rizika, z ktorých prvá, technická koncepcia predpokladá (prinajmenšom implicitne), že jediným relevantným aspektom rizika sú závažnosť určitých neželaných následkov a pravdepodobnosť vzniku takýchto následkov.[5] Na rozdiel od teórie, označovanej ako kontextuálna koncepcia, nie je technická koncepcia závislá na iných pridružených aspektoch, akými sú napríklad osoba pôvodcu rizika alebo otázka, či má riziko charakter prírodného nebezpečenstva alebo nebezpečenstva vytvoreného človekom (*man-made risk*); nezohľadňuje ani ponímanie a chápanie rizika laikmi a podobne, ale do úvahy berie výlučne možnosť vzniku a závažnosť nepriaznivých následkov.[6]

Uvedené, samozrejme, vedie v kontexte spracovania fenoménu rizika z pohľadu práva k otázke, ktorú z uvedených koncepcií berie (mal by brať) právny poriadok pri posudzovaní miery rizika do úvahy, keďže na jednej strane sa práve technická koncepcia rizika považuje za objektívne správnu a laici by mali túto „expertnú" koncepciu prijať, na druhej strane však možno súvislostné elementy reprezentované laikmi považovať za relevantné pre akceptovateľnosť rizika a rizikový manažment, pričom

[4] Nápomocnými v tomto ohľade sú teória ovládania rizika, podľa ktorej by nepriaznivé následky mali byť objektívne pričítané tomu, kto je vzhľadom na fakt, že riziko pochádza z jeho sféry pôsobnosti, spôsobilý ho ovládať a kontrolovať, ako i teória čerpania úžitkov z rizika, podľa ktorej má byť uložená zodpovednosť za nepriaznivé následky z rizika rezultujúce tomu, kto z rizika vyššou mierou profituje. Bližšie pozri SCHÄFER, H.-B. a C. OTT. *Lehrbuch der ökonomischen Analyse des Zivilrechts*. 1. Aufl. Berlin; Heidelberg: Springer, 1986, s. 152. ISBN 3-540-16840-0.

[5] Uvedená koncepcia sama osebe obsahuje určitý normatívny element, pretože odkazuje na „neželané" následky (alebo udalosti). Bližšie pozri ROESER, S., R. HILLERBRAND, P. SANDIN a M. PETERSON, eds. *Essentials of Risk Theory*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; New York; London: Springer, 2013, s. 111. ISBN 978-94-007-5454-6.

[6] Bližšie pozri THOMPSON, P. B. a W. DEAN. Competing Conceptions of Risk. *Risk: Health, Safety & Environment* [online]. 1996, vol. 7, no. 4, s. 361-384 [cit. 2017-05-29]. ISSN 1073-8673. Dostupné na: http://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1295&context=risk.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

v uvedenom zmysle je kontextuálna koncepcia rizika „bohatšia" a, všeobecne ponímané, adekvátnejšia než tá, ktorá je zastúpená vedeckými expertmi.[7]

Zodpovednosť za riziko v právnom ponímaní

V rámci právneho ponímania rizika, tak teória, ako aj právna prax vychádzajú z tzv. odborného (technického) ponímania rizika, v rámci ktorého je jeho závažnosť determinovaná dvoma faktormi:

1. rozsahom a závažnosťou očakávanej ujmy a
2. mierou pravdepodobnosti,[8] že takáto ujma vznikne.[9]

Základná rovnica, s ktorou teória rizika v práve pracuje, je, že čím závažnejšia je očakávaná ujma a čím vyššia je pravdepodobnosť jej vzniku, tým vyššie nebezpečenstvo vzniku ujmy hrozí, a teda tým vyššie riziko možno s danou situáciou spojiť (čím rýchlejšie niekto šoféruje, tým závažnejšie straty možno očakávať, a tým pravdepodobnejší je aj ich vznik; rovnako v prevádzke, kde sa pracuje s výbušnými látkami, možno očakávať vyššie straty a vyššiu pravdepodobnosť ich vzniku ako v prevádzke kaderníctva).

Samozrejme, nie každá situácia, ktorá predstavuje riziko v bežnom reálnom živote a ktorá vplýva na iné subjekty, nájde svoje normatívne odzrkadlenie a je sankcionovaná povinnosťou nahradiť z takéhoto rizika vyplývajúcu ujmu. V rovine práva sa do úvahy berie len tzv. právne relevantné riziko (*legally relevant risk*),[10] pričom dôvodom daného systému selekcie rizika je skutočnosť, že prakticky každá činnosť prináša so sebou

---

[7] Bližšie pozri SLOVIC, P. *The Perception of Risk*. 1st ed. London: Earthscan Publications, 2000, s. 390 a nasl. ISBN 1-85383-528-5.

[8] Pravdepodobnosť vzniku ujmy ako druhý z faktorov determinujúcich výšku rizika je potrebné hodnotiť k okamihu priamo pred vznikom škodnej udalosti; predovšetkým sa posudzuje vo svojej zovšeobecnenej forme (napríklad v prípade dopravnej nehody sa nehodnotí pravdepodobnosť vzniku ujmy, berúc do úvahy zdravotné komplikácie vyplývajúce z osobnej zlej hojiteľnosti rán konkrétneho poškodeného, ale všeobecne sa posúdi pravdepodobnosť, že môže dôjsť ku vzniku ujmy na zdraví určitej povahy). Individuálne hľadisko sa následne berie do úvahy v rámci rozsahu náhrady škody. Pozri napríklad problematiku pravidla *Egg Shell Skull*. NOVOTNÁ, M. a J. ŠTEFANKO. Odraz sociálneho prístupu pravidla Eggshell skull v deliktnom práve európskeho soft law. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, suppl. 1, s. 61-73. ISSN 1801-0288.

[9] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 198. ISBN 0-19-929071-7.

[10] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 198. ISBN 0-19-929071-7.

určité riziko vzniku ujmy, avšak do určitej miery je takéto riziko spoločensky akceptovateľné a právo ako normatívny spoločenský systém s ním nespája nepriaznivé následky v podobe jeho sankcionovania.

Riziko nadobúda právnu relevanciu v okamihu, keď pravdepodobnosť a závažnosť očakávaných následkov presiahnu akceptovateľnú spoločenskú hranicu, ktorá je v rámci subjektívnej zodpovednosti viazaná na nedbanlivostné nedodržanie štandardu správania sa v určitej situácii a v rámci objektívnej zodpovednosti na charakter vykonávanej činnosti, uskutočňovanej prevádzky, respektíve ovládania zdroja určitého nebezpečenstva.

Reálnym odrazom faktu akceptácie iba právne relevantného rizika je vo vzťahu k deliktnoprávnej úprave napríklad nekompenzovateľnosť určitých druhov ujmy (čistá majetková ujma v niektorých právnych poriadkoch) alebo nekompenzovateľnosť ujmy malého rozsahu, ak normatívna úprava vyjadruje spoločenskú akceptovateľnosť takýchto minimálnych škôd (tzv. pravidlo *de minimis*).

Samozrejme, pre účely ďalšieho výkladu je potrebné predoslať, že závažnosť rizika nie je jediným faktorom, ktorý vplýva na charakter prísnosti zodpovednosti. Do hry vstupujú aj iné faktory, na základe ktorých dochádza k vyvažovaniu záujmov škodcu a poškodeného, t.j. k hľadaniu rovnováhy medzi slobodou škodcu konať (v širšom ponímaní) a ochranou poškodeného – pôjde najmä o povahu a hodnotu chránených záujmov, povahu konania,[11] benefity, ktoré z takéhoto konania možno očakávať, očakávanú mieru profesionality konajúcej osoby, predvídateľnosť škody, dostupnosť a náklady preventívnych alebo alternatívnych metód a podobne.

Napriek širokému diapazónu faktorov vstupujúcich do komplexu posudzovania miery prísnosti zodpovednosti, ostáva závažnosť rizika jedným z východiskových kritérií jej hodnotenia.

Plynulé odstupňovanie prísnosti zodpovednosti podľa miery rizika

Vo vzťahu k civilnoprávnej zodpovednosti za škodu sa teória rizika (respektíve nebezpečenstva vykonávania určitej činnosti) spája typicky so sprísnenou formou zodpovednosti, ktorá sa v novodobom vývoji delikt-

[11] Uvedený faktor je významný napríklad v kontaktných športoch, kde možno očakávať a kde je spoločensky prípustné vyššie riziko vzniku ujmy, ktoré by však bežne nebolo akceptované.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

ného práva začala rozvíjať práve ako kategória prípadov, v ktorých bola zodpovednosť určitému subjektu uložená z dôvodu, že organizoval, kontroloval, riadil, a predovšetkým profitoval z činnosti, ktorá vytvárala určitý druh nebezpečenstva pre svoje okolie alebo pre subjekty, pre ktoré sa uvedená činnosť vykonávala.[12] Napriek tomu, že v právnej spisbe sa o premietnutí teórie rizika hovorí najmä v súvislosti s kategóriou sprísnenej zodpovednosti, je zrejmé, že určitá miera rizika musí byť prítomná i vo vzťahu k zodpovednosti založenej na zavinení. V opačnom prípade by nebolo možné vôbec právnu zodpovednosť z daného rizika vyvodiť a bolo by možné uvažovať o nej iba v intenciách iných druhov zodpovednosti, ktoré sa s daným nebezpečenstvom spájajú (morálna zodpovednosť).

Z uvedeného faktu imanentnosti určitej miery rizika každému konaniu či stavu vyplýva otázka, ako samotná skutočnosť rizika, jeho intenzita, prípadne jeho ponímanie (v technickom alebo súvislostnom chápaní) vplývajú na prísnosť zodpovednosti – primárne v rámci jej identifikácie ako subjektívnej (t.j. zodpovednosti založenej na zavinení) alebo objektívnej (t.j. zodpovednosti nezaloženej na zavinení), pričom prvok zavinenia je v tomto prípade faktorom, od ktorého sa odvíja prísnosť zodpovednosti, a následne sekundárne vo vnútri mechanizmu zodpovednosti založenej na zavinení a vo vnútri mechanizmu zodpovednosti bez zavinenia, t.j. či vôbec a do akej miery charakter rizika ovplyvňuje prísnosť subjektívnej zodpovednosti (prostredníctvom regulácie jednotlivých foriem zavinenia) a prísnosť objektívnej zodpovednosti (prostredníctvom regulácie liberačných dôvodov, prípadne iných mechanizmov).

Miera prísnosti zodpovednosti spočíva vo formulovaní povinností starostlivosti zúčastnených strán v prospech ich záujmov, t.j. v prospech záujmov poškodeného (a teda v neprospech záujmov škodcu) a, naopak, v prospech záujmov škodcu (a v neprospech záujmov poškodeného). Ich „nastavenie“, t.j. zaradenie takých či onakých elementov, respektíve ich zdôraznenie či, naopak, potlačenie je potom vo výsledku pre mieru prísnosti zodpovednosti rozhodujúce.[13] Teoreticky platí, že čím nebezpečnejšia je nejaká situácia, tým širší rozsah povinností starostlivosti je uložený

[12] Bližšie pozri WERRO, F. a V. V. PALMER, eds. *The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law*. 1st ed. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2004, s. 17. ISBN 1-59460-005-8.

[13] Bližšie pozri TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 1-2, s. 19 a nasl. ISSN 1210-6348.

s cieľom zabrániť vzniku ujmy, pričom prostredníctvom týchto povinností dochádza k posudzovaniu správania dotknutých subjektov.

Ak sa stupeň rizika ešte zvýši, zavinenie ako predpoklad vzniku zodpovednosti je postupne nahrádzané inými prvkami, ktoré vymedzujú objektívnu zodpovednosť v jej tradičnom chápaní. Avšak aj vo vnútri objektívnej zodpovednosti je potrebné rešpektovať relevantný stupeň rizika, ktorý je pri objektívnej zodpovednosti pretavený v liberačných dôvodoch. Tam, kde nie je miera rizika vysoká, škodca sa zodpovednosti zbaví preukázaním, že konal v súlade s požiadavkou starostlivosti. Dôvodom založenia zodpovednosti v takomto prípade sú objektívne protiprávne konanie na jednej strane a nebezpečenstvo situácie na druhej strane, pričom toto nebezpečenstvo nahrádza subjektívny prvok zavinenia. Hodnotenie samotného konania (správania sa) škodcu postupne stráca svoju váhu tým viac, čím vyššie je riziko. V extrémne nebezpečných prípadoch ostáva ako liberačný dôvod iba vyššia moc, alebo ani tá nie.[14]

Liberačný dôvod nemusí vždy viesť k úplnému vylúčeniu zodpovednosti, ale iba k jej zníženiu (a tým k rozdeleniu straty vybalansovaním záujmov). Ak nebezpečenstvo vyplývajúce z určitej prevádzky môže svedčiť v prospech presunu neželaných následkov z toho vyplývajúcich na jej prevádzkovateľa, niektoré neprekonateľné vonkajšie vplyvy môžu spadať do sféry poškodeného (ako akékoľvek bežné riziko života). Ak oba faktory spoločne spôsobili ujmu, je potrebné rozdeliť stratu podľa zváženia rizík vo sférach škodcu a poškodeného. Iba v prípade, ak zdroj nebezpečenstva prináša so sebou výnimočne vysoké nebezpečenstvo, nemali by byť liberačné dôvody k dispozícii.[15]

Typickú ukážku prepojenia závažnosti rizika s mierou prísnosti zodpovednosti v zmysle vzorca – čím vyššia miera závažnosti nebezpečenstva spojená s určitou situáciou (najmä vzhľadom na nízku mieru jeho ovládateľnosti a kontroly zodpovednej osoby), tým prísnejšie formulovaná zodpovednosť za škodu, ktorá z takejto činnosti alebo stavu vznikne, tvoria Princípy európskeho deliktného práva (anglicky Principles of European Tort Law, anglická skratka PETL), v rámci úpravy ktorých došlo uberaním, prípadne pridávaním niektorých predpokladov zodpovednosti, prípadne naviazaním zodpovednosti na špecifické elementy k vy-

[14] Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of "Strict Liability". *InDret*. 2003, no. 2, s. 8. ISSN 1698-739X.

[15] Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of "Strict Liability". *InDret*. 2003, no. 2, s. 9. ISSN 1698-739X.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

tvoreniu systému plynulého sprísňovania zodpovednosti od čistej formy subjektívnej zodpovednosti až po objektívnu zodpovednosť.

V Princípoch európskeho deliktného práva bol pri kreovaní pravidiel zodpovednosti bez zavinenia dosiahnutý všeobecný konsenzus, na základe ktorého sa upustilo od metódy (doposiaľ aplikovanej v mnohých právnych poriadkoch) spočívajúcej v jednotlivých konkrétnych pravidlách upravujúcich konkrétny zvýšený zdroj nebezpečenstva vzniku ujmy. Uvedený kazuistický systém objektívnej zodpovednosti bol v Princípoch európskeho deliktného práva nahradený generálne platným pravidlom, odvíjajúcim sa od charakteru nebezpečnosti činnosti.[16] Podľa Kocha hrá aspekt nebezpečnosti (v ponímaní Princípov európskeho deliktného práva) dôležitú úlohu nielen v centrálnych oblastiach tradičnej zodpovednosti bez zavinenia, ale obdobne aj v oblasti založenej na zavinení.[17]

Koncepcia charakteru nebezpečnosti činnosti, prijatá Princípmi európskeho deliktného práva, je jedným (zďaleka nie však jediným) z dôvodov, ktoré neumožňujú v koncepcii Princípov európskeho deliktného práva presné a jasné vymedzenie hranice medzi objektívnou a subjektívnou zodpovednosťou; naopak, poukazuje z hľadiska ich podstaty na kontinuálny prechod a prelínanie sa uvedených foriem zodpovednosti.[18] So zvyšujúcim sa stupňom nebezpečnosti činnosti je zavinenie ako predpoklad vzniku zodpovednosti postupne nahrádzané inými prvkami, ktoré ohraničujú objektívnu zodpovednosť v jej užšom ponímaní. Odstupňovanie intenzity zastúpenia subjektívneho a objektívneho prvku v skutkovej podstate konkrétnej zodpovednosti predpokladá, že niektoré skutkové podstaty zahŕňajú tak prvky objektívneho, ako aj subjektívneho charakteru, v dôsledku čoho nie je možné ich striktne subsumovať pod výlučne jedinú z tradične uznávaných foriem zodpovednosti.

Ďalším z dôvodov, ktoré svedčia v prospech konštrukcie vzájomného prelínania sa jednotlivých foriem zodpovednosti, je Princípmi európske-

[16] Bližšie pozri KOCH, B. A. a H. KOZIOL. Generalklausel für die Gefährdungshaftung. *Haftung und Versicherung*. 2002, Nr. 5, s. 368 a nasl. ISSN 1424-926X; a JANSEN, N. *Die Struktur des Haftungsrechts: Geschichte, Theorie und Dogmatik ausservertraglicher Ansprüche auf Schadensersatz*. 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003, s. 558 a nasl. ISBN 3-16-147988-2.

[17] Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of "Strict Liability". *InDret*. 2003, no. 2, s. 7. ISSN 1698-739X.

[18] Bližšie pozri HORTON ROGERS, W. V. England. In: B. A. KOCH a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 101. ISBN 90-411-1705-9.

ho deliktného práva koncipované postavenie jednotlivých dôvodov pričítateľnosti zodpovednosti, ktoré podľa Koziola nestoja v opozícii, ani by nemali byť ponímané ako vzájomne nezávislé kategórie, striktne oddelené jasnými hranicami.[19] Naopak, dôvody pričítateľnosti škody vytvárajú plynulý prechod jednotlivých kategórií zodpovednosti až do tej miery, že pripúšťajú existenciu tzv. „šedých zón", t.j. prípadov zodpovednosti stojacich (v tradičnom ponímaní) medzi kategóriou zodpovednosti za zavinenie a kategóriou zodpovednosti bez zavinenia.[20] V prípadoch takýchto tzv. šedých zón, kedy stupeň nebezpečnosti činnosti nie je vysoký a zodpovednosť stojí veľmi blízko zodpovednosti za zavinenie v tradičnom poňatí, stačí zodpovednému subjektu na zbavenie sa zodpovednosti ak preukáže, že konal v súlade so všetkými objektívnymi štandardmi potrebnej starostlivosti. Predpokladmi založenia zodpovednosti v takomto prípade sú objektívne protiprávne správanie na jednej strane a nebezpečnosť situácie na druhej strane, pričom druhý z predpokladov nahrádza subjektívny predpoklad zavinenia. Ak je nebezpečnosť činnosti vyššia, zodpovedný subjekt musí preukázať, že konal v súlade s najvyšším možným stupňom starostlivosti, čím je založený vyšší štandard správania sa. Posúdenie konania zodpovedného subjektu postupne so stúpajúcim nebezpečenstvom vzniku ujmy stráca na závažnosti,[21] pričom v prípade obzvlášť nebezpečných prípadov činností je zodpovednosť vylúčená iba v prípade *vis maior*.

Z uvedeného pohľadu je v Princípoch európskeho deliktného práva značne obtiažne dospieť k akémusi všeobecnému vymedzeniu pojmu prísnej zodpovednosti (*strict liability*),[22] keďže chápanie inštitútu zastre-

[19] Bližšie pozri KOZIOL, H. Basic Norm. In: F. D. BUSNELLI, G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 20. ISBN 978-3-211-23084-8.

[20] K tomu bližšie pozri článok 4:201 Princípov európskeho deliktného práva „Reversal of the Burden of Proving Fault in General" a článok 4:202 „Enterprise Liability".

[21] Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of "Strict Liability". *InDret*. 2003, no. 2, s. 8. ISSN 1698-739X.

[22] S obdobným terminologickým problémom sa vyporiadavali aj členovia Európskej skupiny pre deliktné právo (European Group on Tort Law) v rámci projektu „Strict Liability", kde práve pojem „strict liability" bol chápaný nie v jeho zúženom technickom výklade „sprísnenej zodpovednosti", ale v širšom ponímaní, zahŕňajúc rôzne formy zodpovednosti odlišujúce sa od tradičnej zodpovednosti založenej na zavinení škodcu. Podľa slov profesora Kocha vyústili terminologické nezrovnalosti v chápaní pojmu „strict liability" v jednotlivých európskych krajinách do situácie, že súčasný návrh Princípov európskeho deliktného práva sa v čo možno najvyššej miere snaží vyhnúť používaniu pojmu „strict liability", aby nedochádzalo k nesprávnym interpretáciám založeným na rozdielnych významoch uvedeného pojmu v národných právnych poriadkoch. Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

šeného pojmom *„strict liability"* môže oscilovať od charakteru zodpovednosti „zvýšenej", respektíve „sprísnenej", ktorá prísnejšie (zvýšenou mierou) pôsobí na ľudskú vôľu a rozpoznávaciu aktivitu, až po chápanie objektívnej zodpovednosti ako inštitútu, ktorý v celom rozsahu neguje subjektívne aspekty zodpovednosti a do úvahy berie výlučne vonkajšiu stránku ľudského konania, prípadne okolností, ktoré nie sú na ľudské konanie žiadnym spôsobom prepojené.

Zodpovednosť za zavinenie takto postupným sprísňovaním plynule prechádza do zodpovednosti za výsledok, pričom uvedené zodpovednosti reprezentujú vo svojej čistej forme dva konce spojenej reťaze.[23] Napriek tomuto plynulému prechodu, ktorý môžeme vo väčšej či menšej miere pozorovať prakticky v každom právnom poriadku, možno veľmi zreteľne (aspoň v teoretickej rovine) vymedziť hranicu medzi subjektívnou a tradične ponímanou objektívnou zodpovednosťou, ktorou je práve predpoklad zavinenia.[24]

---

of the European Group on Tort Law – The Case of "Strict Liability". *InDret.* 2003, no. 2, s. 1-10. ISSN 1698-739X.

[23] Bližšie pozri WIDMER, P. ed. *Unification of Tort Law: Fault.* 1st ed. The Hague: Kluwer Law International, 2005, s. 12. ISBN 90-411-2098-X.

[24] Zákonné konštrukcie väčšiny právnych poriadkov, prípadne súdna prax vyžadujú na jednej strane na vznik všeobecnej deliktnej zodpovednosti škodcu jeho zavinenie ako vnútorný psychický vzťah spájajúci rozumový (intelektuálny, rozpoznávací) a vôľový (určovací, ovládací) prvok (porovnaj § 823 BGB, § 2043 talianskeho Občianskeho zákonníka, §§ 1382 – 1383 francúzskeho Občianskeho zákonníka, § 4 (1) švajčiarskeho Občianskeho zákonníka, § 1295 (1) ABGB, § 339 maďarského Občianskeho zákonníka, atď.), pričom však na druhej strane za základ (dôvod) deliktnej zodpovednosti súčasne uznávajú aj nezavinené protiprávne konanie škodcu, prípadne protiprávny stav nezaložený na vôľovom konaní škodcu. I keď s určitým stupňom zovšeobecnenia, predsa len možno konštatovať, že aj napriek tomu, že zavinenie je v právnych úpravách európskych štátov zakotvené ako akési vodiace kritérium, zodpovednosť založená na prvku zavinenia stráca v moderných právnych poriadkoch, čo sa týka realizácie príslušných noriem, svoje dominantné postavenie. V deliktnom práve sa čoraz výraznejšie presadzujú prípady zodpovednosti, reguláciu ktorých nemožno subsumovať pod predpoklady subjektívneho charakteru (prvok zavinenia) v tradičnom ponímaní. Uvedenému trendu, pokiaľ ide o základ (dôvod) zodpovednosti, nasvedčujú nielen značne prevažujúci rozsah vzniku škôd spadajúcich pod reguláciu tzv. sprísnenej zodpovednosti (strict liability), prípadne zodpovednosti výrobcu (producer liability) a vzostupný trend rozširovania prípadov zodpovednosti bez zavinenia o nové skutkové podstaty, či už prostredníctvom legislatívy alebo súdnej praxe, ale i samotné ponímanie zodpovednosti založenej na zavinení, v rámci ktorej je zavinenie posudzované ako objektivizovaná kategória odvíjajúca sa od štandardu správania sa priemerného rozumného subjektu v danej situácii, na danom mieste a za daných okolností. Vývoj deliktného práva v štádiu, v ktorom sa dnes nachádza na úrovni celoplošného generalizujúceho náhľadu na národné právne poriadky európskych krajín, jednoznačne poukazuje na postupný presun od prvku subjektivity k prvku objektivizácie zodpovednosti,

Kritériá miery prísnosti zodpovednosti založenej na zavinení

Zavinenie je prostriedkom, prostredníctvom ktorého je možné odvrátiť zodpovednosť určitého subjektu aj napriek skutočnosti, že vo vzťahu k jeho konaniu možno identifikovať protiprávnosť a zároveň možno identifikovať vznik škody. Inými slovami, vedie k tomu, aby sme sa ešte pred uložením povinnosti nahradiť škodu pýtali, či škodca mohol zabrániť svojmu protiprávnemu konaniu.[25] Pokiaľ nemohol, zodpovednosť nemožno ustáliť.

Prísnosť subjektívnej zodpovednosti môžeme regulovať prostredníctvom viacerých prostriedkov.

Primárne sa prísnosť zodpovednosti za zavinenie odvíja od samotného teoretického prístupu k hodnoteniu inštitútu zavinenia, t.j. či je zvolený subjektívny alebo objektívny test zavinenia (zavinenie v subjektívnom alebo objektivizovanom ponímaní).

Subjektívne ponímanie zavinenia spočíva v hodnotení zavinenia vo vzťahu k subjektívnym schopnostiam a možnostiam škodcu[26] (t.j. relevantné je, či škodca osobne vedel o nebezpečenstve a osobne bol schopný sa mu vyhnúť).[27] Prevažujúcim prístupom uprednostňovaným právnou spisbou vo vzťahu k vymedzeniu zavinenia je príklon k objektívnemu testu konania rozumného subjektu, teda rozumného príslušníka relevantnej skupiny. Zavinenie (nedbanlivosť) je následne posúdené ako porovnanie konania škodcu s konaním rozumnej osoby, t.j. s konaním, ktoré bolo možné za daných okolností, v danom čase a mieste očakávať od priemerne starostlivého subjektu.[28] Uvedené znamená, že ak sa *„Ist-Verhalten“*

---

a to nielen v rámci prevažujúceho rozsahu vzniku škôd spadajúcich pod reguláciu tzv. sprísnenej zodpovednosti (strict liability), prípadne zodpovednosti výrobcu (producer liability) (porovnaj ADAMS, M. *Ökonomische Analyse der Gefährdungs- und Verschuldenshaftung*. 1. Aufl. Heidelberg: R. v. Decker, 1985, s. 111. ISBN 3-7685-6884-9), ale aj na vzostupný trend rozširovania prípadov zodpovednosti bez zavinenia o nové skutkové podstaty, či už prostredníctvom legislatívy alebo súdnej praxe.

[25] Bližšie pozri Von BAR, Ch. *The Common European Law of Torts: Damage and Damages, Liability for and without Personal Misconduct, Causality, and Defences: Volume II*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2000, s. 254. ISBN 978-0-19-829839-7.

[26] Naviazanosť zavinenia na osobné predispozície (vlastnosti, skúsenosti, spôsobilosť) konkrétneho konajúceho sa preferuje napríklad vo švajčiarskej súkromnoprávnej doktríne.

[27] Bližšie pozri Von BAR, Ch. *The Common European Law of Torts: Damage and Damages, Liability for and without Personal Misconduct, Causality, and Defences: Volume II*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2000, s. 227. ISBN 978-0-19-829839-7.

[28] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 193. ISBN 0-19-929071-7.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

(t.j. uskutočnené správanie) konkrétneho subjektu odlišuje od *„Soll-Verhalten"* (t.j. očakávaného správania) priemerne starostlivého subjektu v tom smere, že nedosahuje daný štandard starostlivosti, možno ustáliť zavinenie.[29]

Ustálenie zavinenia v tomto objektivizovanom ponímaní, ergo ustálenie požadovanej úrovne správania sa by malo vychádzať z vyvažovania požadovanej starostlivosti a očakávaného rizika. Vzťah nebezpečenstva a zodpovednosti založenej na zavinení by mal zodpovedať pravidlu: čím vyšší stupeň nebezpečenstva určitého konania, tým vyšší štandard starostlivosti (t.j. vyššia miera preventívneho pôsobenia potenciálneho škodcu), t.j. tým prísnejšie poňatie subjektívnej zodpovednosti, a to nielen vo význame formy zavinenia (úmysel alebo nedbanlivosť), ale tiež vo význame hodnotenia nedbanlivosti ako určitého štandardu správania sa subjektu prináležiaceho k určitej skupine.[30]

Z uvedeného vyplýva, že zodpovednosť za zavinenie vo svojej čistej subjektívnej forme existuje málokedy. Aj v rámci subjektívnej zodpovednosti možno nájsť prvky objektívne či objektivizujúce, ktoré sprísňujú čistú subjektívnu zodpovednosť, a to nielen už uvádzaným objektívnym posudzovaním štandardu starostlivosti prostredníctvom zvyšovania požadovanej miery vedomostí a schopností, ale i prostredníctvom prenášania dôkazného bremena zavinenia alebo prvkov zavinenia na škodcu.[31] Z uvedeného dôvodu aj označenie sprísnená (prísna) zodpovednosť je zavádzajúce, pretože už niektoré objektívne prvky v rámci subjektívnej zodpovednosti sprísňujú túto zodpovednosť.

---

[29] Bližšie pozri KÖTZ, H. a G. WAGNER. *Deliktsrecht*. 9. überarb. Aufl. Neuwied: Luchterhand, 2001, s. 106. ISBN 3-472-04466-7.

[30] Vo vzťahu k jednotlivým formám zavinenia sa v slovenskom právnom poriadku z pohľadu teórie rizika ponúka skúmanie skutkovej podstaty zodpovednosti za škodu spôsobenú konaním proti dobrým mravom. Ustanovenie § 424 Občianskeho zákonníka viaže vznik zodpovednosti za škodu na porušenie pravidla správania sa, ktoré má metaprávny pôvod, pričom zodpovednosť je založená na úmyselnom porušení takéhoto pravidla. Z hľadiska teórie rizika je väzba uvedenej skutkovej podstaty na úmyselné zavinenie odôvodniteľná, keďže vo vzťahu ku škodcovi zakladá najmenej prísnu zodpovednosť odôvodnenú povahou porušeného pravidla, ktoré samo osebe nemá povahu právneho pravidla správania sa, ale povahu metaprávneho (morálneho) pravidla správania sa. Keďže právny poriadok takéto správanie zasahujúce do širších spoločenských hodnôt nepovažuje za tak závažné, aby ho normatívne formuloval ako právne pravidlo správania sa, je zrejmé, že ani riziká vyplývajúce z takéhoto správania sa nie sú spoločnosťou ponímané ako natoľko závažné, aby odôvodňovali prísnejšiu formu zodpovednosti škodcu.

[31] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 255. ISBN 0-19-929071-7.

V rámci požiadavky vyššieho štandardu starostlivosti, sprísňujúcej subjektívnu zodpovednosť, sa používajú rôzne techniky na rozšírenie tohto štandardu – okrem iných tiež napríklad zvýšenie stupňa požadovaných preventívnych opatrení, zvýšenie požadovaného stupňa znalostí a schopností alebo dôkazné pravidlá.[32] Rozsah požadovaných preventívnych opatrení závisí od rozsahu nebezpečenstva – čím vyššie je riziko, tým vyšší rozsah (tým viac alebo účinnejších) preventívnych opatrení je potrebné prijať na naplnenie štandardu starostlivosti (na nemocničnom oddelení, na ktorom sú hospitalizovaní pacienti so sklonom k sebapoškodzovaniu, je štandard starostlivosti v zmysle prijatia prísnejších preventívnych opatrení vyšší ako v prípade bežného nemocničného oddelenia).

Zvýšenie požadovaného stupňa znalostí a schopností nevyhnutných pre dosiahnutie určitého štandardu správania sa je bežné u subjektov, u ktorých sa očakáva určitý stupeň odbornosti, teda osobitných schopností alebo znalostí. Takto je napríklad v slovenskom právnom poriadku potrebné vzhľadom na absenciu osobitnej právnej úpravy zodpovednosti znalcov a tlmočníkov posudzovať ich zodpovednosť síce na podklade všeobecnej zodpovednosti založenej na zavinení, avšak požadovaný štandard starostlivosti vo vzťahu k riziku vzniku ujmy bude vyšší vzhľadom na ich očakávané odborné znalosti a schopnosti.

Obrátenie dôkazného bremena ako ďalší z prostriedkov sprísňovania zodpovednosti znamená, že škodca zodpovedá za škodu, pokiaľ sa mu nepodarí preukázať, že škodu nezavinil, t.j. že konal v súlade s požadovaným štandardom starostlivosti. Obrátením dôkazného bremena zavinenia je riziko poškodeného spočívajúce v neunesení dôkazného bremena, ak by musel zavinenie škodcu preukazovať, prenesené na škodcu, ktorý ho znáša v zmysle unesenia dôkazného bremena, že konal v súlade so štandardom správania sa.

Uvedená zodpovednosť nie je zodpovednosťou za preukázané zavinenie, ale zodpovednosťou za prezumované zavinenie, pričom podľa niektorých autorov ide už v tomto prípade o formu prísnej zodpovednosti.[33]

---

[32] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 261. ISBN 0-19-929071-7.

[33] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 263. ISBN 0-19-929071-7; a KOCH, B. A. a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 434. ISBN 90-411-1705-9.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Slovenská civilistická úprava zodpovednosti za škodu subjektívnu zodpovednosť v jej čistej forme nepozná. Ak odhliadneme od otázky dôvodov a historických konotácií daného stavu, faktom ostáva, že občianskoprávna subjektívna zodpovednosť založená na zavinení spočíva podľa § 420 Občianskeho zákonníka na zodpovednosti za prezumované zavinenie, t.j. poškodený síce nesie dôkazné bremeno preukazovania existencie protiprávneho úkonu, vzniku ujmy a príčinnej súvislosti medzi nimi, avšak nie je povinný preukazovať existenciu zavinenia škodcu, pretože táto sa prezumuje. Naopak, je na škodcovi, aby v súdnom konaní dokázal, že predmetnú ujmu nezavinil. Škodca, ktorý sa dostane do dôkaznej núdze a nepreukáže, že škodu nezavinil, nesie za takto spôsobenú škodu zodpovednosť. Poškodenému v takomto prípade teda stačí preukázať iba predpoklady vzniku zodpovednosti objektívnej povahy, v dôsledku čoho vznikajú určité pochybnosti, či zodpovednosť za prezumované zavinenie nie je iba inou (skrytou) formou prísnej zodpovednosti v prípade, ak sa škodca dostane do dôkaznej núdze ohľadom svojho zavinenia. Zástancovia uvedenej teórie argumentujú tým, že ak sa škodcovi nepodarí preukázať, že škodu nezavinil (nepodarí sa mu exkulpovať), zodpovedá v skutočnosti na objektívnom princípe. Uvedený názor následne vedie k záveru, že objektívna zodpovednosť v pozitívnoprávnej úprave v značnej miere prevažuje, pretože aj uloženie zodpovednosti na základe prezumpcie zavinenia (§ 420 Občianskeho zákonníka) sa v súlade s vyššie uvádzaným názorom pokladá v určitých prípadoch za uloženie „objektívnej" zodpovednosti.

Napriek tomu, že konštrukcia prezumovaného zavinenia má v slovenskom právnom poriadku svoje historické ukotvenie,[34] úprava slovenského Občianskeho zákonníka je v tomto ohľade neštandardná, keďže prezumpcia zavinenia sa paušálne vzťahuje na celú oblasť subjektívnej zodpovednosti vo forme nevedomej nedbanlivosti, a nielen na vybrané kategórie zodpovednostných vzťahov.[35]

[34] Bližšie pozri MACUR, J. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu.* 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1980. 215 s. ISBN neuvedené; a LUBY, Š. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve.* 1. vyd. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1958. 661 a 507 s. ISBN neuvedené.

[35] Bližšie pozri VLASÁK, M. Obrácení důkazního břemene o zavinění v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1012-1020 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf.

Obdobný prístup môžeme ešte pozorovať v španielskom súkromnom práve (avšak iba ako výsledok judikatúry súdov), prípadne v rakúskom práve; vo väčšine európskych právnych poriadkov sa však obrátenie dôkazného bremena v mimozmluvných zodpovednostných vzťahoch pripúšťa iba v osobitných situáciách, kde je síce zodpovednosť založená na zavinení, avšak existuje vyššia miera rizika vzniku nebezpečenstva škody (napríklad škody spôsobené zvieraťom, ujmy spôsobené v rámci poskytovania zdravotnej starostlivosti, škody spôsobené maloletými alebo duševne chorými, za ktoré zodpovedá osoba, ktorá vykonáva nad nimi dohľad a starostlivosť).[36] Obrátenie dôkazného bremena tu nie je východiskom miery prísnosti subjektívnej zodpovednosti, ale je spojené s vyšším nebezpečenstvom konania, pričom vo všetkých ostatných prípadoch zavinenie škodcu preukazuje poškodený.

Vyššie uvedený prístup zvolili i Princípy európskeho deliktného práva, kde tvorí subjektívna zodpovednosť s obráteným dôkazným bremenom ohľadne zavinenia medzistupeň medzi subjektívnou zodpovednosťou a zodpovednosťou bez zavinenia. Koncept obrátenia dôkazného bremena vychádza zo skutočnosti, že existujú situácie, kde je miera rizika vyššia než obvykle, avšak nedosahuje takú intenzitu, aby boli tieto prípady úplne vyňaté z kategórie subjektívnej zodpovednosti a prenesené do kategórie objektívnej zodpovednosti. Zavinenie s obrátením dôkazného bremena tak tvorí akýsi pomyselný „most“ medzi subjektívnou a objektívnou zodpovednosťou.[37]

Princípy európskeho deliktného práva v súlade s uvedenou koncepciou výslovne upravujú fakultatívnu možnosť obrátenia dôkazného bremena o zavinení (článok 4:201 ods. 1), ktoré môže byť obrátené vzhľadom k závažnosti nebezpečenstva, ktoré dané konanie, ktoré spôsobilo škodu, predstavuje. Obrátenie dôkazného bremena o zavinení je v Princí-

[36] Porovnaj VLASÁK, M. Obrácení důkazního břemene o zavinění v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1018 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf.

[37] Bližšie pozri VLASÁK, M. Obrácení důkazního břemene o zavinění v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1016 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf; a BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 90. ISBN 978-3-211-23084-8.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

poch európskeho deliktného práva chápané ako prostriedok pre riešenie zodpovednostných vzťahov na hranici medzi subjektívnou a objektívnou zodpovednosťou, pri ktorom síce neponúkajú konkrétny výpočet situácií, v ktorých by automaticky dochádzalo k obráteniu dôkazného bremena, ale v súlade s flexibilným prístupom podmieňujú takéto obrátenie závažnosťou nebezpečenstva, ktoré konanie predstavuje. Súd teda rozhodne *ad hoc*, či daná situácia bola natoľko nebezpečná, že by malo dôjsť k obráteniu dôkazného bremena.

Kritériá miery prísnosti zodpovednosti nezaloženej na zavinení

Prísna zodpovednosť je najčastejšie charakterizovaná ako zodpovednosť bez ohľadu na zavinenie; doktrinálne je označovaná ako objektívna zodpovednosť, zodpovednosť za výsledok, zodpovednosť za zapríčinenie alebo zodpovednosť za ohrozenie/riziko, pričom obvykle je ponímaná ako pendant (protiklad) zodpovednosti založenej na zavinení.[38] Z praktického pohľadu má však táto prísna, respektíve sprísnená zodpovednosť ďaleko od dogmaticky jasného a jednoznačného konceptu. Je zrejmé, že primárne sa spája s neexistenciou zavinenia a jej vznik sa viaže, naopak, na existenciu predpokladov objektívnej povahy. Bližší pohľad na uvedenú kategóriu zodpovednosti však ukazuje, že tak, ako bolo možné identifikovať prvky prísnej zodpovednosti v rámci konceptu zodpovednosti za zavinenie, aj prísna zodpovednosť obsahuje, naopak, niektoré subjektívne prvky (očakávaný štandard bezpečnosti výrobku pri zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom, liberačný dôvod pri zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku, že škode nebolo možné zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať, a podobne).

Objektívna zodpovednosť v zmysle deliacej hranice zavinenia ako predpokladu vzniku zodpovednosti prichádza do úvahy vtedy, keď zodpovednosť založená na zavinení neposkytuje žiaduce výsledky. Dôvody sú viaceré;[39] z hľadiska skúmania prepojenia s teóriou rizika možno vyzdvihnúť dva z nich:

[38] Bližšie pozri WERRO, F. a V. V. PALMER, eds. *The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law*. 1st ed. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2004, s. 5. ISBN 1-59460-005-8.

[39] Bližšie pozri KOCH, B. A. a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 407-413. ISBN 90-411-1705-9; a Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 256. ISBN 0-19-929071-7.

1. pravidlá objektívnej zodpovednosti sú obvykle späté s činnosťami alebo objektmi, ktoré predstavujú vyššie než priemerné riziko (motorové vozidlá, zvieratá, vadné výrobky);[40]
2. otázka efektivity objektívnej zodpovednosti – v zmysle, že nie je potrebné stanovovať štandard starostlivosti,[41] pretože východiskom posudzovania objektívnej zodpovednosti nie je štandard starostlivosti, ale vo všeobecnosti realizácia rizika[42] vyplývajúceho z určitej činnosti alebo zdroja nebezpečenstva.

Väčšina skutkových podstát sprísnenej zodpovednosti sa v súčasnosti odôvodňuje práve rizikom, ktoré existencia určitého stavu alebo výkon určitých činností so sebou prinášajú. Ide predovšetkým o také činnosti, v rámci ktorých by uloženie zodpovednosti na princípe zavinenia neplnilo, respektíve nedostatočne plnilo vyrovnávaciu funkciu zodpovednostného práva v zmysle vyvažovania záujmov škodcu a poškodeného (najmä z dôvodu, že práve charakter určitej činnosti alebo stavu v ich podstate, a nie konanie škodcu v jeho podstate sú zdrojom vzniku škody).

Vo vnútri právnej úpravy zodpovednosti nezaloženej na zavinení, t.j. takej, ktorá nie je primárne naviazaná na protiprávne konanie škodcu, ale na výsledok (škodlivý výsledok) určitej činnosti, by malo logicky v rámci uplatňovania teórie rizika platiť už skôr uvedené pravidlo „čím vyšší stupeň rizika (nebezpečnosti) je určitej činnosti imanentný, tým prísnejšia objektívna zodpovednosť by mala byť zodpovednej osobe uložená," pričom regulácia miery prísnosti samotnej objektívnej zodpovednosti sa odvíja od povahy a rozsahu dostupných liberačných dôvodov. Ako ukáže ďalší výklad, uvedená premisa nie je rešpektovaná v slovenskom právnom poriadku vo vzťahu k určitým skutkovým podstatám v plnom rozsahu, keďže sa na úkor teórie rizika uprednostňujú iné faktory (čo samo osebe nemusí byť vo všeobecnosti chybným prístupom), ktoré však nezodpovedajú súčasnému stavu poznania a objektívnemu stavu rizika určitej činnosti.

---

[40] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 256. ISBN 0-19-929071-7.

[41] Keďže vo všeobecnosti platí pravidlo „čím vyššie nebezpečenstvo, tým vyšší štandard starostlivosti," v uvedenom prípade, ak by bola uložená subjektívna zodpovednosť, by bol štandard starostlivosti stanovený veľmi vysoko, a tým menší rozdiel by bol medzi takto stanovenými dôvodmi zodpovednosti.

[42] Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 257. ISBN 0-19-929071-7.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 85-107
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Keďže formou absolútnej objektívnej zodpovednosti bez možnosti jej zbavenia sa by mali byť sankcionované činnosti (prevádzky) takého charakteru, ktoré možno vzhľadom na rozsah škôd a pravdepodobnosť svojho výskytu považovať za najnebezpečnejšie (najrizikovejšie), uplatňovanie absolútnej objektívnej zodpovednosti je v slovenskom Občianskom zákonníku, a v konečnom dôsledku aj v osobitných civilnoprávnych predpisoch z pohľadu teórie rizika prinajmenšom zvláštne a nie celkom pochopiteľné. Za všetky príklady môžeme uviesť dve skutkové podstaty spojené s absolútnou objektívnou zodpovednosťou bez možnosti liberácie. Ide o skutkovú podstatu zodpovednosti za škodu spôsobenú povahou prístroja alebo veci, ktoré boli použité pri plnení záväzku, a skutkovú podstatu zodpovednosti za škodu spôsobenú povahou zvlášť nebezpečnej prevádzky alebo prevádzky dopravných prostriedkov, kedy sa absolútna objektívna zodpovednosť uplatní iba vtedy, ak ku škode došlo v príčinnej súvislosti s okolnosťami, ktoré majú pôvod v prevádzke dopravného prostriedku (tzv. vnútorné okolnosti).[43]

U zvlášť nebezpečnej prevádzky je nemožnosť liberácie odôvodniteľná vzhľadom na hroziaci značný rozsah a závažnosť vzniku škody, ako i vzhľadom na skutočnosť, že zvlášť nebezpečné prevádzky nie sú za daného stavu poznania vedy a techniky a pri zachovaní potrebnej starostlivosti objektívne ovládateľné do takej miery, že by bolo možné vylúčiť pomerne vysokú možnosť vzniku škodlivých následkov. Zvlášť nebezpečná prevádzka je typickým prípadom uplatnenia technického ponímania rizika, pretože relevancia sa pri posudzovaní vyššieho stupňa nebezpečenstva prevádzky priznáva tak kritériu pravdepodobnosti vzniku ujmy v dôsledku chýbajúcej úplnej ovládateľnosti prevádzky, ako aj kritériu závažnosti vzniku ujmy. Uvedené kritériá musia byť však posudzované vo vzájomnej súvislosti a vo väzbe na povahu prevádzky, a nie izolovane a oddelene, čo by viedlo k širokému diapazónu obzvlášť nebezpečných činností, kde na jednom konci stoja činnosti s pravdepodobnosťou vysokej frekvencie menších nehôd a na druhom konci činnosti s rizikom nehody katastrofického charakteru s pravdepodobnosťou nízkej frekvencie výskytu. Naopak, vzájomná podmienenosť kritéria pravdepodobnosti vzniku škody a kritéria rizika rozsahu možnej škody, aplikovateľná v slovenskom práve, vyselektuje prevádzky, ktoré napĺňajú obe uvedené

[43] Ak ku vzniku škody viedli tzv. vonkajšie okolnosti, t.j. ak ku škode došlo v príčinnej súvislosti s okolnosťami, ktoré nemajú pôvod v prevádzke, § 428 Občianskeho zákonníka umožňuje zodpovednému subjektu liberovať sa ak preukáže, že škode nebolo možné zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať.

kritériá v požadovanom rozsahu, a nedochádza tak v rámci danej skutkovej podstaty ku zmiešavaniu nehôd s vysokou početnosťou výskytu, avšak s nízkym rozsahom spôsobených škôd (napríklad dopravné nehody), s nehodami s nízkou početnosťou výskytu, avšak s vysokým rozsahom škôd (nehoda v prevádzke spracúvajúcej nebezpečné biologické látky).[44]

Porovnanie zvlášť nebezpečnej prevádzky, ktorej prevádzkovanie sa spája s absolútnou objektívnou zodpovednosťou len pokiaľ ku vzniku škody viedli vnútorné okolnosti spočívajúce v danej prevádzke, s prípadom zodpovednosti za škodu spôsobenú povahou prístroja alebo veci použitých pri plnení záväzku, ktorá je konštruovaná ako absolútna objektívna zodpovednosť v celom svojom rozsahu (t.j. aj v prípade, ak škoda vznikla v príčinnej súvislosti s vonkajšími okolnosťami), vyznieva z hľadiska teórie rizika prinajmenšom sporne.

Najvýraznejšie sa uvedený problém (najmä pokiaľ ide o frekvenciu ujm) prejavuje pri poskytovaní zdravotníckych služieb[45] (v rámci poskytovania iných foriem služieb je však rovnako vypuklý). Poskytovanie zdravotníckych služieb (napriek skutočnosti, že chráneným statkom sú v tomto prípade predovšetkým život a zdravie) nie je vzhľadom na rozsah ujmy, ktorá hrozí (obvykle ide o ujmu jednotlivca), ani vzhľadom na pravdepodobnosť vzniku takejto ujmy činnosťou, s ktorou by bolo potrebné spájať nemožnosť liberácie. Absolútna objektívna zodpovednosť v danom prípade nerešpektuje balančnú funkciu deliktnej zodpovednosti, kedy subjekt, ktorý konal v súlade s požadovaným štandardom starostlivosti, poučil pacienta o možných dosahoch použitia veci alebo prístroja, ako aj o nežiaducich účinkoch ich použitia, pričom pacient súhlasil s ich použitím, alebo dokonca ak ujma vznikla v dôsledku špecifických neobvyklých vlastností pacienta, respektíve netypických reakcií jeho tela na použitie prístroja alebo veci, nesie zodpovednosť i za bežné životné riziká pacienta, čím tento koncept neodôvodnene zvýhodňuje poškodeného

[44] Porovnaj NOVOTNÁ, M. Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou: § 432. In: M. ŠTEVČEK, A. DULAK, J. BAJÁNKOVÁ, M. FEČÍK, F. SEDLAČKO, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Občiansky zákonník I: § 1 – 450: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1449-1450. ISBN 978-80-7400-597-8.

[45] Bližšie pozri DOLEŽAL, T. Odpovědnost za škodu při použití nebezpečných věcí a provozování nebezpečných činností zejména s ohledem na odpovědnost za škodu ve zdravotnictví. *Právník*. 2009, roč. 148, č. 7, s. 705-723. ISSN 0231-6625; a PETROV, J. Kladivo na zdravotnictví: § 421a obč. zák. In: *Jiné právo* [online]. 2011-10-10 [cit. 2017-05-29]. Dostupné na: http://jinepravo.blogspot.sk/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obczak_10.html.

a, naopak, nepriaznivým spôsobom deformuje oblasť poskytovania zdravotnej starostlivosti.

Záver

Riziko vzniku nepriaznivých následkov, imanentné takmer každému konaniu či stavu, je faktorom, ktorý, odvíjajúc sa od pravdepodobnosti intenzity a rozsahu vzniku ujm s takýmto rizikom spojených, vplýva ako jeden (nie však jediný) faktor na prísnosť zodpovednosti, tak v rámci vymedzenia miery prísnosti znášania zodpovednosti zodpovedným subjektom primárne v rámci jej identifikácie ako subjektívnej zodpovednosti (založenej na zavinení) alebo objektívnej zodpovednosti (nezaloženej na zavinení), ako aj následne sekundárne vo vnútri mechanizmu zodpovednosti založenej na zavinení a vo vnútri mechanizmu zodpovednosti bez zavinenia.

Vo vzťahu ku konštrukcii jednotlivých skutkových podstát zodpovednosti za škodu podľa slovenského Občianskeho zákonníka je identifikovateľné nekonzistentné uplatňovanie teórie rizika v zmysle uloženia prísnejšej zodpovednosti vo vzťahu k aktivitám, u ktorých existuje vyššie riziko vzniku nepriaznivých následkov vzhľadom na závažnosť vzniku ujmy, respektíve frekvenciu ich výskytu, kedy i bežné životné riziko, znášanie ktorého prináleží samotnému poškodenému, je prenesené v rámci sprísnenej zodpovednosti na zodpovedný subjekt bez toho, aby potrebe takéhoto riešenia nasvedčovali iné faktory zrkadliace koncept samotnej povahy zodpovednosti.

Zoznam bibliografických odkazov

ADAMS, M. *Ökonomische Analyse der Gefährdungs- und Verschuldenshaftung*. 1. Aufl. Heidelberg: R. v. Decker, 1985. 310 s. ISBN 3-7685-6884-9.

BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005. 282 s. ISBN 978-3-211-23084-8.

DOLEŽAL, T. Odpovědnost za škodu při použití nebezpečných věcí a provozování nebezpečných činností zejména s ohledem na odpovědnost za škodu ve zdravotnictví. *Právník*. 2009, roč. 148, č. 7, s. 705-723. ISSN 0231-6625.

HORTON ROGERS, W. V. England. In: B. A. KOCH a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 101-126. ISBN 90-411-1705-9.

JANSEN, N. *Die Struktur des Haftungsrechts: Geschichte, Theorie und Dogmatik ausservertraglicher Ansprüche auf Schadensersatz*. 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. 703 s. ISBN 3-16-147988-2.

KOCH, B. A. a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002. 444 s. ISBN 90-411-1705-9.

KOCH, B. A. a H. KOZIOL. Generalklausel für die Gefährdungshaftung. *Haftung und Versicherung*. 2002, Nr. 5, s. 368-371. ISSN 1424-926X.

KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of "Strict Liability". *InDret*. 2003, no. 2, s. 1-10. ISSN 1698-739X.

KÖTZ, H. a G. WAGNER. *Deliktsrecht*. 9. überarb. Aufl. Neuwied: Luchterhand, 2001. 291 s. ISBN 3-472-04466-7.

KOZIOL, H. Basic Norm. In: F. D. BUSNELLI, G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 19-22. ISBN 978-3-211-23084-8.

LUBY, Š. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve*. 1. vyd. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1958. 661 a 507 s. ISBN neuvedené.

MACUR, J. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1980. 215 s. ISBN neuvedené.

NOVOTNÁ, M. a J. ŠTEFANKO. Odraz sociálneho prístupu pravidla Eggshell skull v deliktnom práve európskeho soft law. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, suppl. 1, s. 61-73. ISSN 1801-0288.

NOVOTNÁ, M. Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou: § 432. In: M. ŠTEVČEK, A. DULAK, J. BAJÁNKOVÁ, M. FEČÍK, F. SEDLAČKO, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Občiansky zákonník I: § 1 – 450: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1446-1458. ISBN 978-80-7400-597-8.

PETROV, J. Kladivo na zdravotnictví: § 421a obč. zák. In: *Jiné právo* [online]. 2011-10-10 [cit. 2017-05-29]. Dostupné na: http://jinepravo.blogspot.sk/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html.

ROESER, S., R. HILLERBRAND, P. SANDIN a M. PETERSON, eds. *Essentials of Risk Theory*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; New York; London: Springer, 2013. 148 s. ISBN 978-94-007-5454-6.

SCHÄFER, H.-B. a C. OTT. *Lehrbuch der ökonomischen Analyse des Zivilrechts*. 1. Aufl. Berlin; Heidelberg: Springer, 1986. 367 s. ISBN 3-540-16840-0.

SLOVIC, P. *The Perception of Risk*. 1st ed. London: Earthscan Publications, 2000. 473 s. ISBN 1-85383-528-5.

THOMPSON, P. B. a W. DEAN. Competing Conceptions of Risk. *Risk: Health, Safety & Environment* [online]. 1996, vol. 7, no. 4, s. 361-384 [cit. 2017-05-29]. ISSN 1073-8673. Dostupné na: http://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1295&context=risk.

TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 1-2, s. 17-22. ISSN 1210-6348.

Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006. 538 s. ISBN 0-19-929071-7.

VINCENT, N. A., I. van de POEL a J. van den HOVEN, eds. *Moral Responsibility: Beyond Free Will and Determinism*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; London; New York: Springer, 2011. 251 s. ISBN 978-94-007-1877-7.

VLASÁK, M. Obrácení důkazního břemene o zavinění v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1012-1020 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf.

Von BAR, Ch. *The Common European Law of Torts: Damage and Damages, Liability for and without Personal Misconduct, Causality, and Defences: Volume II*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2000. 607 s. ISBN 978-0-19-829839-7.

WERRO, F. a V. V. PALMER, eds. *The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law*. 1st ed. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2004. 473 s. ISBN 1-59460-005-8.

WIDMER, P. ed. *Unification of Tort Law: Fault*. 1st ed. The Hague: Kluwer Law International, 2005. 391 s. ISBN 90-411-2098-X.

JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
marianna.novotna@gmail.com

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Vplyv postmoderny na úvahy o rozvoji diskurzu v rámci výučby

Influence of Postmodernism on Development of the Discourse Teaching

Štefan Siskovič
Matúš Repka
Roman Gorelka

Abstract: *This paper outlines past, recent, and possible future directions in teaching of humanities, with focus laid on the present situation at the Slovak universities. The need of human society to preserve certain quality of education in humanities is demonstrated on the problem of interpretation. It is a frequent opinion that the content of our language is shaped by the interpretation of the world around us, or also of the texts alone. It is a problem, if the subject is not active in the interpretation within the educational system. As a consequence, the informational content of the teaching material is reduced which leads the student to the passive and uncritical acclaim of beliefs of various sorts. This is an unwanted phenomenon not only in the field of legal interpretation, but, above all, it is dangerous for proper function of democracy. Small group teaching is the proposed approach to achieve that the education will lead the students to perform active interpretation and therein motivate discourse and formation of a stable democratic society.*

Key Words: *Postmodernism; Discourse; Deconstruction; Humanities; Structuralism.*

Abstrakt: *Príspevok načrtáva minulé, súčasné a budúce možné smery vo výučbe humanitných vied, so zameraním kladeným na súčasnú situáciu slovenských univerzít. Spoločenská potreba udržiavať určitú kvalitu humanitného vzdelávania sa demonštruje na probléme interpretácie. Často sa môžeme stretnúť s názorom, že obsah nášho jazyka sa utvára interpretáciou – výkladom, či už sveta okolo nás, alebo aj samotných textov. Problémom je, ak subjekt k takejto činnosti v rámci vzdelávacieho procesu nepristupuje aktívne. Následkom totiž býva redukcia informačného obsahu učiva, čo vedie študenta k pasívnemu a nekritickému preberaniu presvedčení rôzneho druhu. Uvedený jav je pritom nežiaduci nielen v oblasti právnej interpretá-*

cie, ale je predovšetkým nebezpečný pre normálne fungovanie demokracie. Výučba v malých skupinách je preto navrhovaným prístupom, pomocou ktorého možno dosiahnuť, aby vzdelávanie viedlo študentov k vykonávaniu aktívnej interpretácie, a tým podnietilo diskurz a tvorbu stabilnej demokratickej spoločnosti.

Kľúčové slová: *Postmoderna; diskurz; dekonštrukcia; humanitné vedy; štrukturalizmus.*

Úvod

„*Môžem s istotou* povedať, že najschopnejší študenti, s ktorými som sa ako učiteľ stretol, sa hlboko zaujímali o teóriu poznania. Za „najschopnejších študentov" považujem tých, ktorí vynikali nielen šikovnosťou, ale aj schopnosťou samostatne usudzovať. Radi diskutovali o axiómach a metódach a úpornosťou, s akou bránili svoje názory, dokázali, že to boli pre nich dôležité otázky." (Albert Einstein, *z nekrológu na Ernsta Macha*).

Na väčšine humanitne orientovaných fakúlt na území Slovenskej republiky znamená štúdium pre bežného denného študenta povinnosť absolvovať komplexný súbor prednášok a cvičení, ktoré často vníma ako niečo odtrhnuté od života, prípadne ako niečo, čo mu do života nedá žiadne využiteľné praktické skúsenosti a schopnosti. Možno i preto sú v súčasnosti pre študentskú obec rýdzo teoretické vedné disciplíny ako filozofia, teória a dejiny štátu a práva, ako aj mnohé iné im podobné disciplíny považované za síce povinnú, no vyslovene nepotrebnú a často nudnú prekážku pri ceste za titulom a spoločenským postavením spojeným s vysokoškolským vzdelaním. Možno za to môže aj 19. storočie a jeho objektívne poznávanie reality, ktoré so sebou prinieslo rozdelenie vied (sciences) a humanitných odborov (humanities), ktorých postupy prestali byť z pohľadu „tvrdých" vied považované za vedecké. Všeobecná požiadavka na scientizáciu humanitných vedných odborov išla tiež „ruka v ruke" s pragmatizmom, ktorý požadoval, aby boli výsledky vedy využiteľné v praxi a mali pozitívny dopad na rozvoj spoločnosti. Na humanitné vedy bol preto vyvíjaný tlak, aby sa metodologicky priblížili vedám prírodným. Nie je náhodou, že v anglosaskej literatúre sa stretávame s názorom, že popri humanitných odboroch existujú aj tzv. spoločenské vedy (*social sciences*), ktoré sa svojou metodológiou a výsledkami snažia podobať vedám prírodným (*natural sciences*). Na okraji tak zostali huma-

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

nitné odbory – pôvodne považované za vedecké, ktorých metódy sú primárne kritické a špekulatívne.[1]

Obdobie 19. a 20. storočia je spojené so všeobecným úpadkom spoločenskej hodnoty humanitne vzdelaného človeka, napriek tomu, že právny štát, demokracia, ako aj liberálna demokracia sú produktmi mysliteľov, ktorí boli v prvom rade zameraní humanitne. Nazdávame sa, že fungovanie demokratického štátu predpokladá humanitne orientovaný prístup, schopný kreatívne vytvárať konkrétnu a špecializovanú podobu súčasnej demokracie, so zachovaním kľúčových aspektov jej pôvodnej idey. Daný princíp možno badať všade tam, kde ľudský pokrok transformuje životné prostredie a dynamické vzťahy v rámci štátu, napríklad v prípade právnej problematiky súvisiacej s homosexualitou, umelou inteligenciou a podobne. V takýchto prípadoch je potrebné nanovo formulovať základné pojmy, aby dostatočne reflektovali skutočnosť a zahŕňali tiež javy, ktoré v dobe vzniku týchto pojmov neboli známe, prípadne vôbec neexistovali.

V súčasnosti môžeme v celej západnej kultúre pozorovať nárast vplyvu radikálnych a rýchlych riešení, ktoré sú v priamom konflikte s hodnotovým zameraním liberálnej demokracie. Často sa pritom, hlavne v podmienkach Slovenskej republiky, hovorí, že jednou z hlavných príčin uvedeného stavu je zlyhávanie vzdelávacieho systému, ktorý nie je schopný mladým ľuďom tlmočiť výhody a obsah hodnôt demokratického systému. Musíme sa preto zamyslieť nielen nad reformou výučby na vysokých školách, ale aj nad tým, ako tento trend vývoja zvrátiť už na stredných školách. Výzvou pre humanitné odbory je preto v súčasnom postmodernom svete vytvoriť koncept, ktorý dokáže podnietiť v mladých ľuďoch záujem o diskurz. Nato je však potrebné, aby sa prepojili viaceré poznatky z filozofie, etiky, pedagogiky, ale i práva. Napríklad v práve môžeme pozorovať, že práca právnika je dnes vnímaná hlavne cez „optiku" advokátskeho povolania, a teda ako obhajovanie a dosahovanie záujmov klienta. Aj napriek tomu, že k právnickému zamestnaniu patrí i hájenie záujmov, je neprijateľné, aby sa každé právnické povolanie stalo primárne komerčným nástrojom bezduchého presadzovania vlastných záujmov. Právnik od nepamäti pracoval s právnym textom. Bol povinný mu rozumieť. Sčasti bol preto vždy i hermeneutikom, a teda filozofom. No bol tiež etikom. Za každým zlyhaním fungovania spoločenských inštitúcií stáli

[1] Bližšie pozri STEVENSON, A. ed. *Oxford Dictionary of English*. 3rd ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2010. 2069 s. ISBN 978-0-19-957112-3.

vždy právnici. Po afére „Watergate“ sa na všetkých právnických fakultách v Spojených štátoch amerických zaviedli povinná etika a vyučovanie etického kódexu právnika, aby sa tým predchádzalo vzniku podobných prípadov.[2] Právnici sú často tí, ktorí pomáhajú morálne, ale aj právne zlyhanie odhaľovať alebo zakrývať. Sú však i pedagógmi, pretože ich poctivá činnosť a dôvera v právo pomáhajú vychovávať a udržiavať stabilitu a férovosť spoločenskej spolupráce. V súčasnom stave je preto dôležité nájsť také účinné prepojenie humanitných odborov, aby sme opätovne ako spoločnosť neskĺzli do stavu, v ktorom budeme akceptovať porušovanie individuálnych práv jednotlivca za účelom odstránenia imaginárneho morálneho marazmu spôsobeného snahou hľadať vyvážené riešenie.

Poznávanie práva

Už takmer dvetisíc rokov právnici hľadajú všeobecne akceptovateľnú definíciu práva. Aj v súčasnosti ich máme niekoľko, pričom niektoré z nich sú navzájom nekompatibilné, iné sa, naopak, dopĺňajú. Najčastejšie sa však stretávame s názorom, že právo je súbor právnych noriem, ktoré sú v objektivizovanej podobe a forme uznané štátom. I preto mnohí právni teoretici v kontinentálnej právnej kultúre pokladajú za jadro definície práva práve súhrn objektívnych, alebo aj pozitívnych právnych noriem. Súčasťou spomenutej definície práva je tiež predstava, že každá právna norma musí byť vyjadrená v podobe, ktorá jej umožňuje existovať v rámci systému zmyslového poznania, a zároveň je prístupná poznávacej mohutnosti nášho rozumu.[3] Príčinou je skutočnosť, aby právo neskĺzavalo do metafyzických a transcendentných oblastí gnozeológie, ktorej závery nie je možné objektívne overiť. Z uvedeného dôvodu sa právna norma vyskytuje predovšetkým v písanej podobe. Písané právo, respektíve písané právne normy umožňujú vnímať právnu normu prostredníctvom písaného textu, čím sa právna norma stáva nielen zmyslovo prístupnou, ale aj intersubjektívne komunikovateľnou. Podľa niektorých právnych teoretikov v uvedenej forme dokonca poskytuje väčšiu mieru právnej is-

[2] Bližšie pozri PEARCE, R. G. Teaching Ethics Seriously: Legal Ethics as the Most Important Subject in Law School. *Loyola University Chicago Law Journal*. 1998, vol. 29, no. 4, s. 719-723. ISSN 0024-7081.

[3] Bližšie pozri KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 204. ISBN 80-7298-035-1.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

toty než ústne tradovaná, respektíve akákoľvek iná nepísaná právna norma.[4]

Načrtli sme, že ak má byť každá právna norma intersubjektívne komunikovateľná, tak musíme predpokladať jej zmyslovú poznateľnosť. Povedané Kantovým jazykom, jej rozumová poznateľnosť sa odvíja práve od zmyslovej dostupnosti formy právnej normy. Zo všeobecného hľadiska nemôžeme v teórii poznania jednoznačne vylúčiť skutočnosť, že svet je poznateľný aj prostredníctvom skúsenosti, ktorá je mimo náš rozum, respektíve mimo naše zmysly. V epistemológii práva sa k záveru, ktorý obmedzuje naše poznanie práva a právnej normy na výhradne zmyslovú skúsenosť spracovanú naším rozumom, musíme dopracovať nevyhnutne. Dôvodom je práve výsostne subjektivistický charakter poznania nachádzajúci sa mimo našu zmyslovú skúsenosť a objektívne danú architektoniku nášho rozumu. V právnej vede mimozmyslové skúsenostné poznanie neumožňuje reálnu intersubjektívnu komunikáciu, a tým znemožňuje aj jeho efektívne hodnotenie interpretácie právnej normy. Interpretácia je pritom základným dorozumievacím prostriedkom právnikov, ktorým sa snažia odhaliť, respektíve komunikovať ostatným vlastné vnímanie práv a povinností vyplývajúcich z právnej normy. Intersubjektívne nekomunikovateľná právna norma je preto v právnej vede nezmyselným slovným spojením. Epistemologická dostupnosť právnej normy nášmu rozumu, a tým i jej intersubjektívna komunikovateľnosť spojená s mož-

[4] V našom prípade polemizujeme o miere právnej istoty, ktorú poskytuje písané, respektíve nepísané právo. Porovnanie pozícií sa odvíja od definície právnej istoty, ktorú môžeme vymedziť podľa Benthama ako hlavný účel práva. Zároveň je to pojem pochádzajúci originárne z procesného práva, ktorý môžeme chápať ako motív sledujúci uplatnenie spravodlivosti na konkrétnom prípade. Jeho čiastkové princípy sú: a) konanie štátnych orgánov je predvídateľné, a tým zároveň kalkulovateľné; b) zákony majú byť pojaté dostatočne jasne, aby občanovi umožnili urobiť si aspoň predstavu o svojej právnej situácii, zákonodarca by nemal používať neurčité právne pojmy ani všeobecné klauzuly (predovšetkým v takých odvetviach, ako sú daňové právo či trestné právo); c) myšlienka právnej istoty je v podmienkach zákonodarstva stelesnená vo forme jasnosti zákonov a v oblasti správy musí nevyhnutne nadobúdať formu ochrany dôvery; d) väčšinou neexistuje nijaký všeobecný zákaz zákonov so spätnou účinnosťou (zákaz retroaktivity). Avšak z myšlienky o spätosti princípu právneho štátu s právnou istotou a ochranou dôvery vyplýva aj nevyhnutnosť stanovenia hraníc retroaktivity. Bližšie pozri BRÖSTL, A. *Právny štát: Pojmy, teórie, princípy*. 1. vyd. Košice: Medes, 1995, s. 81-82. ISBN 80-967499-0-0. Ak uvedenú definíciu právnej istoty použijeme na konfrontáciu písaného práva a nepísaného práva a na zistenie miery právnej istoty, ktorú poskytujú obidva systémy svojim adresátom, tak jednoznačne „prehráva“ nepísané právo. Dôvodom je uchovávanie nepísaného práva v selektívnej ľudskej pamäti.

nosťou hodnotenia interpretácie právnej normy je preto axiomatickým základom jej všeobecnej záväznosti.[5]

Epistemologické východiská poznateľnosti právnej normy nám otvárajú možnosť pre zreteľné vymedzenie hraníc medzi pojmami:

a) forma právnej normy,
b) obsah právnej normy.

Prusák definuje formu ako *„spôsob organizácie obsahu"*.[6] To nám umožňuje pod pojem forma právnej normy subsumovať text právnej normy a pod pojem obsah právnej normy, naopak, jej všeobecné definičné znaky.[7] Musíme si však uvedomiť, že pre text právnej normy platí nielen, že je spôsobom organizácie definičných znakov právnej normy, ale aj to, že je javom odkazujúcim priamo na právnu normu ako takú, pretože právna norma je sprístupnená nášmu rozumovému poznaniu práve prostredníctvom právneho textu vnímaného zmyslami. Z daného dôvodu sa k poznaniu obsahu právnej normy dopracujeme len prostredníctvom čítania právnych textov. Odbor zaoberajúci sa správnym čítaním nielen právnych textov je všeobecne nazývaný ako hermeneutika, respektíve hermeneutická metóda. Svoj názov odvodzuje od starogréckeho boha Herma, ktorý ľuďom odhaľoval skrytú vôľu bohov.[8] V archaických spoločnostiach pritom bohovia boli jedinými zákonodarcami a náboženské normy nebolo možné oddeliť od právnych noriem. Hermes teda v podstate ľuďom odhaľoval práva a povinnosti, ku ktorým ich „bohovia" zaväzovali.

Porozumenie obsahu právnych noriem

Už od Schleiermachera sa snažíme pomocou hermeneutickej metódy nájsť správny spôsob čítania textov. Najmä v 19. a 20. storočí sa ľudstvo

---

[5] Problému axiómy ako základnému teoretickému východisku každej vedeckej teórie, ktoré je založené na vlastnej apriórnej neoveriteľnosti, respektíve neoverovateľnosti, sa v príspevku nevenujeme. Uvedomujeme si však, že pre dôkladnejšie vysvetlenie epistemologického problému spojeného s intersubjektívnou komunikovateľnosťou právnej normy by bolo potrebné overiť dobovú platnosť definičných východísk pojmu obsah právnej normy.

[6] Bližšie pozri PRUSÁK, J. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 1995, s. 102. ISBN 80-7160-080-6.

[7] Bližšie pozri PRUSÁK, J. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 1995, s. 208-218. ISBN 80-7160-080-6.

[8] Bližšie pozri COUZENS HOY, D. *The Critical Circle: Literature, History, and Philosophical Hermeneutics*. 1st ed. Berkeley: University of California Press, 1982. 182 s. ISBN 0-520-04639-0.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

snažilo vytvoriť univerzálny spôsob hermeneutického prístupu a interpretácie samotného textu. Cieľom bolo dostať sa k obsahu myšlienok autora. Preto sa vlastnou úlohou hermeneutiky stalo hľadanie presného určenia vzťahu slova a jeho významu. Avšak cez Diltheya, Gadamera až po Heideggera a Ricoeura sme začali na text nazerať ako na živé teleso, ktoré, keď je dopísané, žije vlastným životom. Práve Ricoeur vyzdvihuje svojbytnosť textu a nekonečné možnosti jeho interpretácie.[9] Aj preto štrukturalisti ako Saussure nadväzujú na hermeneutikov a dodávajú, že jazyk je spoločensky daný systém znakov, a nie slov,[10] pričom ku znaku priradený určitý význam nie je pevne stanovený, ale je arbitrárny. Vzťah znaku a jeho významu síce nie je pevne daný, no zároveň Saussure pripomína, že i napriek tomu je čiastočne spoločensky podmienený (má sa na mysli nemenná štruktúra jazyka). Preto sa na prvý pohľad zdá, respektíve môže sa zdať, že je interpretácia *„živého"* textu, ako tvrdí Ricoeur, neobmedzená, pretože v jeho teórii dochádza k absolutizácii arbitrárnosti a nestálosti vzťahu znaku a jeho významu. Nekonečná sloboda interpretácie však bola stále limitovaná existenciou tzv. „nemennej štruktúry jazyka". Jedinými pevnými a opornými bodmi v jazyku sa pre neho stávajú gramatika, slovosled a morfológia, ktoré vytvárajú určité objektívne dané invarianty v našom myslení, v jazyku označované ako tzv. *„langue"*, ktoré zabraňujú „uletieť" v interpretácii textu mimo ustálený úzus.[11]

Vplyv hermeneutiky, ako aj štrukturalizmu môžeme pozorovať tiež v oblasti výkladu právnych textov. Poznanie ich obsahu otvorilo otázky, ktoré sa snažila zodpovedať nielen hermeneutika, ale aj štrukturalizmus a ich zvláštna postmoderná syntéza nazvaná dekonštrukcia.

V právnej vede sa pomocou hermeneutickej metódy pýtame na presné určenie vzťahu slova a jeho významu, čo sa odrazilo v striktnom rozlíšení medzi právnym textom a právnou normou. Savigny konštatoval, že správne pochopenie práva a obsahu právnej normy nevedie cez čítanie právneho textu striktne doslovne (Savigny jednoznačne tvrdí, že sa pri interpretácii normatívnych viet – právneho textu nemáme striktne pridŕ-

[9] Bližšie pozri RICOEUR, P. *Teória interpretácie: Diskurz a prebytok významu*. 1. vyd. Bratislava: Archa, 1997, s. 94. ISBN 80-7115-101-7.

[10] Odlíšenie pojmov slovo a znak má pre štrukturalistov veľký význam. Vo všeobecnosti môžeme ku vzťahu pojmov slovo a znak povedať, že pojem znaku je všeobecnejší ako pojem slova, pričom slovo je podmnožinou znaku. Preto je každé slovo znakom, no nie každý znak je slovom.

[11] Bližšie pozri De SAUSSURE, F. *Kurs obecné lingvistiky*. 3. upr. vyd. Praha: Academia, 2007. 487 s. ISBN 978-80-200-1568-6.

žať v texte použitých slov a ich významov).[12] Jeho závery tak pripravili „pôdu" pre rôzne spôsoby a možnosti interpretácie textu právnej normy. Zároveň však otvorili problém subjektívnej interpretácie, ktorá môže nielen meniť pôsobenie a účinky právnej normy, ale dokonca v niektorých prípadoch až dotvárať obsah práva.

Je známe, že sa Savignyho závery týkajúce sa interpretačnej metódy obmedzovali iba na oblasť súkromného práva, no ich vplyv na právnu vedu nakoniec spôsobil, že v oblasti poznania a interpretácie práva a právnej normy došlo k prijatiu novej „Savignyho" paradigmy,[13] ktorá vytvorila všeobecný metodologický rámec právneho myslenia v 20. storočí.[14] Základným predpokladom právnej hermeneutiky (ktorá vzišla zo „Savignyho" paradigmy) sa stala skrytosť vzťahu medzi slovom a jeho významom, a tým aj medzi textom právnej normy a samotným príkazom, zákazom a dovolením, ktorý obsahuje. Preto sa spolu s rozvojom právnej hermeneutiky otvorili v práve otázky pýtajúce sa a hľadajúce kritériá správneho a presného spôsobu určovania a určenia vzťahu medzi slovom a jeho významom. Zámerom nájdenia všeobecného spôsobu určovania vzťahu slova a významu v rámci interpretácie právneho textu bolo pochopenie a následne konštituovanie univerzálnych pravidiel správnej interpretácie právneho textu, pričom výsledok celého procesu nám mal odhaliť účel a zmysel samotnej právnej normy, teda konkrétneho príkazu, zákazu alebo dovolenia.[15]

Postupne sa dostávame k problému určenia pravidiel správnej interpretácie právnych textov, ktorý úzko súvisí s vyššie spomenutými tézami štrukturalistov. Podľa nich je jazyk súborom znakov (nie slov), ktoré sú vo vzťahu k významom arbitrárne. Text právnej normy je písaný právnym jazykom. Právny jazyk je podmnožinou prirodzeného jazyka ako takého, a je preto okrem iného nevyhnutne tvorený aj špecifickými právnymi znakmi, ktorých vzťah ku konkrétnym právnym významom musí mať arbitrárny charakter. Hoci sa zdá predošlé tvrdenie relatívne neutrálne, pozorný čitateľ si už musel uvedomiť, že vyvoláva závažné dô-

[12] Bližšie pozri HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 221-222. ISBN 80-86898-96-2.

[13] Bližšiu špecifikáciu slova paradigma pozri KUHN, Th. S. *Struktura vědeckých revolucí*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2008, s. 10. ISBN 80-86005-54-2.

[14] Bližšie pozri HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 223. ISBN 80-86898-96-2.

[15] Bližšie pozri HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 80-84. ISBN 80-86898-96-2.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

sledky týkajúce sa možností interpretácie textu právnej normy. Ak sa arbitrárnosť vzťahu znaku a jeho významu nevyhnutne vzťahuje i na oblasť právneho textu, tak to potom znamená, že text právnej normy je tvorený súborom právnych znakov, ktoré nie sú natrvalo naviazané na určité právne významy. Vzťah právneho významu a právneho znaku môžeme prirovnať k už vyššie spomínanému vzťahu obsahu právnej normy a formy právnej normy. Ak je znak formou a význam je obsahom, tak môžeme identifikovať právne významy alebo, presnejšie, ich súbor s obsahom právnej normy, teda s konkrétnym príkazom, zákazom a dovolením a súbor právnych znakov považovať za právny text.[16] Arbitrárnosť vzťahu právnej normy k určitému konkrétnemu právnemu textu, napríklad k zákonu, nám dokazuje i skutočnosť, že v spoločnosti môžeme vo vzťahu k súčasnosti, ale aj k minulosti pozorovať rôzne zmeny účinkov zákona, ktoré sú zapríčinené z rôznych dôvodov odlišnou interpretáciou právneho textu. Pod odlišnou interpretáciou nemyslíme možnosť existencie dvoch súčasne platných a arbitrárne určených vzťahov medzi obsahom právnej normy a jej formálnou podobou, ale skôr skutočnosť, že právny text upravujúci napríklad oblasť susedských vzťahov môže znieť v rôznych obdobiach odlišne, hoci sa jeho obsah nemusí vôbec kvalitatívne zmeniť. To však môže platiť aj obrátene. Právny text sa zmeniť nemusí, no spoločenské podmienky spôsobia jeho odlišnú interpretáciu, čím sa v podstate zmenia tiež príkazy, zákazy a dovolenia, ktoré obsahuje. Preto nás záver, ktorý nám štrukturalizmus ukazuje, iba upozorňuje na skutočnosť, že vzťah medzi obsahom právneho textu a jeho formálnou podobou nie je trvalý a môže sa meniť.[17] Štrukturalizmus tak pripravil „pôdu“ pre postmoderné čítanie právnych textov, konkrétne pre dekonštrukciu. Ako metódu čítania právneho textu ju v druhej polovici 20. storočia predstavil Derrida. Jej podstatou však bolo nielen ukázať fakt arbitrárnosti vzťahu znaku a významu právneho textu, ale i „nabúrať“ našu utkvelú predstavu o možnosti stabilne určiť vzťah významu – obsahu právneho textu ku konkrétnemu znaku. Jednoducho tam, kde štrukturalisti hovoria ešte

[16] Holländer označuje právny text obsahujúci právne normy súhrnným názvom *„normatívne vety“*. Bližšie pozri HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 80-84. ISBN 80-86898-96-2.

[17] Sieckmann zásadne rozlišuje medzi právnou normou a jej formalizovanou podobou. Hovorí, že sémantický pojem právnej normy nám ukazuje, že normu samotnú je nutné odlišovať od jej formalizovanej podoby. Z jeho tvrdení vyplýva záver podporujúci naše tvrdenie, ktoré sa vzťahuje na nie trvalú viazanosť právneho textu a právnej normy. SIECKMANN, J.-R. Semantischer Normbegriff und Normbegründung. *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie*. 1994, Jg. 80, Nr. 2, s. 228. ISSN 0001-2343.

o určitej spoločensky objektívne podmienenej a ohraničenej arbitrárnosti vzťahu znaku a jeho významu, nám Derrida odhaľuje rýdzo subjektívny charakter arbitrárnosti vzťahu znaku a významu.

Dekonštrukcia je vo svojej podstate metóda odhaľujúca ako funguje naše porozumenie konkrétnym znakom (slovám v písanom texte). Základným predpokladom, z ktorého dekonštrukcia vychádza, je skutočnosť, že so znakom sa stretávame iba vo vzťahu k iným znakom. Preto Derrida tvrdí, že znaku rozumieme skôr na základe jeho odlišnosti od iných znakov než na základe presného určenia jeho vzťahu k určitému významu. Znakom – slovám teda nemôžeme rozumieť bez toho, aby sme zároveň poznali kontext, v ktorom sú použité.[18] Dekonštrukcia nás upozorňuje na skutočnosť, že spoločenský úzus, ktorý obmedzuje interpretáciu právnych textov, nie je dôležitý z hľadiska historického, teda kvôli tomu, že právny text má v rôznych obdobiach rôzny význam, ale skôr kvôli tomu, že pri interpretácii právnych textov v konkrétnom čase volíme také významy, ktorým budeme rozumieť vzhľadom na kontext, na ktorý pôsobia normatívne.

Dekonštrukcia „rozbíja" klasickú predstavu pevného a pozitívne určeného vzťahu slova a jeho významu. Subjekt so svojím vnímaním kontextu sa stáva jediným aktérom pri vytváraní zmyslu konkrétneho znaku a rozpad všeobecne stanovených významov znemožňuje interpretáciu právneho textu, ktorá by viedla k univerzálne platným záverom, pretože už neexistuje priestor s objektívne určenými vzťahmi medzi slovami a ich významovými určeniami. Na prvý pohľad sa zdá, že relativita odmietajúca korešpondenčnú teóriu pravdy, ktorú so sebou postmoderna, a špeciálne dekonštrukcia prinášajú, môže kvôli subjektívne určovaným zmyslom znakov spôsobiť, že sa intersubjektívna komunikácia stane neopodstatnenou, pretože zo zásady nemôže viesť k pravde, respektíve pravdivej interpretácii právnych textov.[19] Možno naozaj nemôžeme pri interpretácii právnych textov dospieť k pravde v korešpondenčnom epistemickom zmysle slova. No z pohľadu diskurzu a diskurzívnej pravdy nás dekonštrukcia odsudzuje na nekonečný dialóg a snahu hľadať odpovede na otázky týkajúce sa interpretácie právneho textu. Musíme sa teda ne-

[18] Bližšie pozri DERRIDA. J. *Limited Inc*. 1st ed. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1988, s. 158. ISBN 0-8101-0788-0.

[19] Korešpondenčná teória pravdy sa snaží nájsť zhodu medzi objektmi (významy slov) existujúcimi mimo naše vedomie a predmetmi nášho vedomia (interpretované významy). To znamená, že naša interpretácia právneho textu by mala byť v zhode s objektívnym významom slov použitých v interpretovanom právnom texte.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

ustále snažiť nanovo diskutovať a preberať obsahy právnych textov, ktoré budú najlepšie zodpovedať našej dobovej predstave férovej spoločenskej spolupráce. Hlavným cieľom interpretácie právnych textov v postmodernej situácii sa tak stalo úsilie o neustále hľadanie a napĺňanie antropologických určení človeka, a nie hľadanie univerzálnych významov slov a jedinej pravdivej interpretácie právneho textu.

Edukatívny význam postmoderny

Postmoderna, a špeciálne dekonštrukcia nám ukázali fundamentálne postavenie subjektu ako ultimátneho arbitra v rámci interpretácie právnych textov. Ich nemenej dôležitou úlohou je však tiež poukázať na nutnosť uvedomenia si vlastnej zodpovednosti, ktorú ako subjekt v postmoderne zastávame. Dekonštrukcia sa snaží odstrániť našu vieru v stabilný význam právneho textu a núti nás neustále vstupovať s ostatnými do dialógu. Funkciou jazyka je umožniť členom spoločnosti dorozumievať sa. Obsah právnych textov sa preto vytvára vždy na základe komunikácie. Výsledkom je potom taký obsah právneho textu, ktorý je všeobecne akceptovateľný. Pravý odkaz dekonštrukcie spočíva v tom, že ak sa subjekt nechce stať *„otrokom“* obsahu iného subjektu, musí byť činný, respektíve musí si vytvárať vlastné obsahy vzťahujúce sa k odlišným znakom. Nečinný subjekt, teda ten, ktorý nevstupuje do diskusie s ostatnými, si nevytvára vlastné obsahy právneho textu, ale ich iba preberá.

Vplyv postmoderného čítania právnych textov má aj pedagogické dôsledky. Musíme si predovšetkým uvedomiť, že v študijnom procese sa stretávame so študentmi, ktorí na vysokých školách pri čítaní právneho textu nesmú byť kvôli dekonštruktivistickým záverom konfrontovaní so všeobecne platnými závermi, ale, naopak, majú byť motivovaní k ich vlastnému vytváraniu. Pri výučbe v rámci právnického povolania sa preto z čítania právnych textov musí stať proces, v rámci ktorého si študenti budú vytvárať vlastné obsahy právnych textov a tie budú následne konfrontovať s ostatnými spolužiakmi v rámci diskusie.

Zdá sa, že uvedený cieľ – výchova študentov k diskurzu, sa dá najlepšie dosiahnuť prostredníctvom výučby v malých skupinách, pretože umožňuje aktívne zapojenie jednotlivých študentov. Za optimálnu veľkosť malej skupiny študentov sa považuje počet piatich až ôsmich študentov. Na jednej strane takýto počet umožňuje zabezpečiť dostatočnú rôznorodosť v rámci skupiny, na druhej strane zase poskytuje priestor na

adekvátne zapojenie všetkých jednotlivcov.[20] Realizácia preto môže byť z hľadiska personálneho zabezpečenia náročnejšia.

Ústredným aspektom výučby v malých skupinách je komunikácia vlastných presvedčení a názorov. Na rozdiel od niektorých iných prístupov vyžadujúcich len teoretické osvojenie si edukačného obsahu, stoja v strede záujmu samotný proces prijímania a odovzdávania informácií a práca s nimi. Podobne Gärdenfors tvrdí, že lepšie než učiť študentov faktom je učiť ich interpretovať a vyhodnocovať informácie. *„Najlepšia forma vzdelávania je tá, ktorá vedie k tomu, že študenti porozumejú študijnému materiálu. Toto možno dosiahnuť podľa nášho názoru tak, že im budeme pomáhať odhaľovať vzory, ktoré nedokážu objaviť sami.“*[21] V uvedenej formulácii vidno, že úloha vyučujúceho sa modifikuje z toho, kto má referovať študentovi hotové poznatky, na toho, kto má študentovi pomáhať a spolupodieľať sa s ním na vytváraní si vlastných poznatkov.

Diskurz a kritické myslenie ako edukačná alternatíva

Pohľad na univerzity ako na továrne na študentov nie je optimistickým pohľadom na akademický svet. Ako sme spomenuli vyššie, univerzity často študentov nechávajú pod tlakom autority (lektora), čo vytvára v študentovi pocit, že práve názor lektora je pravdivý a treba si ho osvojiť. Práve v danom bode sa z jednotlivca, subjektu, ktorý interpretuje právny text, stáva nečinný článok, ktorý nie je schopný vytvárať vlastné obsahy právnych textov, ale ich len preberať. Študent nekriticky prijíma názory autority, ktoré automaticky adoptuje za svoje. Problém nastáva, ak sa študent dostane do konfrontácie s iným názorom (napríklad s názorom iného lektora); schopnosť študenta obhájiť a argumentačne podložiť takto prebratý názor je na nízkej úrovni a často pri pokuse obhájiť svoj/lektorov názor zlyháva. Neznamená to, že názor je nesprávny; študent len nevie argumentačne súperiť s iným názorom a v tomto pomyselnom boji prehráva. Lektor, ktorý mu daný názor ukázal, by nemal problémy s jeho obhajobou, lebo pozná argumentačnú základňu a prekonal problémy, ktoré súvisia s obhajobou názoru, a preto je schopný argumentačne obstáť. Študent, ktorý predmetný názor prebral nekriticky ako správny a nesnažil sa ho falzifikovať, nepozná argumentačnú základ-

[20] Bližšie pozri EXLEY, K. a R. DENNICK. *Small Group Teaching: Tutorials, Seminars and Beyond*. 1st ed. London: RoutledgeFalmer, 2004, s. 2. ISBN 0-415-30717-1.

[21] Bližšie pozri GÄRDENFORS, B. P. *Geometrizovanie myslenia: Vybrané štúdie ku kognitívnej sémantike*. 1. vyd. Pusté Úľany: Schola Philosophica, 2015, s. 78. ISBN 978-80-89488-13-1.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

ňu a neprešiel si vývojom záveru; pozná len záver bez pozadia a problematiky, a tak nie je schopný takýto názor obhájiť. Ako sme uviedli vyššie, aj interpretácia právneho textu sa priamo vzťahuje na dialóg medzi subjektmi. V takomto dialógu je nutná prítomnosť činných subjektov, ktorí sa v duchu dekonštrukcie snažia interpretovať právny text, ktorý je obsahovo všeobecne akceptovateľný.

Súčasný stav a systém sa viac prikláňajú k formovaniu nečinných subjektov. Jadrom problému nie je len postava nekritického študenta; je to tiež problémom systému, v ktorom sa takýto študent nachádza a vzdeláva. Väčšina študentov ide cestou najmenšieho odporu, ktorá je: prednášky, memorovanie, skúška, koniec. Povedať, čo je potrebné a čo chcú počuť, rýchlo dnu a rýchlo von. Takáto cesta najmenšieho odporu je síce efektívna, ale len z krátkodobého hľadiska. Vytvára pocit, že študent všetko vie, no často pozná iba závery, ktoré potrebuje na skúšku a ku ktorým nebol nútený sa dopracovať vlastným uvažovaním.

Problém, ktorý sme načrtli, zasahuje nielen do oblastí tvorenia a vykladania obsahov právnych textov, ale týka sa takmer všetkých odborov, ktoré sú humanitne zamerané. Študent, a nielen študent vysokej školy by si mal osvojovať základné pravidlá argumentácie, logiky a osvojovať si kritické myslenie a pohľad na informácie prijímané od autorít (pedagógov/lektorov). Študent sa musí naučiť klásť správne otázky a formulovať na základe odpovedí čiastkové závery, ktoré mu vytvoria argumentačnú základňu pre vytvorenie a obhájenie záveru, tentokrát však už vlastného záveru. Študent/subjekt by mal byť aktívne motivovaný k diskusii, tak, aby bol schopný samostatne interpretovať nielen právne texty, ale napríklad aj filozofické teórie, na ktorých sú právne texty postavené. Pod samostatnou interpretáciou máme pritom na mysli aktívne zapájanie sa do tvorivej diskusie a prinášanie vlastných tvrdení a záverov. Ako sme už vyššie spomenuli, štrukturalizmus pripravil „pôdu“ pre postmoderné čítanie právnych textov v zmysle dekonštrukcie.

V úsilí riešiť vzniknutý problém sme už vyššie načrtli riešenie. Ide o sústredenie študentov do malých skupín, v snahe docieliť osobnejší prístup pri výučbe, ktorý umožní jednoduchšie vystavenie študenta priamej konfrontácii s ostatnými diskutujúcimi. Uvedený aspekt pri početnej skupine zaniká, študent sa stráca v mase ľudí, a teda sa „vezie“. Malé skupiny poskytujú i lektorom lepšiu a profesionálnejšiu prácu so študentom, ktorého môžu oveľa efektívnejšie zapojiť do diskusie a motivovať ho k argumentácii. Študent tak stráca „úkryt“ v mase študentov.

Samozrejme, dôležitú úlohu hrá lektor, ktorý sprostredkuje určitú tému, vysvetlí základné premisy a vytvorí problém, ktorého riešenie budú hľadať v dialógu, riadi diskusiu, usmerňuje a pomáha formovať argumenty.

V nasledujúcej časti sa pokúsime bližšie objasniť, v akom zmysle ide o diskurzívnu a kritiku si osvojujúcu alternatívu voči súčasnému systému. Nekritický študent, neschopný vytvárať vlastné argumentačné závery, nie je výsledkom len vysokoškolského systému; problém nastáva, podľa nášho názoru, už na strednej škole. Práve v danom prostredí je potrebné jednotlivcov zoznamovať s určitou formou kritického myslenia. Otázkou je, akým spôsobom by mal byť jednotlivec zoznamovaný s takýmto myslením? Ako si ho môže osvojiť a zdokonaľovať? V prvom rade je nutné vytvoriť priestor a prostredie pre diskusiu, najlepšie v menej početnej skupine študentov (8 až 12 študentov) a vysvetliť im základné premisy, z ktorých vychádza určitý argument.[22] Po vysvetlení, z čoho argument vychádza, môže učiteľ/lektor predstaviť stručný prierez rôznymi argumentačnými tábormi, ktoré sa k danému problému vyjadrujú. Študentom sa následne poskytne priestor na diskusiu o probléme. Učiteľ/lektor hrá rolu moderátora a podnecuje vznik diskusie kladením otázok konkrétnym študentom. Jednou z možností je rozdeliť skupinu na dva opozitné tábory a zadať im úlohu, aby jedna skupina bránila názor a argumenty s ním spojené a druhá skupina daný argument napadla a snažila sa ho argumentačne vyvrátiť. Moderátor musí diskusiu udržať v hraniciach logiky a musí zo začiatku tiež napomáhať študentom s formuláciou ich argumentov.[23]

Sme presvedčení, že osvojovanie si kritického myslenia je nevyhnutné pre ďalší posun myslenia a napredovania, ako študenta, tak aj spoločnosti, ktorej je členom. Uvedený kritický prístup je nutné učiť už i študen-

[22] Vysvetlenie premís je podstatnou zložkou, pri ktorej študent porozumie, z čoho vychádza argument. Tieto premisy môže napadnúť, pracovať s nimi, modifikovať. Ide o vytvorenie „backgroundu", z ktorého sa môže odraziť a začať vytvárať svoje argumenty.

[23] Ako príklad by mohla poslúžiť problematika trestu smrti. Prednášajúci vysvetlí základné informácie týkajúce sa právnej úpravy trestu smrti. Predstaví im, o čom spomínaná právna úprava je. Zároveň uvedie príklady krajín, v ktorých je trest smrti súčasťou právneho poriadku, ako aj príklady krajín, v ktorých nie je. Vysvetlí argumentačnú bázu, prečo dané rozdiely existujú. Následne otvorí priestor pre diskusiu a vytvára prostredie, v ktorom môže študent reagovať a vyslovovať svoj názor. Práve v diskusii sa môže študent stretnúť s nesúhlasom zo strany svojich spolužiakov a je nútený sa brániť a vytvárať lepšie argumenty. Samozrejme, je nutné, aby moderátor diskusie usmerňoval diskutujúcich, tak, aby sa držali logicky podložených argumentov a svoje závery utvárali na základe logického a kritického myslenia. Uvedený faktor je kľúčovým hlavne na začiatku, keď sa študenti len zoznamujú s pravidlami logickej argumentácie.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 108-125
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

tov stredných škôl. Zabezpečí sa tak určité predporozumenie, predstavenie kritického myslenia študentom pred ich príchodom na vysokú školu.

Nami navrhovaný systém stojí na štyroch základných pilieroch. Sú nimi: odbornosť, jednoduchosť, komunikácia (dialóg) a otvorenosť (vzťah). Uvedené štyri kľúčové prvky pomáhajú systematicky vytvárať a formovať činný subjekt, ktorý je schopný aktívne pristupovať k napríklad interpretácii právneho textu.

1. Odbornosť: téma, ktorá sa študentom prednáša, je odborne spracovaná tak, aby sa študentom predstavili gro problému a základné argumentačné tábory. Priebeh takejto vyučovacej jednotky je zároveň simuláciou prednášky na vysokej škole a študenti stredných škôl tak zažijú vysokoškolský systém. Lektor, ktorý prednáša, sa vo vybranej téme orientuje a jasne vie formulovať problémy a závery s ňou spojené.
2. Jednoduchosť: v tomto prípade ide o praktickú vlastnosť. Rýchle, jednoduché a zrozumiteľné predstavenie problému a argumentačných táborov ponecháva väčší priestor na diskusiu, v ktorej hlavnú úlohu hrajú študenti. Je dôležitou vlastnosťou podať tému tak, aby bola podaná jednoducho. Má to dva dôvody:
    1) čas na prednášku a diskusiu je limitovaný dĺžkou vyučovacej hodiny, a teda je nutné tému vysvetliť v rozmedzí 20 až 25 minút a ponechať priestor na diskusiu;
    2) jednoducho podaná téma a jasne formulovaná problematika sú pre poslucháčov jednoduchšie „uchopiteľné“, čím sú študenti tiež motivovaní participovať na diskusii.
3. Diskusia: ďalší pilier v sebe zahŕňa nielen debatu o prednesenej téme, ale aj dialóg medzi učiteľom a poslucháčom. V tomto bode kladieme dôraz na schopnosť učiteľa klásť správne otázky, a tým podnecovať aktivitu poslucháča. Správnym a mierne provokatívnym kladením otázok dokáže vytvoriť atmosféru, v ktorej sa obe strany snažia formulovať logický záver a učia sa obhajovať svoj názor. Učiteľ napomáha poslucháčom osvojovať si kritické myslenie a núti ich vytvárať obranné alebo potvrdzujúce argumenty. Zamýšľaným výsledkom by malo byť dosiahnutie stavu, že poslucháč nie je len pasívnym absorbovateľom informácií, ktoré mu boli prednesené, ale tieto informácie verifikuje a na základe správne kladených otázok dokáže o nich pochybovať a vytvárať si argumenty pre alebo proti.

4. Vzťah: medzi učiteľom a študentmi, ktorý nie je založený na autoritatívnom postavení učiteľa, tvorí posledný pilier. Ak by sme ho mali prirovnať ku reálnemu vzťahu, ide o vzťah medzi priateľmi. Dôvodom uvedeného priateľského vzťahu je, že sa takýmto prístupom oslabuje autoritatívne nazeranie na učiteľa ako na osobu s absolútnym právom na pravdu, čo prispieva k tomu, že poslucháč dokáže kritickejšie pristupovať k informáciám a kriticky ich prehodnocovať. Jedná sa v podstate o snahu odstrániť nekritickú poddajnosť a viesť študentov k osvojovaniu si kritického myslenia a schopnosti vytvárať vlastné a logicky hodnotné argumenty.

Záver

Pri výučbe sa stretávame s problémami, ktoré majú v súčasnosti na Slovensku všetky teoreticko-právne zamerané predmety z oblasti práva. Na štúdium na vysokej škole sa začalo nazerať ako na prostriedok, respektíve *„továreň“* na výrobu absolventov. Je zrejmé, že postmoderná situácia v myslení zasahuje všetky oblasti života spoločnosti. Spája sa s ňou relativizácia spoločenských hodnôt, no často aj ich prekrúcanie a dezinterpretácia. Skutočným poslaním postmoderny nie je deštrukcia spoločnosti, ale práve posun od hodnoty spoločnosti k hodnote jednotlivca. Pokiaľ nesprávne identifikujeme závery postmoderného myslenia, môžeme veľmi jednoducho skĺznuť k totalite. Spoločenské spolužitie je nad akoukoľvek individuálne platnou pravdou; dokonca môžeme povedať, že pri nutnosti existencie spoločnosti sa ani nejedná o postulát pravdy, ale o antropologické určenie. Potreba žiť v spoločnosti, ktorú označujeme ako postmodernú, si vyžaduje neustálu intersubjektívnu komunikáciu medzi kooperujúcimi členmi spoločnosti. Pre štúdium na vysokej škole má uvedený záver závažné dôsledky. Aby sme v spoločnosti mohli predchádzať novým hrozbám vzniku totality, musíme pri výučbe v rámci dejín práva poskytovať možnosť na správny vývoj študentov a ich schopností vytvárať si vlastné závery. Dosiahnutie uvedeného cieľa je možné zabezpečiť z edukatívneho hľadiska napríklad metódou vhodného kladenia otázok študentom. Táto metóda, založená na stupňovaní kognitívnej náročnosti pri analýze právneho textu v smere od základných faktografických pojmov až k vytváraniu logických konštrukcií, konceptov a vlastných individuálnych záverov, je vytvorená troma modelmi spočívajúcimi jednak v kladení tzv. zatvorených a otvorených otázok, jednak vo využití tzv. Bloomovej taxonómie, čiže systému kladenia otázok podľa jednotlivých úrovní poznania, a napokon v doplňujúcom modeli skúšobných otázok.

Osvojením si a aplikáciou uvedených modelov pedagóg nielenže dosiahne uplatnenie dekonštruktivistického prístupu pri interpretácii právneho textu, ale tým, že umožní študentom formulovať vlastné závery a stanoviská, ukáže im tiež nový rozmer výučby právnych dejín, založený nie na strohom opakovaní naučených faktov, ale na individuálnom, originárnom prístupe k ich štúdiu. Študenti na hodinách nie sú konfrontovaní so všeobecne formulovanými závermi pedagóga, ale tvoria si vlastnú sieť zmyslov, znakov a interpretácií textu, ktoré ich budú sprevádzať pri riešení komplikovaných úloh, a predovšetkým im umožnia uvedomovať si hodnotu vlastnej individuality a niesť za ňu zodpovednosť.

Zoznam bibliografických odkazov

BRÖSTL, A. *Právny štát: Pojmy, teórie, princípy*. 1. vyd. Košice: Medes, 1995. 111 s. ISBN 80-967499-0-0.

COUZENS HOY, D. *The Critical Circle: Literature, History, and Philosophical Hermeneutics*. 1st ed. Berkeley: University of California Press, 1982. 182 s. ISBN 0-520-04639-0.

De SAUSSURE, F. *Kurs obecné lingvistiky*. 3. upr. vyd. Praha: Academia, 2007. 487 s. ISBN 978-80-200-1568-6.

DERRIDA. J. *Limited Inc*. 1st ed. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1988. 160 s. ISBN 0-8101-0788-0.

EXLEY, K. a R. DENNICK. *Small Group Teaching: Tutorials, Seminars and Beyond*. 1st ed. London: RoutledgeFalmer, 2004. 211 s. ISBN 0-415-30717-1.

GÄRDENFORS, B. P. *Geometrizovanie myslenia: Vybrané štúdie ku kognitívnej sémantike*. 1. vyd. Pusté Úľany: Schola Philosophica, 2015. 117 s. ISBN 978-80-89488-13-1.

HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 303 s. ISBN 80-86898-96-2.

KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2001. 567 s. ISBN 80-7298-035-1.

KUHN, Th. S. *Struktura vědeckých revolucí*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2008. 206 s. ISBN 80-86005-54-2.

PEARCE, R. G. Teaching Ethics Seriously: Legal Ethics as the Most Important Subject in Law School. *Loyola University Chicago Law Journal*. 1998, vol. 29, no. 4, s. 719-739. ISSN 0024-7081.

PRUSÁK, J. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 1995. 308 s. ISBN 80-7160-080-6.

RICOEUR, P. *Teória interpretácie: Diskurz a prebytok významu*. 1. vyd. Bratislava: Archa, 1997. 135 s. ISBN 80-7115-101-7.

SIECKMANN, J.-R. Semantischer Normbegriff und Normbegründung. *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie*. 1994, Jg. 80, Nr. 2, s. 227-245. ISSN 0001-2343.

STEVENSON, A. ed. *Oxford Dictionary of English*. 3rd ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2010. 2069 s. ISBN 978-0-19-957112-3.

JUDr. Mgr. Štefan Siskovič, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
ssiskovic@gmail.com

Mgr. Matúš Repka

Filozofická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovenská republika
repka.matus@gmail.com

Mgr. Roman Gorelka

Filozofická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovenská republika
rgorelka@gmail.com

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 126-141
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Vládní politika boje s korupcí a její dopad na subjekty působící ve veřejné správě

Government Policy of Fighting Corruption and Its Impact on Subjects Operating in Public Administration

Marie Sciskalová
Soňa Harasimová

Abstract: *This paper focuses on the implementation of the government policy of fighting corruption at the lowest level of the State and local governments. The resource for the theoretical part is an analysis of government documents, especially of the Action Plans for Fighting Corruption in selected years. An important aspect of the fight against corruption create beside the education of the officials of the local and government administration also prevention, restraint of wasting of public funds, and strengthening of the control in the area of public administration. The aim of the questionnaire survey applied is to find out how officials perceive corruption and corrupt practices, taking into account the government's information strategy in this area. A partial aim of the empirical research lies in applying of the Code of Ethics in the workplace and of the transparent and open access to information. In practice, it means mainly the use of the National Catalogue of Open Data operated by the Ministry of the Interior of the Czech Republic.*

Key Words: *Official; Code of Ethics; Transparent Access to Information; Efficient Management of the State and Town Property; Bribery; Corruption; Corrupt Behaviour; Education of Officials; Questionnaire Survey; the Czech Republic.*

Abstrakt: *Příspěvek se zaměřuje na implementaci vládní politiky boje s korupcí na nejnižší úrovni státní správy a místní samosprávy. Východiskem pro teoretickou část je analýza vládních dokumentů, především Akčních plánů pro boj s korupcí pro vybraná léta. Důležitý bod v boji s korupcí tvoří kromě vzdělávání úředníků ve služebním poměru a úředníků samosprávných celků také oblast prevence, zamezení plýtvání veřejnými prostředky a posílení kontroly v oblasti veřejné správy. Cílem aplikovaného dotazníkového šetření je zjistit, jak úředníci vnímají korupci a korupční jednání s ohledem na vládní strategii informovanosti v této oblasti. Dílčím cílem empi-*

rického šetření je uplatnění etického kodexu na pracovišti a transparentního a otevřeného přístupu k informacím. V praxi se zejména jedná o využití Národního katalogu otevřených dat, který provozuje Ministerstvo vnitra České republiky.

Klíčová slova: *Úředník; etický kodex; transparentní přístup k informacím; hospodárné nakládání s majetkem státu a obce; podplácení; korupce; korupční jednání; vzdělávání úředníků; dotazníkové šetření; Česká republika.*

Úvod

Příspěvek věnuje pozornost vnímání korupce a korupčního jednání na úrovni úředníků územních samosprávných celků. Teoretická část je postavena na analýze aktuálních vládních dokumentů týkajících se boje s korupcí. Rámcově se jedná o Základní směry boje s korupcí na vládní úrovni z roku 2014 a Programové prohlášení vlády České republiky z roku 2014, kde byly formulovány hlavní oblasti a cíle v boji s korupcí ve veřejné správě. Dále to je Příloha Akčního plánu České republiky Partnerství pro otevřené vládnutí na období let 2016 až 2018, které bylo rozpracováno na jednotlivá léta do podoby vládního dokumentu Akční plán boje s korupcí na roky 2015 a 2016. V uvedených plánech jsou konkretizovány návrhy a protikorupční opatření a jsou zde také shrnuty dosažené výsledky za minulá období.

Cílem příspěvku je zjistit, jak je tato vládní strategie boje s korupcí přenesena na nejnižší úroveň veřejné správy a státní samosprávy. Objektem empirického šetření jsou úředníci vybraných obcí a krajů. Zvláštní kapitola je věnována transparentnosti veřejného sektoru a otevřeného přístupu k informacím, kde bylo zjišťováno, zda a jak úředníci využívají Národní katalog otevřených dat, který provozuje Ministerstvo vnitra České republiky na Portálu veřejné správy.

Dotazníkové šetření s úředníky vybraných obcí a krajů bylo realizováno v září 2016 v průběhu školení k obecné části pro získání osvědčení o zvláštní odborné způsobilosti. Dílčím cílem je zjistit, jak jsou úředníci informováni v oblasti boje s korupcí a korupčním jednáním a zda vládní strategie nachází uplatnění na nejnižší úrovni veřejné správy.

1 Vládní politika boje s korupcí

Korupce je jedním ze závažných problémů české občanské společnosti a boj s korupcí na všech stupních veřejné správy je považován za jednu

z vládních priorit formulovaných v Programovém prohlášení vlády z roku 2014. Dalšími prioritami jsou posílení řídicího a kontrolního systému veřejné správy, odstranění všech forem plýtvání veřejnými prostředky, transparentní nákupy, zamezení nadužívání externích služeb a poradců, zveřejňování výdajů placených z peněz daňových poplatníků, včetně zakázek malého rozsahu, a nesmlouvavý boj proti všem formám korupce, včetně závažné hospodářské a finanční kriminality.[1]

Vláda České republiky, jak je uvedeno v citovaných dokumentech, nehodlá jít cestou rozsáhlých strategií, které je často obtížné realizovat, ale zaměří se na jednoduché a stručné Akční plány pro boj s korupcí na vybrané krátké období, například na roky 2016 až 2018. V nich budou formulovány a rozvedeny základní programové dokumenty vládní koalice. Zmíněné programy rovněž akceptují doporučení mezinárodních organizací a Evropské komise v oblasti boje s korupcí, kterými je Česká republika vázána.

Legislativní činnost v oblasti vládního boje s korupcí má zcela zásadní postavení. Nezbytnou součástí legislativního procesu by měla být důkladná analýza možných korupčních rizik v připravovaných právních normách, s cílem předejít nesprávnému výkladu zákona a vytváření možného prostoru pro korupční jednání.[2] Často se jedná o chybějící kontrolní mechanismy rozhodovacích procesů, které tomuto jednání mohou účinně zabránit. Rovněž se legislativně řeší ochrana oznamovatelů korupce.[3]

Hlavní oblast vládního boje s korupcí představuje veřejná správa, s důrazem kladeným na státní správu. Dosud nesplněné mezinárodní závazky České republiky se objevují například v oblasti střetu zájmů, v obecném požadavku na odpolitizování veřejné správy, v nedostatečné ochraně oznamovatelů korupce, v oblasti zadávání veřejných zakázek, ve

---

[1] Blíže viz *Programové prohlášení Vlády České republiky* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 3 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove_prohlaseni_unor_2014.pdf.

[2] Blíže viz *Zákon č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů*; a *Zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád ve znění pozdějších předpisů*.

[3] Blíže viz *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Oddělení boje s korupcí, 2014, s. 4 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepce-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf.

vyšší transparentnosti financování politických stran a v dalších oblastech.[4]

Klíčovým bodem v boji s korupcí je také oblast prevence, zejména vzdělávání úředníků ve služebním poměru a úředníků samosprávných celků. Patří sem také transparentnost v nejširším slova smyslu – plynulý tok otevřených dat a informovanost občanů o výdajích ve veřejnoprávním sektoru.

Česká republika je signatářem mnoha mezinárodních smluv a členem řady mezinárodních organizací. Někde je oblast korupce zmíněna jen okrajově, jinde se mezinárodní smlouvy týkají především boje s korupcí (například Skupina států proti korupci GRECO, která institucionálně spadá pod Radu Evropy). Mezinárodně diskutovanou problematikou je prokazování mezinárodní korupce a její přeshraniční trestání. Významný nástroj, který upravuje zajišťování a konfiskaci výnosů z trestné činnosti v Evropské unii, tvoří článek 5 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/42/EU, na jejímž základě jsou členské státy povinny přijmout nezbytná opatření umožňující úplnou nebo částečnou konfiskaci majetku osobě odsouzené za tento trestný čin.[5]

Základním nástrojem boje s korupcí v České republice pro následující období je Akční plán boje s korupcí na roky 2015 a 2016. Stanovuje klíčová opatření legislativního i nelegislativního charakteru, která bude vláda v boji s korupcí v daném roce provádět. Hlavní východiska definuje Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017, která byla zpracována v červnu 2014. Vládní politika boje s korupcí je postavena na čtyřech prioritách, které byly v následujícím období podrobně rozpracovány do jednotlivých kapitol.[6]

---

[4] Blíže viz *Základní směry boje s korupcí na vládní úrovni* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 3-5 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/dokumenty/aktuality/Zakladni-smery-boje-s-korupci-na-vladni-urovni.pdf.

[5] Blíže viz *Základní směry boje s korupcí na vládní úrovni* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 4-6 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/dokumenty/aktuality/Zakladni-smery-boje-s-korupci-na-vladni-urovni.pdf.

[6] Blíže viz *Akční plán boje s korupcí na rok 2015* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Oddělení boje s korupcí, 2014, s. 3 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2015.pdf.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 126-141
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

1.1 Výkonná a nezávislá exekutiva

Prvním krokem bylo nabytí účinnosti Zákona č. 234/2014 Sb. o státní službě (od 1. ledna 2015), který zvyšuje profesionalizaci úředníků (úřednická zkouška a služební hodnocení, systém vzdělávání státních úředníků), dále přispívá k stabilizaci zaměstnanců ve služebním poměru a výrazně omezuje politizaci veřejné správy.[7] Úspěšná implementace Zákona o státní službě je klíčovým závazkem vlády. Podpůrnými opatřeními, která napomůžou k transparentnosti procesů ve veřejné správě, jsou například:[8]

- zveřejňování profesních životopisů zájemců o manažerské pozice, a to i bez souhlasu žadatele o tuto pozici;
- srovnání práv a povinností státních zaměstnanců a úředníků územních samosprávných celků;
- zřízení Speciálního státního zastupitelství.

Dílčím cílem je také prosadit nový Zákon o státním zastupitelství, který zajistí nezávislost státních zástupců a jejich odpovědnost při vyšetřování trestných činů, například stanovením pevného funkčního období pro vedoucí státní zástupce.[9]

1.2 Transparentnost a otevřený přístup k informacím

K posílení transparentnosti veřejného sektoru a otevřeného přístupu k informacím byl sestaven a schválen Akční plán Partnerství pro otevřené vládnutí na léta 2016 až 2018. Je zde uvedeno pět strategických oblastí, které se budou v dalších letech rozvíjet:[10]

---

[7] Blíže viz *Zákon č. 234/2014 Sb. o státní službě ve znění pozdějších předpisů*.

[8] Blíže viz *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015, s. 4-6 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf.

[9] Blíže viz *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Oddělení boje s korupcí, 2014, s. 4 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepce-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf.

[10] Blíže viz *Příloha Akčního plánu České republiky Partnerství pro otevřené vládnutí na období let 2016 až 2018* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016, s. 2-4 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/partnerstvi-pro-otevrene-vladnuti/Priloha-Akcniho-planu-Ceske-republiky-Partnerstvi-pro-otevrene-vladnuti-na-obdobi-let-2016-az-2018.pdf.

- zlepšování veřejných služeb (Improving Public Services) – zahrnuje opatření, která se zaměří nejen na služby ve veřejné správě, ale také v oblasti vzdělávání, justice a v dalších relevantních oblastech;
- zvyšování veřejné integrity (Increasing Public Integrity) – opatření, která se primárně zaměří na korupci a veřejnou etiku, přístup k informacím, reformu financování volebních kampaní a další oblasti;
- hospodárnější nakládání s veřejnými zdroji (More Effectively Managing Public Resources) – se zaměří na rozpočty, veřejné zakázky, přírodní zdroje a zahraniční spolupráci;
- vytváření bezpečnějších komunit (Creating Safer Communities) – zahrnuje opatření, která se zaměří na posílení bezpečnosti veřejnosti, krizové řízení, ohrožování životního prostředí a další;
- zvyšování korporátní zodpovědnosti (Increasing Corporate Accountability) – se zaměřením na odpovědnost právnických osob v oblastech životního prostředí, protikorupčních opatření, ochrany spotřebitele a v dalších oblastech.

Mezi priority v zmíněném okruhu patří předložení novely Zákona o střetu zájmů, která zavede elektronické vyplňování a zveřejňování majetkových přiznání politiků tak, aby k nim měla veřejnost přístup. Majetkové přiznání se bude podávat i ke dni nástupu do funkce.[11]

Dalším krokem je zpřístupnění dat a informací veřejné správy občanům na internetu v souladu s mezinárodními požadavky na otevřená data. Ministerstvo vnitra České republiky provozuje na Portálu veřejné správy Národní katalog otevřených dat, který výrazně přispívá k dohledatelnosti dat a k jejich využití ve veřejné správě.

1.3 Hospodárné nakládání s majetkem státu

Nehospodárné nakládání s majetkem státu se negativně odráží na fungování veřejného sektoru a důvěře občanů v postupy státních institucí. Primární motivací všech následujících opatření je úspora neúčelně vynakládaných prostředků státu. Nejdůležitějším nástrojem bylo přijetí Zákona o zadávání veřejných zakázek, který nabyl účinnosti v dubnu 2016. Cílem je výrazné omezení prostoru pro účelové obcházení některých ustanovení uvedeného zákona. Přesně jsou vymezeny předmět zakázky,

[11] Blíže viz *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Oddělení boje s korupcí, 2014, s. 5 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepce-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 126-141
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

hodnotící kritéria, technické podmínky, smluvní podmínky, transparentnost, rovné zacházení, hospodárnost, efektivita a účelnost.[12]

Mezi další priority patří:

- elektronizace veřejných zakázek;
- implementace a přijímání protikorupčních opatření v rámci Evropských strukturálních a investičních fondů;
- vypracování Metodiky veřejného nakupování;
- rozkrývání nejasné vlastnické struktury obchodních partnerů;
- přijetí Zákona o Registru smluv;
- přijetí nového Zákona o vnitřním řízení a kontrole ve veřejné správě;
- zveřejňování nabídek prodeje a pronájmu majetku státu.

V rámci uvedeného okruhu se bude vláda zasazovat o zákaz pro stát obchodovat s firmami s nejasným vlastníkem a o zveřejňování výdajů ve státní sféře, které jsou financované z peněz daňových poplatníků.[13]

1.4 Rozvoj občanské společnosti

Vláda České republiky se v Programovém prohlášení zavázala k přijetí legislativního řešení ochrany oznamovatelů korupce.[14] Chybí zde úprava zaručující zejména pracovněprávní ochranu osobám, které ve veřejném zájmu upozorní na protiprávní jednání, tzv. whistleblowing. Zmíněná strategická oblast se zaměří na korupci ve sportu – na problematiku manipulace s výsledky zápasů a s tím související korupci ve sportovním prostředí, a dále také na protikorupční vzdělávání učitelů.

---

[12] Blíže viz *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015, s. 11 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf.

[13] Blíže viz *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Oddělení boje s korupcí, 2014, s. 6 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepce-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf.

[14] Blíže viz *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015. 15 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf.

2 Východiska pro empirické šetření v rámci analytické části

Východiskem pro zjištění potřebných dat jsou požadavky a výstupy z workshopu konaného při příležitosti tvorby nových závazků vůči iniciativě Partnerství pro otevřené vládnutí[15] ze dne 29. února 2016.

2.1 Výkonná a nezávislá exekutiva

Na výše zmíněném workshopu zazněl požadavek na vytvoření metodiky pro aplikaci etického kodexu ve veřejné správě. Podstatné pro danou metodiku jsou případové studie s příklady dobré praxe. Proto byla do dotazníku zařazena otázka, zda úředník uplatňuje na pracovišti nebo ve své praxi etický kodex, a dále otázka týkající se vystupování, jednání a chování úředníka dle etického kodexu tak, aby bylo zamezeno korupci a korupčnímu jednání.

2.2 Transparentnost a otevřený přístup k informacím

Požadavek zpřístupnění dat a informací veřejné správy úředníkům a občanům je přítomen v otázce, která se týká využití Národního katalogu otevřených dat, který provozuje Ministerstvo vnitra České republiky na Portálu veřejné správy. Bylo zde navrženo průběžné vzdělávání v oblasti metodik a standardů zaměřených na publikaci otevřených dat veřejné správy, které lze využít i pro uživatele z řad veřejnosti.[16]

2.3 Hospodárné nakládání s majetkem státu

Oblasti možného nehospodárného nakládání s majetkem státu se věnují dvě otázky, a to zda jsou pravidelně a transparentně zveřejňovány nabídky prodeje a pronájmu majetku státu/obce na webových stránkách nebo úřední desce města, a dále zda jsou výdaje (například při nakládání s majetkem obce/organizace) kontrolovány před proplacením faktur třetí/nezávislou osobou.[17]

---

[15] Blíže viz *Příloha Akčního plánu České republiky Partnerství pro otevřené vládnutí na období let 2016 až 2018* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016, s. 31 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/partnerstvi-pro-otevrene-vladnuti/Priloha-Akcniho-planu-Ceske-republiky-Partnerstvi-pro-otevrene-vladnuti-na-obdobi-let-2016-az-2018.pdf.

[16] Blíže viz *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015, s. 7 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf.

[17] Blíže viz *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015, s. 12 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protiko-

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 126-141
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

2.4 Rozvoj občanské společnosti

Vláda České republiky primárně řeší přijetí legislativní ochrany oznamovatelů korupce. Týká se to zejména pracovněprávní ochrany osob, které upozorní na protiprávní jednání. Mezinárodní a nevládní organizace dlouhodobě kritizují stávající situaci. Cílem bylo předložit v roce 2016 návrh zákona, který bude představovat účinný mechanismus ochrany oznamovatelů.[18]

3 Výsledky empirického šetření s úředníky vybraných obcí a krajů

Dotazníkové šetření bylo provedeno v září 2016, zúčastnilo se ho 120 respondentů, 9 dotazníků bylo vyřazeno z důvodu nedostatečných dat, zpracováno bylo 111 dotazníků. V úvodu byly položeny obecné otázky týkající se pohlaví a věku respondenta, a dále pak otázky, v jak velké obci respondent pracuje a na jaké pozici (Tabulka 1).

Tabulka 1 Vyhodnocení osobních údajů respondentů

Vyhodnocení osobních údajů respondentů						
Pohlaví \ Věk	20 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60+	Celkem
Muži	5	1	1	4	1	12
Ženy	25	30	31	12	1	99
Celkem	30	31	32	16	2	111

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení.

Celkem 13 respondentů bylo úředníky hlavního města Prahy, 78 respondentů pak úředníky obce s rozšířenou působností (z okresního města) a 20 jich bylo z obce s pověřeným obecním úřadem.

Profesní zastoupení respondentů bylo různorodé: 23 respondentů bylo z orgánů sociálně právní ochrany dětí, 17 bylo úředníky odboru evidence obyvatel/osobní doklady, 12 úředníky odboru ekonomického, mající odpovědnost za sestavování rozpočtu nebo finance, 12 uvedlo pozici referenta, 9 úředníků bylo ze živnostenského úřadu, 7 úředníků se zabývalo vymáháním místních poplatků. Dále pak 5 respondentů vykonávalo

rupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf.

[18] Blíže viz *Akční plán boje s korupcí na rok 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015, s. 14 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf.

činnost na úseku kontroly a školství a 4 respondenti v oblasti krizového řízení a na odboru dopravy, 13 respondentů patřilo do skupiny ostatní nebo nespecifikovalo odbor, ve kterém vykonávali státní správu.

Otázka č. 1 se týkala toho, zda je v příslušné obci uplatňován etický kodex (Tabulka 2).

Tabulka 2 Aplikace etického kodexu v praxi

Aplikace etického kodexu v praxi					
	Ano	**Občas**	**Zřídka**	**Vůbec ne**	**Nevím**
Otázka č. 1	85	16	5	2	3

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení.

Dva respondenti uvedli mimo dotazník, že na jejich odboru žádný etický kodex není uplatňován, a tudíž nemohou odpovědět, zda upravuje chování tak, aby bylo zamezeno korupci. Oba respondenti zastupovali obec s pověřeným obecním úřadem. Jeden respondent uvedl, že „je to základní forma slušného chování“, a druhý, že je nutné se chovat „dle vlastního vědomí a svědomí“.

Otázka č. 2 měla zjistit, zda etický kodex upravuje chování a jednání úředníků tak, aby bylo zamezeno korupci (Tabulka 3).

Tabulka 3 Etický kodex ve vztahu ke korupčnímu jednání

Etický kodex ve vztahu ke korupčnímu jednání					
	Velmi dobře	**Dobře**	**Špatně**	**Velmi špatně**	**Nevím**
Otázka č. 2	29	55	4	1	22

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení.

Tři čtvrtiny dotázaných odpověděli, že etický kodex upravuje velmi dobře nebo dobře chování a jednání úředníků územních samosprávných celků tak, aby bylo zamezeno korupci. Na druhé straně stojí 20 % respondentů, kteří vůbec nemají informaci o uvedené skutečnosti. Z pohledu tajemníka úřadu by bylo vhodné seznámit tyto úřední osoby s funkcí a smyslem etického kodexu, aby byly schopny posoudit jeho působení v praxi při výkonu státní správy.

Další dotazování směřovalo k transparentnosti otevřeného přístupu k informacím. Cílem otázky č. 3 bylo zjistit, zda a jak zaměstnanci ve veřejné správě a samosprávě využívají ke své práci Národní katalog ote-

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 126-141
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

vřených dat, který provozuje Ministerstvo vnitra České republiky na Portálu veřejné správy (Tabulka 4).

Tabulka 4 Využívání Národního katalogu otevřených dat ke své práci

Využívání Národního katalogu otevřených dat ke své práci					
	Ano	**Občas**	**Zřídka**	**Vůbec ne**	**Nevím**
Otázka č. 3	2	11	14	65	19
Otázka č. 4	29	7	4	4	67
Otázka č. 5	100	4	0	0	7
Otázka č. 6	84	8	8	0	11

Pramen: Vlastní primární šetření mezi účastníky školení.

Pouze 11 % respondentů odpovědělo, že ke své práci při výkonu státní správy využívá otevřených dat veřejné správy. Téměř 70 % respondentů odpovědělo záporně a 19 % respondentů vůbec nemělo informaci, že existuje Národní katalog otevřených dat.

Otázky č. 4, 5 a 6 se týkaly oblasti hospodárného nakládání s majetkem státu a obcí (Tabulka 4). V otázce č. 4 byl položen dotaz, zda jsou výdaje územních samosprávných celků (například při nakládání s majetkem obce/města) kontrolovány před proplacením faktur třetí/nezávislou osobou. Jedna třetina dotázaných odpověděla kladně, 8 záporně a 67 dotázaných odpovědělo, že nemá o dané skutečnosti informace.

Otázka č. 5 se vztahovala na zveřejňování nabídky prodeje a pronájmu majetku územních samosprávných celků na webových stránkách a na úřední desce územních samosprávných celků. Celkem 100 respondentů odpovědělo kladně, žádný se nevyjádřil záporně a jen 7 respondentů nemělo informace o uvedené skutečnosti.

Otázka č. 6 byla směřována k tomu, zda má respondent povědomí o tom, že smlouvy o prodeji a pronájmu majetku obce/města jsou zveřejňovány na webových stránkách nebo na úřední desce územních samosprávných celků. Celkem 92 respondentů uvedlo, že smlouvy jsou pravidelně nebo občas zveřejňovány a jen 11 dotázaných nevědělo o zmíněné povinnosti územních samosprávných celků.

Poslední okruh otázek směřoval do oblasti rozvoje občanské společnosti a zaměřil se na korupci a korupční jednání. V otázce č. 7 byly respondentům předloženy čtyři možnosti korupčního jednání: přijetí úplatku, přijetí daru, podplácení a maření úkolu úřední osoby.

Možnosti v otázce byly vybrány záměrně tak, že všechny byly příklady korupčního jednání a respondenti měli tedy zaškrtnout všechny nabízené možnosti. Celkem 75 respondentů zvolilo jen jednu možnost: 35 přijetí úplatku, 31 podplácení, 4 přijetí daru a 5 maření úkolu úřední osoby. Dále pak 15 osob vybralo dvě možnosti, přičemž téměř všichni zvolili přijetí úplatku a podplácení, 17 respondentů zaškrtlo tři možnosti a ke dvěma výše uvedeným přidalo přijetí daru (14) a jen 3 osoby zvolily maření úkolu úřední osoby. Správně odpověděli jen 4 respondenti, kteří zvolili všechny čtyři nabízené možnosti.

V otázce č. 8 měli vybrat to, co není považováno za korupci: přijetí láhve alkoholu, přijetí kytice, poskytnutí hotovosti a poskytnutí protislužby. Respondenti byli velmi dobře obeznámeni s tím, že jedině přijetí kytice není korupční jednání; zde odpovědělo správně 103 dotázaných.

V poslední otázce č. 9 byla nabídnuta možnost dalšího vzdělávání – přednášky o projevech a důsledcích korupce a korupčního jednání. Kladně se vyjádřilo 51 respondentů, 28 odpovědělo záporně a 32 dotázaných nevědělo odpovědět.

4 Výstupy z empirického šetření a jejich shrnutí

V oblasti výkonu státní správy se šetření zaměřilo na uplatňování a působení etického kodexu v praxi. Pouze ve dvou obcích nebyl uplatňován etický kodex. Záměr vlády České republiky týkající se bodu 1.1.2 Oblasti Zákona o státní službě – aplikace etického kodexu do praxe je v podstatě úspěšně naplňován. Dalším úkolem je sjednocení metodiky při tvorbě etického kodexu pro různé úrovně veřejné správy a místní samosprávy. Dílčím cílem může být vytvoření jednotného vzoru etického kodexu, který by upravoval chování a jednání úředníků tak, aby bylo zamezeno korupci.

Významné rezervy se objevily v oblasti využívání dat a informací z Národního katalogu otevřených dat, který zajišťuje Ministerstvo vnitra České republiky na Portálu veřejné správy. Téměř 60 % dotázaných nevyužívá data z Národního katalogu otevřených dat, dalších 17 % nemá informaci o tom, že uvedený katalog existuje. Není zde, bohužel, řečeno, zda tato data respondenti ve své profesi vůbec nepotřebují nebo jen neví, kde je vyhledat a jak s nimi pracovat. Prioritou vedoucích úředníků územních samosprávných celků v zkoumané oblasti by mělo být zvyšování informovanosti zaměstnanců ve veřejné správě o existenci a smyslu Národního katalogu otevřených dat. Současně by mělo pokračovat jejich

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 126-141
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

vzdělávání v oblastech metodiky, praktického využití Národního katalogu otevřených dat, a zároveň efektivního publikování otevřených dat v oblasti veřejné správy.

Povědomí o transparentním nakládání s majetkem územních samosprávných celků je mezi respondenty dotazníkového šetření poměrně vysoké. Téměř 90 % respondentů ví, že nabídky prodeje a pronájmu majetku města nebo obce jsou zveřejňovány na webových stránkách a na úřední desce územních samosprávných celků. Dále 82 % dotázaných má povědomost o tom, že smlouvy o prodeji nebo pronájmu majetku územních samosprávných celků jsou také zveřejňovány na webových stránkách a na úřední desce územních samosprávných celků.

Za negativní lze označit skutečnost, že respondenti nemají informace z oblasti finančních transakcí – výdajů týkajících se majetku obce/města, například ohledně kontroly před proplacením faktur. Dvě třetiny dotázaných odpověděly, že neví, zda faktury jsou nebo nejsou kontrolovány. Zde se naskýtá prostor pro záměr vedoucích úředníků zvážit možnosti k vytvoření systémů centrálních nákupů a elektronických aukcí ve veřejném sektoru, které omezí plýtvání veřejnými zdroji, zejména v oblasti zadávání služeb veřejnou správou. Dílčím cílem vycházejícím z Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017 je zavedení elektronizace fakturace pro instituce státní správy a jejich dodavatele.

Dvě třetiny respondentů nesprávně odpověděli na dotazy směřující do oblasti korupce. Nejčastěji se vyskytující odpovědi (přijetí úplatku a podplácení) jsou zřejmě typickými nebo nejznámějšími příklady korupčního jednání. Přijetí daru se ovšem také řadí mezi projevy korupce a jen 7 respondentů považuje za korupční jednání také maření úkolu úřední osoby.

Polovina dotázaných by přivítala další vzdělávání v oblasti korupce. Data získaná v empirickém šetření ukazují, že 90 respondentů považuje za korupci především přijetí úplatku a uplácení. Zákon však tuto oblast definuje mnohem šířeji; patří sem například také nepřímé úplatkářství a zneužití pravomoci úřední osoby.

Závěr

Charakterizovat pojem korupce lze z různých pohledů; může jít o zneužití postavení úředníka ve veřejné správě, související s porušením zásad nestrannosti při rozhodování nebo získání jiných výhod, může jít též, mimo

jiné, o selhání úředníka (jedince), kdy rozhoduje při výkonu správy věcí veřejných.

Je nasnadě, že hlavní prioritou vlády České republiky je směřování počinů mimo jiné k posílení řídicího systému veřejné správy, k odstranění všech forem plýtvání veřejnými prostředky a majetkem, k zveřejňování výdajů placených ze státního rozpočtu, k zamezování zneužití pravomoci úřední osoby a k posílení kontroly všech aktivit týkajících se nakládání s finančními prostředky a majetkem obce nebo státu.

V souladu s těmito skutečnostmi byl příspěvek zaměřen nejen na teoretické aspekty korupčního jednání, ale také na praktickou stránku – tedy zjištění faktického stavu na vybraném vzorku respondentů. Výzkumná část příspěvku byla orientována na šetření v oblasti informovanosti úředníků vybraných obcí a krajů směřované na aspekty korupčního jednání, a dále na oblast jeho prevence.

Ze zjištění je patrné, že úředníci se při výkonu státní správy řídí etickým kodexem (pouze ve dvou případech tomu tak nebylo). Někteří z respondentů nemají informaci ohledně možnosti využívání dat a informací z Národního katalogu otevřených dat; problematickou je informovanost úředníků o ekonomických záležitostech územních samosprávných celků.

Potěšujícím výsledkem výzkumu je zjištění, že respondenti by přivítali proškolení z oblasti korupčního jednání.

Závěry výzkumu budou prezentovány při přednáškách na Fakultě veřejných politik v Opavě (Veřejné finance, Právo obcí a krajů a Veřejná ekonomika). Autorky mohou využít získané výsledky také při setkání s tajemníky územních samosprávných celků a zástupci obcí.

Seznam bibliografických odkazů

Akční plán boje s korupcí na rok 2015 [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Oddělení boje s korupcí, 2014. 17 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2015.pdf.

Akční plán boje s korupcí na rok 2016 [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015. 15 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2016.pdf.

Programové prohlášení Vlády České republiky [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014. 51 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove_prohlaseni_unor_2014.pdf.

Příloha Akčního plánu České republiky Partnerství pro otevřené vládnutí na období let 2016 až 2018 [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016. 35 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/partnerstvi-pro-otevrene-vladnuti/Priloha-Akcniho-planu-Ceske-republiky-Partnerstvi-pro-otevrene-vladnuti-na-obdobi-let-2016-az-2018.pdf.

Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015 až 2017 [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, Oddělení boje s korupcí, 2014. 13 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2015-2017/Vladni-koncepce-boje-s-korupci-na-leta-2015-az-2017.pdf.

Základní směry boje s korupcí na vládní úrovni [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014. 7 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/dokumenty/aktuality/Zakladni-smery-boje-s-korupci-na-vladni-urovni.pdf.

Zákon č. 234/2014 Sb. o státní službě ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád ve znění pozdějších předpisů.

JUDr. Marie Sciskalová, Ph.D.

Fakulta veřejných politik
Slezská univerzita v Opavě
Bezručovo náměstí 885/14
746 01 Opava
Česká republika
marie.sciskalova@fvp.slu.cz

Ing. Soňa Harasimová

Fakulta veřejných politik
Slezská univerzita v Opavě
Bezručovo náměstí 885/14
746 01 Opava

Česká republika
sona.harasimova@fvp.slu.cz

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Uplatňovanie metód vzdelávania v ďalšom profesijnom vzdelávaní zameranom na podporu ekonomickej gramotnosti zamestnancov v zdravotníctve[1]

Application of Educational Methods in Further Professional Education with Focus Laid on Support of Economic Literacy of Employees in the Health Sector

Marta Matulčíková

Abstract: *Methods of education and their selection are significant element in the implementation of education. Not only the aims and content of education influence the choice of the method applied, but also the participants' interest in education, lector's/instructor's abilities, and scholarship in education. Results of education as measured by the volume of acquired knowledge as well as participants' interest in education depend on methods applied in process of education. Methods that are highly demanding in terms of participants' efforts can act as demotivating and can decrease the interest in education.*

Key Words: *Health Centre; Economic Education in Health Sector; Further Training; Human Resources; Educational Methods; Research; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Metódy vzdelávania a ich výber sú významným realizačným prvkom vzdelávania. Nielen ciele a obsah vzdelávania ovplyvňujú výber uplatnenej metódy vzdelávania, ale i záujem frekventantov vzdelávania, schopnosti a erudovanosť lektora vzdelávania. Od uplatňovaných metód vzdelávania závisí výsledok vzdelávania meraný objemom osvojených poznatkov, ale aj záujem frekventantov o vzdelávanie. Metódy vyžadujúce vysoké nároky na úsilie frekventantov môžu pôsobiť demotivačne a môžu znižovať záujem o vzdelávanie.*

[1] Predložený príspevok je prezentáciou parciálnych výsledkov z riešenia druhej etapy výskumného projektu KEGA 014EU-4/2016 s názvom „Príprava obsahu a štruktúry predmetov zameraných na rozvoj základných podnikateľských vedomostí a zručností absolventov neekonomických zdravotníckych študijných odborov".

Kľúčové slová: *Zdravotnícke zariadenie; ekonomické vzdelávanie v zdravotníctve; ďalšie vzdelávanie; ľudské zdroje; metódy vzdelávania; výskum; Slovenská republika.*

Úvod

Úspech pri výkone povolania je v súčasnosti priamoúmerný schopnosti a záujmu vzdelávať sa. Poslaním a úlohou vzdelávania nie je rozhodujúco úzka špecializácia, tak, ako sa to presadzovalo doteraz, ale významné sú hlavne komplexné znalosti, návyky myslenia, schopnosti efektívne riešiť zložité problémy umožňujúce jednotlivcom rýchlo sa prispôsobovať meniacim sa podmienkam hospodárskeho a sociálneho vývoja.

Meniace sa podmienky výkonu pracovných činností a náročnosť týchto činností kladú vysoké požiadavky aj na proces vzdelávania a jeho prípravu, kde často nestačia len vedomosti a zručnosti z daného odboru, ale je potrebné, aby jednotlivec disponoval tiež množstvom vedomostí a zručností patriacich do skupiny kľúčových kompetencií a sociálnych zručností, ktoré sa odrážajú vo výsledkoch práce.[2] U absolventov zdravotníckych študijných odborov sa v rámci ďalšieho vzdelávania dostáva do popredia záujem o získavanie ekonomickej gramotnosti. Potreba rozvoja ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností pracovníkov v zdravotníctve je podchytená aj súčasnou legislatívou. Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 379/2015 Z.z. z 9. decembra 2015, ktorým sa mení a dopĺňa Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 296/2010 Z.z. o odbornej spôsobilosti na výkon zdravotníckeho povolania, spôsobe ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, sústave špecializačných odborov a sústave certifikovaných pracovných činností v znení neskorších predpisov konkretizuje požiadavky na riadiacu a organizačnú prax.[3]

Príprava programov vzdelávania kladie vysoké požiadavky na svojich tvorcov, nielen z hľadiska obsahového zamerania, ale i z hľadiska po-

[2] Bližšie pozri WINDHAM, D. M. Effectiveness Indicators in the Economic Analysis of Educational Activities. *International Journal of Educational Research*. 1988, vol. 12, no. 6, s. 575-665. ISSN 0883-0355.

[3] Bližšie pozri *Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 379/2015 z 9. decembra 2015, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 296/2010 Z.z. o odbornej spôsobilosti na výkon zdravotníckeho povolania, spôsobe ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, sústave špecializačných odborov a sústave certifikovaných pracovných činností v znení neskorších predpisov*.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

stupov, ktoré sú uplatňované pri vzdelávaní. Práve postupy vzdelávania – metódy vzdelávania, ktorými sa riadi lektor pri vyučovaní, sú pre účastníkov vzdelávania stimulujúcim prvkom, ktorý ich vedie k vytýčeným cieľom a ktorý pri správnej aplikácii a správnom výbere metód môže zabezpečiť účelnosť celého procesu vzdelávania.

Zámerom príspevku je nielen teoreticky charakterizovať metódy uplatňované v ďalšom profesijnom vzdelávaní, ale aj prezentovať čiastkové výsledky empirického výskumu, ktorý sa zameriaval na využívanie jednotlivých metód pri ďalšom vzdelávaní absolventov neekonomických zdravotníckych študijných programov. Príspevok je tiež prezentáciou názorov respondentov na uplatňovanie metód vzdelávania pri rozvoji ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností absolventov neekonomických zdravotníckych študijných programov v rámci ďalšieho profesijného vzdelávania.

Charakteristika a členenie metód vzdelávania uplatniteľných v ďalšom profesijnom vzdelávaní

Metódy sú jednou z významných kategórií v oblasti realizácie vzdelávania dospelých. Metódy pri ďalšom vzdelávaní môžeme definovať ako *určitý postup, ktorým sa riadi lektor pri vyučovaní; alebo z pohľadu účastníka je to prostriedok, ktorý stimuluje učenie dospelého, vedie ho k určitému cieľu a robí učebný proces efektívnym*. Metódy sú teda *najdôležitejším dynamizujúcim prostriedkom vzdelávacieho procesu*, prostredníctvom ktorého sa odovzdávajú poznatky účastníkom vzdelávania.[4]

Výber metód vzdelávania závisí od mnohých faktorov, ako sú:

- ciele vzdelávania;
- obsah vzdelávania a charakter problematiky;
- princípy vzdelávania;
- cieľová skupina (účastníci vzdelávania);
- osobnosť lektora;
- časové a finančné podmienky vzdelávania.

Za najdôležitejší faktor považujeme *ciele*, ktoré sa majú prostredníctvom vzdelávania dosiahnuť. Samotný pojem metóda pochádza z gréckeho slova *methodos*, čo znamená *algoritmus postupov na dosiahnutie cieľa*. V prípade vzdelávania ide o určitým spôsobom usporiadanú činnosť, kto-

[4] Bližšie pozri *Zákon č. 568/2009 Z.z. o celoživotnom vzdelávaní v znení neskorších predpisov*.

rou sa získavajú nové vedecké poznatky.[5] Výber metódy silne ovplyvňujú charakter problematiky a spôsob myslenia v jednotlivých odboroch. Je prirodzené, že spoločenskovedné témy si vyžadujú iné metódy než technické, respektíve prírodovedné témy. Ďalej je rozhodujúce, či obsah vzdelávania je náročný na pamäť, abstrakciu alebo na názornosť činnosti a podobne.

Ak chceme zvoliť správnu metódu, musíme poznať typy a charakteristiky jednotlivých metód. Pri klasifikácii metód vzdelávania zohráva dôležitú úlohu aspekt, podľa ktorého metódy posudzujeme. Môžeme charakterizovať rôzne skupiny metód vzdelávania. Množstvo metód, ktoré sa využívajú pri vzdelávaní, sa zoskupuje do rôznych skupín podľa určitých hľadísk. Tak napríklad môžeme uviesť rôzne členenia. Najtypickejším, ktoré uvádzajú viacerí autori, je členenie:

- *podľa miesta výkonu vzdelávacej aktivity*, kde možno rozlišovať vzdelávacie metódy pri výkone práce (on the job)[6] a vzdelávacie metódy realizované mimo pracoviska (off the job).[7]

Prax už zaznamenala aj členenie metód v mieste sídla podniku a mimo miesta sídla podniku. Menej často uvádzané členenia sú:

- *podľa didaktického princípu vzťahu účastníka vzdelávania k praxi*, kde sa rozlišujú teoretické metódy, teoreticko-praktické metódy a praktické metódy;[8]
- *podľa interakcie medzi účastníkom a lektorom*, kde možno uviesť samostatné skupiny monologických, dialogických, problémových a praktických metód;[9]
- *podľa orientácie vzdelávania*, kde poznáme výchovné, vyučovacie a tréningové metódy. Výchovné metódy (presvedčovanie – persuázia; príkladovanie – exemplifikácia) sa orientujú na rozvoj osobnostných vlastností, zatiaľ čo vyučovacie metódy (objasňovanie – klerifikácia; vsugerovanie – vnucovanie) sa zameriavajú na osvojenie si ve-

---

[5] Bližšie pozri PETRÁŠ, Z. a J. ANDRIČÍK, eds. *Vreckový slovník cudzích slov*. 1. vyd. Košice: Pezolt, 2001, s. 392. ISBN 80-88797-17-9.

[6] Bližšie pozri BELCOURT, M. a Ph. C. WRIGHT. *Vzdělávání pracovníků a řízení pracovního výkonu*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998, s. 82. ISBN 80-7169-459-2.

[7] Bližšie pozri ARMSTRONG, M. *Personální management*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, s. 543. ISBN 80-7169-614-5.

[8] Bližšie pozri MUŽÍK, J. *Andragogická didaktika*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 151. ISBN 80-85963-52-3.

[9] Bližšie pozri PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: DAHA, 1997, s. 68. ISBN 80-902232-1-4.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

domostí a znalostí. Tréningové metódy (cvičenie – exercitácia; výcvik) sú vhodné na získavanie zručností a zručnostných praktík;[10]

- *podľa sledovania osobnostného rozvoja*, v závislosti od času a miesta blízkosti pracoviska, kde dominantný je práve rozvoj osobnosti, členíme vzdelávacie metódy na:
  - into the job (podnikové prvotné vzdelávanie, úvod pre nových zamestnancov);
  - on the job (pracovný výcvik, učenie sa zo skúseností na pracovnom mieste);
  - near the job (vyvíjajúce sa pracovné miesta);
  - off the job (ďalšie vzdelávanie, samoštúdium);
  - out off the job (outplacement – preradenie zamestnanca do iného zamestnania, dôchodková príprava);
  - kariérny osobnostný rozvoj – plánovanie kariéry;[11]
- a ďalšie metódy.

Bohatosť uplatňovaných metód závisí od rôzneho zloženia účastníkov vzdelávania a obsahu vzdelávania. V ďalšom profesijnom vzdelávaní sa často uplatňujú metódy, ktoré nielenže aktivizujú účastníkov vzdelávania, ale využívajú tiež problémové oblasti, s ktorými sa účastníci vzdelávania stretávajú pri vykonávaní pracovných povinností.

Pre zjednodušenie výkladu budeme vychádzať z dvoch základných skupín metód vzdelávania (Tabuľka 1):

A. Monologické, respektíve *tradičné metódy* – fungujúce klasické vyučovanie založené prevažne na jednostrannej komunikácii prednášajúceho a počúvajúceho;
B. *Aktívne metódy* – opierajúce sa o aktívnu činnosť učiaceho sa. Ide v nich o to, aby sa účastníkovi umožnilo prísť k podstatným poznatkom samostatne, aby pritom používal postupy, ktoré využije vo svojej práci.

[10] Bližšie pozri PORVAZNÍK, J. *Celostný manažment: Piliere kompetentnosti v riadení*. 1. vyd. Bratislava: Sprint, 1999, s. 479. ISBN 80-88848-36-9; a WAGNER, R. J. a Ch. C. ROLAND. How Effective is Outdoor Training?. *Training and Development Journal*. 1992, vol. 46, no. 7, s. 61-66. ISSN 0041-0861.

[11] Bližšie pozri STAEHLE, W. H. *Management: Eine verhaltenswissenschaftliche Perspektive*. 6. überarb. Aufl. München: Vahlen, 1991, s. 880. ISBN 3-8006-1583-5.

Tabuľka 1 Štruktúra metód v ďalšom profesijnom vzdelávaní

Štruktúra metód v ďalšom profesijnom vzdelávaní		
Metódy vzdelávania	**Skupiny metód**	**Uplatňované metódy**
A: Tradičné metódy	Monologická metóda – veľké skupiny	Prednášky
	Monologicko-dialogická metóda – malé skupiny	Semináre
B: Aktívne metódy	Dialógové vyučovacie metódy (veľké skupiny)	Učebný rozhovor
		Reťazová diskusia
		Parlamentná metóda
		Verejná diskusia
		Panelová diskusia
	Dialógové vyučovacie metódy (malé skupiny)	Brainstorming
		Diskusia Gordonovou metódou
		Synektická metóda
	Dialógové vyučovacie metódy (individuálne)	Koučing
		Mentoring
		Counselling
		Asistovanie
		Konzultovanie
	Metódy komplexného riešenia problémov	Prípadová štúdia
		Syndikátna metóda
		Hranie rolí
	Situačné metódy	Demonštrovanie
		Simulácia
		Assessment centre

Prameň: Vlastné spracovanie na základe teoretických prameňov a výskumných aktivít.

Za účelom potreby zabezpečenia základných informácií o jednotlivých metódach sa zameriame na ich stručnú charakteristiku. Výklad začneme tradičnými metódami vzdelávania.

Tradičné – monologické metódy sa uplatňujú pri takom vzdelávaní, kde je potrebné systematické odovzdávanie nových informácií, ktoré umožňujú základnú orientáciu v probléme. Významnou v predmetnej skupine metód je *prednáška*. Používa sa:

- keď je žiaduce problematiku vysvetliť úsporne, obsažne, ako systém poznatkov v pomerne krátkom čase;

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

- keď je nevyhnutné účastníkom vysvetliť nové koncepcie, priblížiť im základné myšlienky, teórie, nové spôsoby myslenia;
- ak je nutné vysvetliť problematiku väčšiemu počtu účastníkov.

Pre prednášku je charakteristický výklad v podobe monologického prejavu lektora. Môžu sa uplatňovať aj iné, doplňujúce prostriedky (diskusia, ilustrácia a podobne), ak je potrebné z hľadiska pochopenia a zvýšenia vnímavosti poslucháčov v určitých časových intervaloch meniť štýl práce.

Prednáška je vhodná všade tam, kde je nutné poskytnúť veľa nových informácií teoretického charakteru. Klasická prednáška predstavuje rečnícky výklad odbornej látky pomerne veľkému počtu poslucháčov. Zvyčajne sa obohacuje názornými obrazovými a zvukovými prostriedkami alebo diskusiou. Často ju dopĺňa didaktická metóda *cvičenie*, pri ktorej lektor na základe určitej prezentovanej časti (učebnej látky) rieši príklad pripravený z praxe. Prednáška tak získa na konkrétnosti.

V rámci tradičných metód treba spomenúť *seminár* ako didaktickú metódu, pri ktorej poslucháč na základe vopred zadanej témy si najprv preštuduje príslušnú literatúru, a potom si pripraví prezentáciu, ktorú prednesie. Semináre sú z klasických metód pomerne najatraktívnejšie; učia toho, kto si pripraví seminárnu prácu, samostatnej práci s literatúrou a schopnosti vystúpiť a prednášať. Seminár je vhodnejší skôr na teoretickú prípravu a v ďalšom vzdelávaní sa používa prevažne na osvojovanie si základných pojmov, vzťahov a súvislostí.

V ďalšom profesijnom vzdelávaní nezastupiteľnú úlohu plnia aktívne metódy vzdelávania; významnou skupinou sú dialógové vyučovacie metódy, ktoré sú uplatniteľné pri individuálnom alebo skupinovom vzdelávaní.

Často v ďalšom profesijnom vzdelávaní používanými metódami, patriacimi do skupiny individuálnych dialógových metód, sú nasledujúce metódy:

- *Koučovanie* – prednosťou uvedenej metódy vzdelávania je, že:
  - býva zameraná komplexne na osobnosť účastníka, t.j. na jeho znalosti a postoje,
  - pokyny a námety, ktoré účastník dostáva, sú priamo „šité na mieru“, dovoľujú obojstrannú komunikáciu a umožňujú rešpektovať špecifické potreby školeného zamestnanca.

Predstavuje dlhodobejšie vedenie, vysvetľovanie a usmerňovanie (nie prikazovanie). Aktivity medzi koučom a zamestnancom sú podchytené v dlhodobom pláne a zosúladené s dlhodobými cieľmi rozvoja kariéry zamestnanca. Problém môže nastať v nárokoch na kouča, veď úspech veľmi závisí od jeho schopností dosiahnuť, aby si účastník osvojil požadované poznatky a zručnosti. Kouč musí byť preto spôsobilý nielen odborne, ale aj pedagogicky (andragogicky), čo kladie zvýšené nároky na jeho výber, respektíve prípravu.[12]

Koučing sa väčšinou vyznačuje individuálnym prístupom vzdelávania na pracovisku; často sa chápe ako individuálne poradenstvo. Podieľa sa na rozvíjaní a zlepšovaní znalostí, schopností pri výkone práce. Koučing tvorí súčasť procesu riadenia, pričom súčasne:[13]

- zabezpečuje, aby si ľudia uvedomovali, aký je ich pracovný výkon,
- zabezpečuje tzv. kontrolované delegovanie, čo predstavuje skutočnosť, aby ľudia nielen vedeli, čo sa od nich očakáva, ale tiež vedeli a boli schopní realizovať svoju úlohu,
- presadzuje a propaguje vzdelávanie,
- podnecuje ľudí, aby sa zaoberali náročnejšími problémami.

Využiť túto metódu možno priamo na pracovisku, ale aj mimo neho, napríklad vo vzdelávacej inštitúcii; môže sa použiť na riešenie aktuálnych problémov alebo v súlade s predstavou budúcich kariérnych zámerov. Ak sa však koučing používa len vtedy, keď sa u niekoho objaví kritické správanie alebo keď vznikne konflikt, mohol by byť vnímaný ako určitá hrozba, čo by mohlo ohroziť jeho priaznivý priebeh.[14]

- *Mentorovanie* – znamená proces, počas ktorého skúsenejšia osoba v organizácii má záujem pomôcť menej skúsenej osobe na základe osobného vzťahu zorientovať sa v aktuálnej situácii a dosiahnuť postup v kariére. Mentor na základe osobného prístupu a vypracovaného dlhodobejšieho programu radí, podporuje, stimuluje a usmerňuje

[12] Bližšie pozri LUECKE, R. a H. IBARRA. *Coaching and Mentoring: How to Develop Top Talent and Achieve Stronger Performance*. 1st ed. Boston, MA: Harvard Business School Press, 2004. 155 s. ISBN 1-59139-435-X; a PIROHOVÁ, I. Trendy rozvoja andragogickej diagnostiky a jej systematizácie. In: J. MATULČÍK, ed. *Trendy rozvoja andragogiky a jej systemizácie*. 1. vyd. Bratislava: Gerlach Print, 2006, s. 115-119. ISBN 80-89142-08-7.

[13] Bližšie pozri ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 468. ISBN 978-80-247-1407-3.

[14] Bližšie pozri O'NEILL, T. a B. BROADBENT. Personal Coaching: This Coach's for You!. *Talent Development*. 2003, vol. 57, no. 11, s. 77-79. ISSN 2374-0663.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

mentorovaného a pomáha mu v budovaní jeho kariéry. Mentori poskytujú svojim chránencom:

- radu, ako vypracovať program vlastného vzdelávania,
- radu, ako zvládnuť všetky administratívne, odborné alebo medziľudské problémy,
- spôsob, ako dosiahnuť žiaduce vedomosti, zručnosti potrebné na pracovný výkon;
- informácie o podniku a podnikovej kultúre;
- odbornú pomoc;
- prípravu plánov rozvoja kariéry.

Mentoring je nielen významná metóda vzdelávania, ale aj prostriedok rozvoja ľudských zdrojov a nástroj rozvoja kariéry.

- *Counselling* – je obdobou koučingu, ale školiteľa a zamestnanca stavia do úlohy rovnoprávneho vzájomného konzultovania a ovplyvňovania.
- *Asistovanie* – školený zamestnanec je pridelený ako pomocník ku skúsenému zamestnancovi, pomáha mu pri plnení jeho úloh a učí sa pracovný postup. Postupne sa podieľa na práci čoraz väčšou mierou a čoraz samostatnejšie, až konečne získa také vedomosti a schopnosti, že je schopný vykonávať prácu úplne samostatne. Metóda sa používa nielen pri vzdelávaní pre manuálne zamestnania, ale i pri výchove riadiacich zamestnancov a špecialistov.
- *Konzultovanie* – ide o metódu, ktorá je viazaná na konkrétny výkon práce a má krátkodobý charakter.

Uplatňovanie skupinových dialógových metód je závislé od veľkosti skupiny. V malých skupinách bývajú aplikované nasledovné dialógové vyučovacie metódy:[15]

- *Brainstorming* – úloha lektora sa mení na úlohu moderátora, ktorý sa musí postarať o to, aby sa produkcia nápadov oddelila od ich hodnotenia. Zámerom je získať, skoncentrovať do pozornosti účastníkov čo najviac informácií o danom probléme.
- *Diskusia Gordonovou metódou* – je obdobou brainstormingu, avšak na rozdiel od neho problém, ktorý sa má riešiť, pozná iba moderátor. Ten ho uvedie veľmi všeobecne a nechá ho rozdiskutovať zo všetkých možných hľadísk, aké môžu prísť do úvahy. Najlepšie tak, aby

[15] Bližšie pozri ABRAMENKOVOVÁ, V. V. et al. *Stručný psychologický slovník.* 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1987. 285 s.

účastníci nevedeli, na čo je diskusia zameraná. Moderátor postupne problém zúži tak, že sa skonkretizujú jedno či dve praktické riešenia. Výhodou danej metódy je skutočnosť, že prístup účastníkov nie je ničím obmedzený.

- *Synektická metóda* – ide o diskusiu, v ktorej sa maximálne využívajú prostriedky povzbudzovania nápadov. Moderátor vedie účastníkov k tomu, aby si určili tzv. klienta alebo nositeľa problému. Ten ich s problémom oboznámi v približne troj- až päťminútovom vystúpení. Účastníci si pod vedením moderátora zatiaľ robia poznámky. Okrem toho, čo počuli, si majú zapísať tiež vlastné nápady, pocity, želania, dokonca aj náhodné myšlienky. Tieto záznamy sa nazývajú odrazové mostíky. Neslúžia na to, aby problém vyriešili, ale sú zdrojom, ktorý povzbudzuje generovanie nápadov v skupine.

Vo veľkých skupinách sú uplatňované nasledovné dialógové vyučovacie metódy:[16]

- *Učebný rozhovor* – lektor vyvoláva postupne viacerých poslucháčov a vedie s nimi rozhovor. Príprava lektora musí byť veľmi kvalitná, aj napriek zdanlivej jednoduchosti metódy. Treba si vopred pripraviť sériu otázok a odpovedí a je nutné byť pripravený na neočakávaný vývoj.
- *Reťazová diskusia* – vyvolá sa najprv jeden poslucháč. Každý ďalší ho musí najskôr parafrázovať, potom musí vyjadriť svoje stanovisko, a napokon vyvolať ďalšieho. Trvá to dovtedy, kým sa téma nevyčerpá.
- *Parlamentná metóda* – skupina sa rozdelí na dva tábory. Jedna skupina má za úlohu hľadať argumenty na nejakú tézu a druhá skupina je proti.
- *Verejná diskusia* – ide o diskusiu typu „kreslo pre hosťa“. Podľa témy sa buď pozve špecialista, ktorý odpovedá na otázky z pléna, alebo sa vyberie najkompetentnejší poslucháč a ten odpovedá na otázky z pléna.
- *Panelová diskusia* – päť až šesť odborníkov diskutuje medzi sebou pred plénom. Poslucháči sa môžu, ale nemusia zapájať. Úloha lektora sa v tomto prípade mení na úlohu moderátora.

Aktívne metódy vychádzajú z vedomostnej úrovne a skúseností účastníkov vzdelávania a prostredníctvom nich sa rozvíjajú špeciálne in-

[16] Bližšie pozri PALÁN, Z. et al. *Hledáme rezervy ve vlastních lidech*. 1. vyd. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2007. 48 s.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

dividuálne schopnosti, pracovné návyky alebo postoje. Ak nie je vhodné uplatniť pri vzdelávaní dialógové metódy, je možné aplikovať metódy komplexného riešenia problémov.

Spoločným znakom metód komplexného riešenia problémov je problémová situácia z praktického života, ktorá sa rieši spoluprácou v skupine. Ako najznámejšie metódy sa žiada spomenúť:

- *Prípadová štúdia* – ide o akúsi simuláciu pracovných úloh. Problémová situácia je nastavená tak, aby sa pri jej riešení cieľavedome riadil proces učenia účastníkov. Cieľom je, aby pri riešení svojich rozhodnutí účastníci krok za krokom získavali nové postupy a zručnosti, ktoré potom použijú vo svojej konkrétnej práci. Podobne, ako v diskusných metódach, lektor moderuje postup skupiny. Zaznamenáva odpovede a pomáha ich analyzovať.

Metóda prípadovej štúdie je viazaná na prácu v skupinách. Podstata spočíva v analýze konkrétnej situácie; diskutuje sa o nej, navrhujú sa viaceré varianty jej riešenia a rozhoduje sa pre jeden z nich. Pri riešení prípadových štúdií sa vychádza z predchádzajúcich skúseností a poznatkov, vymieňajú sa názory na vzniknutú situáciu a rozvíja sa tvorivé myslenie. Úloha lektora v tomto prípade je skôr poradenská než riadiaca.

- *Syndikátna metóda* – typickým znakom uvedenej varianty prípadovej metódy je rozdelenie poslucháčov na dve až štyri malé skupiny (syndikáty), ktoré riešia problémovú situáciu oddelene. Každá skupina si volí svojho hovorcu, ktorý potom interpretuje jej výsledky. Lektor do samostatnej práce skupín nezasahuje a moderuje až záverečné porovnávanie výsledkov práce skupín. Syndikáty si môžu okrem hovorcu zvoliť aj tzv. pozorovateľov, ktorí analyzujú spôsob práce skupiny. Výhody metódy spočívajú v intenzite diskusie a samostatnosti pri hľadaní riešenia.
- *Hranie rolí* (role playing) – špeciálnym druhom situačných metód sú metódy, v ktorých nie je učenie primárne založené na hľadaní riešenia, ale skôr na precvičovaní správneho postupu tým, že sa, tak, ako v divadle, účastníci naučia určitú rolu a hrajú ju v akejsi mini inscenácii. Hranie rolí môže mať rôzne podoby, ale základom je vždy vopred pripravený scenár inscenácie s dvoma alebo viacerými postavami. Každý účastník dostane takýto scenár obohatený o opis situácie, pričom mu je pridelená niektorá postava (rola). Potom sa oboznámi so svojím postojom, cieľmi konania a pripraví sa na predvedenie svojej roly. Niekedy môže byť rola definovaná veľmi všeobecne

a poslucháč ju musí dotvoriť (neštruktúrované hranie rolí), inokedy je stanovená veľmi presne, ako v divadelnej inscenácii (štruktúrované hranie rolí). Hranie rolí je metóda vzdelávania, ktorá neposkytuje nové vedomosti, ani neburcuje tvorivosť, ale vedie k zmene správania tým, že hrajúci nemôže byť pasívny a svoju rolu prežíva. Hranie rolí vyžaduje veľmi zodpovednú prípravu lektora, ktorý musí mať s touto metódou dostatočnú prax. Metóda hrania rolí rozvíja interpersonálne vzťahy, schopnosť rozhodovať, schopnosť analyzovať problémy. Pri riešení problémov sa často súčasne ukáže, kde majú účastníci medzery vo vedomostiach, aké sú ich potreby a záujmy.

Metódy komplexného riešenia problémov môžu byť dopĺňané aj situačnými metódami, ktoré sa zameriavajú na priblíženie skutočnej reality. K najčastejšie uplatňovaným situačným metódam patria:

- *Demonštrovanie* – sprostredkúva vedomosti a schopnosti názorným spôsobom s použitím audiovizuálnej techniky, počítačov, trenažérov, predvádzania pracovných postupov či funkčných vlastností a obsluhy jednotlivých zariadení na vývojovom pracovisku.
- *Simulácia* – vytvárajú sa simulačné situácie približujúce sa k realite. Účastníci vzdelávacieho programu postupujú podľa vopred pripraveného scenára, s jednotlivými úlohami, ktoré musia splniť. Hodnotí sa pritom plnenie zadaných úloh formou rozhodnutí v danom období. Uvedená metóda sa využíva, ak je výcvik veľmi nákladný alebo ak je veľká pravdepodobnosť spôsobenia škody.
- *Assessment center* – je moderná metóda nielen výberu, ale aj vzdelávania. Účastník assessment centra plní rôzne úlohy a rieši problémy, ktoré tvoria každodennú náplň práce zamestnanca, respektíve manažéra. Jedným z možných variantov je, že úlohy a problémy často náhodne generuje počítač a možno pri nich vytvárať rôznu úroveň stresu. Počítačom bývajú vyhodnocované i riešenia problémov a účastník má možnosť konfrontovať vlastné riešenia a rozhodnutia s optimálnymi riešeniami a rozhodnutiami.[17]

Prezentované metódy sú využiteľné pre potreby vzdelávania vo vzdelávacích inštitúciách, no s pozitívnymi úspechmi sa stretávajú i pri vzdelávaní na pracovisku. Na pracovisku pre potreby ďalšieho profesijného vzdelávania zamestnancov a manažérov sa aplikujú tiež ďalšie me-

[17] Bližšie pozri HRONÍK, F. *Poznejte své zaměstnance: Vše o Assessment Centre*. 1. vyd. Brno: ERA, 2002. 370 s. ISBN 80-86517-20-9.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

tódy, ktorými sa vzhľadom na obsah empirickej časti nebudeme zaoberať.

Kontinuálne – nepretržité vzdelávanie je prostriedkom, ktorým si jednotlivci zabezpečujú svoju pracovnú výkonnosť a možnosť celoživotnej uplatniteľnosti na trhu práce i možnosti budovania kariéry. Metódy vzdelávania sú tým prvkom pri vzdelávaní, ktorý dynamizuje proces vzdelávania a umožňuje lektorovi skvalitňovať výsledky vzdelávania. Zámerom nášho výskumu bolo komparovať názory respondentov na uplatňované metódy vzdelávania pri rozvoji ekonomických vedomostí a zručností s ich predstavou, akými metódami by mala byť dosahovaná ekonomická gramotnosť absolventov neekonomických zdravotníckych odborov.

Filozofia empirického výskumu a metodologické východiská

Výskum týkajúci sa uplatňovania metód v ďalšom profesijnom vzdelávaní bol rozsiahlejší a nie je možné jeho komplexné výsledky a prehľady názorov i z toho vyplývajúce závery uviesť v plnom rozsahu. Predložený príspevok je prezentáciou časti výskumu zameraného na niektoré názory respondentov na uplatnenie metód vzdelávania v ďalšom profesijnom vzdelávaní, s orientáciou na podporu ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností absolventov neekonomických zdravotníckych študijných odborov.

Respondentmi boli ľudské zdroje s úplným stredoškolským vzdelaním končiacim maturitnou skúškou a vysokoškolským vzdelávaním (všetkých troch stupňov) vykonávajúce odborné a manažérske práce. Prezentované sú výsledky výskumu v rámci sekcie Q – Zdravotníctvo a sociálna pomoc podľa Štatistickej klasifikácie ekonomických činností SK NACE Rev. 2 v zmysle vyhlášky 306/2007 Z.z. Pre potreby analýzy boli vyberané ľudské zdroje z divízií:

- 86 – Zdravotníctvo;
- 87 – Starostlivosť v pobytových zariadeniach (rezidenčná starostlivosť).

Za účelom realizácie výskumu boli zvolené ľudské zdroje pracujúce na základe pracovnoprávneho vzťahu v zdravotníckych organizáciách alebo vykonávajúce súkromné podnikanie. Respondenti, ktorí sa zúčastnili výskumu, vykonávajú pracovnú činnosť v rôznych typoch zdravotníckych zariadení, ktoré charakterizuje Zákon č. 578/2004 Z.z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, sta-

vovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov nasledovne:[18]

- ambulantná zdravotná starostlivosť:
  - ambulancia,
  - zariadenie na poskytovanie jednodňovej zdravotnej starostlivosti,
  - stacionár,
  - poliklinika,
  - agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti,
  - zariadenie spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek,
  - mobilný hospic;
- ústavná zdravotná starostlivosť:
  - nemocnica,
  - liečebňa,
  - hospic,
  - dom ošetrovateľskej starostlivosti,
  - prírodné liečebné kúpele,
  - zariadenie biomedicínskeho výskumu.

Pre účely výskumu bol počet respondentov zvolený tak, aby bola proporcionálne zastúpená tak ambulantná, ako aj ústavná starostlivosť; z každej skupiny bolo vybraných 50 respondentov, t.j. spolu 100 respondentov.

Výskum sa realizoval metódou interview a dotazníkovou metódou. Interview sa uplatnilo za účelom lepšieho poznania názorov a skúseností respondentov. Dotazníková metóda bola využitá z praktických dôvodov, nakoľko výskum si vyžadoval aj zabezpečenie reprezentatívnej vzorky respondentov. Použitie dotazníkovej metódy umožňuje v pomerne rýchlom čase a pri prijateľných nákladoch zozbierať informácie od väčšieho počtu respondentov. Zber primárnych dát prebiehal prostredníctvom interview, kde základom boli otázky z pripraveného dotazníka. Okrem interview bola aplikovaná aj dotazníková metóda, pri ktorej boli dotazníky distribuované osobne alebo elektronicky. Štruktúra dotazníka sa skladala z dvoch základných častí: z informačnej časti týkajúcej sa základných údajov o respondentovi a z odbornej časti, v rámci ktorej boli skúmané

[18] Bližšie pozri *Zákon č. 578/2004 Z.z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.*

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

otázky ohľadom uplatňovania metód vzdelávania pri rozvoji ekonomických vedomostí a zručností v ďalšom vzdelávaní.

Jednotliví zamestnanci zdravotníckych organizácií tvorili štatistické jednotky a ich názory sú základom pre uplatnenie vybraných štatistických metód, ktoré umožnia zhodnotiť analyzovanú problematiku. Vychádzali sme zo základného predpokladu, že dosiahnuté úspechy vo vzdelávaní ovplyvňuje postup, ktorým sa riadi lektor pri vyučovaní, čo znamená, aké metódy vzdelávania uplatňuje pri vzdelávaní. Z pohľadu účastníka je metóda vzdelávania považovaná za prostriedok, ktorý stimuluje učenie sa dospelého jedinca, vedie ho k určitému cieľu a robí učebný proces efektívnym.

Výsledky z realizovaného empirického výskumu

Vzhľadom na rozsiahlosť realizovaného výskumu sa zameriame na prezentáciu názorov respondentov k najčastejšie sa vyskytujúcim otázkam ohľadom uplatňovania jednotlivých metód vzdelávania v ďalšom profesijnom vzdelávaní. Predložený príspevok je parciálnym výstupom výsledkov autora z výskumu uskutočneného v predmetnej oblasti. Výsledky v Tabuľke 2 prezentujú súčasné uplatňovanie metód v ďalšom vzdelávaní zdravotníckych pracovníkov v ekonomickej oblasti. Je však nutné uviesť, že ich súčasné uplatňovanie nie je celkom v súlade s predstavami respondentov, ktorí majú inovatívne názory, ktoré by mohli mať vplyv na dosahovanie vyššieho záujmu o vzdelávanie pri zabezpečovaní ekonomickej a finančnej gramotnosti absolventov zdravotníckych neekonomických študijných programov. Názory respondentov z ambulantnej zdravotnej starostlivosti a z ústavnej zdravotnej starostlivosti sme hodnotili ako jeden súbor, nakoľko ďalšie vzdelávanie v oblasti rozvoja ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností prebieha zvyčajne v inštitúciách formálneho vzdelávania, čo nám umožnilo ich spoločné vyhodnotenie.

Tabuľka 2 v porovnaní s Tabuľkou 1 uvádza len tie metódy, ktoré respondenti uviedli vo svojich odpovediach, že sú využívané pri vzdelávaní zameranom na rozvoj ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností. Vzdelávanie respondentov prebiehalo prevažne v inštitúciách formálneho vzdelávania, a preto sa pre vzdelávanie využívali len niektoré metódy vzdelávania. Problematika rozvoja ekonomického vzdelávania si vyžaduje uplatnenie viacerých metód vzdelávania, na základe čoho sme zisťovali uplatňovanie jednotlivých metód osobitne, pričom respondenti uvádzali všetky metódy, ktoré boli aplikované pri ich vzdelávacích aktivi-

tách. Napriek súčasnej kritike práve tradičných metód vzdelávania je možné konštatovať, že ich uplatňovanie v porovnaní s inými metódami je dominantné. Taktiež môžeme konštatovať, že pestrosť a striedanie jednotlivých metód sú veľmi skromné. Podľa vyjadrenia respondentov uplatňované metódy považujú za vyhovujúce, niektoré metódy by však zo vzdelávania vyradili a iné by zasa doplnili. Tabuľka 3 uvádza návrhy respondentov ohľadom ich predstáv týkajúcich sa uplatnenia jednotlivých metód vzdelávania.

Tabuľka 2 Uplatňované metódy vzdelávania pri rozvoji ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností absolventov zdravotníckych študijných programov

Uplatňované metódy vzdelávania pri rozvoji ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností absolventov zdravotníckych študijných programov			
Metódy vzdelávania			**Názory respondentov v %**
A: Tradičné metódy		Prednášky	100
		Semináre	100
B: Aktívne metódy	Dialógové vyučovacie metódy (veľké skupiny)	Učebný rozhovor	87
	Dialógové vyučovacie metódy (malé skupiny)	Brainstorming	15
	Dialógové vyučovacie metódy (individuálne)	Konzultovanie	100
	Metódy komplexného riešenia problémov	Prípadová štúdia	23

Prameň: Vlastné spracovanie na základe výsledkov empirického prieskumu.

Z tradičných metód vzdelávania všetci respondenti považujú prednášku za významnú vzdelávaciu metódu, ktorá ich v koncentrovanej, ucelenej a prehľadnej štruktúre oboznámi so základnými pojmami, vzťahmi a súvislosťami. Semináre vnímajú ako obľúbenú metódu vzdelávania, prípravu vlastnej práce, kde musia v rámci samoštúdia preštudovať množstvo literárnych prameňov a potom prezentovať problematiku v nich obsiahnutú a diskutovať o nej, čo považujú za náročné a pre nich nevyhovujúce. Preferujú metódy, kde hlavnú úlohu má lektor, učiteľ, ktorý im odborne prezentuje určitý rozsah problematiky, ktorú potrebujú pre svoju prácu v ekonomickej oblasti poznať. Lektor má vedomosti a skúsenosti v danej oblasti a najlepšie vie, čo by mali absolventi neekonomických zdravotníckych odborov z ekonomickej oblasti vedieť. O aktívne metódy vzdelávania majú len minimálny záujem; potrebujú také

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 142-161
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

metódy, kde môžu získavať informácie a praktické rady presne na tie oblasti, ktoré sú potrebné pre výkon ich zdravotníckej práce. Ich záujem o individuálne štúdium je tiež minimálny. Individuálne štúdium je časovo náročné. Preto okrem prednášok majú radi konzultovanie, kde sa môžu informovať a získavať poznatky presne z tých oblastí, ktoré sú pre nich potrebné. Podobne za významnú metódu považujú mentorovanie, pri ktorom sa vytvára bližší vzťah a určitý osobný prístup mentora k mentorovanému jednotlivcovi, pričom mu radí a usmerňuje ho v otázkach, s ktorými si nevie dať rady. Majú predstavu, že vzdelávanie by zároveň malo slúžiť ako určité individuálne poradenstvo. Od simulácie očakávajú, že sa im vytvorí ukážka prostredia, s ktorým sa budú stretávať v praxi. Ide im hlavne o vzťah k decíznym inštitúciám, finančným a daňovým inštitúciám či o prípravu dokumentov, ktoré musia používať vo vzťahu k takýmto inštitúciám pri vykonávaní svojej odbornej činnosti.

Tabuľka 3 Predstavy respondentov ohľadom uplatňovania metód vzdelávania pre rozvoj ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností

Predstavy respondentov ohľadom uplatňovania metód vzdelávania pre rozvoj ekonomických vedomostí a podnikateľských zručností			
Metódy vzdelávania			**Názory respondentov v %**
A: Tradičné metódy		Prednášky	100
B: Aktívne metódy	Dialógové vyučovacie metódy (veľké skupiny)	Verejná diskusia	98
	Dialógové vyučovacie metódy (individuálne)	Mentorovanie	86
		Konzultovanie	63
	Situačné metódy	Simulácia	87

Prameň: Vlastné spracovanie na základe výsledkov empirického prieskumu.

Z dialógových vyučovacích metód uplatňovaných vo veľkých skupinách majú respondenti záujem najmä o verejnú diskusiu, kde uprednostňujú odborníka, špecialistu v ekonomickej oblasti, ktorý je erudovaný v otázkach, ktoré sú nielen predmetom a záujmom ich štúdia, ale sú tiež pre nich nevyhnutné pre výkon zdravotníckeho povolania. Očakávajú, že prizvaný odborník bude odpovedať na otázky z pléna.

Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplýva, že záujem o vzdelávanie je, ale frekventanti vzdelávania sa zaujímajú hlavne o také metódy, pri ktorých nemusia vynakladať žiadne mimoriadne úsilie. Často je to podľa zásady: prihlásil som sa na vzdelávanie, tak ma učte tak, aby som

v základoch vedel všetko to, čo potrebujem zvládnuť z administratívnych a ekonomických oblastí pre výkon svojej odbornej zdravotníckej praxe.

Záver

Nepretržité celoživotné vzdelávanie je prostriedkom, ktorým si jednotlivci zabezpečujú prispôsobovanie sa nárokom meniacich sa pracovných činností. Mení sa nielen obsah práce, ale aj podmienky výkonu práce, čo rozširuje požiadavky na vedomosti, zručnosti a skúsenosti. Vzdelávanie je definované ako služba, ktorá je niekým sprostredkovaná, či už priamo vzdelávateľom alebo prostredníctvom informačných technológií. Od iných druhov služieb má však podstatné odlišnosti. Žiadna iná oblasť produkcie služieb a tvorby výrobkov zvlášť nevyžaduje tak vysokú mieru participačnej aktivizácie klienta na procese prípravy, realizácii a predaji produktu, ako práve vzdelávacia činnosť. Spôsob participácie účastníka vzdelávania ako klienta na príprave a realizácii vzdelávacieho programu (spolu so vzdelávateľom, prípadne s producentom), ako aj miera jeho kooperácie na vzdelávacom procese do značnej miery ovplyvňuje výsledok vyučovacieho procesu. Frekventant vzdelávania teda významne spolurozhoduje o kvalite realizovaného vzdelávacieho produktu, princípoch jeho uskutočňovania, a aj spokojnosti, respektíve nespokojnosti spotrebiteľa alebo cieľového trhu. Frekventanti sa stupňom a spôsobom svojej participácie na vyučovacom procese (alebo i spoluvytváraním priaznivej atmosféry, prípadne negatívneho prostredia) podieľajú na priebehu realizácie vzdelávacieho procesu a podstatne determinujú výsledný efekt vzdelávania, ktorý je zase významne ovplyvňovaný výberom metód vzdelávania, čo bolo predmetom nášho výskumu. Z realizovaného empirického výskumu vyplynulo, že respondenti mali jednoznačne záujem o metódy, pri ktorých im obsah vzdelávania systematicky prezentuje lektor, a o metódy, pri ktorých môžu diskutovať o aktuálnych problémoch, s ktorými sa stretávajú v praxi. Rozhodne nemajú záujem o metódy, ktoré by vyžadovali ich značné úsilie. Uplatňovanie práve pasívnych metód vzdelávania spájali s názorom o raste záujmu o vzdelávanie, pretože o ekonomických a finančných problémoch potrebujú mať len základné informácie a nepotrebujú prenikať do hĺbky problematiky.

Môžeme zhrnúť, že pri príprave vzdelávacieho produktu je žiaduce dbať na potreby frekventantov; je potrebné vytvárať im priestor pre iniciatívu a možnosť riešenia návrhov tém podľa ich výberu, či už v rámci prezentácie alebo diskusie. Zvyšuje to záujem účastníkov vzdelávacieho procesu, vedie to k optimalizácii plnenia hlavného poslania vzdelávacie-

ho subjektu, ale aj k uspokojeniu racionálnych potrieb klientov. Vzdelávacia inštitúcia nemôže zabúdať na spokojnosť vnímanú zákazníkom. I keď je dokázané, že aktívne metódy vzdelávania sú spojené s vyššou kvalitou výsledkov vzdelávania a so skvalitňovaním procesu vzdelávania i procesu osvojenia a zapamätania si obsahu vzdelávania, potreby a požiadavky klienta sú aj vo vzdelávaní rozhodujúce a je potrebné ich rešpektovať pri príprave kvalitných vzdelávacích programov.

Zoznam bibliografických odkazov

ABRAMENKOVOVÁ, V. V. et al. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1987. 285 s.

ARMSTRONG, M. *Personální management*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 963 s. ISBN 80-7169-614-5.

ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 789 s. ISBN 978-80-247-1407-3.

BELCOURT, M. a Ph. C. WRIGHT. *Vzdělávání pracovníků a řízení pracovního výkonu*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998. 243 s. ISBN 80-7169-459-2.

HRONÍK, F. *Poznejte své zaměstnance: Vše o Assessment Centre*. 1. vyd. Brno: ERA, 2002. 370 s. ISBN 80-86517-20-9.

LUECKE, R. a H. IBARRA. *Coaching and Mentoring: How to Develop Top Talent and Achieve Stronger Performance*. 1st ed. Boston, MA: Harvard Business School Press, 2004. 155 s. ISBN 1-59139-435-X.

MUŽÍK, J. *Andragogická didaktika*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998. 271 s. ISBN 80-85963-52-3.

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 379/2015 z 9. decembra 2015, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 296/2010 Z.z. o odbornej spôsobilosti na výkon zdravotníckeho povolania, spôsobe ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, sústave špecializačných odborov a sústave certifikovaných pracovných činností v znení neskorších predpisov.

O'NEILL, T. a B. BROADBENT. Personal Coaching: This Coach's for You!. *Talent Development*. 2003, vol. 57, no. 11, s. 77-79. ISSN 2374-0663.

PALÁN, Z. et al. *Hledáme rezervy ve vlastních lidech*. 1. vyd. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2007. 48 s.

PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: DAHA, 1997. 159 s. ISBN 80-902232-1-4.

PETRÁŠ, Z. a J. ANDRIČÍK, eds. *Vreckový slovník cudzích slov*. 1. vyd. Košice: Pezolt, 2001. 687 s. ISBN 80-88797-17-9.

PIROHOVÁ, I. Trendy rozvoja andragogickej diagnostiky a jej systematizácie. In: J. MATULČÍK, ed. *Trendy rozvoja andragogiky a jej systemizácie*. 1. vyd. Bratislava: Gerlach Print, 2006, s. 115-119. ISBN 80-89142-08-7.

PORVAZNÍK, J. *Celostný manažment: Piliere kompetentnosti v riadení*. 1. vyd. Bratislava: Sprint, 1999. 493 s. ISBN 80-88848-36-9.

STAEHLE, W. H. *Management: Eine verhaltenswissenschaftliche Perspektive*. 6. überarb. Aufl. München: Vahlen, 1991. 985 s. ISBN 3-8006-1583-5.

WAGNER, R. J. a Ch. C. ROLAND. How Effective is Outdoor Training?. *Training and Development Journal*. 1992, vol. 46, no. 7, s. 61-66. ISSN 0041-0861.

WINDHAM, D. M. Effectiveness Indicators in the Economic Analysis of Educational Activities. *International Journal of Educational Research*. 1988, vol. 12, no. 6, s. 575-665. ISSN 0883-0355.

Zákon č. 568/2009 Z.z. o celoživotnom vzdelávaní v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 578/2004 Z.z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Doc. Ing. Marta Matulčíková, PhD.

Fakulta podnikového manažmentu
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemská cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
marta.matulcikova@euba.sk

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 162-172
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Miera nezamestnanosti a investície

Unemployment Rate and Investment

Miroslav Kmeťko

Abstract: *Unemployment rate is really very important for financial markets. Its measure can lead to changes of basic interest rates of the Central Bank. Unemployment rate is also very close associated with the measure of firms' investment. It represents the major signal of possible changes in basic interest rates by the Central Bank. The presented paper offers partial results of research project realised within the above-mentioned area.*

Key Words: *Unemployment Rate; Central Bank; Investment; Interest Rate; Stock Index; the United States of America; Germany.*

Abstrakt: *Miera nezamestnanosti je veľmi dôležitá pre finančné trhy. Jej úroveň smeruje hlavne ku zmenám úrokovej sadzby centrálnej banky. Miera nezamestnanosti je tiež úzko spojená s mierou investovania firiem. Je totiž hlavným signálom, ako sa budú meniť základné úrokové miery centrálnou bankou. Predložený príspevok ponúka čiastkové výsledky výskumného projektu uskutočneného vo vyššie uvedenej oblasti.*

Kľúčové slová: *Miera nezamestnanosti; centrálna banka; investície; úroková miera; akciový index; Spojené štáty americké; Nemecko.*

Úvod

Predložený príspevok sa venuje vzťahu medzi mierou nezamestnanosti a možnými prípadnými investíciami do akcií. Miera nezamestnanosti totiž výrazne ovplyvňuje, ako bude následne reagovať konkrétna centrálna banka. Rast miery nezamestnanosti vedie najmä ku znižovaniu úrokových mier, a naopak. I keď hlavnou úlohou centrálnej banky nie je ovplyvňovať mieru nezamestnanosti, jej politika k tomu môže následne prispievať. Miera nezamestnanosti je totiž úzko spätá so stavom ekonomiky. V nadväznosti na uvedené je miera nezamestnanosti priamo spojená aj s mierou investovania. Vysoká miera nezamestnanosti zvyčajne súvisí s predajom rizikových aktív, akými sú napríklad akcie. Dôvody výpredaja akcií sa spájajú s nižšou mierou dôvery v ekonomiku. V poslednej

dobe mávajú významný vplyv na vývoj miery nezamestnanosti a výkonnosť ekonomík práve centrálne banky.[1]

Miera nezamestnanosti

Za účelom merania miery nezamestnanosti by sme možno očakávali určité konkrétne štatistické údaje, napríklad z úradov práce, v porovnaní s údajmi zo štatistických úradov. V skutočnosti sa vo väčšine prípadov, najmä vo vyspelých krajinách, jedná len o telefonický prieskum vo vybraných domácnostiach. To znamená, že získané údaje nie sú založené na konkrétnych štatistických prieskumoch zohľadňujúcich napríklad porovnanie počtu osôb, ktoré môžu pracovať, s počtom ľudí evidovaných na úradoch práce, ale len na telefonickom prieskume uskutočnenom v presne vymedzenom počte domácností. Pozitívna informácia o stave nezamestnanosti v Spojených štátoch amerických vedie väčšinou ku nárastu hodnoty amerického dolára (vo všeobecnosti, nielen voči euru), a tiež aj ku rastu hodnoty indexov amerického kapitálového trhu. Uvedenú skutočnosť môžeme považovať za štandardnú reakciu finančného trhu.

V čase krízy, a tiež v čase následného rastu ekonomiky sa táto štandardná situácia však nemusí opakovať. Finančné trhy v takýchto extrémnych situáciách skôr reagujú na súvisiace kroky centrálnej banky. Pokiaľ finančné trhy očakávajú rast úrokovej miery, negatívne výsledky z trhu nezamestnanosti zväčša pôsobia ako pozitívna informácia pre kapitálové trhy – je to spôsobené tým, že sa následne neočakáva zmena úrokových mier centrálnou bankou. Zmena úrokových mier sa tiež spája s rastom miery inflácie. Ako hlavný nástroj na jej zníženie sa uplatňuje zvýšenie úrokovej sadzby a, naopak, pre podporu rastu miery inflácie slúži znižovanie základnej úrokovej sadzby. Badura v danej súvislosti uvádza: „Ukázalo sa, že pri zvýšenej miere inflácie na trhu Spojených štátov amerických percentuálne výnosy sledovaných akcií klesali (a to aj po zohľadnení dividend). A, naopak, pri nižšej inflácii sa akciové výnosy zvyšovali. Zdá sa teda, že rastúce ceny produktov a služieb na trhu sa na rastúcich výnosoch firiem a následne rastúcich cenách akcií neprejavia dostatočne.“[2] Mieru inflácie tak môžeme považovať za predikciu vývoja indexov

[1] Bližšie pozri BIKÁR, M. Vplyv menových politík centrálnych bánk na finančné trhy a výkonnosť ekonomík. In: E. HYRÁNEK a L. NAGY, eds. *Podnikové financie vo vede a praxi*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2015, s. 184-193. ISBN 978-80-225-4093-3.

[2] Bližšie pozri BADURA, P. Porovnanie výnosov S&P500 s mierou inflácie. In: P. MARKOVIČ, et al. *Identifikácia a experimentálne skúmanie determinantov finančného rozhodovania*

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 162-172
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

kapitálového trhu. Inými slovami, rast úrokovej miery je spojený s rastom miery inflácie, ktorá sa spája s mierou nezamestnanosti, a to vedie ku zníženiu hodnoty akciového indexu.

Reakcie trhu nie je možné jednoznačne predvídať.[3] V jednom prípade spôsobuje pozitívna informácia z trhu nezamestnanosti rast kapitálového trhu, v inej situácii je zase následkom poklesu hodnoty kapitálového trhu. Dôvodom je skutočnosť, že reakcie trhu sú podporované najmä očakávaniami trhu, v spojení s postupnými reálnymi zmenami hodnôt iných významných indikátorov.

Meranie nezamestnanosti v Spojených štátoch amerických

Hlavný indikátor, ktorý sledujú americké finančné trhy,[4] je vytvorenie nových pracovných miest v nepoľnohospodárskom sektore. Nepoľnohospodársky sektor je obzvlášť významný, pretože poľnohospodársky sektor je známy svojím sezónnym charakterom, a teda je aj veľmi volatilný, čo ale neplatí pre nepoľnohospodársky sektor. Totiž, v čase zberu plodín sa počet pracovníkov v poľnohospodárskom sektore zvyšuje a v zimnom období sa, naopak, výrazne znižuje.

Tvorba nových pracovných miest, okrem uvedeného, pracovne mimoriadne volatilného odvetvia, smeruje skôr k vytváraniu pracovných pozícií s predpokladanou dlhšou dobou ich trvania. Preto hodnota tohto indikátora môže byť dôležitejšia ako samotná celková miera nezamestnanosti. Pokladá sa totiž za vedúci indikátor, ktorý sa následne prejaví taktiež v hodnote indikátora merajúceho mieru nezamestnanosti. Niekedy sa tiež hodnoty miery tvorby nových miest v nepoľnohospodárskom sektore a miery nezamestnanosti môžu líšiť; pozitívna informácia o mieře nezamestnanosti môže byť v rozpore s novými pracovnými miestami vytvorenými v nepoľnohospodárskom sektore.

Finančné trhy nezaujíma len aktuálna hodnota uvedeného indikátora, ale taktiež aj revidovaná hodnota z predchádzajúceho mesiaca. Vždy je preto veľmi otázne, ako následne finančné trhy zareagujú na aktuálne hodnoty indikátorov v porovnaní s revidovanou hodnotou z predchádza-

o dlhodobých investíciách v podmienkach ekonomických kríz. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2013, s. 94-100. ISBN 978-80-225-3825-1.

[3] Abstrahujeme od manipulácie trhu veľkými bankami, čo bolo niekoľkokrát riešené pokutami zo strany regulačných úradov.

[4] Nielen finančný trh Spojených štátov amerických, ale aj ostatné finančné trhy.

júceho mesiaca. Môže totiž nastať situácia, keď sú tieto hodnoty vo výraznom protiklade.

Zverejňované údaje o miere nezamestnanosti

Zverejňované údaje o miere nezamestnanosti neobsahujú len údaje o tvorbe nových pracovných miest v nepoľnohospodárskom sektore, ale aj o celkovej miere nezamestnanosti. V správe nazývanej Report o zamestnanosti sa môžeme dozvedieť podstatne viac informácií. Okrem iného v nej nájdeme zverejnené informácie:

- zmene pracovných miest vo výrobnom sektore;
- zmene pracovných miest v súkromnom sektore;
- zmene pracovných miest vo verejnom sektore;
- miere v podzamestnanosti;
- zmene v zamestnanosti pracovníkov v domácnostiach;
- zmene v hodinových príjmoch zamestnancov.

Z uvedených minimálnych údajov je zrejmé, že úroveň nezamestnanosti je sledovaná v podobe veľmi podrobných indikátorov. Okrem toho sú tu obsiahnuté aj údaje, ktoré by sme v rámci takejto správy neočakávali, napríklad detailné informácie o príjmoch zamestnancov.

Podrobná štruktúra tvorby miest zamestnanosti v nepoľnohospodárskom sektore sa v správe predkladá ako vytvorenie nových pracovných miest v rámci súkromného sektora, ako aj v rámci verejnej správy. Finančné trhy uprednostňujú skôr tvorbu nových pracovných miest v súkromnom sektore pred vytváraním nových pracovných miest vo verejnom sektore. Súkromný sektor je totiž zameraný na tvorbu novopridanej hodnoty, zatiaľ čo verejný sektor sa väčšmi sústreďuje na prerozdeľovanie hrubého domáceho produktu (HDP).

Údaje o podzamestnanosti uvádzajú, aká je miera zamestnanosti ľudí s vyšším vzdelaním pracujúcich v zamestnaniach uprednostňujúcich zamestnancov s nižším vzdelaním. Do týchto údajov sa zahŕňajú i zamestnanci pracujúci na nižší úväzok (napríklad polovičný), majúci však záujem hlavne o prácu na plný úväzok. Preto sa v rámci uvedenej kategórie zamestnancov vynecháva práca vykonávaná ako brigádnická činnosť, napríklad práca študentov alebo iných osôb, a sleduje sa len úväzok zamestnancov na základe zmluvy.

Okrem dôležitých údajov o nezamestnanosti obsahuje správa aj údaje o príjmoch zamestnancov. Akokoľvek sa takýto údaj zdá byť nezaují-

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 162-172
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

mavý, pre ekonómov má veľmi významnú výpovednú hodnotu: rast úrovne príjmov zamestnancov totiž smeruje k ďalšej kľúčovej makroekonomickej veličine, a tou je miera inflácie. „Inflácia sa definuje buď ako rast cien, alebo ako nadmerné množstvo peňazí v obehu.“[5] Rast úrovne príjmov zamestnancov je začiatkom rastu miery inflácie. Pokiaľ rastie nominálna hodnota platov zamestnancov, tak je pravdepodobné, že sa to prejaví v raste miery inflácie. Uvedená ekonomická súvislosť má jednoduché vysvetlenie: rast úrovne príjmov zamestnancov väčšinou vedie k zvýšeniu dopytu po tovaroch a rast dopytu po tovaroch sa prejaví v ich vyšších cenách, v súlade so základným ekonomickým pravidlom stanovovania cien produktov na základe kriviek ponuky a dopytu.

Zisťovanie počtu nezamestnaných je založené na telefonickom prieskume v približne 60 tisíc domácnostiach v rámci Spojených štátov amerických,[6] preto sa daná správa označuje ako prieskum. Miera nezamestnanosti v krajine sa teda nezisťuje na základe štatistických údajov, akými sú počet osôb tvoriacich pracovnú silu a počet žiadateľov o podporu v nezamestnanosti.

Miera nezamestnanosti v Nemecku

Zatiaľ čo pre Spojené štáty americké je miera nezamestnanosti jednoznačná, v prípade Nemecka to až tak jednoznačné už nie je. Miera nezamestnanosti tu veľmi závisí od použitej metódy jej vyčíslenia. Môže sa tak stať, že uplatnením rôznych metód dospejeme k rôznym finálnym hodnotám. V rámci Nemeckej spolkovej republiky totiž zverejňujú mieru nezamestnanosti až tri rôzne inštitúcie a výsledné hodnoty bývajú niekedy diametrálne odlišné. Konkrétne ide o nasledujúce štátne inštitúcie: Centrálna banka Nemecka (Deutsche Bundesbank), Federálny štatistický úrad (Statistisches Bundesamt – Destatis) a Federálny úrad pre zamestnanosť (Bundesagentur für Arbeit). Pre finančný trh je však dôležitá najmä miera nezamestnanosti vyčísľovaná Federálnym štatistickým úradom.

Pre porovnanie, údaj o miere nezamestnanosti zverejnený na stránke nemeckej Centrálnej banky pre mesiac september 2013 bol na úrovni

[5] Bližšie pozri ŠKRINIAR, P. Inflácia robí radosť i starosť: zvyšovanie peňazí v obehu, ale aj zvyšovanie cenovej úrovne a vplyv na úroky. *Investor: financie & investície & poradenstvo*. 2010, roč. 11, č. 4, s. 36. ISSN 1335-8235.

[6] Bližšie pozri Employment Situation Technical Note. In: *United States Bureau of Labor Statistics* [online]. 2017-06-02 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://www.bls.gov/news.release/empsit.tn.htm.

6,9 %,[7] zatiaľ čo nemecký Federálny štatistický úrad pre rovnaké obdobie uvádzal hodnotu 5,3 %[8] a Federálny úrad pre zamestnanosť zase hodnotu 6,6 %.[9] Porovnaním uvedených čísiel zistíme, že celkový rozptyl dosahuje prekvapujúco úroveň až 1,6 percentuálneho bodu. Pri takýchto nízkych percentách vyčíslený rozdiel tvorí až štvrtinu celkovej hodnoty vyrátanej miery nezamestnanosti.

Z uvedených údajov je zrejmé, že výsledné hodnoty sú veľmi rozdielne. Zatiaľ čo Destatis pre výpočet používa metodiku Medzinárodnej organizácie práce,[10] kde definícia za nezamestnaného považuje človeka bez práce, človeka ochotného okamžite začať pracovať a človeka aktívne si hľadajúceho zamestnanie,[11] Federálny úrad práce sa zameriava najmä na údaje o poberateľoch dávok sociálnej pomoci. Napokon, Centrálna banka Nemecka vychádza z údajov Federálneho štatistického úradu, ale upravuje ich aj o poberateľov dávok sociálnej pomoci, ktorí sú pripravení okamžite pracovať.

Analýza vývoja miery nezamestnanosti a akciového indexu

Aby sme mohli urobiť analýzu vývoja oboch uvedených ekonomických indikátorov, vybrali sme mieru nezamestnanosti zverejňovanú v Spojených štátoch amerických, a súčasne významný akciový index S&P 500,[12] ktorý sa často používa v ekonomickej teórii na analýzu vývoja amerického akciového trhu. Často sa uvádza, že akciový index je v krajine s otvorenou ekonomikou najlepším indikátorom jej stavu. Hodnoty oboch týchto indikátorov by sa na efektívnom trhu mali vyvíjať opačným smerom,

---

[7] Bližšie pozri Time Series BBK01.USCC02: Unemployment Rate as a Percentage of the Total Civilian Labour Force. In: *Deutsche Bundesbank* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: http://www.bundesbank.de/Navigation/EN/Statistics/Time_series_databases/Macro_economic_time_series/its_details_value_node.html?tsId=BBK01.USCC02.

[8] Bližšie pozri Labour Market. In: *Statistisches Bundesamt* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/Indicators/ShortTermIndicators/LabourMarket/arb422.html.

[9] Bližšie pozri *The Labour Market in October 2013* [online]. Nürnberg: Bundesagentur für Arbeit, 2013. 7 s. [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: http://www.vetworkllp.eu/Resource/Labour-Market-Germany-201310.pdf.

[10] International Labour Organisation, anglická skratka ILO.

[11] Bližšie pozri Key Indicators of the Labour Market (KILM). In: *International Labour Organization* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: http://www.ilo.org/ilostat/faces/wcnav_defaultSelection.

[12] Pre Nemecko je uvedená analýza pomerne ťažko realizovateľná v dôsledku používania spoločnej meny euro, a tak na vývoj nemeckého kapitálového trhu pôsobia aj iné faktory než len stav ekonomiky meraný mierou nezamestnanosti.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 162-172
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

a to z dôvodu, čo signalizujú pre investorov. Rast ekonomiky sa prejavuje v náraste hodnoty akciového indexu, a zároveň aj v poklese miery nezamestnanosti. Ich korelačný koeficient by tak mal dosiahnuť záporné hodnoty.

Údaje uplatnené v nasledovnej analýze reprezentujú štvrťročné hodnoty odzrkadľujúce vývoj za predchádzajúci štvrťrok, čo znamená, že údaje o nezamestnanosti sa vzťahujú k mesiacom marec, jún, september a december.[13] Taktiež hodnoty akciového indexu predstavujú prvé hodnoty po skončení daného štvrťroku. Pre každý deň sa zverejňujú štyri hodnoty akciového indexu, a to: otváracia, najvyššia, najnižšia a zatváracia hodnota. Pre účely nášho príspevku sme použili záverečné hodnoty indexu. Miera nezamestnanosti sa zverejňuje ako percentuálna hodnota, zatiaľ čo hodnota akciového indexu sa vyjadruje v bodovom hodnotení, a ich grafická vizualizácia je preto nejednoznačná. Pre účely ich grafického znázornenia, a tiež aj následnej analýzy sme tak pôvodné hodnoty prepočítali na percentuálne zmeny v ich pôvodných hodnotách. Ich vzájomný vývoj zobrazuje nasledujúci Graf 1.

Graf 1 Analýza vývoja miery nezamestnanosti a akciového indexu S&P 500

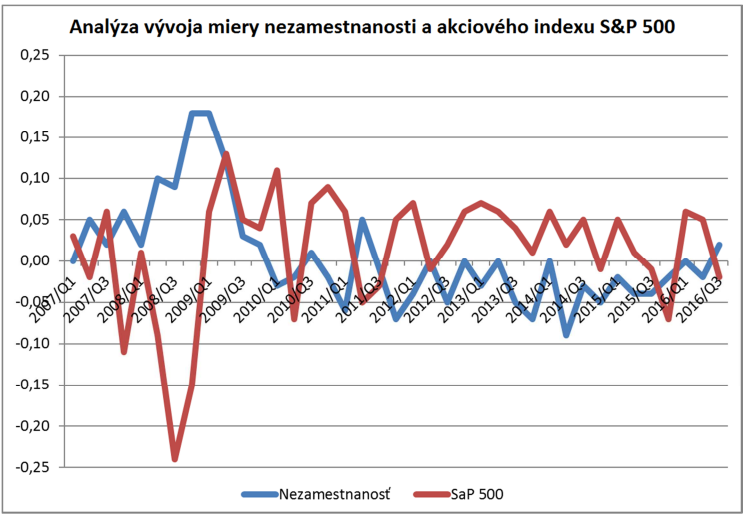

Prameň: Spracovanie autora podľa *Yahoo Finance – Business Finance, Stock Market, Quotes, News* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://finance.yahoo.com/;

[13] Dátumy zverejnenia sú s mesačným oneskorením, a preto aj údaje boli prevzaté z mesačného oneskorenia, aby reprezentovali zvolené obdobia.

a *Investing.com – Stock Market Quotes & Financial News* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://www.investing.com/.

Z Grafu 1 sú zrejmé niektoré ekonomické súvislosti. Zatiaľ čo počas ekonomickej krízy akciový index prudko klesal, miera nezamestnanosti síce narastala, ale až s určitým časovým oneskorením. Bolo to spôsobené skutočnosťou, že miera nezamestnanosti je oneskoreným ekonomickým indikátorom, t.j. jej hodnoty reagujú na ekonomický cyklus s istým časovým oneskorením. Uvedené sa netýka iba obdobia krízy, ale i následného zotavovania ekonomiky.

Druhá súvislosť spočíva v skutočnosti, že hodnoty oboch ukazovateľov sa percentuálne menili v opačnom smere, čo by sa malo spájať s ich negatívnou koreláciou. Na základe uplatnenia percentuálnych zmien hodnôt oboch ukazovateľov sa dosiahol koeficient korelácie na úrovni -0,36. Čím je vyššia záporná hodnota predmetného ukazovateľa, tým je pravdepodobnejší navzájom opačný vývoj skúmaných veličín. Najvyššia záporná hodnota koeficientu korelácie bola v nadväzujúcom testovaní dosiahnutá na úrovni -0,56, a to až po posunutí dvoch štvrťrokov hodnôt zmien akciového indexu oproti zverejnenej miere inflácie (Graf 2).

Graf 2 Posunutie akciového indexu o dva štvrťroky a miera nezamestnanosti

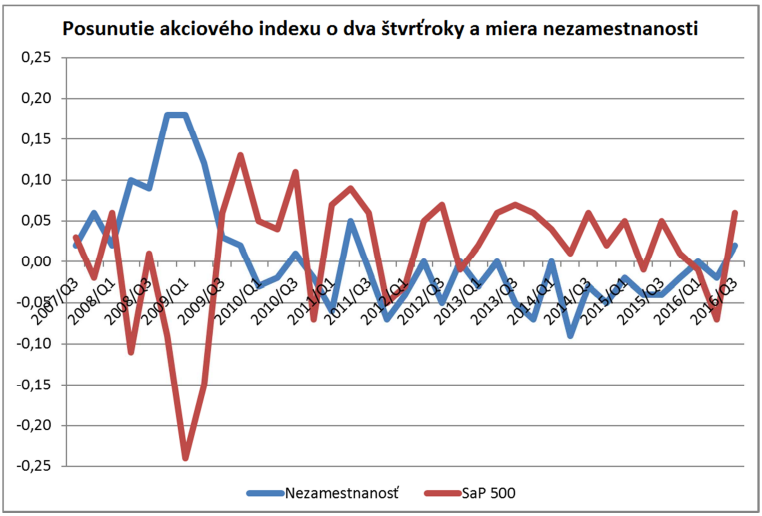

Prameň: Výpočty autora podľa *Yahoo Finance – Business Finance, Stock Market, Quotes, News* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://finance.yahoo.com/; a *Investing.com – Stock Market Quotes & Financial News* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://www.investing.com/.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 162-172
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Na uvedenom základe by sme mohli dedukovať, že hodnota akciového indexu predbieha zverejnenú mieru nezamestnanosti o pol roka dopredu. Zvolený akciový index je tak lepším indikátorom stavu ekonomiky ako samotná hodnota miery nezamestnanosti.

Posledná hodnota v Grafe 2, konkrétne sa jedná o tretí štvrťrok 2016, prezentuje zmenu trendu vývoja v miere nezamestnanosti, a tiež v hodnote akciového indexu, čo sa spája najmä s očakávaniami finančného trhu ohľadom zvyšovania úrokových sadzieb centrálnou bankou.[14]

Záver

Tvorba pracovných miest úzko súvisí s mierou investovania firiem. Pokiaľ firmy nerealizujú dlhodobé investičné projekty, následne nemajú ani potrebu vytvárať nové pracovné miesta. Inými slovami, tvorba nových pracovných miest je závislá hlavne na nových investíciách do výroby, ale aj na raste aktuálnych dostupných výrobných kapacít. Pre finančné trhy sú dôležitejšie hodnoty počtu pracovných miest vytvorených mimo poľnohospodárskej výroby, pri ktorých je táto hodnota veľmi volatilná vzhľadom k miere nezamestnanosti.

Okrem toho, miera nezamestnanosti nepredstavuje v podmienkach americkej ekonomiky klasickú štatistickú veličinu, ale len prieskum, a tak môžu prísť na rad úvahy o jej reálnej výpovednej hodnote. Isté pochybnosti o jej relevantnosti nastali v Spojených štátoch amerických pri druhej voľbe Baracka Obamu do prezidentského úradu v roku 2012. V októbri 2012 (t.j. tesne pred voľbami v novembri) bola zverejnená veľmi prekvapujúca miera nezamestnanosti. Aktuálna hodnota bola totiž o štyri desatiny percentuálneho bodu nižšia ako trh očakával (aktuálna 7,8 %, očakávaná 8,2 %). Po voľbách, v januári 2013, už bola následne miera nezamestnanosti revidovaná, a to zo 7,7 % na 7,8 %, pričom ďalšia revízia uvedenej hodnoty od tohto obdobia až do júna 2016 (t.j. do ukončenia prípravy predloženého príspevku) už nenastala. Je potrebné tiež uviesť, že za predchádzajúcich osem rokov bol daný údaj revidovaný iba dvakrát.

[14] Posledná aktuálne zverejnená hodnota miery nezamestnanosti v Spojených štátoch amerických (stav príspevku k júnu 2016) bola na úrovni 4,6 %, čo sa vo vyspelých ekonomikách považuje za mieru nezamestnanosti na bežnej úrovni. Taktiež americká Centrálna banka zvýšila základnú úrokovú mieru na 0,75 %.

Zoznam bibliografických odkazov

BADURA, P. Porovnanie výnosov S&P500 s mierou inflácie. In: P. MARKOVIČ, et al. *Identifikácia a experimentálne skúmanie determinantov finančného rozhodovania o dlhodobých investíciách v podmienkach ekonomických kríz*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2013, s. 94-100. ISBN 978-80-225-3825-1.

BIKÁR, M. Vplyv menových politík centrálnych bánk na finančné trhy a výkonnosť ekonomík. In: E. HYRÁNEK a L. NAGY, eds. *Podnikové financie vo vede a praxi*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2015, s. 184-193. ISBN 978-80-225-4093-3.

Employment Situation Technical Note. In: *United States Bureau of Labor Statistics* [online]. 2017-06-02 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://www.bls.gov/news.release/empsit.tn.htm.

Investing.com – Stock Market Quotes & Financial News [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://www.investing.com/.

Key Indicators of the Labour Market (KILM). In: *International Labour Organization* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: http://www.ilo.org/ilostat/faces/wcnav_defaultSelection.

Labour Market. In: *Statistisches Bundesamt* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/Indicators/ShortTermIndicators/LabourMarket/arb422.html.

ŠKRINIAR, P. Inflácia robí radosť i starosť: zvyšovanie peňazí v obehu, ale aj zvyšovanie cenovej úrovne a vplyv na úroky. *Investor: financie & investície & poradenstvo*. 2010, roč. 11, č. 4, s. 36. ISSN 1335-8235.

The Labour Market in October 2013 [online]. Nürnberg: Bundesagentur für Arbeit, 2013. 7 s. [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: http://www.vetworkllp.eu/Resource/Labour-Market-Germany-201310.pdf.

Time Series BBK01.USCC02: Unemployment Rate as a Percentage of the Total Civilian Labour Force. In: *Deutsche Bundesbank* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: http://www.bundesbank.de/Navigation/EN/Statistics/Time_series_databases/Macro_economic_time_series/its_details_value_node.html?tsId=BBK01.USCC02.

Yahoo Finance – Business Finance, Stock Market, Quotes, News [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné na: https://finance.yahoo.com/.

Ing. Miroslav Kmeťko, PhD.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 162-172
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Fakulta podnikového manažmentu
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemská cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
miroslav.kmetko@euba.sk

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Comparison of Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Self-governing Regions in the Slovak Republic between the Years 2014 and 2017

Jana Koprlová

Abstract: *The study focuses in its main aim on seeking of differences in deficits relating to applying the skip navigation mechanism on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic in the context of improving the websites accessibility between the years 2014 and 2017. It consists of two separate parts. The first part presents a basic introduction to the questions of skip navigation links, with the key attention paid to the following three main areas: applying of skip navigation links, visual hiding of skip navigation links, and web browsers' bug related to skip navigation links. The second part of the study concentrates on the basis of a temporal analysis of differences in applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic on the processes focused on detection of potential deficits and gaps in the websites' accessibility or related possible non-compliance with the legislation in force.*

Key Words: *Websites; Websites' Accessibility; Skip Navigation Links; Public Administration; Self-governing Regions; Compliance with Legislation in Force; Analysis; Period between Years 2014 and 2017; the Slovak Republic.*

Introduction

The on-line form of presentation and communication of the public administration authorities via Internet belongs not only to the most effective forms of communications – in relation to the territorial impact of the communicated information, but also to the most problematic – in the context of technical realisation due to a number of specific standards required by handicapped web users with various forms of disabilities. In the following study the author focuses on the questions of applying the skip navigation links as key elements by building the websites.

While sighted web users use their eyes as a built-in skip navigation mechanism which enables them to bypass several links with only one

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

click or to move directly to the link they want to reach with the mouse, for users with some forms of visual or motor disabilities means bypassing the navigation links or direct browsing the website a very serious technical problem. Importance and wide-social interest in solving this problem is reflected also in the adopted related legislation which is in the Slovak Republic represented by the latest Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014, and effective from March 15th, 2014.[1]

The aim of the study is to analyse the differences in applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic between the years 2014 and 2017. In the context of the research questions we define the main hypothesis as follows: *Homepages of the self-governing regions in the Slovak Republic have applied the skip navigation links mechanism technically more correctly in year 2017 than in year 2014*.

Skip navigation links

The following part of the study familiarizes the readers with the main questions of applying of skip navigation links, visual hiding of skip navigation links, and web browsers' bug related to skip navigation links.

Applying of skip navigation links

The idea of applying the skip navigation links is simple: they serve to provide a link at the top of the webpage which jumps the user down to an anchor or target at the beginning of the main content. For the most part it seems to be easy, though there is more than one way to accomplish the goal. From the technical view the process of creating the skip navigation link could be explained through a HTML code as it is shown in the following example:[2]

---

[1] See *Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014* [Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014].

[2] "Skip Navigation" Links. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-10-25 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://webaim.org/techniques/skipnav/; and KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 134-135 [cit. 2017-06-01]. ISSN 1339-5467. Available at: http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf.

- HTML code:
```
<body>
<a href="#main-content">Skip to Main Content</a>
...
<main id="main-content">
  <h1>Heading</h1>
  <p>This is the first paragraph.</p>.
```

Visual hiding of skip navigation links

By building the website the most required form of applying the skip navigation mechanism is to make it invisible. For hiding the skip links there are several techniques to be applied. Two parallel conditions should be necessarily taken into account in this process: the first one means the requirement of visual hiding of the skip links content, and the second one represents the requirement of accessibility of the skip links content for screen readers. Nowadays, the best known and most often used CSS code *"visibility: hidden;/display: none;"* satisfies the only first one from the two above mentioned conditions and so it cannot be recommended in relation to its non-visibility and inaccessibility for screen readers. An effective solution of this problem, satisfying the both conditions, offer the following HTML and CSS codes:[3]

- HTML code:
```
<div class="hidden">This text is hidden.</div>;
```
- CSS code:
```
.hidden {
  position: absolute;
  left: -10000px;
  top: auto;
  width: 1px;
  height: 1px;
  overflow: hidden;
}.
```

[3] CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2014-12-11 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/; and KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, p. 135 [cit. 2017-06-01]. ISSN 1339-5467. Available at: http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

By generally recommended requirement to make the skip navigation links invisible until they receive keyboard focus, the following HTML and CSS codes should be applied:[4]

- HTML code:
```
<div id="hidden"><a href="#main-content">Skip to Main Content
</a></div>;
```
- CSS code:
```
#hidden a {
  position: absolute;
  left: -10000px;
  top: auto;
  width: 1px;
  height: 1px;
  overflow: hidden;
}
#hidden a:focus {
  position: static;
  width: auto;
  height: auto;
}.
```

This means a very useful solution which could be preferred above all for sighted keyboard users those cannot use a mouse.

Web browsers' bug related to skip navigation links

The recommended above mentioned skip navigation links related solutions are working effective in most web browsers, but nowadays there still exists one bug which lowers the efficiency of their applying through disrupting the logical order by browsing or reading the webpage links. This makes the webpage browsing with keyboard distortable or even non-effective. An appropriate solution for healing this bug offers the HTML code as follows:[5]

---

[4] CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2014-12-11 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/.

[5] Skip Navigation Links (Updated 6/19/2009). In: *JimThatcher.com* [online]. 2014-09-16 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.jimthatcher.com/skipnav.htm; and KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 136-137 [cit. 2017-06-01]. ISSN 1339-5467. Available at:

- HTML code:
```
<body>
<a href="#main-content">Skip to Main Content</a>
…
<main id="main-content" tabindex="-1">
  <h1>Heading</h1>
  <p>This is the first paragraph.</p>.
```

Analysis of differences in applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic between the years 2014 and 2017

Our analysis of applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic has been legislatively based on the Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014, and effective from March 15th, 2014, with the main attention laid on the § 14 Websites' Accessibility (in the Slovak original "§ 14 Prístupnosť webových stránok"), including related appendix Guideline 13. Providing Clear Navigation Mechanisms (in the Slovak original "Pravidlo 13. Poskytovanie prehľadného mechanizmu navigácie").[6]

Our analysis was realised in the early June 2017 by applying web browser Internet Explorer 11 (with style sheets and active elements turned off). Complete sample was represented by all websites of all the self-governing regions in the Slovak Republic, while research sample was

http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf.

[6] Compare with KOPRLA, M. and J. KOPRLOVÁ. Analýza prístupnosti webových stránok vybraných webových sídiel verejnej správy z pohľadu administratívno-správneho členenia Slovenskej republiky. *Societas et res publica* [online]. 2013, roč. 2, č. 1, pp. 93-160 [cit. 2015-09-01]. ISSN 1338-6530. Available at: http://serp.fsv.ucm.sk/archive/2013/01/SOCIETAS-ET-RES-PUBLICA-2013-01.pdf; and with KOPRLA, M. Prístupnosť webových stránok ako významný faktor zvyšovania konkurencieschopnosti. In: K. ĎURKOVÁ, A. BOBOVNICKÝ and A. ZAUŠKOVÁ, eds. *Inovácie a vedomostná spoločnosť/digitálny marketing – udržateľný rast a návrat investícií* [CD-ROM]. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2012, pp. 49-63. ISBN 978-80-8105-454-9.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

defined by all homepages of all the self-governing regions in the Slovak Republic, namely of:[7]

- Bratislava Self-governing Region (http://www.region-bsk.sk/);
- Trnava Self-governing Region (https://www.trnava-vuc.sk/);
- Trenčín Self-governing Region (https://www.tsk.sk/);
- Nitra Self-governing Region (https://www.unsk.sk/);
- Žilina Self-governing Region (http://www.regionzilina.sk/);
- Banská Bystrica Self-governing Region (https://www.vucbb.sk/);
- Prešov Self-governing Region (https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/);
- Košice Self-governing Region (https://web.vucke.sk/).

Bratislava Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Bratislava Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Figure 1 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Bratislava Self-governing Region

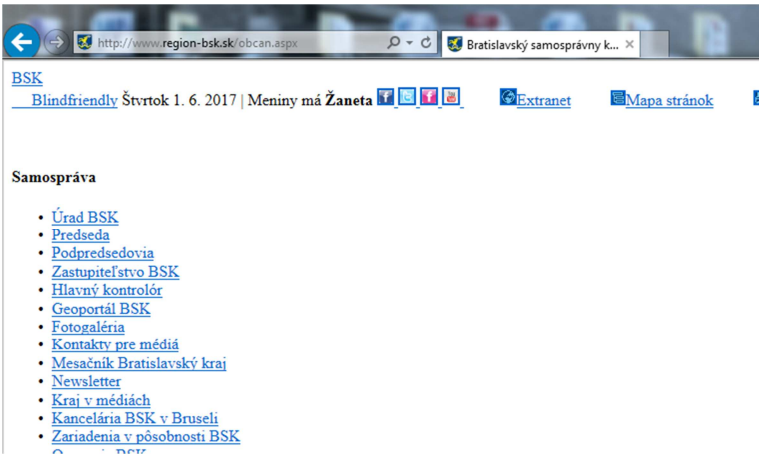

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Bratislava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.region-bsk.sk/.

[7] See *Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v platnom znení* [Act No. 575/2001 Coll. on Organization of the Activities of the Government and Organization of the Central Public Administration, as amended].

Analysing the homepage of the Bratislava Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[8]

- Number of links before the main content: 2014: 76 links/2017: 88 links;
- Number of skip links: 2014: 0 links/2017: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Bratislava Self-governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

Trnava Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Trnava Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Figure 2 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Trnava Self-governing Region

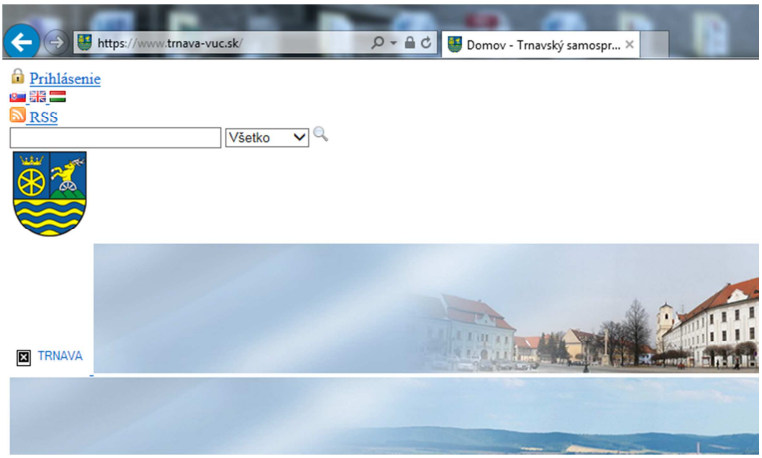

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trnava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.trnava-vuc.sk/.

[8] Source code of the website of the *Bratislava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.region-bsk.sk/.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Analysing the homepage of the Trnava Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[9]

- Number of links before the main content: 2014: 68 links/2017: 56 links;
- Number of skip links: 2014: 1 link/2017: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Trnava Self-governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

Trenčín Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Trenčín Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. The analysed skip link is marked by red rectangle.

Analysing the homepage of the Trenčín Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[10]

- Number of links before the main content: 2014: 41 links/2017: 209 links;
- Number of skip links: 2014: 1 link/2017: 1 link;
- Number of links before the first skip link: 2014: 10 links/2017: 7 links;
- Visual display of skip links: 2014: hidden/2017: hidden;
- HTML code of skip links:
  Preskočiť navigáciu

  …
  ;

[9] Source code of the website of the *Trnava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.trnava-vuc.sk/.
[10] Source code of the website of the *Trenčín Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.tsk.sk/.

- CSS code of skip links:

```
.readers_only {
  position: absolute;
  left: -10000px;
  top: auto;
  width: 1px;
  height: 1px;
  overflow: hidden;
}.
```

Figure 3 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Trenčín Self-governing Region

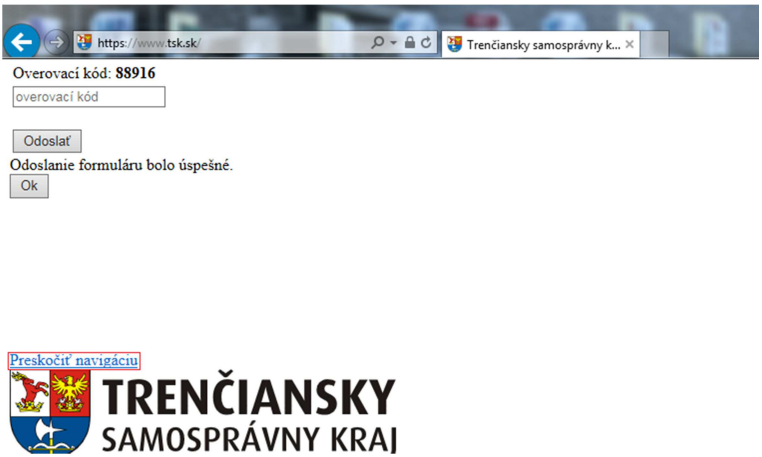

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trenčín Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.tsk.sk/.

According to the presented results we can conclude that there is a skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Trenčín Self-governing Region which works technically correctly. In relation to our finding we can recommend to move the applied skip navigation link to the top of the website and to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target element in accordance with the model example shown in the previous part of the study named "Web browsers' bug related to skip navigation links", with the aim to eliminate the disrupted logical order by browsing or reading the webpage links that occurs by most of web browsers.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Nitra Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Nitra Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. The analysed skip link is marked by red rectangle.

Figure 4 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Nitra Self-governing Region

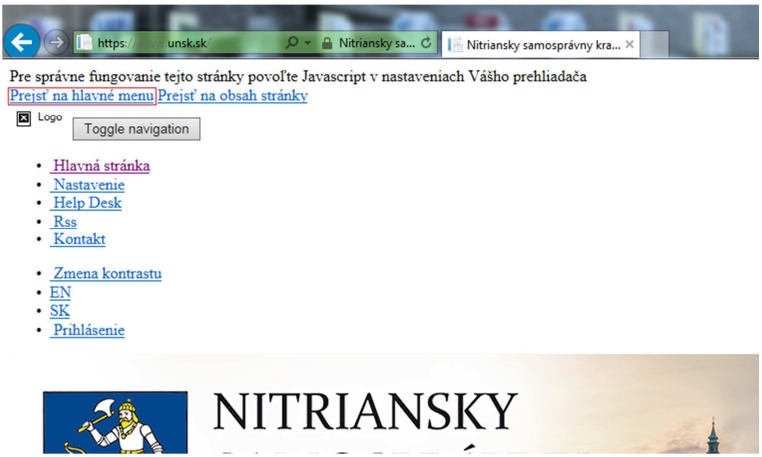

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Nitra Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.unsk.sk/.

Analysing the homepage of the Nitra Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[11]

- Number of links before the main content: 2014: 66 links/2017: 40 links;
- Number of skip links: 2014: 0 links/2017: 4 links;
- Number of links before the first skip link: 2014: –/2017: 0 links;
- Visual display of skip links: 2014: –/2017: hidden;
- HTML code of skip links:
  Prejsť na hlavné menu
  Prejsť na obsah stránky

[11] Source code of the website of the *Nitra Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.unsk.sk/.

```
<a href="#upMenu" class="hidelink">Prejsť na hlavné menu</a>
<a href="#topMenu" class="hidelink">Prejsť na začiatok
stránky</a>
<div class="navbar navbar-default topnavcolor navpadding"
id="topMenu">
  ...
</div>
<div class="navbar navbar-default navcolor" id="upMenu">
  ...
</div>
<div class="" id="main_content">
  ...
</div>;
```

- CSS code of skip links:

```
.hidelink {
  position: absolute !important;
  top: -9999px !important;
  left: -9999px !important;
}.
```

According to the presented results we can conclude that there is a skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Nitra Self-governing Region which works technically correctly. In relation to our finding we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to replace CSS code *"top: -9999px !important;"* with CSS code in accordance with the model examples shown in the previous parts of the study named "Visual hiding of skip navigation links" and "Web browsers' bug related to skip navigation links", with the aim to eliminate the disrupted logical order by browsing or reading the webpage links that occurs by most of web browsers.

Žilina Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Žilina Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analysing the homepage of the Žilina Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[12]

[12] Source code of the website of the *Žilina Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.regionzilina.sk/.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

- Number of links before the main content: 2014: 10 links/2017: 10 links;
- Number of skip links: 2014: 0 links/2017: 0 links.

Figure 5 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Žilina Self-governing Region

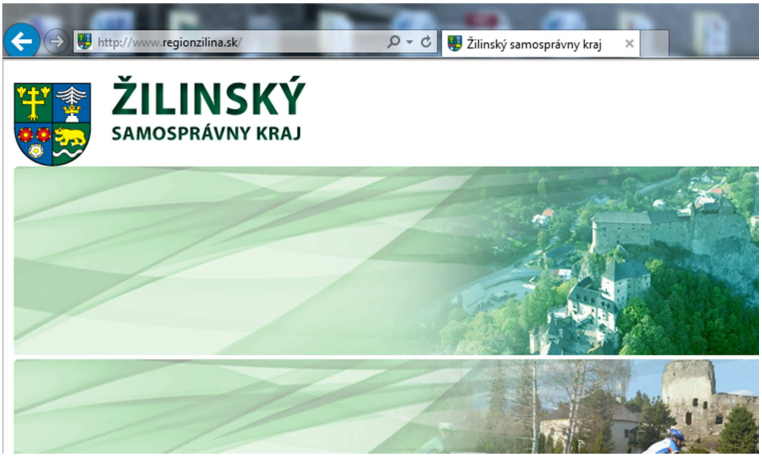

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Žilina Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.regionzilina.sk/.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Žilina Self-governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

Banská Bystrica Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Banská Bystrica Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. The analysed skip link is marked by red rectangle.

Figure 6 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Banská Bystrica Self-governing Region

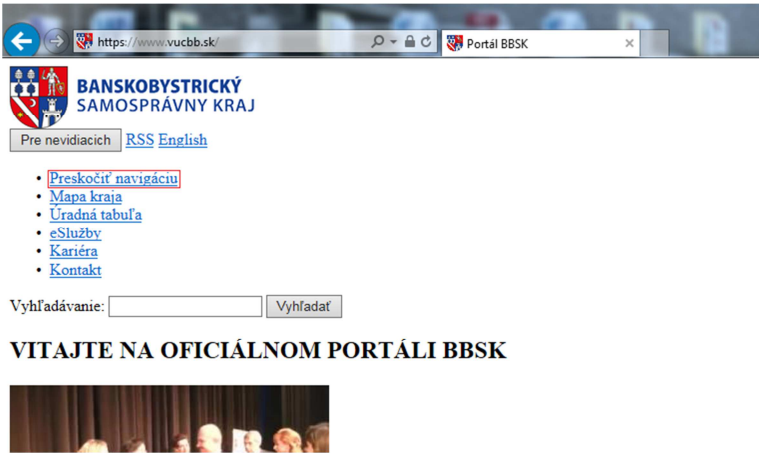

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Banská Bystrica Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.vucbb.sk/.

Analysing the homepage of the Banská Bystrica Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[13]

- Number of links before the main content: 2014: 64 links/2017: 32 links;
- Number of skip links: 2014: 1 link/2017: 1 link;
- Number of links before the first skip link: 2014: 0 links/2017: 4 links;
- Visual display of skip links: 2014: hidden/focusable/2017: hidden;
- HTML code of skip links:

```
<li class="skiplink">
  <a href="#dnn_ContentPane">
    <span>Preskočiť navigáciu</span>
  </a>
</li>
<div id="dnn_ContentPane" class="videopane">
```

[13] Source code of the website of the *Banská Bystrica Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.vucbb.sk/.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

```
  ...
</div>;
```

- CSS code of skip links:

```
li.skiplink {
  font-size: 0px !important;
  font-size: 0rem !important;
  margin-left: 0px !important;
}.
```

According to the presented results we can conclude that there is a skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Banská Bystrica Self-governing Region, but it works technically incorrectly. In relation to our finding we can recommend to move the applied skip navigation link to the top of the website, then to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target element and to replace CSS code *"font-size: 0px !important; font-size: 0rem !important;"* with CSS code in accordance with the model examples shown in the previous parts of the study named "Visual hiding of skip navigation links" and "Web browsers' bug related to skip navigation links", with the aim, firstly, to make the skip navigation links content accessible/visible for screen readers and, secondly, to eliminate the disrupted logical order by browsing or reading the webpage links that occurs by most of web browsers.

Prešov Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Prešov Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analysing the homepage of the Prešov Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[14]

- Number of links before the main content: 2014: 61 links/2017: 71 links;
- Number of skip links: 2014: 0 links/2017: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Prešov Self-governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model ex-

[14] Source code of the website of the *Prešov Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/.

amples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

Figure 7 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Prešov Self-governing Region

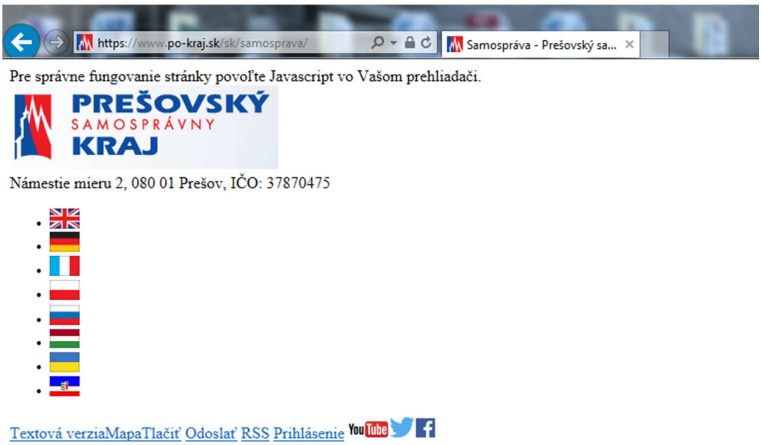

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Prešov Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/.

Košice Self-governing Region

Next figure displays homepage of the Košice Self-governing Region, with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analysing the homepage of the Košice Self-governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:[15]

- Number of links before the main content: 2014: 62 links/2017: 65 links;
- Number of skip links: 2014: 0 links/2017: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analysed homepage of the Košice Self-governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model ex-

[15] Source code of the website of the *Košice Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://web.vucke.sk/.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

amples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

Figure 8 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Košice Self-governing Region

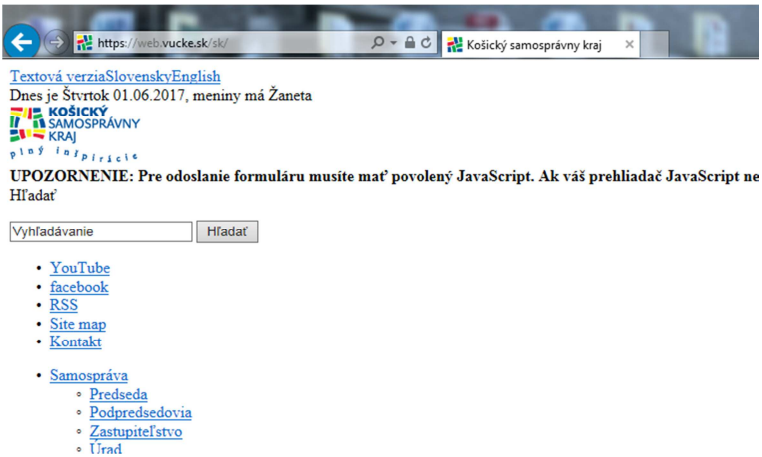

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Košice Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://web.vucke.sk/.

Conclusion

In the study "Comparison of Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Self-governing Regions in the Slovak Republic between the Years 2014 and 2017" we have paid our attention in accordance with its main aim to seeking of differences in deficits relating to applying the skip navigation mechanism on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic in the context of improving the websites accessibility between the years 2014 and 2017. In the context of our research questions we defined the main hypothesis as follows: *Homepages of the self-governing regions in the Slovak Republic have applied the skip navigation links mechanism technically more correctly in year 2017 than in year 2014.*

According to the results and key findings presented in previous parts of our study we can underline the following final conclusions (valid as of June 1st, 2017), divided in to three separate groups:

Homepages with the technically correctly working skip navigation mechanism – for this group we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements which relates namely to only two self-governing regions:

- Trenčín Self-governing Region;
- Nitra Self-governing Region.

Homepages with the technically incorrectly working skip navigation mechanism – for this group we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to replace CSS code *"display: none;"* with CSS code in accordance with the exactly in our study presented model examples. These recommendations relate namely to only one self-governing region:

- Banská Bystrica Self-governing Region.

Homepages with no skip navigation mechanism applied – for this group we can recommend to add skip navigation links, then to add target elements, to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to avoid applying CSS code *"display: none;"* in accordance with the exactly in our study presented model examples. These recommendations relate namely to five self-governing regions, which is more than one half of the self-governing regions in the Slovak Republic:

- Bratislava Self-governing Region;
- Trnava Self-governing Region;
- Žilina Self-governing Region;
- Prešov Self-governing Region;
- Košice Self-governing Region.

Finally, as for verifying the set main hypothesis of the study we can conclude that the hypothesis is not valid, so we have to reject it, because from the 8 analysed homepages of the self-governing regions in the Slovak Republic only 2 homepages were technically correctly working and were in compliance with legislation in force[16] (state valid as of June 1st, 2017).

[16] See *Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014* [Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014].

According to the results of analysing the differences in applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic between the years 2014 and 2017 we can underline the following final conclusions, divided in to two separate groups:[17]

Homepages with improved accessibility – which relates namely to these self-governing regions:

- Trenčín Self-governing Region;
- Nitra Self-governing Region.

Homepages with worsen accessibility – which relates namely to following self-governing regions:

- Trnava Self-governing Region;
- Banská Bystrica Self-governing Region.

The final key finding that highlights the necessity of applying the skip navigation mechanism presents the number of links before the main content, which has significantly increased between the years 2014 and 2017.

References

"Skip Navigation" Links. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-10-25 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://webaim.org/techniques/skipnav/.

CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2014-12-11 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/.

KOPRLA, M. and J. KOPRLOVÁ. Analýza prístupnosti webových stránok vybraných webových sídiel verejnej správy z pohľadu administratívno-správneho členenia Slovenskej republiky. *Societas et res publica* [online]. 2013, roč. 2, č. 1, pp. 93-160 [cit. 2015-09-01]. ISSN 1338-6530. Available at: http://serp.fsv.ucm.sk/archive/2013/01/SOCIETAS-ET-RES-PUBLICA-2013-01.pdf.

KOPRLA, M. Prístupnosť webových stránok ako významný faktor zvyšovania konkurencieschopnosti. In: K. ĎURKOVÁ, A. BOBOVNICKÝ and

[17] See KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 133-178 [cit. 2017-06-01]. ISSN 1339-5467. Available at: http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf.

A. ZAUŠKOVÁ, eds. *Inovácie a vedomostná spoločnosť/digitálny marketing – udržateľný rast a návrat investícií* [CD-ROM]. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2012, pp. 49-63. ISBN 978-80-8105-454-9.

KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 133-178 [cit. 2017-06-01]. ISSN 1339-5467. Available at: http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf.

Skip Navigation Links (Updated 6/19/2009). In: *JimThatcher.com* [online]. 2014-09-16 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.jimthatcher.com/skipnav.htm.

Source code of the website of the *Banská Bystrica Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.vucbb.sk/.

Source code of the website of the *Bratislava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.region-bsk.sk/.

Source code of the website of the *Košice Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://web.vucke.sk/.

Source code of the website of the *Nitra Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.unsk.sk/.

Source code of the website of the *Prešov Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/.

Source code of the website of the *Trenčín Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.tsk.sk/.

Source code of the website of the *Trnava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.trnava-vuc.sk/.

Source code of the website of the *Žilina Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.regionzilina.sk/.

Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 173-192
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Bratislava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.region-bsk.sk/.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trnava Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.trnava-vuc.sk/.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trenčín Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.tsk.sk/.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Nitra Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.unsk.sk/.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Žilina Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: http://www.regionzilina.sk/.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Banská Bystrica Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.vucbb.sk/.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Prešov Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Košice Self-governing Region* [online]. 2017 [cit. 2017-06-01]. Available at: https://web.vucke.sk/.

Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v platnom znení.

Ing. Jana Koprlová, PhD.

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA sa tematicky zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami:

- dejiny práva;
- teória práva;
- rímske právo;
- cirkevné právo;
- ústavné právo;
- ľudské práva a základné slobody;
- medzinárodné právo;
- európske právo;
- občianske právo;
- hospodárske právo a obchodné právo;
- pracovné právo;
- právo sociálneho zabezpečenia;
- správne právo;
- právo životného prostredia;
- finančné právo;
- právo duševného vlastníctva;
- trestné právo a kriminológia,

prelínajúce sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä:

- medzinárodné vzťahy;
- verejná politika;
- verejná správa;
- psychológia;
- sociológia;
- demografia;
- manažment a marketing;
- medzinárodné ekonomické vzťahy;
- svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe:

- samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií *minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený*;
- esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou či dianím *minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený*;
- recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu *minimálny rozsah tvoria 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti*;
- informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu *minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti*.

Časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- 31. marec – jarná edícia;
- 30. jún – letná edícia;
- 30. september – jesenná edícia;
- 31. december – zimná edícia.

Časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA predkladajú.

Časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA prijíma a publikuje príspevky v jazykoch:

- slovenčina;
- čeština;
- angličtina;
- nemčina;
- ruština;
- francúzština;
- španielčina;
- poľština;
- srbčina;
- slovinčina;

- čínština;
- japončina;
- perzština – daríjčina;
- po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA nesú:

- odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch;
- jazykoví garanti v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykoví odborníci vo vzťahu ku gramaticko-štylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaisťovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia

časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov".

Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojjazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu http://sei.iuridica.truni.sk.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
  nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
  nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- prosíme uviesť kľúčové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
  nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kľúčové slová v pôvodnom jazyku:

- prosíme uviesť kľúčové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

- prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzať v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy
  Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

- prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)
  Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

- prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 193-198
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Information for Authors

Basic Information

The journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law:

- legal history;
- theory of law;
- roman law;
- canon law;
- constitutional law;
- human rights & fundamental freedoms;
- international law;
- European law;
- civil law;
- economic law & trade law;
- labour law;
- social security law;
- administrative law;
- environmental law;
- financial law;
- intellectual property law;
- criminal law and criminology,

connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all:

- international relations;
- public policy;
- public administration;
- psychology;
- sociology;
- demography;
- management and marketing;
- international economic relations;
- world economy, transnational economies and national economies.

The journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA offers a platform for publication of contributions in the form of:

- separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
  the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- essays on current social topics or events
  the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- reviews on publications related to the main orientation of the journal
  the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
  the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- March 31st – spring edition;
- June 30th – summer edition;
- September 30th – autumn edition;
- December 31st – winter edition.

The journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA.

The journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA accepts and publishes contributions in languages:

- Slovak language;
- Czech language;
- English language;
- German language;
- Russian language;
- French language;
- Spanish language;
- Polish language;

- Serbian language;
- Slovenian language;
- Chinese language;
- Japanese language;
- Persian language Dari;
- by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA have:

- special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions;
- language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 199-204
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- please specify title, eventually subtitle of contribution in English *not required in the case of English as the language of the original*;

Author of Contribution:

- please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- please specify abstract in English, circa 10 rows *not required in the case of English as the language of the original*;

Key Words in English:

- please specify key words in English, circa 10 words
  not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliographic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards
  Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards (ISO 690)
  Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava

Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the standardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 205-208
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, prelínajúcimi sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vychádza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu http://sei.iuridica.truni.sk. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojjazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok problematiky dejín práva, teórie práva, rímskeho práva, cirkevného práva, ústavného práva; ľudských práv a základných slobôd, medzinárodného práva, európskeho práva, občianskeho práva, hospodárskeho práva a obchodného práva, pracovného práva, práva sociálneho zabezpečenia, správneho práva, práva životného prostredia; finančného práva, práva duševného vlastníctva, trestného práva a kriminológie, v kontexte ich najširších interdisciplinárnych interferencií na úrovni spoločensko-vedných oblastí, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomické vzťahy, ako aj svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 205-208
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukázateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré napĺňajú skutkovú podstatu plagiátu či neoprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov, výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch, jazykoví garanti v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykoví odborníci vo vzťahu ku gramaticko-štylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaisťovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznávané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov.

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku http://publicationethics.org/. Uvedené zásady a pravidlá publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, ročník V., číslo 2, s. 205-208
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým internetovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 209-212
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA (hereinafter only "journal") is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels connected to the key areas of social science disciplines. The journal's editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in questions of legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law and criminology, in context of their broadest interdisciplinary interference with areas of social science disciplines, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations as well as world economy, transnational economies and national economies.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal's editorial office provides also feedback communication.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 209-212
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions, executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions, language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references.

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics http://publicationethics.org/. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA
2017, Volume V., Issue 2, Pages 209-212
http://sei.iuridica.truni.sk
ISSN 1339-5467

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný internetový vedecký časopis zameraný na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach

International Scientific Online Journal for the Study of Legal Issues in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Issued by:
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Vychádza štvrťročne

Issued Quarterly

2017, ročník V.

2017, Volume V.

URL časopisu:
http://sei.iuridica.truni.sk

Journal's URL:
http://sei.iuridica.truni.sk

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467